

בבל וחכמיה

בבל וחכמיה

תולדות רבני בבל בתקופה האחרונה

ערך
הרב אפרים חדד יצ"ו

הוצאת
מכון התלמוד הישראלי
ירושלים ה' תש"ן

ספר זה יצא

בסיוע הקרן לתרבות יהודית ניו-יורק

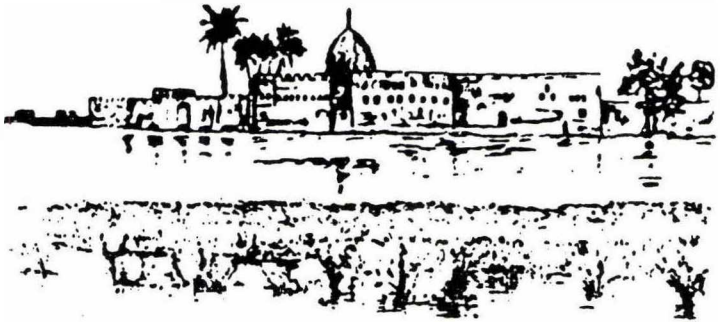
MEMORIAL FOUNDATION FOR JEWISH CULTURE

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

©

כל הזכויות שמורות

קבר עזרא הסופר שנקבה ע"י המשפחה

hykcav insticuce
for zowsh research and the publication
of manuscripts and printed works
p.o.b. 6040 jerusalem, israel

מכון התצ"ב
למחקר הורש והוצאת כתבי יד וספרים
ת.ד 6040, ירושלים, ישראל

ספר זה יצא לאור

בתרומת האחים

קצב יצ"ו מקרקס ובניהם ונכדיהם

לעילוי נשמת

שאול בן נסים קצב ז"ל

נלב"ע בפ"ת 10 אוגוסט 1980

כ"ח אב תש"מ

ת.נ.צ.ב.ה

זכות התורה תגן עליהם ועל כל בני משפחותיהם

ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

הרב עזרא בצרי שליט"א
אב"ד ירושלים ת"ו

הקדמה

חוב גדול חב עם ישראל לבבל. משם בא אבינו העברי הראשון שלימד את העולם את האמונה באל יחיד **אברהם אבינו** ע"ה. משם באו אמותינו הקדושות **שרה רבקה רחל ולאה**. ממקום שבאנו לשם גלינו, ואף בגלותינו לבבל לא עזבה אותנו השכינה ונביאים נבאו בבבל ושם קבורתם **יחזקאל הנביא ועזרא הסופר** אשר עלה לבנות את בית המקדש השני.

שם גדלו רבותינו שנתנו לנו את עיקר התרבות שלנו, התורה שבעל פה שהיתה מימות משה רבנו הוא התלמוד בבלי אשר נקבע להלכה פסוקה בכל עם ישראל.

שם היה ליהודים אטונומיה מלאה ומלכות וריש גלותא היה במעמד של מלכות הן ע"י השלטונות הן ע"י היהדות דורות רבים.

מאז לא פסקה תורה מבבל והמסורת נמשכה איש מפי איש עד עזוב רוב ככל היהודים את בבל בתקופתינו בעליה ההמונית של שנות תש"י-תשי"א.

לסקור כל מה שהיה בבבל בכל התקופות צריך אנצקלופדיה גדולה כשעורכיה חברים רבים ואולי זה יתן לדעת מעט על היהדות בבבל.

בבל שייכת לכל עם ישראל כי התורה שנמשכה בגלויות אחרות כלם מתלמידי ותלמידי תלמידי בבל רש"י ורבני צרפת מתלמידי תלמידי רב האי גאון. וכן רבני איטליה ואשכנז ותור הזהב בספרד גם הם מתלמידי תלמידי הגאונים מארבעת השבויים שיצאו מבבל כידוע.

וכן תוניס מרוקו וכל המערב כלם מתלמידי בבל ואין צורך להזכיר מרכזי תורה אחרים שנמשכו מתלמידי בבל.

בספר זה לא העלנו רק מעט מתקופות קודמות, ובעיקר רבני התקופה האחרונה לראות כיצד מאז שניתנה תורה למשה רבנו ע"ה לא פסקה תורה מבבל. והלומדים כיום מתלמידי רבני בבל יכולים לומר על עצמם שהם לומדים מרבנים שלמדו מרבנים עד משה רבנו ע"ה. שכן מעולם לא פסקה תורה מבבל איש מפי איש.

חוב קדוש עלינו בפרט שכן משפחתנו משפחת בצרי מקורה בבבל ומצאנו דורות רבים מאות שנים דור אחר דור של בני המשפחה. וביניהם שהיו גדולי עולם. נציין את דוד סבתי הגאון ר' **יוסף חיים** זיע"א המפורסם בכל קצות ישראל בפסקיו שנתקבלו בכל המזרח בספריו הקדושים בן איש חי רב פעלים ועוד. את הגאון ר' **עבדאללה סומך** רבו בעל ספר זבחי צדק שהיה רב הרבנים בתקופה האחרונה שאף הוא דוד סבתי את הגאון ר' **ראובן נאוי** זצ"ל מדייניה ומחריפי בבל, את משפחת דנגור. שכלם קשורים למשפחת בצרי.

וכן את סבי הגאון המקובל האלקי ר' **יהודה פתייא** זיע"א מחבר ספר בית לחם יהודה ומנחת יהודה ועוד שהרעיש את הארץ במלחמת העולם השניה והגן עליה בתפלותיו ותחינותיו כידוע לכל.

כן נציין שידוע שמנהגי ארם-צובה תואמים את מנהג בבל. ומנהג דמשק תואם יותר מנהג ארץ ישראל. ומנהגים שונים שהיו שונים בין ארץ ישראל לבבל בסופו של דבר יד בבל היתה על העליונה.

אנו מקוים להמשיך במחקר על בבל ובינתיים עשה עבודה יפה העורך הרב **אפרים חדד** יצ״ו שערך לתולדות הרבנים בכל בתקופה האחרונה בספר שלפנינו כפי שיראו הקוראים.

ספר זה יצא לאור בעזרת ידידנו מעולי בבל ה״ה **דוד קצב** יצ״ו ואחיו ומפחתו שתרמו להוצאת הספר. יהי רצון שזכות רבני בבל שניתן להם יד ושם בספר קדוש זה, תגן עליהם ויעלו בהצלחה ברוחניות וגשמיות ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו.

בימים אלה רכש המכון תוספת של דירה מעל המכון המיועד בעזהי״ת לבית מדרש ולחוקרים וללומדים של המכון נבקש בזה מאת כל איש אשר ידבנו לבו להרים תרומתו לביסוס הבנין והרחבתו. וזכות התורה תגן על כל התורמים. וכל אשר רוצה להנציח שמו יוכל לעשות כן. למזכרת עולם.

אנו מקוים להמשיך עוד במחקרים על קהלות שנות בעולם והכל תלוי באפשרויות שינתנו לנו על ידי המעונינים בכך.

רוב התמונות מאלבום יהודי עירק של מר אברהם תוינה ז״ל ומיהודי בבל של מר בן יעקב יצ״ו.

יבורכו כל התורמים למכון שבעזרתם זכינו להוציא כבר כמאה ספרים חשובים בכל מקצועות היהדות זכות התורה תגן עליהם אלף המגן. ויבורכו כל העובדים העוסקים במכון במסירות ואהבה יזכו לראות דור ישרים יבורך בנים הדומים לרבנים החשובים המובאים בספר.

המרכז היהודי בבבל בתקופת התלמוד
הישובות המפורטות
קילומטרים
0 25 50 75 100
נהרדעא
פומבדיתא
סורא
מחוזא
נהרואן
נרש
נהר מלכא
נהר פקוד
נהר נרש
נהר נרשא
נהר שילה
נהר פרת
נהר דגלת
נהר חדקל
נהר גיחון
נהר פישון
עילם
מדי
אשור
ארם נהרים
ארם צובא
ארם דמשק
ארץ ישראל
לים הגדול
לים המלח
לים כנרת

בבל וחכמיה

רבי אברהם בן ר' משה הלל ˇ

חי בשנים תק"ץ-תר"ץ (1820–1920)

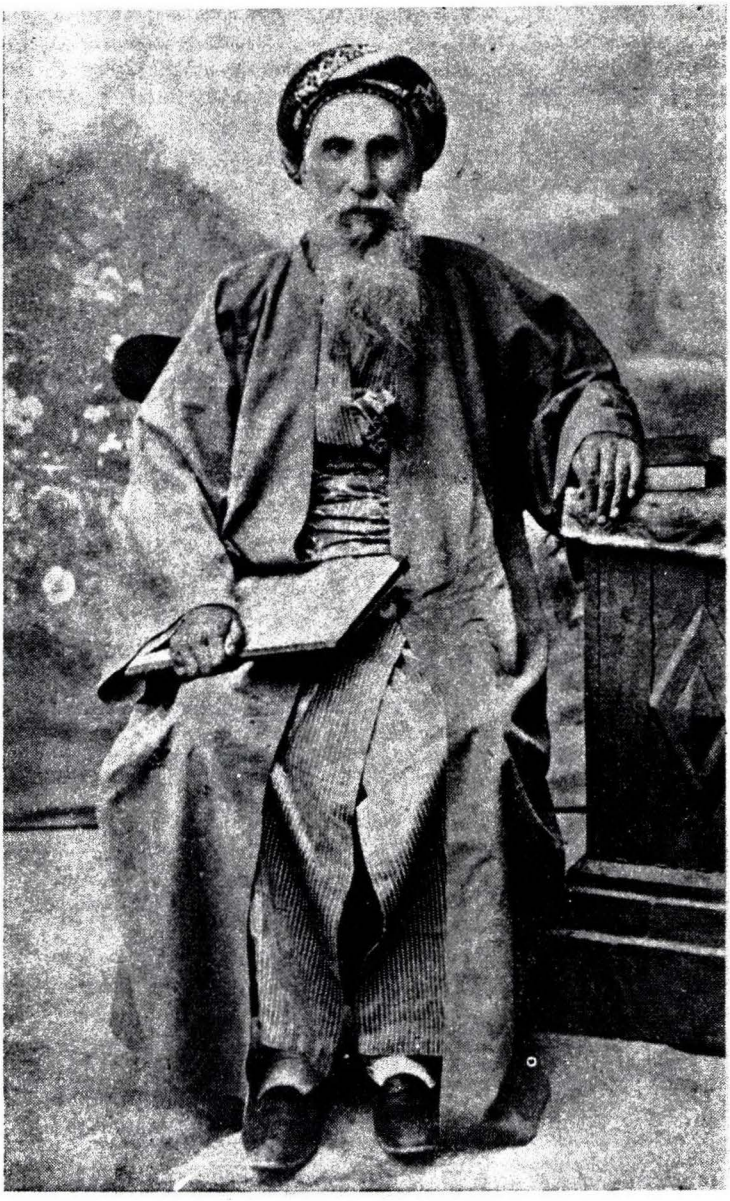
נולד בבגדאד בשנת התק"ץ לאביו ר' משה, ולמד תורה אצל הרב עבדאללה סומך, שימש כדיין ואב-בית-דין, ושלש פעמים התבקש לכהן כחכם באשי. תחילה בשנת תרמ"ד, בפעם השנייה, בשנים תרמ"ו-תרמ"ט, ובשלישית, בשנים תרע"א-תרע"ה. בתרמ"ד התמנה למלא מקומו של החכם באשי רבי אלישע דנגור, בעת שהיו אנשים שהתנגדו להמשך כהונתו. בשנת תרמ"ו התפטר ר' אלישע ממשרתו מחמת זקנתו, ומאותה שנה עד שנת תרמ"ט– שוב נקרא לכהן במקומו.

על תפקידיו וסמכויותיו של רבי אברהם הלל, אנו למדים, ממז שכתוב בבטאון "החבצלת" (שנת יח, תרמ"ה, גליון 5) "כבוד הואלי מושל מחוז בבל אישר וקיים את הבחירה, וירא אותות כבוד ויקר להרב החדש, את אחד מפקידי הממשלה העמיד על ימינו לעזרו לנהל את העדה, ויתן צו לשר-השוטרים לסור למשמעת הרב בכל אשר יצוהו בנוגע ליהודי בגדאד, איש כי יחטא להעדה, יחלוץ (יעבור על) חוק מחוקי התורה והובא למשפט בבית דין הרב. וככל אשר יצו מהם לענשו עונש קשה או אסור (מאסר), על שר-השוטרים לעשות המשפט, מבלי כל חקירה ודרישה..."

בגליון אחר נכתב עליו: "ר' אברהם משה הלל, הנבחר מחדש למלא מקום ראש רבני בבל השתדל לעשות תקונים רבים בהעדה, ואחד מהם לייסד בית ספר גדול אשר בו ילמדו נערי בני עמנו מלבד למודי דת קדשנו גם ידיעות שפות ערבי תורקי ופרסי, ויש את נפשו להביא אל בית הספר הזה כמאתיים וחמשים נערים אשר למדו עד כה בבית הת"ת (תלמוד תורה) והישיבות והתלמידים האלה בהשלימם חוק למודם בבית-ספר הזה, יחונכו לשוחטים חזנים מוהלים ומלמדי תינוקות. ואשר לא יצליחו למלאכת הקודש, ישולחו אחר השלימם חוק לימודם לבתי-ספר אשר להממשלה בעיר הבירה להשתלם בלימודים וידיעת העולם". ("חבצלת" גליון 13).

בשנת תרע"א התבקש ר' אברהם והוא בן תשעים שנה לכהן כחכם באשי, אחרי שהרב דוד פאפו התפטר מטעמים פוליטיים. הוא הסכים למינוי הזה, בתנאי שיחזיק בו בצורה זמנית עד שיוזמן חכם באשי מאיסטנבול שבתורכיה, אך המשיך בתפקידו עד שנת תרע"ה – בזמן מלחמת העולם הראשונה. על אף גילו הקשיש ניהל את עדתו בשלוה ובישוב הדעת, והציל יהודים רבים מסכנה. בעת הצורך אף הגיש תלונה נגד ממלא מקום ה"ואלי" (שלטון ה"ואלים"– המושלים התורכים בבגדאד נמשך משנת תקצ"א עד שנת תרע"ז) פאייק, שהיה צורר ישראל. הרב התלונן בפני השולטאן בתורכיה, והמושל קיבל הוראה מהשולטאן שלא להרגיז את רב היהודים, ואכן המושל כיבד אותו והעריך את עוז רוחו. הפאייק ואנשי סודו זממו לאבד ולהשמיד את כל יהודי באגדאד בעלילות שוא, אך עצתם הופרה בעת כניסת האנגלים לבגדאד בליל י"ז באדר תרע"ז.

בשנת תרמ"ו הדפיס ר' אברהם דרוש הספד על פטירת השר מונטיפיורי בבטאון "פרח" (שנה ח' גליון 22). הוא חתום יחד עם דייני בגדאד על הסכמה משנת תרס"ד לספר "זבחי צדק" למורו

14. ה"חכם־באשי" של בגדאד הרב אברהם ב"ר משה הלל.

הרב עבדאללה סומך. בראשית תרע"ה- בהיותו זקן ושבע ימים התפטר ממשרת חכם באשי ואב בית דין.

על הערכת המושל את ר' אברהם, יעיד המקרה הבא:

לפני חג השבועות תרע"ד (סמוך למלחמת העולם הראשונה) הלך הרב למושל צבאי, וביקש ממנו להרשות ליהודים המשרתים בצבא, לשוב לביתם לחגוג עם משפחתם את החג. המושל ענה לו, כי לא יוכל להרשות את השחרור, היות ויש בידו מאמר מלכות, שהצבא הועמד במצב הכן. ר' אברהם הלל היה אז זקן מופלג, בן שמונים שנה, בשמעו את הדברים התחיל לשפשף בזקנו הלבן והמסולסל, כאילו התכוין לומר: "עשה נא למען הזקן הזה". אותו רגע נאנח המושל, ואמר לו בקצרה, אני מוכרח לישא עלי את האחריות הזאת. ואכן היהודים השתחררו לבוא לביתם בחג השבועות, והרב היה שש ושמח על כך.

פקודת הואלי, כי כל מי שיעבור על חוק מחוקי התורה, ייענש קשות שמה קץ להתנהגות חלק קטן מהאופים היהודים, שנהגו לאפות לחם בימי ששי, עד שקיעת החמה ולמוכרו בלילה.

החכם באשי ר' אברהם עקר מנהג פסול שרווח אצל היהודים, בחקותם את מנהגי המוסלמים: עד אז נהגו ביום החופה לתלות ארבעה חבלים לארבעת צדדי מיטת הכלה. הקרובים והמכרים של בני הזוג, היו תולים בחבלים אלה כל מיני סידקית, נעליים, סכינים, דגי-פח קטנים וכדומה, כי כל זה מרמז על מזל טוב לזוג, לאחר מכן נאספו כל הדברים התלויים ע"י הכלה ונשמרו אצלה. הרב שיכנע את בני עדתו לבטל מנהג גויים זה.

ר' אברהם הלל זכה לזקנה מופלגת, נפטר ביום י"ז טבת תר"ץ (1920), בן מאה שנה.

רבי אברהם ב"ר משה חיים אלבצראוי

נולד בבצרה התק"ן– נפטר בא"י בט"ו חשון התר"ל

היה מטובי העדה בעיר בצרה ומראשי עסקניה, ונדיב לב גדול. בשנת התק"ץ עלה לארץ ישראל והתיישב בעיר צפת, שם התעסק בממכר אבנים טובות ומרגליות.

היה מידידיו הטובים של הגביר דוד ששון מבומביי, ועמד בקשרים עמו. בימי הרעש בצפת, בשנת תקצ"ו– שגרם כליון על בני-ביתו ורכושו, עבר לירושלים עם שארית הפליטה, ונשא לאשה את בת אחיו של התייר הנודע יעקב הלוי ספיר, מחבר הספר "אבן ספיר" ממנה נולדו לו ששה בנים.

בהשדלותו נבנה הבית בקבר רחל שבבית-לחם, בשנת התרכ"ה, כמבואר בלוח התלוי שם. בשנת תרפ"ג בנה עזרא בן ששון סחייק בית-מדרש ובית הכנסת אורחים בירושלים, וחלק מהכסף נלקח מעזבונו של ר' אברהם אלבצראוי. עזרא סחייק ייסד את המושבה "כפר יחזקאל" אשר בעמק יזרעאל בשנת תרפ"ב, שנקראה על שם אחיו יחזקאל שטבע בשנת תרס"ד בנהר חידקל, בהיותו בן עשרים וחמש שנה.

אביו של ר' אברהם, משה חיים היה גזבר המדינה בזמנו, ונכבד מאוד בעיני ראשי וגדולי השררה.

ר' אברהם נפטר בירושלים בט"ו חשון תר"ל.

רבי אברהם אצלאן בן ר׳ אברהם יהודה

חי בשנים תרט״ז-תש״ח.

הרב האחרון בבגדאד ששימש במשרת חכם באשי, אחרי הרב ששון כצ׳ורי. כעבור שנתיים, בשנת תרצ״ב בטלה משרת החכם באשי, ומנהיגם הרוחני של קהילת בגדאד נקרא מעתה ״ראש הרבנים״ (ראייס אל חכאמין) וראש הקהילה (ראייס אל טאייפה).

ר׳ אברהם היה עוסק בתחילה במסחר וקובע עתים לתורה, והיה לו זמן קבוע בכל יום בבוקר, ללמוד כמה שעות עם בעלי-בתים. יותר מאוחר חדל לעסוק במסחר וישב ללמוד בישיבת הרב שלמה משה לנייאדו זצ״ל.

הוא סיפר לרבי יהושע משה, כי פעם אחת בלמדו בלילה עם בעלי-בתים, התקשה בדיבור אחד מדברי רש״י. אחרי חצות הלילה ישן בהצטערו על שלא הבין את הדברים, בחלומו נראה לו רש״י בכבודו ובעצמו, והוא היה אדמוני וטוב רואי, ועשה לו סימן הפסק בידו בתוך אותו דיבור, לרמוז לו שהם שני דיבורים נפרדים. כשהתעורר בבוקר התפלא על זה, וראה שדברי רש״י מובנים בפשטות.

ר׳ אברהם אצלאן התייחס למשפחת ״מעתוק״ ששונתה יותר מאוחר ל״יהודה״. נפטר בשנת תש״ח בן תשעים ושתים שנה. הוא כתב ״סדר מעשיות״ בשנת תרכ״ד, וחתם בשם: אברהם אצלאן אברהם יהודה יעקב סלימאן מעתוק דוד, בייחסו את עצמו למשפחת ״יהודה״ ולמשפחת ״מעתוק״.

הוא היה בעל ידיעות ובקי מאד בלשון ובשירה העברית. חיבר שירים מיוחדים, שאין דוגמתם אצל משוררי בבל. שלשה שירים מהם נתפרסמו בחייו. האחד בספר "גיא חזיון" חלק א', לר' אברהם יגל שהוציא אותו לאור. וצירף לו מבוא מחקרי והערות חשובות. נדפס באלכסנדריה תר"מ. תוכן השיר: קינה על פטירת הראשל"צ ר' אברהם אשכנזי שנפטר בט' שבט תר"ם, שהיה חבירו. "חשק שלמה" לר' שלמה המכונה מו' באבא ג'אן מעיר סמרקנד, נדפס בירושלים תרס"ה, וכן בספר "ברית אברהם" להנ"ל, נדפס בירושלים תש"ד. השיר השלישי: שיר "חנוכת הבית" או "על השמינית" על חג החנוכה, נדפס בשבועון הירושלמי "שערי ציון", (שנה ד' גליון 11) א' טבת תרל"ט. 43 שיריו נדפסו בספר "השירה והפיוט של יהודי בבל בדורות האחרונים" לא' בן יעקב. עמ' 191. נדפס בירושלים תר"ל. שיריו כללו, שירי ידידות, שירי יגון, שירים היתולים וחידות. ביניהם נמצאו שיר לחתונת אחיו הצעיר יצחק מלכיאל, שתי קינות על מאסרו של אחיו ר' סלימאן בבית-הסוהר בדמשק, שיר על ליקוי הירח, שיר ברכה לר' יחיאל מיכל פינס, כששלח לו את ספרו ועוד.

ר' אברהם נפטר בגיל צעיר בן ז"ך שנים ביום ו' אלול תרמ"ב.

רבי אברהם ברוך בן ר׳ אליהו מני

נולד בבגדאד תרט״ו– נפטר בא״י בו׳ אלול תרמ״ב.

בנו השלישי של ר׳ אליהו מני. נולד בבגדאד בשנת תרט״ו. ועלה בגיל צעיר עם הוריו לארץ ישראל. התפרסם כעילוי ובעל זכרון יוצא מהכלל, מגיל צעיר, היה בקי בכל מקצועות התורה בתורת הנגלה והנסתר, ואף חיבר חיבורים חשובים. למרות גילו הצעיר, התייעצו עמו גדולי חכמי ירושלים.

עקב שקידתו הרבה והתאמצותו הגדולה, נפל למשכב וחלה במחלה ממושכת שממנה לא קם. בגלל מחלתו נסע בשנת תרל״ט לאלכסנדריה שבמצרים. ושהה בה עד אחרי חודש טבת תר״מ. בחודש ניסן תר״מ היה בחברון, ובחדשים ניסן-אייר תרמ״א נסע לדמשק יחד עם אביו, כדי לבקר את אחיו ר׳ סלימאן שהיה אסור שם בבית-הסוהר , בחודש חשון תרמ״ב שוב נסע לחברון, ובחדשים שבט-ניסן היה ביפו, אולי לצורך טיפולים רפואיים.

חיבוריו: ספר ״גולת מים״, נמסר לדפוס אחרי פטירתו, אך מלאכת הדפוס לא נגמרה, והספר אבד בענין רע. הוא חיבר ספר בשם ״ריח שדה״, אך ציוה לגנוז את כתב-יד אחרי פטירתו בקברו. הקונטרס שלו ״ברוך מבנים״ נדפס אחרי מותו בסוף ספרו של אביו ״זכרונות אליהו״ ח״א, בירושלים תרצ״א. שתיים מתשובותיו נדפסו בספר ״שערי רחמים״ לר׳ רחמים פראנקו חלק ב׳. נדפס בירושלים תרס״ב.

רבי אברהם בצרי ב"ר נסים

ממשפחה נכבדה מהעיר בצרה. לפי ספרות הגאונים נמצאה כאן קהילה יהודית חשובה, והיא שלחה בכל שנה סך 300 דינרים לישיבת סורא. לפי המצב הכלכלי בימים ההם, סכום זה מעיד על קיבוץ יהודי גדול, שמצבו הכספי טוב. סביב שנת ד' אלפים ת"ר (840) התיישב בבצרה רבי **שמעון קיירה** בעל הספר "הלכות גדולות". רב האי גאון כינה אותו בשם "רב שמעון בוצרויא" (מבצרה).

כנראה שהוא חיבר את ספרו בעיר בצרה. קשרים הדוקים היו בין קהילת- בצרה וקהילת-בגדאד. חכמים ורופאים מבצרה פעלו בשנת ד' אלפים ת"ת בארץ ישראל ובמצרים.

ר' אברהם בן ר' נסים בצרי בעל כתב-יד "ספר תולעת יעקב" לרבי מאיר אבן גבאי משנת תס"ו. יהודה בן יצחק חיים בן משה בן אברהם בן נסים בצרי חתום על הספר הנ"ל בשנת תצ"ו. השלמת כתיבת הספר היתה "ביום חמישי שנים עשר ימים לחדש ניסן שנת חמשת ומאתיים וששים ושבע לפרט היצירה אלפים" – (כ"י ששון מס' 169).

רבי אברהם נסים דנגור

נפטר בשנת תרפ״ג

מתלמידי הרב אלישע דנגור. היה פקיד על כל הישיבות הלומדים בבית-המדרש ״בית זלכה״ ועל כל ספרי בית-המדרש. נבחר כמה פעמים ל״ועד הרוחני״ ו״לועד הגשמי״ של הקהילה בבגדאד.

באלול תרל״ט התפרסם כתב מינוי וסמכות ״הנבחרים״ למנות י״ב אנשים שיהיו פקידים ומשגיחים על כל עסקי וצרכי הצבור של פה עירנו בגדאד יע״א (יעזרה אלקים), והם מעלת הרב הכולל ח״ר (חכם רבי) דוד מאיר יוסף נסים הי״ו (ה׳ ישמרהו ויחייהו) ומעלת החכם ח״ר אברהם נסים (דנגור) הי״ו ומעלת הח׳ ח״ר משה שלמה דוד שמאש הי״ו ... על החתום: חכמי ורבני בית-המדרש וגבירים. באלול תרמ״ב שוב נבחר כאחד משבעה חברי הועד יחד עם ר׳ שלמה בכור חוצין. בשנת התר״ן שוב נבחר יחד עם ר׳ אלישע נסים בר׳ ששון, ר׳ יחזקאל שלמה דוד וגבירים אחרים. הוא חתום על ״הסכמה״ נגד חילול השבת משנת תרס״ט, יחד עם רבינו יוסף חיים זצ״ל.

ר׳ אברהם היה בקי גדול בפירוש הרב אברהם בן עזרא על התורה, עד שאמרו עליו שהוא ניצוץ של הראב״ע.

נפטר בשיבה טובה בגיל שמונים וחמש שנה.

ר׳ אברהם יהושע חורש

נפטר בחודש שבט תרס״ב

ראש רבני השוחטים. וחתום על כמה פסקי עגונות בספר ״זבחי צדק״ להרב עבדאללה סומך, שהיה מתלמידיו המובהקים. מה שמוזכר ב״זבחי צדק״ בסימן ח״י אות פ״א: ״גדול השוחטים״, הכוונה לר׳ אברהם. כן מוזכרים משמו כמה הסברים בענין השחיטה.

היתה לו הרשות ללמד שוחטים, ולהסמיכם לקבל ״תעודת שחיטה״. והיה לו בית-שוחטים בביתו, ללמד שם שחיטת העופות. בכל יום היה נוסע לבית- המטבחיים בבוקר השכם (שהיה מחוץ לעיר), כדי לבדוק את הסכינים ואת הריאות של הבהמות.

שימש גם כחזן ושליח-ציבור, ור׳ שלמה בכור חוצין מכנה אותו ״רב הכולל בישראל להלל נעים זמירות ישראל״ (בבטאון ״הלבנון״ שנה ו׳, תרכ״ט, גליון 13).

בשנת התר״א היה חבר בית-דינו של ר׳ ששון אליהו משה הלוי, יחד עם ר׳ דוד יהודה שמאש כהן, הוא חתום על קבלת עדות בית-דין בשנים: תרל״א, תרל״ח תרל״ט תר״מ, יחד עם הרבנים: ר׳ עזרא יחזקאל אליהו כהן, ר׳ אלישע נסים ששון, ר׳ יצחק אברהם שלמה, ר׳ נסים חי בן יחזקאל חיים בן בנימין הלוי, ור׳ ששון ישראל. חתם עם דייני בגדאד בהקדמתם לספר של רבו ״זבחי צדק״, בגדאד תרנ״ט.

רבי אברהם חיים בן ר' רחמים

נולד בבגדאד תרמ"ד-נפטר בירושלים ב' דר"ח תמוז תשי"ד

היה חריף ובקי ושקדן בתורה, ובעל ידיעות רבות בחכמת הדקדוק והעיבור. מתוך "הצנע לכת" למד ולימד תורה שלא על מנת לקבל פרס. שיטה מיוחדת היתה לו. בלמדו תלמידים, וכעבור זמן לא רב יכלו התלמידים להיות מעיינים בש"ס.

למרות דוחקו הרב ומצבו הכלכלי הקשה-התרחק מכל משרה רבנית שהיא.בהיותו ענוותן גדול, מעטים הכירו את גדולתו בתורה ואת מידותיו התרומיות, בהיותו מדקדק במצוה קלה כבחמורה.

הוא הגיה חלק מספרי רבינו יוסף חיים,לפני ההדפסה, ביניהם: הספר "עוד יוסף חי". יש לו חידושי-תורה בכתב –יד.

עוד בהיותו צעיר זכה ועלה לירושלים. הצטיין בכוח זכרונו הגדול, והחמיר על עצמו חומרות. שמעטים היו מסוגלים להחמיר כמוהו.

נפטר בערב שבת קודש. ונקבר בהר המנוחות בירשלים עיר הקודש.

רבי אברהם בן ר׳ נסים בן ר׳ אליהו בן חכם ר׳ משה חיים

בן אחיו של רבינו יוסף חיים זצ״ל. אביו ר׳ נסים היה החשוב שבין בניו של רבי אליהו חיים, אחרי ר׳ יוסף חיים. התרועע עם גדולי המלכות בבגדאד, והיתה לו השפעה גדולה עליהם. התפרסם כפיקח גדול וכבעל עצה טובה בענינים קשים ומסובכים.

בנו ר׳ אברהם היה בעל תורה, ולפרנסתו עסק במסחר. הוא חתום על מכתב שכתבו רבני בגדאד נגד יעקב אוברמאיר, יהודי יליד וינה שבא לבגדאד ללמד את השפה הצרפתית בבית הנסיך הפרסי עבאס מירזא שהיה גולה בבגדאד, מכתב זה שחתמו עליו חכמי העיר נשלח לראשון לציון ורבני ירושלים, והתפרסם בבטאון ״הלבנון תרל״ו, גליון 45.

מכתב זה נכתב, עקב ביטויים חריפים שכתב אוברמאיר נגד רבי יוסף חיים, ופירסם אותם בבטאון ״המגיד״ (שנה כ׳ תרל״ו, גליונות ז-יא). יותר מאוחר נאלץ אוברמאיר לבקש סליחה מרבי יוסף חיים בפרהסיא, אחרי שנודה והוחרם לפני כן.

ר׳ אברהם סיפר, כי פעם אחת כשהעתיקו אחד הספרים של דודו ר׳ יוסף חיים, מצאו שחסרות כמה שורות, והמעתיקים ניסו להשלים את השורות מדעתם, ולא עלו יפה. בזמן ההדפסה מסר להם ר׳ אברהם נוסח יותר מדוייק. ונדמה למעתיקים כי זהו לשון הרב בעצמו, שאלוהו: איך הוא ניסח את הלשון הזו? הראה להם את הפלא, כי המחבר כתב את השורות החסרות על עובי הספר ולא בתוך הספר, והוא הרגיש בזה בראותו את עובי הדפים

מלוכלכים בדיו. ר׳ יהושע משה כותב הדברים מציין כי ראה שורות אלה, הרב היה רגיל להשתמש באור של נר עשוי מחלב. ולפעמים היה מתנמנם, והשורות היו נחרכות באש.

ר׳ אברהם ששון מרדכי

לא ידוע שם אביו. סבו של הרב יחזקאל ששון שהיה רב ראשי בעיר בצרה שבעיראק.

ר׳ יחזקאל אמר כי סבו היה רב גדול מהרבנים המפורסמים, והוא ממשפחת הרב ששון מרדכי.

יתכן כי ר׳ אברהם זה הוא ״שיך אברהם ששון״ שמוזכר בספר ״צדקה ומשפט״ לר׳ צדקה חוצין (סימן קטו דף עו) בענין הרחבת בית-הכנסת ״שיך משה מרדכי שהיה נשיא של בגדאד באותו זמן, ורצה להרחיב בית-הכנסת וקנה בתים שהם סביב בית הכנסת, ובתוכם קנה בית אחד ושיך אברהם ששון, שהיה ביתו סמוך לבית כנסת...״.

רבי אברהם בן דוד טוויג

בסביבות שנת התק"ס, שימש בדיינות בעיר בצרה יחד עם רבי אברהם בן נתן ור' משה יעקב.

שלשתם חתומים על קבלת עדות בית-דין בבצרה בר"ח אב תק"ס. נדפסה בקונטרס "דבר משה" לר' משה חיים, המצורף לספר " רב ברכות לרבי יוסף חיים, בגדאד תרכ"ח (סימן א דפים קעח-קעט). בקבלת עדות זו, מסופר על עדותו של יהודי ששמע מפי גוי אחד, כי הערבים רצחו את "אברהם משרת חווג'א עבדאללה, היום מכמה שנים, היה אצלם (ערבים תושבי כפר אל סויב) לבדו יחידי והרגו אותו ולקחו מלבושו והלכו. השם יודע ועד כשראיתי אלו הערביים הארורים מתלחשים עליו, הרגשתי בדבר ואח"כ רצתי אחריהם להציל אותו ולא ראיתי אותם, אבל ראיתי המסכן היאודי (היהודי)שחוט ונשלך חלל לארץ, וכמוהו

רבים עושים עם כל העובר ושב...". בפסק דין שכתב רבי משה חיים, פסק שאשתו של ההרוג אברהם שמאע, מותרת להינשא לאיש אחר.

ר' אברהם עזר לשד"ר יוסף בן סאמון בשנת תקס"ד, ונזכר במכתב שכתב השד"ר מעיר בצרה לעיר קוג'י.

רבי אברהם בן נתן

בסביבות שנת התק״ס שימש בדיינות בעיר בצרה, יחד עם רבי אברהם בן דוד טוויג ורבי משה יעקב. שלשתם חתומים על קבלת עדות בית-דין בבצרה מיום ר״ח אב התק״ס. נדפסה בקונטרס ״דבר משה״ לרבי משה חיים זצ״ל, המצורף לספר ״רב ברכות״ לרבינו יוסף חיים. נדפס בבגדאד תרכ״ח. ירושלים תשל״ו (סי׳ א׳ דפים קעח-קעט). וראה בערך רבי אברהם בן דוד טוויג על תוכן השאלה.

בימי ר׳ אברהם בן נתן חי בבצרה ר׳ יצחק ב״ר שלמה בנימין. הוא, אביו וסבו היו ״נשיאים״ בעיר בצרה, ואבותיהם היו נשיאים לפני כן בבגדאד.

רבי אליהו בן ר׳ אברהם

נפטר אחרי שנת תרפ״א

בשנת תר״מ חתם על קבלת עדות בית_דין יחד עם ר׳ נסים חי יחזקאל הלוי ור׳ עזרא יחזקאל הכהן (מוזכר בספר ״זבחי צדק״ לרבי עבדאללה סומך חלק ב׳ עמוד שכ״ד).

רבי אליהו ברזאני

נפטר בט״ו טבת התרפ״ד

ר׳ אליהו היה נצר למשפחת האדוני. כיהן כחכם באשי וראש הקהילה בעיר מוצל אחרי שנת תר״ע, על פי פירמאן מטעם מסולטאן העותומני עבד אל חמיד השני, וינק את סמכותו מכוחו.

אחד המבקרים במוצל כתב אודותיו: ״... והוא מלומד גדול בחכמת התורה, ולו עשר ידות בספרותנו העתיקה והחדשה. והוא לא יעשה את תורתו קרדום לחפור בה, ולא יקח מעדתו כל שרירות, רק יכלכל את נפשו ונפשות ביתו ממלאכתו מלאכת הקודש, כי הוא סופר סת״ם וישתכר למחייתו בזיעת אפיו ובתבונת כפיו״ (מ׳ אדלמן במאמרו ״מסע אשור ובבל״ ב״הצפירה״ תרמ״ט כרך טז, גליון 92).

מספרים, כי פעם אחת ביקר בבגדאד, והתארח באחד מבתי_הכנסת, מבלי שאיש ידע על זהותו. הוא שמע את לימוד

התורה שלמדו הרבנים, וגילה כי התקשו בסוגיא אחת ולא הצליחו לפותרה. אחרי שעזבו החכמים את המקום, לקח ר׳ אליהו נייר וקולמוס, כתב את תשובתו לקושיא שהתקשו בה. והוסיף את המקורות שעליהם הוא מסתמך, חתם בכינוי ״חר״ב״, והניח את הדף באחד הספרים. למחרת, בבוא הרבנים להמשיך את לימודם, מצאו את הדף ובו תשובה לקושיא שהתקשו בה. לא ידעו מי פתר את הבעייה, וחשבו שאולי זה היה אליהו הנביא שטרח לכתוב את הדברים, אך השמש שראה את ר׳ אליהו, גילה להם כי היה זה זקן אורח. חיפשוהו ואז נתגלתה להם זהותו. והסביר להם כי בחתמו ״חרב״, כוונתו היתה חכם רבי ברזאני. כך נתקבל בכבוד מלכים אצל הרב הראשי דאז רבינו יוסף חיים.

חכם אליהו ברזאני היה נמרץ ומקובל במשרדי הממשלה. נתמנה בתקופה הקשה של ערב מלחמת העולם הראשונה, כשבהלת הגיוס אחזה את הגברים, ונטל המסים על היהודים הכביד. קשריו עם ה״ואלי״ _השליט היו הדוקים. וכן עמד בקשרי מכתבים עם החכם באשי של בגדאד בעניני דת ודין. אחרי הכיבוש הבריטי, קשר קשרים עם השלטונות כדי לעזור לשבויים יהודים מבגדאד ומבצרה, שהובאו למוצל.

מספרים עוד סיפור על נס הורדת הגשם, שנה אחת היתה שנת בצורת קשה. ה״ואלי״ פנה ליהודים להתפלל ולבקש רחמי שמיים. הלכו כל היהודים ורבם בראשם, חכם אהרן ברזאני, להשתטח על קברו של הרב הנערץ רבי שמואל ברזאני (אדוני).אחרי שקראו פרקי– תהילים עד שעת הצהריים, הטיח ר׳ אליהו את מצנפתו על הקבר, וזעק בקול תחנונים, כי אינו שב מבית_העלמין עד שירדו גשמים.

חום היום היה בוער כתנור, ועננים לא נראו כלל בשמים הבהירים, והנה בסיום תחנוני הרב, ירדו גשמי ברכה מרובים.

הואלי והנכבדים התפעלו הרבה מהדבר, ונשאו את חכם אהרן על כתפיהם, כשהם רטובים מטיפות הגשם. ר׳ אהרן היה גם משורר וכתב שירים רבים. ישב על כס הרבנות עד סוף ימיו, ומסופר, כי בשנת תרס״ג, הסתפקו ראשי הקהילה אם רבם מסוגל להמשיך בתפקידו, ופנו לסולטאן בקושטא בבקשה למנות חכם אחר במקומו, כי ר׳ אהרן כהו עיניו מרוב זקנה. שמע הרב על כך ובמקום תשובה על הדברים שאינם נכונים. כתב (בהיותו סופר סת״ם) מזמור תהלים על גרגיר של אורז ושלח אותו למלך. נפעם המלך בראותו את הכתיבה המיוחדת, ושלח לו כתב מנוי מחודש.

במסורתם של יהודי מוצל, מקובל למנות אירועים משפחתיים מאז ״שנת חכם אליהו״. זאת עקב מקרה שקרה בחג השבועות.יהודים מכל הסביבה באו ל״זייארה״, וקנו עראק מהנוצרים תושבי המקום. אותה שנה, שתו לשכרה, ועקב זאת התפתח ויכוח בין היהודים לבין הנוצרים. הויכוח גרר להתלקחות של תיגרה רבתי, ועשרות משני הצדדים נפצעו. ראה ר׳ אליהו שאין לו שליטה על המצב, רכב על סוסו ונסע לעיירה תל_כיף הסמוכה, כדי להזעיק את המשטרה. בו ביום הגיע גם למוצל ושב לאלקוש, וכך הודות לתושיה שלו נמנע אסון כבד. אותה שנה נקראה ״שנת חכם אליהו״.

ר׳ אליהו הסמיך רבנים לקהילות היהודיות אשר בעיירות הצפון, נפטר בשיבה טובה בגיל המתקרב לתשעים שנה ביום ט״ו טבת התרפ״ד.

רבי אליהו זכריה

בן אחותו של הרב משה חיים ז״ל, מתלמידיו של הרב אלישע דנגור. היה תמים בכל דרכיו, ולמד בישיבה כל היום עם הרבנים.

מטעם בית_הדין, התמנה לחתום על הגיטין. ונהג ללמוד בקביעות מדי יום ביומו משניות עם פירוש רבי עובדיה מברטנורא.

רבי אליהו יצחק חזן

נפטר בא״י בשנת תרצ״ט

בתחילה היה רב בעיר חלה, בשנגהאי, ואח״כ הוזמן לכהן כרב הקהילה בהונג קונג. הוא נשאל מהודו על תלישת הנוצות אחרי השחיטה.

חיבר ספר ״ידי אליהו״ ג׳ חלקים, (נדפס בירושלים תר״ץ, תרצ״ו ותרצ״ז). בהקדמה של חלק א׳ הוא כותב, כי בשנת תר״פ בנה יעקב בן דוד ששון בית_כנסת בשנגהי בשם ״אהל רחל״ על שם אשתו. יעקב זה סייע הרבה לעדה הבבלית בהודו, ולאות הוקרה, בליל שביעי של פסח תרנ״ח, הלכו אנשי הקהילה לבית_הכנסת ונשאו לכבודו עשרה דגלים.

עוד כתב ר' אליהו בהקדמה, "כי בשנת תרס"ו ואני בתוך הגולה, העיר ה' את רוחי לעלות וליראות לארץ הקדושה... ולא אסתייעא מלתא בההיא שעתא, ונתגלגל הדבר מאיזה סיבות ובאתי עד ערי סי"ן אנוס על פי הדבור וישבתי בעיר הונכאנג (הונג_קונג) י"ד שנה, והייתי ממונה חזן כל הזמן ההוא ומאז נבנה בעי"ת (בעיר תהילה) שנגהאי...בית מקדש מעט הנקרא בשם "אהל רחל"... ושלחו לי קהל קדוש שנגהאי דרישה נמרצה לבוא אצלם להיות שם חזן, ולכהן פאר בבהכ"נ הנזכר. ונעתרתי לבקשתם ונתיישבתי שם כעשר שנים... ויזכני לקיים נדרי לעלות לא"י... ובאתי לעיר הקודש ירושלים...וחובה עלי לברך את שתי

קהלות הקודש אנשי ק"ק הנכאנג הי"ו (=ה' ישמרם ויחיים) בבית הכנסת "אהל לאה"... ואנשי ק"ק שנגהאי יצ"ו ששימשתי אצלם...."

ספר "ידי אליהו כולל תשובות רבות מספרי רבני בבל, וביחוד תשובות מספר "זבחי צדק" לרבי עבדאללה סומך, ומספרי רבינו יוסף חיים. כל התשובות מנוקדות.

בהיותו בעיר חלה שימש ר' אליהו כמנהל בית_המדרש, ועשה שם שיפורים רבים. דוד מועלם כתב עליו שהוא " הצטיין בקול נעים וערב, והיה דרשן מזהיר".

בשנת תרצ"ו עלה לירושלים, ונפטר שם בשנת תרצ"ט.

רבי אליהו בן נחום

בגדאד תרי"ב __ ירושלים י"ט טבת תרצ"ב

אביו של ר' אליהו, נחום נולד בכרכוך ונקרא על שם הנביא נחום האלקושי הקבור באלקוש שבכורדיסתאן. ר' נחום היה רופא ונפטר בשנת תרכ"ח.

בנו רבי אליהו נולד בבגדאד בתרי"ב והתחנך בבית_מדרש "בית זלכה". בשנת תר"ל הוא לימד ב"חדר" שפתח באופן פרטי והמשיך להורות בו עד שנת תרע"ד. באותה שנה נתמנה למפקח על ענינים סוציאליים, מטעם ועד בית __ חולים היהודי "מאיר אליהו" בבגדאד. אף הוא למד דרכי __ רפואה של אביו מפי תלמידו ששון שמעון וריפא ילדים רבים חינם.

הוא פירסם שני שירים: "אחוה היום קידה לפני עיני העדה" __ לכבוד חנוכת בית __ הכנסת "דינה" בחודש סיון תרמ"ה, וכן שיר אחר : "אכל טובה ורדה ונצל כל מאודה" (נדפס ב"שיר התחיה" של בנו אהרן ששון. חלק ג סימן א).

בשנת תרנ"ו ייסד ר' אליהו את חברת "אהבת שלום" עם אישים אחרים, שמטרתה: השכנת שלום בין בעל לאשתו. במקרים מסובכים, פנה בית __ הדין בבגדאד לחברה זו, וביקש את עזרתה להשכין שלום בין יריבים. ואכן פעילותם בשטח זה היתה רבה. בארכיון הרב יש"א ברכה שבבית __ הספרים הלאומי, ישנה מעטפה של חברת "אהבת שלום", ועליה מוטבעת חותמת שכתוב בה : "חברת אהבת שלום ה' ישמרם ויחיים פה

בגדאד יעזרה אלקים. שנת התרנ"ו". באמצע המעטפה מצויירים שני עלים גדולים ועליהם כתוב באותיות גדולות : "אחד".

בסוף ימיו בשנת חרפ"ו, עלה לארץ ישראל. נפטר בהיותו בגיל תשעים שנה ונקבר בהר הזיתים.

רבי אליהו בן ר' יעקב ברכאל

נפטר בשנת תרע"ח

היה איש חסיד ועניו, ישר ונאמן. בתחילה היה ראש ישיבה בכפר אדוננו יחזקאל הנביא. אח"כ נסע לכלכותה ועסק שם בממכר ספרים. סביב שנת תרל"ג היה בא כוחו של הרב והמדפיס ר' שלמה בכור חוצין מבגדאד.

בסוף ימיו חזר לבגדאד והיה לומד בישיבת חכמי ורבני השוחטים. ואפילו ביום ששי שבית _ המדרש היה פנוי ולא התקיימו בו לימודים _ היה נשאר שמה עד שעות הערב, כי הרבנים היו סומכים עליו בהוראת כשרות העופות. והיה בקי לחפש את המרה אם נאבדה, ולבדוק את המעיים והכבד.

במשך כל יום הששי נשאר בבית _ המדרש, ושם גם רחץ את ידיו ורגליו לכבוד שבת, החליף את בגדיו ולאחר תפילת ערבית שב לביתו.

קבר הנביא יחזקאל

The grave of Hanavi Yeheskel

קבר הנביא יחזקאל
מבפנים
Grave of
Hanavi Yeheskel
from inside

רבי אליהו בן יהושע חבה

נפטר בארץ כ״ח אלול תשל״ד

מתלמידיהם של רבי שמעון אגסי ורבי משה פתייא זכר צדיקים לברכה.

למד תורה יחד עם הרב יהושע משה ז״ל. בבגדאד היה מחכמי השוחטים ובודקים בבית _ המטבחיים, ואח״ך התמנה לחבר בועד הרוחני וחבר בית _ הדין לערעורים.

עלה ארצה בשנת תשי״א, ומיד עם עלייתו התמנה לרב ראשי לספרדים ברמת _ גן. זכה לבנות ברמת _ גן את בית _ הכנסת המרכזי ״ישרים״, והיה אהוב על הכל.

נפטר ביום כ״ח אלול תשל״ד. תמונתו ותאריך פטירתו התפרסמו בסוף לוח _ כיס לשנת תשל״ו. הוצאת יצחק בקאל ירושלים.

הרבה שנים עמדו חכמי בבל אלה יחד
לפני הקהל הגדול: הם קראו, הגיהו ופירשו את ספרי התורה, אמנו הרבה

רבי אליהו בן ר׳ משה חיים

נולד בתקס״ז (1807) __ נפטר בז׳ אלול תרי״ט (1859)

התפרסם כרב גדול בתורת הנגלה ובתורת הנסתר, והצטיין בחסידות ובמידות טובות. ירש את הרבנות מאביו רבינו משה חיים זצ״ל.

היה ממונה על קופת צדקה, ובימי חייו ביקשו ממנו אנשי הקהילה דו״ח כספי, אך הוא לא רצה למסור להם. היו אנשים שהתחילו לרנן אחריו, ואחרי פטירתו התבררה הסיבה האמתית שהיה מחלק כספים רבים מרכושו לעניים, ולא רצה שיוודע הדבר בהיותו בחיים. נוהג היה בכל ערב שבת, להתדפק על דלתי העשירים והיה פונה אליהם ואומר: ״הנה בא אליכם אליהו העני כי אין לו מה לאכול בשבת״. כשהיו פותחים את הדלת, ורואים את הרב בכבודו ובעצמו, מיהרו לעשות רצונו, ותרמו בעין יפה. הרב מיהר לחלק את הכספים לעניים ובעלי __ בתים צנועים לכבוד שבת.

הוא בנה כמה בתי __ כנסיות, ועזר לכמה מהם בבנייה, ובפרט עזר לבית __ הכנסת ״שאול״, שקנו הגבאים המגרש, ור׳ אליהו בנה אותו, בתנאי שייקרא בשם ״שאול״ בלבד. כן קנה כמה ספרי __ תורה והכניס אותם להיכל של בית __ הכנסת בלי שאף אחד ידע על זה.

בנו רבינו יוסף חיים זצ״ל מעיד על אביו הגדול: ״שהיה מונח תמיד בחיקו כיס (ארנק) אחד, שבו מפריש צדקה כמה פעמים ביום במטבעות של כסף גדולים... ואח״ך מחלק לעניים ולשאר

מצוות מן המעות אלו, שהוא מפריש בכל יום תמיד פעמיים..." (בן איש ח"י שנה א' פרשת ויגש). ר' יהושע משה כותב: "שמעתי מפי שמשי בית _ הכנסת שלו, כי היה נזהר לקיים מצות הצדקה, לתת בפסוק "ואתה מושל בכל" אפילו בשבת, שהיה מכין כעבין פת הבאה בבסנין, שלשה כעבין, והיה מוסר לשמשים ב"ויברך דוד", וכל הקהל למדו ממנו לעשות כדבר הזה, עד כדי כך, שלא היו המשמשים צריכים לקנות פת לשבת, כי היה מספיק להם מה שהיו מקבלים מהקהל" (ספר "קץ הימין" עמ' לא_לב. נדפס בירושלים תשכ"ז).

כן כתב רבי יוסף חיים: שהיה "נזהר להתפלל מנחה בחודש אלול וימים נוראים בתפילין "שמושא רבה". (בן איש חי שנה ב' פרשת ויקרא). כן נהג לעלות לספר _תורה בכל ראש חודש, בשני ימי הראש חודש, כי לדעתו העלייה לספר _ תורה ביום ב' דראש חודש מעולה יותר.

חיבר כמה חיבורים, ומהם נדפס הספר "מדרש אליהו" על תורת הסוד והרמז. נדפס בליוורנו תרכ"ב. בנו ר' יוסף חיים מזכיר כמה מספרי אביו בתוך ספריו שחיבר. הוא חתום יחד עם רבנו וגבירי בגדאד על הסכמה אחת משנת תרט"ו. בשנת תרי"ט הסכים על הספר "קול ששון" לר' ששון בן מרדכי, יחד עם רבנים אחרים.

אשתו הראשונה היתה בתו של הגביר יעקב צמח, ואחרי מותה, נשא לאשה את אחותו של ר' דוד בן מאיר שילדה לו חמשה בנים : ר' יוסף חיים, ר' משה, ר' נסים, ר' יחזקאל ור' ששון.

רבי אליהו בנימין בן ר׳ משה חיים (השני)

נפטר בבגדאד בט׳ אדר תש״ה

רב גדול ומוהל מובהק, והוא מל את רוב יהודי עיראק.

אף אביו ר׳ משה _ אחיו של רבינו יוסף חיים _ היה מוהל יחידי בכל מדינת בבל.

בסוף ימיו התמנה לרב ראשי וראש הבית _ דין לערעורים. היה חסיד וקדוש, ממלא מקום אבותיו ואבות אבותיו משושלת היוחסין. הוא לא נהג לקבל תשלום בעד המילה, ואדרבה היה נותן כסף לידי אבי הבן אם היה נצרך.

היתה לו קביעות לדרוש דברי _ מוסר בכל ערב בבית _ הכנסת ״שאול״, שאביו הגדול בנה והתפלל שם. השתדל לשפץ את בית _ הכנסת ולשכלל אותו, וכן לקנות לה ריהוט יפה לקיים את הכתוב ״זה א-לי ואנוהו״.

תקופת כהונתו כרב ראשי, נמשכה כשתים עשרה שנה. בתקופה זו טרח ר׳ אליהו בנימין רבות. לקרב את הדור הצעיר למסורת אבותיו. ההשכלה אשר חדרה עמוק לבגדאד, קלקלה את בני הנוער, ועל הרב הראשי הוטלה המשימה העיקרית להשיב לב בנים על אבותם.

בתקופתו של ר׳ אליהו בנימין, גברה השנאה לעם ישראל מצד השלטון העיראקי, והוא הצליח לשמור על גחלת הרבנות

שלא תכבה. תקיפותו היתה לברכה ולתועלת לקהילה היהודית, והרבה מעשים עשה למען צאן מרעיתו _ אינם ידועים לנו.

עם פטירתו, התעוררה השאלה מי יתאים למלא את מקומו, לעשות מלאכתו נאמנה בתקופה שלא היתה קלה כל עיקר. בן דודו הרב דוד בן ר' יעקב נכדו של רבינו יוסף חיים _ סירב בתחילה לשאת על שכמו את המשרה, הוא נחבא אל הכלים, וכאבותיו כן גם הוא, אינו מסכים לקבל עליו שום משרה ציבורית והוא מסתפק בתפקיד מורה הוראה שלא על מנת לקבל פרס. אך אח"ך ניאות לקבל עליו את התפקיד.

בן ששים וחמש שנים היה ר' בנימין אליהו חיים במותו.

רבי אליהו עזרא גבאי

ראש רבני בצרה אחרי שנת תק"צ. היה גם עסקן ציבורי וגבאי קבר עזרא הסופר, שהיה שוכן בכפר אל _ עזר (שנקרא על שמו של עזרא הסופר) הנמצא כ_ 100 ק"מ מדרום לעיירה עמארה. יהודים רבים עלו לקבר ל"זייארה" מדי שנה בשנה, ביחוד בחג השבועות. ליד הקבר בנו השלטונות בתי _ מלון, וכן היה שם בית _ כנסת. המבקרים באו למקום בספינות _ קיטור שעגנו ליד הכפר. הודות לקברו של הצדיק, התפתח המקום במהירות רבה.

ר' אליהו עזרא ייסד בשנת תרכ"ד ישיבה של כחמשה עשר חכמים, שישבו באופן קבוע ליד הקבר ולמדו שם תורה יומם ולילה. ר' שלמה בכור חוצין פרסם דברי _ שבח על רעיון הקמת הישיבה ליד הקבר, וכה כתב: "העיר ה' את רוח הגביר המרומם

כמה"ר אליהו גבאי נר"ו, המנהיג של עיר בצרה יעזרה אלקים, והפקיד על הוצאות והכנסות של גדול אדוננו עזרא הסופר זיע"א.

קם ונתעורר הגביר הנזכר, והעיר את לבב קהל עדתנו הי"ו לייסד ישיבה כחמשה עשר אנשים בעלי בתים שילמדו יומם ולילה על מצבת אדוננו הצדיק הנז'.... וקהל עדתנו עליו סמכו ושמחו כעל כל הון על הדבר הגדול הזה, ובירורו ובחרו מעירנו ט"ו אנשים בעלי_ בתים שהם יראי אלוקים וביתם ריקם מכל, שילכו למצבת הצדיק הנז' וילמדו יומם ולילה... (בטאון "המגיד שנה ז תרכ"ד, גליון 41).

ישיבה זו התקיימה שנים רבות עד הזמן האחרון. מאז היווסד הישיבה נתרבה הישוב היהודי במקום, בשנת תש"ה נמצאו בו כ_ 200 יהודים מרוכזים סביב לקבר עזרא הסופר.

תל עקר בעזאל

רבי אליהו בן ר׳ שלמה כהן

כיהן כדיין, חתום יחד עם רבי ראובן נאווי, רבי משה חיים ורבי יעקב יוסף הרופא על "מעשה בית _ דין" מחודש טבת שנת תקצ"ה בענין "תביעות ומענות" שהיו לאברהם ישועה יחזקאל ומשה אבא בן ר׳ אבא. (כ"י ששון מס׳ 876).

רבי אליהו בן אברהם כנוש

נולד בבגדאד תרמ"ד _ נפטר בארץ בי"ט שבט תשל"ה

למד תורה אצל החכמים: ר׳ משה צדקה, ר׳ רפאל שלום, ר׳ שמואל מג׳לד ור׳ יהודה פתייא.

הוא נהג ללמוד בישיבת רבי שלמה לניאדו, ואחר הצהריים ישב ללמוד הלכות שחיטה עם הרבנים השוחטים, בתוקף תפקידו כראש השוחטים ובודקים, "על פיו יחנו ועל פיו יסע"ו, והוא היה חותם על שטר הסמיכה של השוחטים.

כל ימיו התנהג בחסידות וקדושה יתירה, ונזהר מאד בכל המאכלים והמשקים שלו שיהיו על טהרת הקודש.

עלה ארצה בשנת תשי"א, ושימש כרב בשכונת הקטמונים. נפטר ביום י"ט שבט תשל"ה.

רבי אליה יחזקאל סופר

נפטר לפני שנת תר"א

חבר בית _ דין, בראשותו של הראש בית _ דין רבי יחזקאל אליה יחזקאל, יחד עם עמיתו רבי שלמה בן אברהם שוחט.

שלשת החכמים חתומים על קבלת עדות בבגדאד מיום כ"ג כסליו תקמ"ה, שנדפסה בספר "דגל מחנה אפרים" לרבי אפרים לניאדו (בנו של ר' שלמה רפאל לניאדו). נדפס בירושלים תרס"ב אבן העזר סימן ב'.

תוכן העדות, מגלה לנו כי היו בבגדאד נסיונות של העברה על דת, ולא דוקא מצד המימסד, גם יחידים ניסו לכפות על יהודים_ שבאו עמהם בעסקי _ מסחר ליהפך למוסלמים. המדובר בנסיון של שני גויים לשכנע יהודי אחד בשם מיכאל (שם משפחתו לא היה ידוע) להתאסלם, בעת שפגשוהו בשנת תקמ"ה. היהודי היה מוכן להיהרג ולא לעבור, על אף עינויי התופת שעינוהו הגויים, עינויים קשים ומרים, קיצצו אבריו אחד אחרי השני עד שהרגוהו. העדות כתובה בשפה הערבית.

תשובת ר' אפרים לניאדו היתה ארוכה מאד: יותר מחמשים עמודים. ובסופה מציין בסיכום, כי על חכמי ודייניי בבל לחקור ולדרוש, כדי לברר זהותו של מיכאל ההרוג. ולאחר מכן "נתן היתר לאשתו להינשא לאיש אחר. ומוסיף לכתוב: "וכל זה אני אומר לא להלכה ולא למעשה, עד ישקיף וירא ממעון קדשו מרן מלכא המלך הקדוש המלך המשפט סבא דמשפטים... מר אבא נר"ו".

האב והבן כיהנו כרבנים ראשיים בארם צובא, היא חלב. האב רבי רפאל שלמה לניאדו כיהן כרב ראשי במשך חמשים וארבע שנים, ובנו התמנה במקומו עוד בחיי אביו, החל משנת תקמ"ז, לאחר שאביו הזקין בזקנה מופלגת. אנו רואים שלפני שנה זו, התכונן כנראה ר' אפרים לתפקיד, מהעובדא שכבר בשנת תקמ"ה, ענה הוא תשובה לחכמי בבל. ספר "דגל מחנה אפרים" נדפס מחדש בהוצאת "מכון הכתב" תשד"מ, ספרו של רבי רפאל שלמה לניאדו "בית __ דינו של שלמה" נדפס לראשונה

בקושטנדינה תקל"ה, ונדפס שוב ע"י "מכון הכתב" בירושלים תשמ"ב. שני הספרים נערכו ע"י הרה"ג אב ב"ד רבי עזרא בצרי שליט"א, ראש המכון. "בית דינו של שלמה" הוא גדול הכמות והאיכות, ומכיל יותר מ__ 559 עמודים גדולים כפולי טורים.

לא ידועה לנו במדוייק שנת פטירתו של רבי אליה יחזקאל סופר, אך יודעים אנו כי ר' שלמה שוחט עמיתו, נפטר לפני שנת תר"א, ומסתבר שאף הוא נפטר בסביבות שנה זו.

רבי אליהו סלימאן מאני

נולד בבגדאד בתמוז תקע"ח __ נפטר בחברון ז' תמוז תרנ"ט

לפי המסורת המשפחתית של זקני בית מני, ייחוסם מגיע עד בית דוד המלך. וכינוי "מני" הוא נוטריקון : **מ**גזע **נ**ין **י**שי, או **מ**ן **נ**צר **י**שי, או **מ**זרע **נ**ין **י**הודה.

מפני הרדיפות והגזירות, הסתירו ראשי המשפחה את ייחוסם זה, ורמזוהו בראשי תיבות. השם "רב מני" מוזכר במסכת קידושין (ג, א), במסכת תענית (כג, ב) ועוד. בשנת ה' אלפים רפ"א (1521) חי בירושלים ר' יעקב מני, שהיה סגן ראש הישיבה של ר' שמואל מסעוד. יתכן שר' יעקב זה היה אבי משפחת מני שבגולת בבל.

רבי אליהו מני נולד בבגדאד לאביו ר' סלימאן, וייחוסו הוא: ר' אליהו בן ר' סלימאן בן יחזקאל בן מרדכי בן סלימאן. אביו הכניס אותו ללמוד ב"בית זלכה" _ בית היוצר לחינוכם של רוב חכמי בבל _ והיה לאחד מתלמידיו המובהקים של רבי עבדאללה סומך. למד תורה יחד עם ר' אליהו ב"ר משה חיים ור'

נסים עיני.

עניו וצנוע גדול היה וברח מן הכבוד, אך כפי שנאמר "הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו". אנשים רבים באו אליו להתייעץ עמו בענינים שונים. ולקבל את ברכתו.

רבי אליהו לא התהדר במלבושו ולא עטה מצנפת בראשו, וכך בפשטותו ובנעימות הליכותיו אהבוהו כולם. הסתפק במועט, והשתדל מאד שלא לבקש טובות _ הנאה מבשר ודם. אף ברוחניות לא הראה על עצמו שהוא איש אשר רוח בו. על כך מספר רבי שמעון אגסי, כי בבואו לבגדאד, השתדל פעם להתפלל במחיצתו כדי ללמוד ממנו את הכוונות בתפילה. אך בתחילה ר' שמעון ראה, כי ר' אליהו לכאורה, מתפלל כרגיל כשאר בני _ אדם ללא כוונות מיוחדות. ובהגיעו לקריאת _ שמע, השתקע כל _ כולו בכוונות עמוקות, וכאילו היה נמצא בעולם אחר. נוהג היה לטבול במקוה טהרה בכל לילה, לפני

אמירת תיקון חצות, וגם בלילות החורף לא נמנע מטבילה במים הקרים.

עלייתם של רבי עבדאללה בן ר׳ משה חיים ור׳ שלמה בן יחזקאל_ השפיע עליו לעלות ארצה. בחודש אייר תרט״ז עלה ארצה בלויית אשתו ושלשת בניו. חכמי ירושלים קיבלו את פניו בכבוד מיוחד. רבי רפאל ידידיה אבולעפייה ראש ישיבת ״בית _ אל״ אמר עליו: ״ארי עלה מבלל״. עמיתו ר׳ אליהו בן ר׳ משה חיים ורבינו יוסף חיים תמכו בו וסייעוהו בצד החמרי. ר׳ יוסף חיים התכתב עמו בעניני הלכה ומנהג, והתייעץ עמו מדי פעם בפעם בדבר מנהגי ירושלים ומנהגי בגדאד. כך נקבעו על פיו מנהגי בגדאד, כמוזכר בספר ״בן איש חי״ בהרבה מקומות: ״וכתב לי הרב הגדול ר׳ אליהו מני נר״ו, שמנהג ירושלים או מנהג בית _ אל ...״.

ומספרים, כי פעם אחת ראה ר׳ אליהו חיים, את ר׳ אליהו מני ואת בנו ה״בן איש חי״ _ יוצאים יחדיו מחדר סגור שהיה סמוך לבית _ המדרש, ובידיהם ספרי האר״י ז״ל. התפלא ר׳ אליהו חיים לראות זאת, כי הבין שבנו התחיל כבר לעסוק בחכמת הקבלה, והקפיד מאד על שעשה זאת ללא רשותו. כיון שהרגיש ר׳ אליהו מני בכך, מיהר להרגיע את האב כי אין לו כלל לחשוש מזה, שכן ראוי הוא בנו להגות בתורה זאת.

זקני בגדאד מספרים עוד: יום אחד בא ר׳ אליהו מני לביתו של ר׳ יוסף חיים, ושאל אותו בענין מסויים מספר הזוהר, שנתקשה בו. משמע הרב מני את פירושו של איש _ שיחו, התפעל מאד מהפירוש, חיבק את ה״בן איש חי״ בשתי ידיו והכריז בקול: ״אשריכם ישראל שגאון וקדוש כזה נמצא ביניכם״.

נשוב לר׳ אליהו מני. מזג האוויר של ירושלים לא התאים לבריאותו, ובעצת הרופאים עבר לחברון, בה נשאר עד יום פטירתו. הגיע לחברון בשנת תרי״ח, ומצא שם ישוב יהודי קטן של מאתיים וחמשים נפש, שקיומם תלוי בחסדי ״החלוקה״ (דהיינו: התפרנסו מתרומות שתרמו בעיקר יהודי חו״ל, והכספים חולקו מדי חודש לראשי המשפחות). ר׳ אליהו החליט להשתדל בפעולות רציניות לשיפור המצב. מעשהו הראשון היה: ייסוד ישיבה, אשר כינס בתוכה אברכים מוכשרים, ולימד אותם גמרא והלכה. מירושלים הביא תלמיד _ חכם גדול, ללמד את הצעירים,ומבגדאד _ משיג תמיכה כספית לאברכים, ע״י ידידו מעריצו רבי יוסף חיים. כן הקים ספרייה תורנית ע״י תרומה כספית שקיבל מבן גיסו ר׳ יחזקאל בן יהושע גבאי. הוא הרס את בית _ הכנסת הקטן לעדה הספרדית, ובמקומו בנה בית _ כנסת גדול ומרווח בשנת תרכ״ג. לא קל היה לר׳ אליהו לשכנע את ראשי העדה, להסכים למעשהו זה. בית _ הכנסת הקטן הישן

היה מקודש בעיניהם, על פי האגדה הידועה כי בליל כיפור אחד, היה חסר עשירי למנין, ופתאום נתגלה למתפללים איש זקן, והשלים את המנין. עד תום כל התפילות. במוצאי כיפור נעלם הזקן, והיו בטוחים כי זהו אליהו הנביא בכבודו ובעצמו, על כן קראו לבית _ הכנסת בשם ״בית _ כנסת אברהם אבינו״.

בחודש אייר תרכ״ד נפטר רבה של חברון, ר׳ משה פרירה, שהעריץ את ר׳ אליהו, ואף השיא את בתו לר׳ סלימאן בנו של ר׳ אליהו מני.באותם ימים פרצה מגפת החולי _ רע בחברון שהפילה חללים רבים, ואז נתגלה ר׳ אליהו כמלאך מושיע. לא חשש מלצאת ולבוא, ולהגיש עזרה לחולים, באמרו: ״שלוחי מצוה אינם ניזוקים״. ראשי הקהל ביקשוהו לקבל לידיו את משרת הרב הראשי. בשנת תרכ״ה ניאות להם, בתנאי שיכהן במשרה זו שלא על מנת לקבל פרס. אפיינית היא החותמת שלו

אשר בה כתב: "משרת עיר הקודש חברון לשם יחוד קב"ה " (קודשא בריך הוא). בשנת תרל"ט כשגדלה משפחתו _ הסכים לקבל משכורת קטנה.

יזמה ברוכה של הרב מני היתה, לקבוע כי רק אלה "שתורתם אומנותם" יקבלו תמיכה מקופת הכולל, אך אלה שאינם כאלה _ עליהם לעסוק בעבודה ולהתפרנס ממנה. בתקופה קדומה נהגו רבני חברון לשלוח שדרי"ם לארצות הגולה, אך כשהישוב היהודי פחת _ הנהיגו לקבל חלק מהכנסות כולל ירושלים. ר' אליהו רצה לשחרר את העיר מעולו של כולל ירושלים, ואירגן מסע שדרי"ם מחודש לבגדאד. להודו ולארצות אחרות, כך הצליח להעשיר את קופת כולל חברון. ביתו של הרב הראשי שימש אכסניא לעולי רגל, ובמשך הזמן קנה בית מיוחד. שהכשיר אותו כ"הכנסת אורחים", וכל האורחים התאכסנו ואכלו בו במשך שלשה ימים חינם אין כסף, בית זה שנקרא "אהל אברהם" _ הגביר את זרם עולי הרגל לחברון, לטובת ישוב העיר ושגשוגה.

עדות של הערצה, מפי אורח שביקר בחברון בשנת תרכ"ח, הוא מנחם פרחי מורה בביה"ס הכללי ברוסטצו"ק, שכתב: "הוא (ר' אליהו מני) מכת החסידים היותר נוראים וגדולים והמפורסמים במעשיהם עפ"י הקבלה. ואתה תראה שבחותמו ג"כ חקוקות תיבות אלו לשם יחוד קבה"י! ... הוא מקבל את כל הבא לפניו בסבר פנים יפות ועושה לו כל כבוד שבעולם ובפרט אם הוא איש מעיר אחרת. במשך שבתי בחברון ת"ו כשמונה ימים הלכתי אליו פעמים ג' בכל יום והשתוממתי על דבריו ... ובנויים על פי המשל בכל פרט ופרט. דמיתי היותי בחברת הרב מדובנא ז"ל בעל המשלים... ונוסף על זה שהרב הנז' מהבדחנים היותר גדולים באופן שכל היושב לפניו ושומע דבריו אם אבן

הוא נמוח ואם בעל מרה שחורה היא או דאגה בלבו כרגע יתהפך לאיש אחר ושב ורפא לו" ("המגיד, ליק, שנה י"ב, גליון 32, כ"ד מנחם אב תרכ"ח).

במשך כל ימי חייו, מתגלה לפנינו רבי אליהו מני כאיש גומל חסדים ומזכה את הרבים ברוחניות ובגשמיות. בשנת תרל"ב היה רעב בחברון, והוא נסע מצרימה, והצליח להביא משם אלף שקי אורז ומצרכי מזון נוספים, וחילק אותם לעניי העיר.

ביום י"ד שבט תרל"ג נסע לבומביי _ על אף חולשתו כדי לגייס כספים לעניים. הוא חשב להמשיך במסעותיו, אך סיר עבדאללה בן דוד ששון, בהעריצו את ר' אליהו ובראותו את חולשתו _ תרם לו סכום כספי, גדול מכל התרומות שחשב להשיג בארצות נדודיו, ושילח אותו לארצו. בחודש חשון תרל"ח שוב נסע למצרים. כדי להביא לחם לעניי העיר. במסעו זה חיבר את ספרו "גלות אליהו" (בכתב יד).

נוסף לדאגתו לפרט _ לקהילת חברון וענייה, ניסה להשתדל למען הכלל: לגאול אדמת הקודש מידי זרים. בסוף תרכ"ט, ביקש הרב לקנות את המצודה שע"י מערת המכפלה, ולהקים על חרבותיה בית_הכנסת, אך לא יצא הדבר לפועל. ליד ביתו הקים ביכ"נ מפואר "בית יעקב", ובו התפלל על פי כוונות האר"י בדומה לישיבת "בית אל" בירושלים. בשנת תרל"ה הציע לשר משה מונטיפיורי לגאול את אדמת צאנן שנמצאת בחלק יהודה (נזכרה ביהושע טו, לז ועוד). אף רבי יהודה אלקלעי שיבח את ר' אליהו על רצונו זה לגאול את ארץ ישראל מידי זרים.

אחד הדברים שמוציאים את האדם מן העולם היא הקנאה, ואכן מידה רעה זו גרמה למריבה ומחלוקת עזה בקהילת חברון.

עקב משפט שהובא לפני ר׳ אליהו, התחילה המחלוקת. לחברון הגיע גביר בשם חיים ישראל המכונה צ׳ולבי מירקאדו רומאנו. לפני כן הוא התגורר בקושטא. עשיר גדול היה, ומושלי ירושלים וקושטא אף היו נשמעים לו. לפני ר׳ אליהו מני באו ר׳ אליהו זאליס והגביר רומאנו בקשר לסכסוך שהיה ביניהם. הרב מני _ שלא נשא פני איש _ פסק לטובת ר׳ אליהו זאליס. בראות רומאנו כי יצא חייב בדין, ניסה לחרחר ריב בין הרב הראשי לבין אחדים מראשי הקהילה. וכך התלקחה אש המחלוקת, שבעקבותיה התפטר רבי אליהו מני בטבת תרל״ט, ושלח מכתב התפטרותו לראשל״צ רבי אברהם אשכנזי. הלה קיבל את ההתפטרות ובאדר תרל״ט הודיע, כי החליט למנות את ר׳ רחמים יוסף פרנקו המכונה החרי״ף, במקומו של הרב מני, באותם ימים החרי״ף היה בשליחות לעיר תוניס.

אך המחלוקת לא שככה, התומכים בר׳ אליהו, ובראשם ר׳ אברהם חיים פינסו _ לא נתנו לרבם לוותר על משרתו. פורסמו קונטרסים וחוברות בענין זה ע״י שני הצדדים. התומכים ברבי אליהו מני והתומכים בחרי״ף. לר׳ אליהו מני היו תמיכות רחבות

ונחרצות, שהובעו ע״י קהילות היהודים בגולה: צפון אפריקה, הודו ועוד. בשנת תרמ״א הושגה פשרה אחרי שהרב פראנקו וחבריו נכנעו. רבי אליהו מני שב לתפקידו, לכהונת הרב הראשי, ויחד עמו כיהנו ר׳ משה קמחי ור׳ רחמים פראנקו.

ר׳ אליהו המשיך בפעולותיו הנשגבות, בייסדו ישיבת ״מדרש אליהו״. וישיבת ״מעשה נסים״. על אף זקנותו וחולשתו, יצא שוב למסעותיו כדי להתרים את העשירים למען עניי עירו. הוא הגיע עד לווהראן שבאלג׳יר. לפריז, ללונדון, למנצ׳סטר ולמצרים.

פעולותיו הרבות והטובות למען קהילתו, פשטותו וצניעותו _ עשו אותו לקדוש בעיני העם. אגדות רבות הילכו סביבו. התפרסם כמומחה לכתיבת קמיעות, ואף מוסלמי חברון הידועים בקנאותם _ החשיבוהו כ"וייל"י (קדוש אלוקים) וקראוהו "שיך אבו _ סלימאן" _ על שם בנו הגדול. מדי פעם אף באו לפניו לדין. הם אף הרשו לו להיכנס למערת המכפלה, למקום שאסור לאינו מוסלמי להיכנס, אך הוא סירב.

חיבורים רבים חיבר ר' אליהו. בהיותו בבגדאד חיבר את הספר "שיח יצחק" על שם שיך יצחק גאון, הקבור שם. היתה לו קביעות לדרוש בבהכ"נ שע"י הקבר, ולכן קרא לספר "**שיח יצחק**" הדומה ל"שיך יצחק". כן חיבר "**כסא אליהו**", "**קרנות צדיק**", "**זכרונות אליהו**", "**ברכות אליהו**" ו"**מעיל אליהו**", "**מזכיר שלום**", ועוד חיבורים שעדיין בכתב יד.

רבי אליהו מני נפטר בחברון ביום ח' בתמוז תרנ"ט (ומעניין, כי הוא נולד גם בתמוז, זכה אפוא להיפטר ביום שנולד). בהלווייתו השתתפו קהל גדול _ יהודים ומוסלמים. תוכננה תכנית בידי ערבים קנאים לקחת את גופתו בכוח ולקוברה בבית _ קבורתם, אך בני המשפחה שנחרדו לשמוע את השמועה

העמידו משמר כבד ליד קברו מספר ימים וסיכלו את המזימה. בהגיע השמועה על פטירתו לקהילות _ ישראל השונות בגולה _ הספידוהו הספדים רבים. וידידו תלמיד _ חבר שלו רבי יוסף חיים הספיד אותו בעיר בגדאד.

רבי אליהו בן ר׳ יהושע עובדיה

נולד בשנת תקמ״ח _ נפטר בי״ד טבת תרנ״ה

מתלמידיו של ר׳ משה חיים. יצא לו שם טוב כבעל זכרון מיוחד, פוסק מעולה ובעל סברא ישרה, בהיותו מופלג בתורה שבכתב ובתורה שבעל _ פה. אף זכה להעמיד תלמידים רבים גדולים בתורה ויראה.

אחרי פטירת הרב הראשי ר׳ דוד באבא, ישב על כסאו כאב בית_דין, יחד עם עמיתו ר׳ יעקב יוסף הרופא. בשנת תר״ב התפטר ממשרתו, ובמקומו נתמנה ר׳ עובדיה אברהם הלוי, שהגיע באותו זמן מדמשק. כעבור זמן קצר חזר ושימש בדיינות יחד עם הראש בית_דין ר׳ יעקב יוסף הרופא ור׳ עזרא רחמים שוחט. לאחר מכן שימש בדיינות יחד עם ר׳ ששון בן ר׳ אליהו הלוי המכונה ״ר׳ ששון שמוחה״. אח״ך שוב מסר משרה זו שנית לר׳ עובדיה אברהם הלוי שנתמנה לחכם באשי.

עקב חכמתו המופלגת וגאוניותו המיוחדת _ חכמי זמנו התחשבו הרבה בפסקיו ההלכתיים, וביניהם: ר׳ עבדאללה סומך ור׳ יוסף חיים. חידושי _ תורה ממנו, נזכרו בספר ״לב חיים״ לר׳ פלאג׳י ובספר ״ויען אברהם״ לבנו ר׳ אברהם פלאג׳י, השאיר אחריו כמה כתבים, ביניהם ספר מערכות על סדר הא״ב, וכן כתב ״הסכמות״ לספרים שונים. ביניהם הסכמות על ספריו של ר׳ שלמה תווינה שנדפסו בכלכותה.

היתה לו השפעה גם על המוסלמים, שהתייחסו אליו ביראת _ כבוד ובהערצה עמוקה. אמונת הערבים בר׳ אליהו היתה

גדולה עד כדי כך, שכל מי שלא זכה לבן של קיימא, היה בא אליו ומבקש את ברכתו, ואכן ברכתו התקיימה. כן היה בידידות עם "הנקיב" (ראש הדת המוסלמית) בבגדאד שכיבדו מאד, וכמה פעמים הזמין אותו לשבת עמו בדין, לדון את המוסלמים. הרב ניצל ידידות זו בהזדמנויות רבות להציל את בני עמו מגזירות ולהטיב עמהם.

זקני בגדאד מספרים אגדות רבות על ויכוחיו עם גדולי המוסלמים בהם יצא תמיד כמנצח. (שלש אגדות מהן פירסם אברהם בן יעקב בה"ד המזרח" שנה ז' גליון 46–47 כ"ו אלול תש"י עמוד 12).

רבי אליהו עובדיה זכה לאריכות ימים, ונפטר בגיל מאה ושבע שנים.

רבי אלישע אליהו זכרי

חי בסוף המאה הי"ט למנינם. הוא היה אביו של ר' אליהו בן ר' אלישע אליהו זכרי שחתום על הסכמה מחודש אייר תרפ"א.

רבי אלישע חיבר פיוט לכבוד שבת, שהתפרסם ומושר בפי יהודי בבל בשבתות: "אודה לא_ל ברוב חבת".

נדפס ב"פיוטים לשבת קודש", חדשים גם ישנים, בגד'אד תש"ד דף י"ב. וכן נדפס במחזורי התפילה.

קרוביו חיברו במשך הדורות אף הם פיוטים שונים. ביניהם נזכיר את ר' נסים זכרי, את ר' עזרא זכרי ואת ר' מאיר זכרי.

רבי אלישע בן ר׳ נסים דנגור

נפטר ביום שבת כ״ז באדר תרנ״ה (1895)

מסורת היא בידי זקני משפחת דנגור, כי שם משפחתם נקרא כך על שם הכתוב ״דן גור אריה...״, ומעשה שהיה כך היה:

לפני שנים רבות חלה אחד מזקני המשפחה, התעלף ונחשב כמת. באו הרוחצים כדי לטהר אותו והנה נתעורר הזקן, דחף אותם ואמר: ״דן גור אריה יזנק מן הבשן...״, כלומר עוד כוחו במתניו ולבו כלב האריה. מאותו היום נקרא הוא ובניו אחריו ״דנגור״. (״מסע בבל״ לר׳ דוד ששון, ירושלים תשט״ו, עמ׳ עו).

רבי אלישע היה תלמיד מובהק של רבי עבדאללה סומך. הצטיין בחריפותו ובקיאותו, היה תקיף בעניני הלכה ולוחם ללא חת למען הצדק והיושר. בהיכנסו לתפקידו כחכם באשי בשנת תר״מ _ קיבל מהשולטאן אישור רשמי(״פירמאן״), אות (״רחבה״) ומלבוש (״אלבשה״). חברי בית_דינו היו: רבי אברהם בן ר׳ משה הלל ור׳ יחזקאל בן ר׳ משה לוי.

הרבה פעמים סיכן את עצמו בשביל בני עמו. בשנת תרמ״ג, איימו עליו שני מוסלמים שירצחוהו נפש. יום אחד בלכתו לבית _ הכנסת באשמורת הבוקר לתפילת שחרית בהנץ החמה, היכה אותו מוסלמי בכד על ראשו. משרתו של הרב הרים קול צעקה, והמוסלמי נבהל וברח. ר׳ אלישע נפל, הכניסו אותו לבית הגביר משה שלמה דוד, שביתו היה בקרבת מקום ואח״ך הוליכוהו לביתו. מאז המקרה הזה, רגליו שותקו חלקית והוא צלע בלכתו.

ראשי קהילת בגדאד נהגו למנות שנים עשרה אנשים נבחרים: שלושה רבנים ותשעה נכבדים מחשובי העדה. בראש "הנבחרים" העמידו את החכם באשי. בשנת תרמ"ג, קם אחד הגבירים הנבחרים בשם יוסף גרג'י, והביע דעתו נגד נבחרים אחרים מסיבות אישיות. לדעתו של ג'רג'י זה הצטרפו גבירים אחרים. ר' אלישע שראה את צדקת הנבחרים שקמו עליהם עוררים _ הגין עליהם. כך התפשטה המחלוקת. רוב רבני בגדאד ורוב אנשי הקהילה תמכו בדעתו של ר' אלישע, ואף התנגדו לנסיונותיהם של מתנגדיו להחלפתו בחכם אחר.

רבי עבדאללה סומך ניסה להשכין שלום בין ר' אלישע לבין יוסף ג'רג'י אך לא עלה בידו. הוא הודיע בשם כל החכמים, שתמיכתם בחכם באשי דאז היא מוחלטת, וכולם בוחרים אך ורק אותו למשרה הרמה _ פה אחד. אחרי המריבות והחיכוכים הרבים בענין זה _ הושג שלום בין הצדדים, ויוסף ג'רג'י ביקש את סליחת הרבנים, והודה ביושרו וכושרו של הרב דנגור. וביום הכיפורים תרמ"ה אף ביקש מחילה מהרב עבדאללה סומך, על שלא שמע בקולו בזמן המחלוקת.

בי"ט בסיון תרמ"ו התפטר ר' אלישע, לרגל חולשתו וצערו מפני המחלוקת, במקומו מונה ר' אברהם הלל, אך למעשה ר' אלישע המשיך לכהן כאב ב"ד. והוא יעץ לו בכל הענינים.

בשנת תרנ"ט כאשר נאסרו כמה רבנים בבית_סוהר, בגלל קבורת הרב סומך (על ענין זה ראה להלן, בערך רבי עבדאללה סומך)_ פעל ר' אלישע לשחרורם, בהיותו מקובל ובעל קשרים עם השלטונות. ביום כ"ז באלול תרמ"ט שלח מאמר חריף לעתון "הצפירה" שיצא לאור בורשה, נגד ההתעללות של השלטונות ביהודי בגדאד. בסוף שנה זו, שיכנעו אותו ראשי הקהילה לשוב

למשרתו באופן רשמי, ועשה רבות למען אנשי קהילתו. בשנת תרנ"ג התפטר סופית ממשרתו, בהיותו זקן ושבע ימים.

את גודל השפעתו על השלטון המרכזי, יעיד המקרה הבא: בבגדאד שלט מושל שהיה צורר היהודים, הרב התלונן נגדו בפני השולטאן, ואכן הודח ממשרתו על פי מאמר המלך בעזבו את בגדאד, צעק המושל בלכתו בדרך: "אך יושע" "אך יושע", כלומר: וי ממך אלישע, על מה שעשית לי להדיחני. מושל זה התמנה למושל בדמשק, ושם נהפך לאוהב היהודים, ואף הצילם מכמה עלילות.

כמה מחידושי_תורתו התפרסמו בבטאון "המאסף" שנה ב, (סימן קמ), שנה ו (סימן מג) ושנה ז (סימן לז, פב). כן נדפסו חידושי תורה ממנו בספר "רב פעלים" לרבי יוסף חיים (חלק ב, אבן העזר סימן ג). הספד שלו על משה מונטיפיורי, נדפס ב"חבצלת" שנה ט"ז, תרמ"ו, גליון 4, ובו הוא מודיע כי ביום ז' אלול התקבצו כל יהודי בבל לבית_הכנסת שם הספידו ר' ששון ישראל. ספרו "גדולת אלישע" נדפס בירושלים תשל"ו, הוצאת "חברת אהבת שלום".

נפטר ביום שבת קודש כ"ז באדר תרנ"ה, ובהלווייתו השתתפו כל יהודי העיר, ואף המושל וראשי הצבא כיבדו את טכס ההלוויה. רבינו יוסף חיים הספידו, ובהזכירו את הפסוק "הגדולות אשר עשה אלישע".

הרבנית אסנת בת ר' שמואל אדוני (ברזאני)

אשה חכמה גדולה שזכתה לכינוי "תנאית". נולדה לאביה ר' שמואל אדוני (ברזאני) שעמד בראש קהילת מוצל בראשית המאה הט"ז למנינם, וייסד שם ישיבה גדולה שאליה נהרו תלמידים רבים מכל הסביבה.

הבת אסנת למדה מפי אביה תנ"ד ותלמוד, והיתה בקיאה וחריפה כאחד החכמים הגדולים. עוד בחיי אביה עזרה לאביה ללמד את התלמידים. היא ישבה בחדר נפרד, ודרך חלון קטן השמיעה את השיעור.

היא נישאה לרבי יעקב בן ר' יהודה מזרחי שכיהן כרבה הראשי של קהילת עמאדייה בכורדיסתאן, וברשותו היה אוסף גדול של ספרי_קודש. אחרי נישואיו עבר ר' יעקב לעיר מוצל, ואחרי פטירת חותנו ר' שמואל, התמנה במקומו לראש ישיבה.

אחרי פטירת ר' יעקב מזרחי, התמנתה הרבנית אסנת לכהונת ראש ישיבה. מתוך אגרת ששלחה לקהילות כורדיסתאן, ניכר כוחה הגדול בתלמוד ובפיוט, בין השאר היא כתבה לראשי הקהילות: "... תרחמוני בעבור קבר אבא ז"ל והרב ז"ל (בעלה ר' יעקב מזרחי) שלא תתבטל תורתם ושמם מאלו קהילות שאני נשארתי מלמדת תורה ומוכיחה ודורשת לטבילה ולשבת ולתפילה... אין לי דבר למכור, ולא בן גדול או שליח שיסתובב לקהלות. אין דרכה של אשה לחזור לקהלות שנאמר "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה", ואני מיומי, מפתח ביתי לא יצאתי, בת מלך ישראל הייתי. מאן מלכי רבנן ...ומתחלה הרב ז"ל טרוד היה בעונות, ולא היה לו פנאי ללמד התלמידים,

כי אני הייתי מלמדת אותם במקומו. עוזרת הייתי כנגדו. עתה בעוונות הרבים, הלך הוא למנוחות, ועזב אותי לאנחות...".

יהודי כורדיסתאן העריצו מאד את הרבנית אסנת. ואגדה אחת מספרת: אסנת בת הרב שמואל אדוני (ברזאני), היתה אשה חכמה ותורנית גדולה, היא למדה את חכמת הקבלה, ותעש לה שם גדול בנסים ונפלאות. אחרי שילדה לבעלה בן אחד ובת אחת, התפללה לה', שיחדל להיות לה אורח נשים, כדי שתוכל לעסוק בתורה בקדושה ובטהרה, וה' נתן את שאלתה.

בזמנה, נתפנה מקום הרבנות בבגדאד, הקהילה פנתה לרבנית אסנת, לשלוח אחד מישיבתה, לכהן כרב בעיר. והיא שלחה את בנה שמואל. מאז שימשה משפחת אדוני ברזאני ברבנות בבגדאד במשך כ־150 שנה, עד שנת תק"ג.

רבי אפרים בן ר׳ משה זלכה הכהן

נפטר בירושלים ביום ראש השנה תשט״ז

יליד בגדאד, והיה חסיד וקדוש, כל ימיו היו סיגופים ותעניות. למד קבלה אצל הרב שמעון אגסי. וכך היה מנהגו: בכל לילה היה לומד קבלה, בביתו של הרב אגסי עד חצות, אחרי זה אומרים התיקון חצות, והיו מסתפקים במיעוט שינה, ומתעוררים קודם עלות השחר ולומדים עד אור הבוקר, והולכים שניהם יחדיו לביהכ״נ להתפלל ״תפילת הנץ״. ומדי יום ביומו_היה לומד בישיבת רבי אלישע.

פעם אחת שלח לו רבי יוסף חיים שיבוא אליו, כדי לתהות על קנקנו, כי הודיעו לר׳ יוסף חיים בחלום ע״י אשה (כידוע הוא לא היה רואה חלומות, רק מודיעים לו מהשמים ע״י אשה), שנמצא רב אחד לומד בבית_המדרש בשם אפרים זלכה. אחרי שיחה עמו, מצאו מלא וגדוש תורה וחסידות. שאל ר׳ יוסף את ר׳ אפרים אם הוא נשוי. כשנודע לו שאינו נשוי, תמה ואמר: אם כך היא לפני הנישואין, לאיזו מעלה יגיע אחרי נישואיו, ומאז לא נפסק הקשר בין שני החכמים.

ר׳ אפרים בעצמו סיפר, כי בשיחה ישן בביתו של ר׳ שמעון אגסי _ הסתפק בשינה על מטה אחת קטנה יחד עם ר׳ שמעון. אמר ר׳ שמעון לאורחו: ״הייתי יכול לסדר לך מטה גדולה ורחבה בנפרד, אך היות וברצוני להידבק בך כדי להנות מקדושתך _ אני ישן יחד עמך במיטה קטנה״. (ר׳ שמעון אגסי היה כידוע עשיר).

באחד מלילות השבת, ראה בחלומו שציווהו לאמור: אל תאכל מהחמין ביום השבת בצהריים. תמה ר' אפרים על זה. כי הרי הוא בעצמו קנה את הבשר מבעל אטליז כשר למהדרין, והוא נזהר גם במליחתו שתהיה כדת וכדין. בבוקר חקר את העוזרת שהיתה בביתם, והודתה כי בראותה שחסר קצת שומן בשביל החמין, שלחו אותה לקנות מעט שומן, ולא מצאה אצל הקצב שרגילים לקנות ממנו, הלכה לקצב אחר, וקנתה שומן ממנו. (כנראה, שלא היה בטוח, כי אותו קצב מוכר בשר חלק). באותו רגע אסר הרב על בני ביתו לאכול מאותו תבשיל חמין.

יום אחד בלכתו לבית_מדרש דרך ביהכ"נ "גאוי", מצא ערבי אחד שולף את חרבו, ומפחיד את הנערות היהודיות שהלכו לתומן ברחוב, התגבר עליו הרב כארי, וחטף את החרב מידו, ובריצה הגיע לבית_המדרש. סיפר על כך לחכמי הישיבה. ואמרו לו: "יישר כוחך, אריה".

ר' אפרים עלה לארץ ישראל בשנת תרפ"ד, וכל קהל בית_הכנסת אשר התפלל בו הלכו עמו ללוותו, כי היה חביב על כולם. התיישב בירושלים, וקבע מקום לימודו בישיבת "פורת יוסף". וישב כל ימיו על התורה ועל העבודה.

ומקדושתה של ירושלים הושפע, והוסיף קדושה על קדושתו, מאז עלותו ארצה, לא היה טועם בשר רק מיום שבת ליום שבת (כך מספרים גם על מור זקני הגאון המקובל רבי משה עידאן זצ"ל מהאי ג'רבא שבתוניס, כנראה אי אכילת בשר בימות החול מזככת את הנפש). גם חלב לא היה שותה כלל, מחשש אבקת חלב על אף היותו חולה לב. ושתיית חלב חשובה בשבילו.

הרב אפרים בן מנשה כהן

זכה להחזיר אנשים רבים בתשובה. ניחן בכושר דיבור. וכשהיה פותח את פיו בדברי_מוסר, היה מרתק את קהל שומעיו. ידע איך לשוחח ולשכנע את כל מי שבא אליו. לפני שאיש שיחו סיפר לו את כל קורותיו ידע את כוונתו. ונתן לו תיקון מתאים לפי מצבו.

רבי אפרים זלכה כהן נפטר בטהרה ביום ראש השנה התשט"ז, והספידוהו כל רבני ירושלים, ר' יהושע משה רבה של גבעתיים _שהכירו מקרוב, הספידו, בקראו עליו את הפסוק: "הבן יקיר לי אפרים".

רבי בן__ציון מרדכי יחזקאל חזן

נולד בבגדאד בניסן תרל"ז __ נפטר י"ג חשון תשי"ב

תלמידו המובהק של רבינו יוסף חיים, ועמד אתו בקשרי מכתבים במשך כל השנים שרבו היה חי. כן למד תורה מפי רבי שמואל אברהם מג'לד.

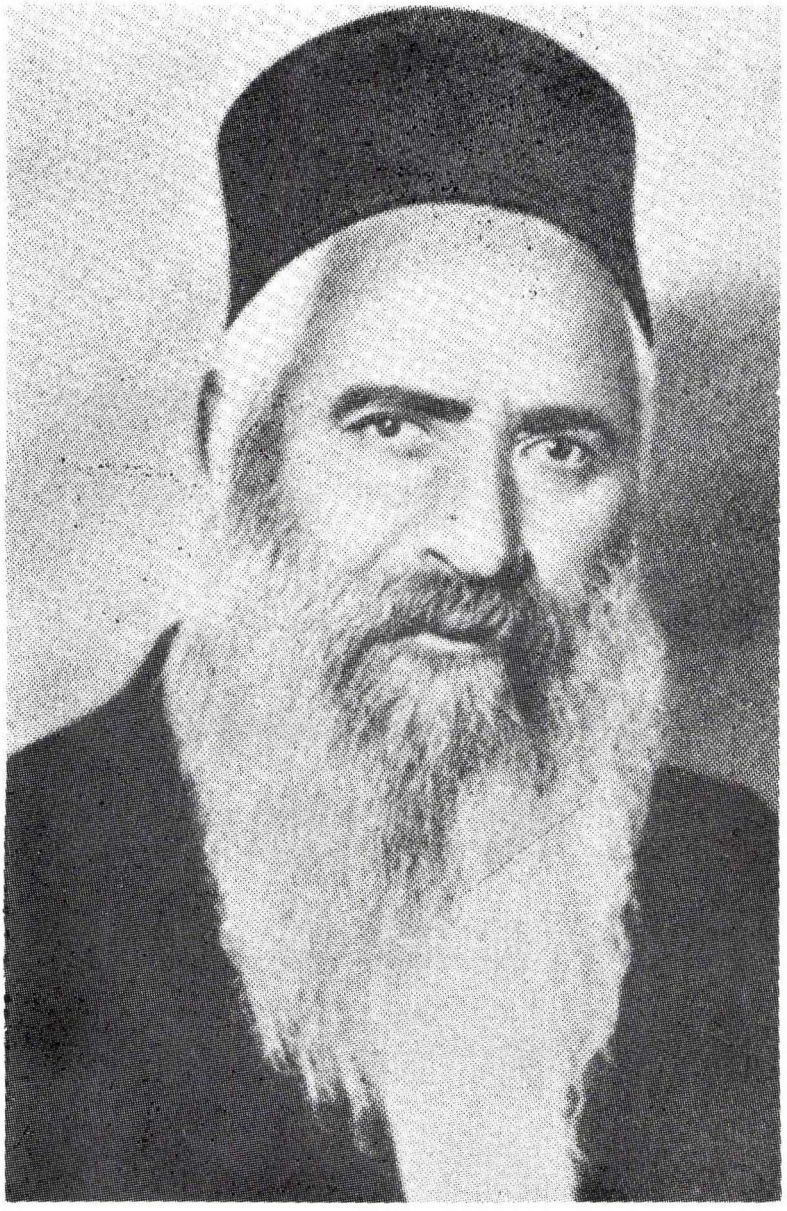
מוצאו של ר' בן ציון היה ממשפחת נחום, אך בגלל הצטיינותו כשליח_ציבור נקרא בשם "חזן". בשנת תרנ"ח החליט לעלות ארצה. באלול תרנ"ח יצא מבגדאד והגיע לירושלים בראש חודש חשון תרנ"ט. עזר לייסוד ישיבת "פורת יוסף" בעיר העתיקה בירושלים שהוקמה ע"י תרומתו של הגביר יוסף אברהם שלום מבגדאד בשנת תרס"ט ועמד בראשות הישיבה במשך עשרים וחמש שנה. משנת תרפ"ז ועד יום פטירתו_י"ב חשון תשי"ב. כן היה פעיל ביסוד ישיבת שושנים לדוד בשנת תרס"ז.

ר' בן ציון התעמק בחכמת הקבלה, והתפרסם כאדם שעוסק בקבלה מעשית "ורבים פנו אליו בעת צרה. טיפל בהדפסת ספרי רבו ר' יוסף חיים, שנדפסו בירושלים, וכן אסף 164 ספורי_ מעשיות מתוך ספרי ר' יוסף חיים, והדפיסם בספר "נפלאים מעשיך" (נדפס בירושלים תרע"ב ובמהדורות נוספות). כמו כן קיבץ 83 משלים מספריו של רבו, וקראם בשם "משל ונמשל" (בגדאד תרע"ג, ירושלים תשי"ח). הרב מזכיר שאלה ממנו בסוף ספר השו"ת "רב פעלים": "נשאלתי מאת החכם השלם והכולל חכם בן ציון מרדכי חזן... מעיה"ק ירושלים תובב"א (חלק ג בקונטרס סוד ישרים סימן ז, וכן בחלק ד, סימן ב).

בשנת תרס"ב הדפיס בירושלים ספר "תיקון כללי", בתרס"ד פרסם בירושלים ספר "מעשה נורא" על "הרוח", ובתרס"ט הדפיס פיוט על שמחת תורה שחובר על ידו, ופורסם ב"יד אליהו" לר' אליהו ב"ר יצחק חזן, ירושלים התר"ץ. את חכמת הקבלה למד אצל הרבנים _המקובלים: ר' שאול דוויק הכהן, ר' אברהם עדס ור' יו"ט ידיד הלוי. בשנת תרפ"ט ייסד את ישיבת "מעין גנים" כמקום לאברכים.

ר' בן ציון כיהן כרבה של העיר העתיקה עד שנת תש"ח, ובמלחמת תש"ח נאלץ יחד עם עמיתו הרב מינצברג שכיהן כרבה האשכנזי של ירושלים, להניף דגל לבן לאות כניעת יהודי העיר העתיקה ללגיון הירדני, ואז נפלה ירושלים העתיקה בידיהם. בפעולה הזאת הוא נפצע.

ר' בן ציון מרדכי חזן יחד עם שני רבנים בבליים_ירושלמים, (ר' יהושע שהרבאני ור' יחזקאל עזרא הלוי) חתמו יחד עם רבנים אחרים, על הסכמת רבני ירושלים בתחילת שבט תרע"ד על "השערוריה אשר נעשתה בארץ תימן כי יצאו אנשים בני

הרב בן־ציון חזן

בליעל... לדבר סרה על ספר הזוהר הקדוש... ועל ספרי המקובלים". חתומים על הסכמה זו 119 מרבני ירושלים. אשכנזים וספרדים.

רבי גבריאל יעקב ב"ר אלישע גבריאל

נפטר ביום ב' בתמוז תרל"ו

רב גדול מהרבנים המפורסמים, ויש לו נכדים תלמידי_חכמים שלומדים בישיבה, בני אחותו של הרב אברהם מרודי.

מחידושי תורתו הדפיס ר' שלמה תווינה בספריו: "איילה שלוחה" (בגדאד תרל"ח), "כתבנו לחיים" (בגדאד תרל"ח) ו"נופת צופים" (בגדאד תרל"ט). כן הובאו חידושים ב"סדר לקוטי אמרי ט"ו בשבט" של הרב יחזקאל מאיר ח' רחמים אברהם, שכתב: "וראיתי בכתובות משאר בשרנו ח"ר גבריאל יעקב ז"ל (נדפס בבגאד ללא ציון שם הדפוס, המקום ומספר העמודים).

ר' גבריאל חיבר ספר "חנוכת הבית" _ דינים וברכות חנוכה, בגדאד תרל"ה, "טוב לגבר" _ פירוש על הגדת פסח _ בכתב יד, וכן "שם יעקב", עדיין נמצא בכתב _יד.

רבי דוד באבא

נפטר כ"ג אייר התרל"ו

אחרי פטירת רבי יעקב בן פתחי בן עבייד. ישב במקומו כאב בית_דין, ר' דוד באבא, יחד עם רבי אליהו בן ר' יהושע עובדיה ור' יעקב בן ר' יוסף הרופא.

ר' דוד באבא מוצאו מפרס שהתיישב בבגדאד. היה ראש בית_דין ישר ונאמן. סיפר נכדו ר' עזרא סופר, כי פעם אחת לחץ עליו נשיא הקהילה, לפסוק פסק הלכה מסויים שלא כדין. ואיים עליו, שאם לא ישמע בקולו_יחזיר אותו לארץ מולדתו. אך הרב לא נבהל מהאיום. ופסק כהלכה הצרופה. זה היה ביום החמישי. ומיד אחרי מתן פסק הדין, התחיל למכור את כל חפצו כדי לשוב לפרס.

שמע נשיא הקהילה, שהרב מוכר את כליו, קרא לו ושאל אותו: מדוע עשית כך? עשיתי כמו שציוותני _ ענה הרב. למה לי להסתכסך? הרגיעו האיש, והזמין אותו לאכול אצלו בשבת עם כך כל בני משפחתו. ביום הראשון קנה הנשיא לר' דוד כלי _ בית חדשים, ואמר לו לעשות כמו שהוא רוצה, ואף הבטיח לו, שלא יוסיף עוד להכניס את עצמו בעניני הלכה. ואכן נשאר בבגדאד אב בית_דין עד סוף ימיו.

ר' דוד באבא חתום על שטר אחד מתאריך: ניסן תק"ץ יחד עם ר' אלעזר יאיר רפואה הלוי. בשטר אחר משנת תק"ץ חתום עם ר' אליהו יהושע עובדיה ור' יעקב בן ר' יוסף הרופא, שישבו עמו בדין.

רבי דוד ברזאני

מצאצאיו של ר׳ שמואל בן ר׳ נתנאל ברזאני. כיהן כרב בעיר מוצל בסביבות השנים תק״מ _ תק״ן. מיוחסים לו שני פיוטים, אחד מהם לכבוד חג הסוכות. רבי צדקה חוצין ראש רבני בבל מכנה אותו: ״ואלה דברי דוד האחרונים, החכם השלם כמהר״ר דוד ברזאני יצ״ו נרו יאיר כאור החמה שבעתיים, מגן דוד יהיה בעזרו ועליו יציץ נזרו״.

רבי דוד זכריא

התיישב בעיר הית, היושבת על הצד הימני של נהר פרת, במרחק של 30 מיל ממערב לבגדאד. ר׳ דוד זכריא מכונה ע״י הקראי מרדכי בן שמואל הלוי מירושלים בתואר: ״מבני משנה, מזרע אחינו הרבנים ופרנסים״. בהמשך כותב לו: ״ומבין חכמה והוא ידע את מקומה, באורתא ויממא. מקשה ומותיב מרישא ועד סיומא, ומתרץ כל קושיא ותימה, בשפה ברורה ובקול נעימה, ושמעו הולך בכל העולם צפונה ונגבה ימה וקדמה״.

ר׳ דוד זכריה כתב למרדכי הלוי מכתב, ובו הוא קובל על השוחט בעיר הית שהאכיל טריפות את הקראים. ואולי גם את היהודים. בתשובה, מבקשו מרדכי הנ״ל, שיוכיח את השוחט על כך. וכן מזכיר לו בדבר הנדרים שנדרו כנראה, לטובת ירושלים, ומזרז אותו לשלוח את הכסף. מכל זה מוכח, שר׳ דוד זכריה הנהיג את הקהילה היהודית בעיר הית.

העיר הית מוקפת חומה באורך 2 ק"מ, ונמצא בה קהילה יהודית מתקופה קדומה. בשנת תרי"ג ביקר בעיר הרב רפאל בן אליה מדיני, אביו של ר' חיים חזקיה מדיני בעל ה"שדי חמד". בשנת תרכ"ט נמצאו בעיר 20 משפחות קראיות שבראשם עמד "מועלם" (המורה_המלמד) אליהו. הגברים התפללו בביתו של

המועלם, והנערים למדו בביתו תנ"ך ותפילות, הגברים הקפידו מאד על קיום המצוות, וביחוד על מנוחת השבת. הם שלחו שליח לאחיהם שבאודיסה, וביקשו ממנו לנהל משא ומתן עם אחד מגדולי חכמיהם בשם פירקוויץ, כדי שיעביר אותם לגור בירושלים. ואמנם עברו כולם לארץ ישראל והתישבו בירושלים. אך לא נקלטו בעיר הקודש, ושבו לעיר מולדתם. בשנת תרמ"א נמצאו בעיר הית רק עשר משפחות קראיות שעבדו בצורפות. בתרצ"ג נמצאו בעיר מספר משפחות דומה,והם עסקו פרט לצורפות גם בנגרות וכעבודות ברזל.

רבי דוד חי בן מאיר יוסף נסים

נולד בבגדאד תקע"ז __ נפטר בירושלים כ"ז תשרי תרס"ו

דודו של רבי יוסף חיים מצד האם. היה חריף ובקי ועסקן ציבורי מובהק. שימש כראש הישיבה והיה יודע את כל ספר התנ"ך בעל_פה. רבי עבדאללה סומך ז"ל היה שואל אותו מדי פעם על מקורם של פסוקי התנ"ך.

בשנת תרי"ט חתום על הסכמת הספר "קול ששון" לר' ששון מרדכי, יחד עם רבי אליהו עובדיה ורבי אברהם יוסף סומך. בשנת תר"מ כשהיתה בצורת קשה ויוקר השערים בבגדאד, והעניים סבלו סבל רב __ נוסדה ועדה מטעם הממשלה שר' דוד עמד בראשה, כדי לפקח על כל הכנסות והוצאות הקהל, ולסייע לנצרכים.

לעת זקנתו, לא יכל ללכת לבית_הכנסת להתפלל בציבור, ותלמידיו_שהיו כולם תלמידי חכמים באו אליו לביתו להתפלל עמו במנין. בביתו היו כמה ספרי_תורה, וכך נהפך לביתו לבית_כנסת קבוע שהתפללו שם בימות החול, בשבתות ובחגים, ואף בימים הנוראים. רבי יצחק מכמל_ שהיה תלמיד מובהק שלו __ סיפר, כי ר' דוד אמר לתלמידיו,שהם בעצם גרמו לו לכאבים ברגליו, שלא יכול היה ללכת בהם, כי אם הם לא היו באים לביתו, להתפלל אתו במנין_היה נאלץ ללכת לבית_כנסת, ולאמץ את שרירי רגליו, וכך לא היה נחלש.

מנהג היה בבגדאד, שביום שמחת_תורה, מסתובבים על כל בית_הכנסת שבעיר, כדי לנשק את הספרי_תורה שמוציאים

אותם מארון הקודש. ר׳ יהושע משה ז״ל כותב על כך, ומוסיף: ״וגם היינו (יחד עם אביו) הולכים אצל הרב הנזכר (ר׳ דוד) בביתו, כדי לנשק את הספרי_תורה הנמצאים אצלו. ואגב היינו מנשקים את ידי הרב, וזכיתי לקבל את ברכתו בעת שנשקתי את ידו״ (קץ הימין״ עמוד לח).

כשהגיע לזקנה מופלגת, החליטו חבריו הרבנים לשלוח אתו לירושלים_משאת נפשו_ כדי שיזכה להיקבר בהר הזיתים. לפני עלייתו, מכר את ביתו לרבי יחזקאל שלמה דוד, כדי שיכשיר אותה לבית_כנסת של קבע, וכך היה, שנבנתה כבית_כנסת מפוארת ונקראה בשם ״כנסת יחזקאל״.

ביום י׳ באייר תרס״ה יצא מבגדאד לעלות ארצה, וביום ט״ו בסיון הגיע ירושלימה, וייסד שם את ישיבת ״שושנים לדוד״. יחד עמו נסעו הרבה רבנים כדי לשמור עליו בדרך שלא יאונה לו כל רע. וכן נעשו לו סידורים מיוחדים, שלא יסבול מטלטולי הדרך הקשים. כי נסיעתם היתה אז על סוסים וחמורים. עם היותו נכבד ונשוא פנים, התרחק ר׳ דוד מהשררה. כארבעה חדשים זכה לחיות בירושלים, ולאחר מכן נפטר, ונקבר בהר הזיתים.

הרב דוד חי מאיר יוסף ניסים

רבי דוד צאלח יעקב יחזקאל

נפטר כ"ג אדר התר"ס

היה ראש ישיבה ב"מדרש תלמוד תורה" בבגדאד. איש חסיד וקדוש, כפי שאנו רואים מספרו "קרנות צדיק" שנדפס בבגדאד התרכ"ז. הוא היה אביהם של הרב צאלח והרב ציון, כפי שמשתמע מהספר הנ"ל.

כן חיבר כמה פיוטים, ביניהם פיוט אחד הפותח במלים: "צור רם על כל רמים אל_חי העולמים". נדפס בספר "שירות ושבחות" בגדאד,חסר שנת דפוס, סי' רעח, "ספר השירים" בגדאד תרס"ד סי' שפ"ב, "ספר הפזמונים ירושלים תרפ"ט, סי' שפב.

רבי דוד בן ר' יעקב חיים

נולד בבגדאד._נפטר בארץ ישראל התשמ"ב

בנו של ר' יעקב חיים ונכדו של מרן ה"בן איש חי" ז"ל. אחרי פטירתו של אביו, ירש את מקומו והיה דורש בארבע שבתות הידועות של השנה: שבת תשובה, שבת זכור, שבת הגדול ושבת כלה. הריצו אליו שאלות רבות מכל קצוי הארץ, והוא ענה לכולם.

ר' דוד הכין והתקין ספרים רבים, מספרי סבו הגדול, ופעל להוצאתם לאור. ביניהם: "חיים והשלום" _ על תהלים שיצא לאור בשנת תשל"ח, "אורח חיים"_חידושים על הגדת פסח _ יצא לאור בשנה הנ"ל. "ברכת חיים" ב' חלקים נדפס בירושלים תשמ"ה. הוא שמסר את כתב היד להדפסה ולא זכה לראות את הוצאתו.

רבי דוד חיים המשיך להתגורר בבגדאד אף בימי הזעם, והשתדל לשמור על הגחלת היהודית שלא תדעך. בשנת תשל"ב הורע מצב יהודי בבל והודקה טבעת החנק על צווארם, ור' דוד החליט לעלות ארצה. הוא ערק מבבל, נסע לאנגליה יחד עם שני בניו אשר נשאו במסירות נפש ארגזים רבים מלאים כתבי_ יד של זקנם הקדוש.

מאנגליה המשיך לארץ ישראל, התיישב ברמת_גן, וכדרכו בקודש המשיך במסורת אבותיו_ להיות צנוע ונחבא אל הכלים. ליבו היה דואב וכואב על חרבנה של יהדות בבל העתיקה, ונחמה פורתא היתה לו בהתעסקו בהוצאה לאור של ספרי סבו הגדול רבינו יוסף חיים.

רבי דוד עבדאללה סופר

נפטר ביום י"ג אדר א' תרפ"ז

מתלמידיו של ר' יצחק מרדכי ששון. וחברם הטוב של הרבנים הגדולים: ר' שמעון אגסי, ר' יחזקאל עזרא אליא. היה חריף ובקי, סיני ועוקר הרים, שקדן גדול בתורה וידע להמציא המצאות וחילוקים מכוח שכלו המיוחד. התיר כמה נשים עגונות, בחפשו להן צדדי היתר להינשא, כי שלט במכמני התלמוד והפוסקים והיו כמונחים בכיסו. כשהיה רואה תלמידי_חכמים שיש להם דין ודברים, ובאים לבית_הדין להתדיין,היה מטריח את עצמו להיות להם סניגור, מבלי לקבל שכר טירחה, ואחרי אישור פסק הדין היה לוקח את הפסק ונותנו בידי החכם, ולא נרתע כלל מצד בעל_דינו של התלמיד_חכם.

היה לו קול ערב ומרגש במיוחד, וכשהיה מתחיל להתפלל בתור שליח ציבור, היו כל הקהל מתרגשים לשמוע את תפילתו שהיתה בכוונה גדולה, וממש היה מרעיש עולמות בקולו.

ובמיוחד כשבירך ברכת_הלבנה, עשה זאת בשמחה עילאית, על פי כוונות האר"י, וכל הקהל התמוגג מרוב שמחה למשמע נעימות ברכתו.

סיפר ר' אברהם חיים בן הרב יחזקאל עזרא אליא, כי יומיים לפני פטירתו של רבי דוד סופר, ראה את אביו בחלום, ואמר לו, שהם צריכים את ר' דוד שיסביר את הסוגיא של הגמרא, כי אין מי שיגיד להם את השיעור.

כעבור כמה שנים אחרי פטירתו, נפטר חתנו בלי בנים. ובתו נפלה יבמה לפני יבם זקן. והיא היתה צעירה לימים. היבם מיאן לחלוץ לה ורצה לייבמה. האיש רצה לנסוע לעיר אחרת, וכך למנוע בעדה מלהינשא בשנית. האשה הגישה תביעה לבית_הדין שהיה חבר בו רבי יהושע משה_לעכב את נסיעתו. וביקשה מחברי בית_הדין. להשתדל ולמצוא אסמכתא בעד עיכוב הנסיעה, והזכירה להם כי אביה כשהיה בחיים, השתדל מאד למצוא לכל בעייה מסובכת, פתרון הלכתי, ובטוחה היא כי זכותו של אביה תעזור להם בכך. ואכן, מצאו הדיינים סמך מדברי הפוסקים, ומנעו מהיבם לנסוע עד שיחלוץ. אך הוא לא רצה בשום אופן לחלוץ, ואין אפשרות להכריחו. הלכה האשה לקברו של אביה הגדול, השתטחה על המצבה, וביקשה כי יעזור לה בזה. כעבור מספר ימים מת היבם,ונודע לכולם, כי זכות אביה היא אשר עמדה לבתו, להצילה מכבלי העיגון.

כשחלה את חליו אשר ימות בו,היה נוהג רבי יהושע משה לבקרו מידי יום ביומו. ר' דוד סיפר לר' יהושע סיפורים מחייהם ומעשיהם של הצדיקים, בין השאר סיפר לו על כבוד גדולתו של הרש"ש (הרב שלום שרעבי)ז"ל:

בתחילה היה הרש"ש משמש את רבינו חיים בן עטר, בתור שמש בית ובית_הכנסת שלו. בשעות הלילה היה פותח את בית_הכנסת שהיתה על יד ביתו, ומכין תה וקפה לרבי חיים ולתלמידיו שהסתופפו סביבו ללמוד אצלו אחרי חצות הלילה.

באחת הלילות, בעת שלמד רבי חיים בן עטר בספר "עץ החיים" התקשה בענין מסויים. יצא הרב לביתו, ובחזרתו מצא כתוב בגליון הספר: "לעיין במקום פלוני". ואכן כשפתח הרב ועיין שם, הבין את הדברים. שאל את השמש: האם ראית מי נכנס לכאן? לא ראיתי _ ענה. אם כן, מי כתב את זה? _ המשיך הרב לחקור. הרש"ש השיב: איני יודע. רק אחרי שאיים ה"אור החיים" על הרש"ש בשבועה, הודה כי הוא אשר כתב את המלים, כי "דברי_תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר".

אותו רגע אמר רבי חיים להרש"ש: מהיום והלאה, אסור לך לשמש אותי. אלא עליך לשבת ללמוד תורה. ופקד עליו ללבוש בגדים של שבת ולהתעטף בחלוקא דרבנן. למחרת, בבוא התלמידים ללמוד בבית_הכנסת, לא הרשה לר' חיים לשמשו לפתוח את בהכנ"ס, הוא בכבודו ובעצמו פתח את השער. נבהלו התלמידים בראותם שרבם משרת אותם, ושאלוהו: איפה שלום השמש? זה לא שמש, אלא רב גדול_ענה להם הרב. מאותו יום נודע והתפרסם הרש"ש כחכם גדול בתורת הקבלה, והוא ירש את מקומו של רבי חיים בן עטר אחרי פטירתו. סיפור זה סיפר רבי דוד סופר יומיים לפני פטירתו.

ר" דוד חיבר ספר שו"ת בכתב יד, פירסם כמה תשובות ב"המאסף" שנה ב", תרנ"ז, סימן קס"ו וסימן קצ"ה.

רבי דוד בן ר׳ שלמה פאפו

נולד בקושטא כ״ג אייר תר״ח_נפטר בא״י כ״ב ניסן תרפ״ז

בהיותו בן שבע שנים עלה עם הוריו לארץ ישראל. למד תורה אצל גדולי חכמי ירושלים, וביחוד אצל רבי מנחם בן ר׳ יצחק. בתחילה התפרנס מעזבון אביו שנשאר בקושטא. אך אחרי השריפה הגדולה שנאבד כל רכושו, הלך בשליחות כוללות ירושלים, לערי גורגיסטאן ותורכיה.

בשנים תרנ״ג_תרנ״ד התבקש לכהן כחכם באשי במדינת טריפולי שבצפון אפריקה.לאחר מכן מינהו החכם באשי של תורכיה משה הלוי, לרב ראשי בעיר סמירנא ואח״ך בעיר מונסטיר.בשנת תרס״ו התמנה לחכם באשי בבגדאד. קיבל פירמאן מיוחד מהמלך ואות כבוד מג״ידיה דרגה א׳ בבגדאד ייסד בית תלמוד תורה ובית יתומים.

בהיותו דרשן מצטיין ויודע שפות, ביניהם: ערבית ואספניולית_ היה אהוב לממשלה התורכית, ידע לדבר בלשונם ועזר הרבה ליהודים שהתגייסו לצבא התורכי. בימיו שלט בבגדאד, הוואלי נאזם פאשא, שהיה אוהב ישראל והטיב מאד ליהודים.בעת שקשר קשרים הדוקים מאד עם היהודים, חשדה בו הממשלה התורכית שהוא לא שומר אמונים לממשלתו, והחליטה להעביר אותו מבגדאד. החכם באשי ר׳ דוד פאפו,_ שהצטער על הדחתו של הואלי, בהיותו אוהב ישראל אמיתי_שלח מכתב לממשלה בקושטא, שחתמו עליו כל חכמי בגדאד ונכבדיה,ובו ביקשו להשאיר את הואלי פאשא בתפקידו. בהתקבל המכתב, חשדו השלטונות גם בחכם באשי של בגדאד, וביקשו התפטרותו. בתחילה חשבו להעמיד לדין את ר׳ דוד פאפו, אך בסוף הסתפקו בהתפטרותו. ראש הרבנים בתורכיה ר׳ חיים נחום שלח מברק ובו מודעה על הפסקת כהונתו של ר׳ דוד.

בשנת תרמ"ד היה ר' דוד שד"ר כוללות עדת הספרדים בירושלים, ונשלח לערי תורכיה. בו' אלול תרע"א התמנה לראש בית_דין בירושלים.ושם נשאר כל ימי חייו.

במכתבו למ"ד גאון, כותב ר' דוד פאפו את תולדות חייו, ובין השאר כתב: "...הועברתי לעיר ואם בישראל בגדאד, כחכם באשי, בפירמן ואות כבוד מג"ידיה ממדרגה א', בעיר זו הייתי שבע שנים רצופות. בה בעת השתדלתי לבנות בית תלמוד תורה גדול המכיל בתוכו אלפים תינוקות (ילדים), והעניים הזקוקים ביותר היו אוכלים בת"ת ארוחת הצהרים מההקדש והעזבונות של בעלי הבתים.בשנת עת"ר באתי ירושלימה ומינו אותי לראב"ד. את ספרי "בני מאיר" הכולל דרשות, ראשית פרי תנובתי הדפסתי בשנת תרע"ד.

(לספרו קרא בשם זה, על שם בנו מאיר שנקטף בעודנו באבו בגיל 22 שנה). ואת ספרי "פני דוד" שהוא אוסף של שו"ת הוצאתי, לאור בתרפ"ד. ועוד יש בידי כתיבות להדפיס בע"ה".

בצוואתו לפני מותו, ביקש לבל יספידוהו או יכתירוהו בתארי כבוד, אלא שיזכירו אותו בשם "דוד בן סולטאנה נ"ע". מ"ד גאון כותב בסוף סקירתו על רבי דוד פאפו: "... בקרתי בבית הרב בשבעת ימי האבל, ובהזדמנות זו הראה לי חתנו רב"ד פיזאנטי את ירושתו הרוחנית. לפני הועמד שק מלא של כתבי יד, פזורים ובלולים בלי כל סדר, ביניהם גליונות המכילים שו"ת, דרשות, פסקי דין וחידושי תורה.כל מה שכתב בשנות חייו האחרונות, היה מכניס לשקו אוצרו הטוב ומחביאו, כותב ומכניס..."("יהודי המזרח בא"י כ"ב עמ" 536).

ר" יהושע משה כותב: "כשהיינו תלמידים קטנים לומדים אצל הרב יהודה פתייא זצ"ל, זכינו להיבחן בפניו אני והרב חוגי והרב אליהו חבה הי"ו, ושאל אותנו שאלות חשובות והשבנו עליהם..." ("קץ הימין" עמ" מד).

חלל
חלל
אברהם
שמואל
אאדם

רבי דוד בן שאול שמש

נולד בבגדאד תרס"ט_נפטר בא"י תשמ"ב

היה נצר למשפחת שמש המפורסמת. תחילה למד במדרש תלמוד תורה, ואח"ך ב"בית זלכה". חריפותו ופיקחותו חיבבו אותו על כל שכבות העדה.

הוא התמנה כחבר בית_הדין בבגאד, ולאחר מכן _ חבר בית_הדין לערעורים לכל ערי עיראק.ישר וצנוע היה. ושירת תפקידו בנאמנות.

אחרי קום המדינה, נכספה נפשו לעלות ארצה. בני קהילתו והשלטונות לחצו עליו להישאר בבגדאד, אך החלטתו היתה נחושה, ועלה עם העלייה ההמונית של יהודי עיראק, בשנת תש"י. הוא התיישב עם עדת מרעיתו בפרדס כץ, ודאגתו הראשונה היתה: הקמת בית_הכנסת.

קיבל מגרש מהעירייה, אך לא היה בידו כסף לבנות. בסכום כסף קטן שאספו מבני העדה, הזמינו טרקטור כדי ליישר את הקרקע ולהתחיל בבנין. שאלוהו האנשים: רבי! איך נתחיל לבנות, וכסף אין? אין הציבור עני, ה" יעזור_ היתה תשובתו, ואכן בהכ"נ הוקם לתפארה, והוא עמד להשגיח על בנייתו בחום ובקור עד להשלמתו. בבהכ"נ נערכו לא רק תפילות , הוא נתן שיעורים לצעירים ולמבוגרים, וכרבה של פרדס כץ הדריך וקירב רחוקים ליהדות, דאג למעוטי יכולת, השכין שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו. והפך את ביהכ"נ למרכז רוחני חשוב. בשבתות נהג לדרוש לפני מנחה גדולה מדי שבת בשבתו,ורבים באו לשמוע את דברי תורתו.

רבי דוד בן סלימאן ששון (ר" דוד השני)

נולד בבומביי ו' טבת תרמ"א_ נפטר בכ"ז מנחם_אב תש"ב

ממשפחת ששון היא אחת המשפחות עתיקות_היוחסין שהיתה בבבל.ממנה יצאו אישים שלקחו חלק חשוב בחיי הקהילה והמסחר. הם הצטיינו בפעולות צדקה וחסד רבים, שמהם נהנו יהודים רבים בארצות רבות.

ר' דוד ששון הראשון היה בן ל"שיכים" ונשיאים בבגדאד. מחמת הרדיפות, נאלץ לברוח לאבו שהר שעל חוף המפרץ הפרסי, ומשם המשיך לבומביי. עסקיו הרבים הסתעפו לארצות: וסין, הונג קונג וסביבתה. בכספו בנה ר" דוד נמל מסחרי בבומביי, ונקרא על שמו עד היום הזה.

כעושרו הרב, כך רבו וגדלו צדקותיו. הקים בתי_כנסת, תלמודי_תורה, בית_חולים ומוסדות צדקה במקומות רבים. צאצאיו של ר' דוד שהתיישבו באנגליה קשרו קשרי מסחר בין אנגליה לארצות המזרח, ואף הלכו בדרכי אביהם הראשון, בפעולות_בארצות שונות_נשאר ענף אחד ששמר על מסורת אבות, ורוחות זרות לא חדרו אליהם.

בנו של ר' דוד ששון הראשון, סלימאן, הוא אביו של ר' דוד ששון השני_ המשיך בעסקי_המסחר של אביו, ונפטר בהיותו בן 52 שנה (חי בשנים תר"ב_תרנ"ד). בן שלש עשרה שנה היה הבן דוד במות עליו אביו, ואמו פרחה, שידעה לשלב תורה ומדע, יחד עם עסקנות צבורית_טיפלה בחינוכו. כדי לחנך את בנה על ברכי_המסורת של בגדאד_הזמינה עבורו שני חכמים מיוחדים מהעיר בגדאד, שלימדוהו תורה וחכמה. ר' דוד מזכיר בהערצה את שמות החכמים האלה: א. רבי יצחק בן שמעון אגסי (שגם אמו למדה תורה מפיו). ב. רבי יהושע בן אברהם בן אליהו (מצאצאיו של רבי ששון מרדכי שנדוך) הוא כותב, כי מחכם יהושע למד "כל תפלות השנה עם הפיוטים וקינות בדקדוקיהם

ובטעמיהם. וכשהייתי בן שמונה שנים כבר למדתי כל תפלות השנה וכמעט הייתי יודע כל התנ"ך על פה".

בית ששון היה בית ועד לחכמים. ונודע לשם טוב באנגליה ומחוצה לה. פניות רבות הגיעו אליהם מארצות אחרות: מבבל, מפרס, מתימן, מכורדיסתאן, מהודו ומצפון אפריקה. בקשות אלו עסקו בסיוע מדיני או בעזרה חמרית כל שד"ר שבא מארץ ישראל, מצא בבית מקום אכסניא, וקיבל תרומה הגונה בעין יפה ואף יותר מזה.

הואיל ומקום מגוריהם של משפחת ששון היה מרוחק מבתי היהודים, נהגו להקים בית_כנסת ליד ביתם. עשרה יהודים התבקשו להתגורר בקרבתם, ופרנסתם היתה על חשבונם. אלה היו מנין קבוע לתפלות של כל השנה. על כך כותב ר' דוד: "הייתי מתפלל שמונה עשרה עם מו"ר חכם רבי יהושע עליו השלום.... ולמדתי על פה הברכות, וגם קערת כסף האזובי (מחברה: ר" יוסף האזובי. שירה זו כולה מוסר ודרך ארץ. ילדי בגאד חונכו על פיה במשך דורות רבים. ולצורך זה נדפסה במחברת קטנה "שירי זמרה" עי' המדפיס ר' שלמה בכור חוצין. בגדאד, ללא ציון שנת הדפוס). ושירת "יראה הא_ל בני ראשית אמרי". המיוחסת לרב האי גאון. ועם מו"ר ח"ר יצחק ע"ה הייתי לומד תנ"ך עם רש"י ועין יעקב עם רש"י".

כך התחנך הילד בלימוד תורה ודרך ארץ, וכך חונכו גם ילדיו וצאצאיו בדרך זו. הוא ידע את השפות: ערבית, אנגלית הודית ופרסית, כן למד את מקצוע הנגרות והיה לאמן_יד מוכשר.ובעת הפנאי השתמש באמנות זו לצרכי ביתו. בהגיעו למצוות, קיבל מתנה מקורית מגדול חכמי בבל, רבי יוסף חיים: מגילת אסתר,שבסוף כל עמוד שלה, כתובה אות אחת משמו: "דוד סלמאן דוד ששון".

בשנת תרס"ב עברה אמו פרחה להתגורר בלונדון. בשנת תרע"ב נשא ר' דוד ששון את שרה סלינה, בת למשפחה

אשכנזית מיוחסת מהולנד, בתו של ר׳ מאיר פרינץ, אף הוא היה חובב ספרים גדול (אחרי פטירתו הועברה ספרייתו לירושלים). האוירה היהודית הצרופה והספרייה נאה ששכנה בבית ששון, השוו לבית צורה של ארמונות הנגידים בספרד בימי הביניים. בעתון הלונדוני ״דייל שרוניישל״ כתוב על הבית הזה: ״קרוב לודאי יחיד בעולם״. מכריו של רבי דוד מספרים, כי מדי יום ביומו, היה משתדל לארח יהודי בביתו,וצערו היה גדול ביום שלא סעד אורח על שולחנו. היה רץ לכל דבר-מצוה: לשמחה ולאבל. צנוע בכל הליכותיו, והתרחק מן הכבוד והשררה. אף כי יקר וגדולה נודעה למשפחת ששון גם בערב חוגי השלטונות_ השתדל שלא להתקרב אל הרשות.

נעים _הליכות היה ואף בהשמיעו ביקורת על דברים שלא נראו לו_ היה מנסה לשכנע את איש שיחו בפה רך ובדברים המתקבלים על הלב. כך יצא נגד התיקונים של קהל ״שער השמיים״, הספרדים והפורטוגזים בלונדון, שרצו להכניס עוגב לבהכ״נ. כן נלחם ביהודים המתבוללים בהודו, נכדיהם של גבירי בגדאד, ודיבר על ליבם, לבל יפסיקו את הקצבותיהם לישוב היהודי בארץ ולמוסדות הקהילה.

עקב צניעותו, לא ניאות לקבל על עצמו שום תפקיד ציבורי, אך ביתו היה ״מוסד גדול״ ומרכז רוחני חשוב. הסכים להצטרף כחבר בועדות תורה ומדע, רק לאלה שיש בהן משום תועלת רוחנית. בשנת תרע״ד בא ללונדון הד״ר י׳ פיטלוביץ, שניסה לעשות פעולות למען היהודים הפלאשים שישבו בחבש. ומצא עזר רב בסיועו של ר״ דוד, שהסכים להיות אחד מהמארגנים וגזבר הועד להצלת יהודים אלה. לפני מלחמת העולם השנייה. השלטון הרוסי, והגיע לפאריז_פעל ר׳ דוד ששון למענו, בהיותו גזבר כבוד באגודה למען הרבי מלובאביטש, והלה אף כתב לו מכתבים רבים ובהם דברי_הוקרה על סיועו הגדול. כן עזר לביסוס ישיבת ״עץ חיים״ של האשכנזים בלונדון, וסייע לד״ר ב״מ לוין להדפיס ספרו ״אוצר הגאונים״.

האוסף הגדול של כתבי_יד וספרים יהודיים יקרי _ ערך, שאסף וקיבץ ר׳ דוד ששון, הידוע בכינויו: ״אוסף ששון״ _ הוא יחידי מסוגו בכל העולם. מילדותו השתוקק לספרים, ובגיל שמונה שנים רכש את ספרו הראשון ״שרח רות״ (תרגום מגילת רות) בערבית (שנדפס בבומבאי תרי״ט). את הספר רכש עי׳ החלפה עם נער אחר בצעצוע. הספרים הראשונים שאסף היו מבני ביתו. בתחילה התענין בספרים, ואח״ך גם בכתבי_יד, שלשם רכישתם נסע למקומות שונים בעולם היהודי. כתב_יד הראשון שהשיג, היתה מגילת אסתר מצויירת בקישוטים מבגדאד, מהמאה הי״ט למנינם. ובה מוזכרת שלשלת הדורות של מרדכי והמן.

מסעו הראשון לארצות שונות היה בשנת תרס״ב, בהיותו בן עשרים ואחד שנה.מהודו יצא לדמשק, ושם קנה את כתב_היד הראשון בחשיבותו: ספר התנ״ך כתוב על קלף, שנכתב בספרד בשנת קמ״ג (1383), ומכונה בשם ״תנ״ך הרשב״א, על שם זקנו של הכותב, ר׳ אשתרוך בן יצחק, שלשמו נכתב.לפני שמכרוהו לו. דרשו ממנו בעלי הספר, שיקרא בתורה בטעמים בפני ראשי הקהילה. כדי למנוע נפילתו של ה״כתר תורה״ בידי מיסיונרים שניסו לרכשו ולא הצליחו. בדרכו להודו, התעכב במצרים, ורכש מהגניזה בקהיר קטעי_גניזה חשובים. בשנת תר״ע ביקר בבגדאד, ורכש שם הרבה כתבי_יד ותעודות שנכתבו לפני כשלש מאת שנה.

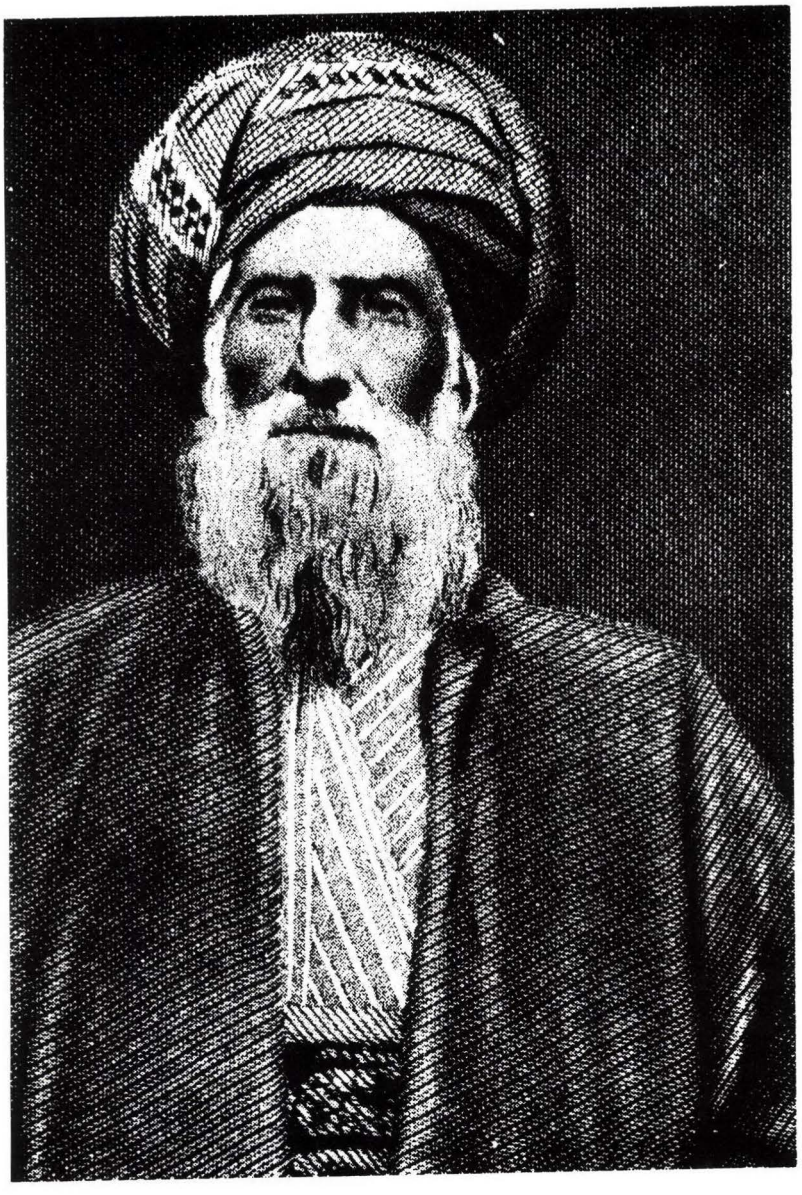
מכתבי_יד שרכש, נציין את חומש כתב_יד לקלף שנכתב לפני יותר משש מאות שנה. כן קנה את התרגום של ר׳ יששכר אבן סוסאן על התורה,וספרים רבים בדפוס, מהם אחדים שהיו יקרי_ערך ביותר.

בשנת תרע״ג נסע לארם צובא, ורכש שם את תנ״ך פרחי. כתר תורה זה, נכתב בהקפדה ובדייקנות נפלאה במשך שבע עשרה שנה (בשנת ה״אלפים קט״ז_קמ״ג), ע״י אלישע ברבי

אברהם ברבי בבנישיתי ברבי אלישע המכונה קרשקש מספרד. בספר תנ"ך זה היו גם ציורים מרהיבים. כן רכש שם את ספר "ערוגת הבושם" של ר" משה אבן עזרא. בצאתו חזרה מבומביי דרך מצרים לאנגליה, קרה לו מקרה מעניין. בעת שהאנייה אשר היה בתוכה, עגנה בדרכה בפורט סעיד, עלה אליה רוכל יהודי עם דברי מרכולתו.ר' עברי. הוא הציע לאיש שיחו, כי ימכור במקומו את סחורות, עד שישוב מביתו ויביא את כתב_היד. כשלש שעות נהפך ר' דוד לרוכל, ומכר לנוסעים צעצועים ודברי_סדקית, עד אשר שב הרוכל היהודי. בידו היה סידור תפילה ספרדי מהמאה הט"ו למנינם. שמח הרוכל בפדיון הרב שהצטער מידי המפליגים באנייה, ושמח הנוסע שמחה כפולה ברכישת כתב_היד החשוב.

בשנת תרפ"ה ביקר בדמשק בבית_הכנסת "אליהו הנביא" בג'ובר (הרב חיד"א כתב "בשם הגדולים" מערכת ש, דף סא, א: "מהר"א (מורנו הרב רבי) **שמואל אבוחצירי** (אבוחצירא) _ איש אלקים קדוש. היה מתבודד בכנישתא דבי גובר, בעיר הנקראת עד היום גובאר....". וכנראה שזהו בי_הכנסת הנזכר). בבית_כנסת עתיק זה מצא ספרי_תורה עתיקי יומין, ומהם כאלה הנחלקים לשלש שנים, כמנהג א"י שהיו קוראים חמשה חומשי תורה במשך שלש שנים. כן נסע לצפון אפריקה, וביקר בערי אלג'יריה: אלג'יר, קונסטנטין ותלמסאן, ובעיר תוניס. שם השיג ספרי_תפילות לפי מנהגי המקומות הללו, ורכש תעודות ומקורות הסטוריים רבים לתולדותיהם של היהודים באותן ארצות.

ר' דוד לא הסתפק בחיפושים אחרי כתבי_יד וספרים עתיקים. הוא טרח ללכת לבתי_החיים להעתיק משם את נוסח המצבות. בין הרכישות החשובות שרכש במסעותיו, נציין שני כתבי_יד יקרי_ערך: האחד_פירוש המשניות לרמב"ם במקורו הערבי,

בכתב יד של הרמב"ם עצמו, סדר זרעים וסדר נשים.השני_"כתר" ר' שם טוב בן אברהם גאון, שנכתב בעצם כתב ידו, משנת ע"ב, והיה גנוז בטריפולי שבסוריה. הכתר הזה היה מקודש מאד בעיני יהודי סוריה, והיו עורכים עליו "זיירא" כעל מקום קדוש. בשנת תרע"א.

כן רכש ר' דוד ששון כתבי_יד תימניים רבים.יצויין המיוחד הספר "הלכות פסוקות" לרב יהודא: גאון, ספר פסקים הראשון שנכתב לאחר חתימת התלמוד, אשר למעלה משבע מאות שנה נחשב הספר כאבוד. (יצא לאור ע"י בנו ר' סלימאן ששון בהוצאת "מקיצי נרדמים" ירושלים תשי"א).בסוף ימיו, הכיל אוסף ששון 1279 כתבי _ יד עבריים, ומהם כאלה שהיו יחידים בעולם ויקרי_ערך, שנחשבו לפני כן לאבודים, האוסף מכיל ספרות יהודית והסטורית מכל התקופות על כן הנושאים. מלבד כתבי_היד מכיל האוסף, ספרי_דפוס יקרים ויחידים, מהם דפוסי קושטא ושאלוניקי קדומים ובלתי מצויים.

לפני שהגיעו שמועות מחרידות על השמדת היהודים בידי הנאצים ימח שמם _ הוא שם לילות כימים לפעולות הצלה ועזרה. השתתף בועדים הציבוריים, וביתו היה פתוח לקבל פני הניצולים, שרובם אף התגוררו בצל קורתו. בדפי_זכרונותיו מאותם ימים, בולטת חרדתו הגדולה לגורל אחיו הנדכאים. אחרי כל שמועה לא טובה, הוא מסוים במלים: "והקב"ה ברחמיו העצומים יתן אורה ושמחה וששון ויקר לעמנו המדוכאים בכל מקומות מושבותיהם אכי"ר".

בסוף, גרמה חרדה זו לקיצו שלא בעתו. ר' דוד ששון נפטר הרחק מביתו, בדירה שקנה לו בליטשוורת, בהיותו בן ששים ואחד שנה, ביום ז"ך מנחם_ אב התש"ב. מותו עורר אבל רב בכל קהילות_ישראל ובקרב אנשי_תורה וחכמה, ועליו קשרו הסופדים הספדים רבים, העתונות היהודית והכללית פרסמה עליו מאמרי הערכה נלהבים. בי"ג ניסן תש"ז, הובאו ארונו בארון

אמו (שנפטרה בי"ט טבת תרצ"ו) לקבורה בהר הזיתים בירושלים, בחלקה מאחדת של המשפחה שהכינו להם בחייהם.

רבי דוד בן עזרא מצפי

נולד בבגדאד בר"ח ניסן תרנ"ג__נפטר בי"ג אייר התשכ"א

היה חבר הועד הרוחני וראש השוחטים בבגדאד, כן שימש כמפקח על הכשרות, והיה מכיר את כל המקומות אשר מוכרים בהם בשר לא כשר.ולא היה בכל הרבנים דוגמתו, אשר מסר את עצמו על ענין פיקוח הכשרות. בענין זה היה אמיץ לבו בגבורים, תקיף ולא חת מפני כל. כל דבר שהיה קשה, ודורש טיפול נמרץ__היו הרבנים מבקשים ממנו לטפל בו, והוא הצליח תמיד לסדר את כל הענינים שנמסרו לו, בצורה שיטתית ומושלמת. התנהג בחסידות יתרה בכל דברי מאכל ומשקה.

ר' דוד זכה לעלות ארצה, והתמנה לרבה של רמת השרון. השתדל והצליח לבנות שם בית__כנסת מפואר לעדה הבבלית, העזרה ששון שמואל ח' ששון ובנו, שקנו את המגרש, ואף תרמו לבניית בית__כנסת.

נפטר ביום י"ג אייר התשכ"א, והיו ימיו ס"ח שנה, גימטריא של (הביוטי) "חיים".

רבי דוד תאבת

נולד בעיר עאנה לפני שנת ה' ש"ל (1570).

העיר עאנה שוכנת על שפת הפרת. והיתה מרכז מסחרי לכל הכפרים אשר בסביבה. ומסורת קדומה בידי זקני בבל, כי העיר עאנה היא נהרדעא הידועה מימי התלמוד. רבי שלמה בכור חוצין כתב, כי היא נקראת כך משום שמצויים בה צאן לרוב שנקראים בארמית "ענא". יהודי עאנה נהגו לכתוב בכתובות ובגיטין שלהם את שם המקום "נהרדעא דיתבא על נהר פרת" ("המגיד" שנה יז, תרל"ג, גליון 28). יש מי שכתב, כי הישוב העתיק ביותר הוא זה של עאנה. הידיעה הראשונה על יהודי עאנה היא משנת ה' ע"א (1311). במאה הט"ז למנינם. היתה בה קהילה גדולה שבלטה בייחודה, וקשרים רבים היו לה עם יהודי בגדאד, א"י, סוריה והסביבה. למנהיג הרוחני קראו "חכם הקהל" ועמו ישבו דיינים אחרים.

רבי דוד תאבת התמנה "לראש ולדיין ולמרביץ תורה" בעיר עאנה. המשכורת שלו השנתית היתה "מאה גרושים", והתחייבות להמשך כהונתו שלש שנים. אך כעבור זמן קצר חזרו בהם אנשי הקהילה, ולא רצו לקבל אותו עליהם כרב, באמרם שהם צריכים רק מלמדי תינוקות וחזן. בעיר עאנה היו שתי קהילות: "קהל המזרחיים" ו"קהל המערביים". וכאמור, קהל המערביים לא הסכימו במינויו של ר' דוד תאבת

יותר מאוחר נסע ר' דוד לצפת ולמד תורה מפי רבי יום טוב צהלון. חכמי צפת הסמיכו אותו לרבנות,"נמנו וגמרו וכתבו לו איך הרשות נתונה ליישר ולייסר לדון ולהורות בכל אותן הגלילות כולל הקהלות מזרח אשר מחלק ולהלן כגון קהלות עאנה ובגדאד והורמוז (בפרס) וכדומה להן וקהלות מדי ופרס וסביבותיהן וקהלות כורדיסתאן וזאגאם והנלאת והנטפלות

אליהן". "מאז הלך וגדל להנהיג ללמוד וללמד בישראל חוק ומשפט בעיר בגדאד ואין מכלים". (לפי מהריט"ץ: "תשובות לקהלת עאנה", ירושלים תשי"א סימן א).

ליהודי עאנה היו קשרים רבים עם חכמי צפת, ותמכו ביד רחבה בשדרי"ם שהגיעו מא"י.

רבי דניאל בן אלעזר החסיד בן הבת__אללה (נתנאל)

אחרי פטירתו של הגאון רבי אלעזר בן פהד, ששימש בכתר הגאונות בשנים ד' אלפים תתקנ"ה__ד' אלפים תתקס"ח, וידועות לנו כמה מאגרותיו__ישב על כס הגאונות רבי דניאל שנים ד' אלפים תתקס"ט__ד' אלפים תתק"פ (1220__1180).

ידוע לנו כתב המינוי שניתן לו ע"י הכליף אלנאצר בשנת 1209. בשנת אתקי"ב לשטרות (1201), כתב מכתב "לקהלות הקדושים הדרים בואסיט ואלבצרה וכל סביבותיהם", בראש מכתבו מיום א' באדר א' תקט"ז לשטרות (1205) רשומה הכתובת: "דניאל ראש הישיבה של גולה (חמוד אלעזר) החסיד זצ"ל. מכתבו האחרון שידוע לנו היא מחודש תשרי אתק"כ לשטרות (1208).

מעניין שפסקיו ההלכתיים של ר' דניאל הגיעו עד אירופה והיו מקובלים שם, כפי שמוכח מעיון בספר "אור זרוע" לר' יצחק בן משה מויינא (ירושלים תרמ"ז, בבא מציעא, סימן רס"ה עמ' 74), ובספר "שבלי הלקט" לר' צדקיה ב"ר אברהם הרופא (הוצאת שלמה בארבער, וילנא תרמ"ז, סימן טו עמוד 14). בשני הספרים מוזכר השם "רב דניאל גאון" והוא הוא רבי דוד בן אלעזר.

רבי דניאל בן סעדיה הבבלי

כנראה שזו "ראש הישיבה השלישית" בבגדאד, רבי יהודה אלחריזי מצא אותו בשנת ד' אלפים תתק"פ (1220 לערך), וכתב עליו : "ושם ראיתי החכם הגדול ר' דניאל הבבלי, הוא מעין המתגבר, ובחכמתו ארזים משבר, וחילים יגביר".

ר' דניאל הבבלי חיבר פירוש על ספר קוהלת, וכתב השגות על "היד החזקה" וספר המצוות להרמב"ם. ר' אברהם בנו של הרמב"ם, כתב עליו שהיה "מתלמידי רבינו שמואל ראש הישיבה שבבבל ז"ל... בא מבבל לדמשק, וחיבר קושיות וספקות על הלכות,מחבור הצדיק אבא מארי זצ"ל, ומספר המצוות, ושלח אותם אלי וכתבתי לו פירוקים (תירוצים) מכמה שנים" (קובץ "תשובות הרמב"ם", ליפסיאה אגרות קהאות עמ' 16).

רבי דניאל בן שמואל הכהן בן אבי אלרביע

עמד בראש ישיבת בגדאד בשנת ה' אלפים ז__ה' אלפים י' (1250__1247).

ההסטוריון אבן אלפוטי כותב, כי בשנת 645 חהגערה (1247) נתמנה "דניאל בן שמואל בן אבי_רביע לראש הקהלה. הוזיר מאויד אל_רחמאן אבן אל_למכ'אני, הוא הושיבו לפניו ואמר לו: "אני ממנה אותך למנהיג בני קהלתך מאנשי דתך המבוטלת על ידי דת מחמד, למען תנהל אותם לפי חוקי דתם, תצווה עליהם כפי שנצטוו בדתם ותאסור עליהם מה שדתם, ושבח הא-ל על האסלאם". אחרי כן ר' דניאל קם ולבש את הגלימה באולם הקאצ"י, והלך לביתו ברגל יחד עם קבוצת יהודים וקבוצה

מפקידי ה"דיטאן". כמה האנשים מהמון _העם פגעו בו בדרכו כדי לרגמו באבנים, ואגנה את מעשיהם.וימנעו מעשות זאת. ואקח מהם קבוצה. ונכלאו בבית הכלא ונענשו".

ר' דניאל זה נזכר ב"דיוואן ר' אלעזר הבבלי" בשם "דניאל הכהן בן אבי אלרביע", או "דניאל בן אבי אלרביע הכהן זצ"ל" (סימן קי"ח וסימן ק"ע).

כנראה שנשאר בתפקידו זה עד שנת 1250, כיון שבשנה ההיא נתמנה גאון חדש. ר' דניאל היה אחיו של "השר מורנו אהרן הכהן אבי מנצור בן מורנו ורבנו שמואל בן אבי אלרביע" שנפטר בשנת 1197.

רבי זכריה בן ר' רחמים

חי בסביבות שנת תקל"ה. שימש כחבר בית_דין בבצרה יחד עם רבי יצחק לניאדו ורבי יעקב בן חיים אלישר. שלשתם חתומים על "שטר הרשאה" בין יעקב בן דניאל מאקיסקה ואברהם בן דוד בן דניאל "העומד בקהלתנו פה בצרה יע"א".

באותם ימים, חיו בבצרה עשירים ונכבדים רבים, וביניהם: אברהם יחזקאל, המכונה "גביר היקר ונבון" (בידי ר' מרדכי רובייו _ שהיה שד"ר חברון לבבל בשנת התק"ב_מחבר ספר "שמן המר", ליוורנו תקנ"ג סימן ג). עובדיה פאראג'י, בשנת התק"ב שלח סכום כסף מתימן לא"י, אהרן בן ר' צאלח יוסף גבאי,חתום על הסכמה בבגאד בשנת תקע"ב. שיך אברהם מנוח. שיך יוסף אצלאן ואחיו שייך אליה אצלן, ר' אברהם בן ר' אצלאן, משה יוסף חכם רחמני. שיך מרדכי אליה אצלאן,מכונה ראש הגבירים בבצרה, במכתבו של שמואל בכה"ר (בן כבוד הרב רבי)

אהרן דוויק הכהן לקהילת רוג'ין. שיך ששון יחזקאל, שהמשורר ר' צאלח מצליח חיבר שיר לכבודו וכינה אותו: "איש דבר בעמו.... לחוק ינעם דבש סכלו וטעמו". הנשיא יחזקאל תופאחה.

לכבודו חיבר ר׳ חלפון בן ישעיה עטייה, שיר המתחיל במלים: ״אני א-ל אלקים אקרא״. כן חיו בבצרה גבירים אחרים, שלרובם היו קשרים הדוקים עם יהודי קוג׳ין. קשרים אלה התבטאו בקשרי_מסחר ובקשרים משפחתיים.

ביום כ״ה טבת תקע״א. נשלח מכתב מכלכותה מאם שלום אהרון הכן_המתיישב הידוע הראשון בכלכותה_אל יהושע יחזקאל אליהו מבצרה (כ״י ששון מס׳ 587). נכבדי בצריה שלחו מכתב_המלצה לראשי קהילת קוג׳ין, שישלחו תרומותיהם לשד״ר חברון ר׳ חיים אברהם ישראל זאבי. על ההמלצה חתומים שיך ששון יחזקאל, עזרא ויחזקאל בני אברהם נסים. (אהל דוד חלק ב, עמ׳ 994). מכתב המלצה אחר נמסר לידי שד״ר טבריה ר׳ דוד מאימראן, ומיוחד לראשי קהילת קוג׳ין, וחתומים בו ראשי קהילת בצרה, שחלקם הוזכרו לעיל.

רבי זכריה משה מזרחי

נפטר בירושלים ו׳ בסליו תשכ״ב

יליד כורדיסתאן, נכדו של ר׳ עובדיה מזרחי שהצטיין בתרגום התנ״ך ל״לשון התרגום״, ובחיבור פיוטים.

שנים רבות לפני קום המדינה, עלו יהודים רבים מהערים: זאכו ועמאדייה שבכורדיסתאן, וחכם זכריה שראה אותם עולים חמולות חמולות בנעריהם ובזקניהם_היה מברך אותם ״שיזכו לעלות לירושלים ברנה ויהי רצון כי אזכה אף אני לעלות בקרוב עמכם״. כששאלוהו: מדוע אינו עולה אף הוא, ענה להם, שעוד לא הגיעה שעתו לצאת לארץ האבות. יום אחד סיפר ר׳ זכריה, כי בא אליו אביו בחלום וציוה עליו לקום ולעלות עם בני ביתו לארץ.

מכפר מולדתו ניוויא שבצפון עיראק, עולה ר׳ זכריה הוא וכל בני משפחתו הענפה. ימים רבים עשו את הדרך ברכב וברגל

בסוסים ובחמורים עד שהגיעו לשערי ירושלים. הוא ובני ביתו התיישבו בשכונת "זכרון יוסף", ועסקו בבנין ירושלים. אין לך כמעט אבן בשכונת הנחלאות שידיו של ר' זכריה ובני ביתו לא שיפצוה. בד בבד עם המלאכה, עסק בהרבצת תורה ברבים. הוא היה רב, שוחט ומוהל לבני עדתו, אף הוא ניחן ברוח פיוטית, וירושת סבו ר' עובדיה שהשאיר אחריו עזבון ספרותי עשיר בערבית וארמית היא לשון התרגום, כ_120 ספרים כתבי_יד היו שמורים בספרייתו. הפרופ' י' ריבלין טיפל בצד המחקרי של השירים, תרגמם לעברית והוציא אותם לאור בשנת תשי"ט.

בחודש אלול אחד לפני שנת תש"ח, חיילים בריטיים פשטו על שכונות "הנחלאות" ו"הזכרונות", התפשטו בין חצרות הבתים. עברו מבית לבית וערכו חיפושים. זה היה בשעת עמוד השחר ובית אחד היה מואר,זהו ביתו של חכם זכריה.הוא עמד בחצר ביתו וקרא: "סליחות","סליחות". הקיפו השוטרים את האיש, אך לא העיזו לגשת אליו.

שיחה קצרה ששוחחו עמו שיכנעה אותם בטוהר מחשבותיו,זה היה אולי בית_כנסת היחיד, שבימות העוצר, הדהדו מבין כתליו קולותיהם של המתפללים.

אף בהגיעו לנחלה בא"י, לא שכח ר' זכריה את שארית שבטו בנכר,ובמקרים רבים תבע להעלות את "יהודי התרגום" לארץ. יש לזקוף לזכותו_ במקרים רבים_ את עלייתם הגדולה של יהודי כורדיסתאן לארץ. עניו היה ובורח מהכבוד, ביתו היה פתוח לרווחה יומם ולילה, ובית_הכנסת שלו המה מרוב מתפללים. ובנועם אמרותיו, השיב רבים מעוון, וקירבם לאור התורה.

ר' יהודה

היה איש אמיד ותלמיד חכם, ונמנה על ראשי הקהילה. חתום על הסכמה משנת תקע"ב ("אהל דוד" ח"א עמ' 378).

החל מזמן ר' יהודה התחלף שם משפחת "מעתוק" בשם משפחת "יהודה", והוא הראשון למשפחת יהודה עד היום הזה.

נשא שתי נשים שילדו לו 8 בנים ושתי בנות. כולם נישאו למשפחות מיוחסות מאד. בנו הבכור יחזקאל היה המובחר שבבניו. והוא אבי משפחת יהודה בהודו. בנו השני אברהם היה סבו של ר' אברהם בן ר' אצלאן ששימש כחכם באשי בבגדאד (ראה אודותיו לעיל).

צדקת אחת מזרעו של רבי יהודה, היתה סרח בת נכדו, שנולדה ליוסף בן ר' צאלח-אחד מבניו. יוסף זה עבד כסוחר ושולחני. כשהלך יום אחד למוסלמי כדי לגבות את חובו, רצח אותו הערבי והשליך את גופתו לנהר חידקל.

בתו סרח נהגה להתפלל כל ימיה בציבור, והתפרסמה כצדיקה וחסידה. לעת זקנתה היו נושאים אותה יום יום, כדי שתתפלל בבית-הכנסת, ורבים באו אליה לקבל את ברכתה. האריכה ימים וחיתה למעלה ממאה שנה.

רבי חיים מעלם

נפטר ביום ז' ניסן התרפ"ד

נפטר בשיבה טובה, והספידוהו רבני בבל בבית-הכנסת הגדול.

חתנו של הרב שמואל אברהם מג'לד, ומתלמידיו של ר' יצחק מרדכי.

למד בישיבת רבי שלמה לניאדו כל היום, ועשה לו מנהג של קבע לדרוש דברי-מוסר לעת ערב בבית-הכנסת ג'אוי. היה בדחן גדול, ומשמח אלקים ואנשים. וכך ידע למשוך ולקרב אנשים לדרך התורה והמצוות בדברי הבדחנות ששילב בדרשותיו הנמרצות והמפולפלות. היה משמיע דרשות קבועות גם בבהכ"נ הגדול, ושם התמנה גם לחזן ותוקע בימים הנוראים. כן היה ממונה על הכספים. לשלם את משכורת הרבנים מדי חודש

בחדשו. ר׳ חיים ירש את מקום חמיו. לעשות פדיון-נפש לכל חולה וקשה-רוח עם ק״ס מטבעות כסף.

רבי יהודה בן יצחק חיים בן משה בן אברהם בן נסים בצרי

חתום על הספר ״תולעת יעקב״ בשנת תצ״ו (1736). הספר נכתב בבגדאד עי׳ ר׳ מאיר אבן גבאי, והוא נשלם ״ביום חמישי שנים עשר ימים לחדש ניסן שנת חמשת ומאתיים וששים ושבע לפרט היצירה אלפים״ (1507).

על כתב-יד זה חתומים גם הבעלים: משה בן אברהם גבאי, נסים בן משה גבאי ועוד אחרים.

רבי יהודה בן משה פתייא

נולד בבגדאד ב׳ שבט התרי״ט-נפטר בירושלים כ״ז באב תש״ב

התחנך בבית-המדרש ״בית זלכה״ והיה תלמידם של הרב המקובל ר׳ שמעון אגסי ור׳ ראובן יוסף בלבול. בהשפעתו של הרב הישיש ר׳ צאלח שלום משה יעקב שינה-החליט בשנת תרמ״ב להתעמק ולהתמסר לחכמת הקבלה.

במשך השנים, עסק בקבלה מעשית, והתנהג בחסידות וקדושה. כתב קמיעות וריפא חולים, תיקן כמה נשמות והוציא מבני אדם כמה ״רוחות״. רבים ביקרו אצלו לפני לכתם לרופא. אחרי שסיפרו לו את סיפורם, היה מברך אותם, ויש כאלה שיעץ להם ללכת לרופא. כל מי שבא אליו, האמין בברכתו, כי שמו הלך לפניו. הכל קראו לו בשם ״חכם יהודה״ מבלי כינוי או שם משפחה. את ברכותיו ועצותיו היה עושה לשם שמים, על אף הטירדה בשעות הבוקר, תיכף אחרי סיימו תפילת שחירת. סיפוק גדול היה לו, בראותו את הילדים נכנסים אליו בפנים זועפות. ויוצאים ממנו בפנים שמחות. גם לא יהודים רבים שיחרו לפתחו שיצילם מתחלואיהם.

במלחמת העולם הראשונה, בחודש כסליו התרע״ה, היה שטפון גדול בבגדאד, וכמה אלפים של בתים נהרסו. וכה כתב בהקדמה לספרו ״בית לחם יהודה״ ח״א (ירושלים תרצ״ו): ״בליל שלישי י״ג כסליו תרע״ה, צפו מי נהר חדקל מרוב הגשמים, ופרצו גדרי נהר וישטפו ועברו תוך העיר. וכל אנשי העיר עם מעמסיהם שעל כתפיהם, ועם בניהם ובנותיהם הקטנים שנושאים אותם על זרועותיהם, היו בורחים ונסים בתוך העיר

המחבר

אין הרקת, בית לחם יהודה, ומנחת יהודה

ממקום הנמוך למקום הגבוה, כי אין דרך לצאת מן העיר, כי המים הקיפו את כל העיר מכל צד יותר רחוק ממלוא עיניו של אדם, וגבהו המים והפילו גליהם שליש העיר, וכמה בני אדם שלא קדמו לברוח היו בתיהם קבריהם רח"ל (רחמנא ליצלן) ואח"כ בא דבר... גם נתמלא אויר הרקיע פרעושים, ונלוה עמהם מכת בצורת ויוקר השערים".

ר' יהושע משה כותב בספרו "קץ הימין" (עמ' מ"ח), כי רבי יהודה פתייא ביקש ממנו לבוא עמו להשתטח על קברו של שיך יצחק גאון. על אף הסכנה שבדבר, בהיות הקבר במקום נמוך מאד-הלכו שניהם ועוד חכמים אחרים נלוו עמהם. "וציוה (ר' יהודה) והביאו לנו שטיחים, ושמנו על הקרקע וישבנו סביב קברו של הגאון, ואמרנו תהלים בכוונה גדולה ובדמעות שליש וכשהגענו ל"שיר המעלות" שבסוף התהלים... המים חזרו והיו הלוך וחסור... וגילה לנו כי הגאון (שיך יצחק) התעורר מקברו, והלך אצל רבו ועררו, והלכו שניהם ביחד לבקש רחמים על ישראל... וחזרנו לבית בשמחה גדולה, ולא קרה לנו שום היזק והחיים חזרו למסלולם".

ר' משה ור' אהרון בני ישועה יחזקאל פתייא, היו בעלי בית-דפוס בבגדאד בשנים תרכ"ו-תרמ"ב, והם אביו ודוד של ר' יהודה פתייא. מפחד השלטונות, העלימו המדפיסים את שמם מהספרים שנדפסו בבית-דפוסם, רק על ספר אחד "משלי שועלים" (בגדאד תרל"ד) רשמו על השער את שמו של ר' יהודה בן משה פתייא משום שבאותם ימים היה ילד קטן ואינו בר-עונשים.

ר' יהודה הקים כמה ישיבות ללימוד חכמת האמת. עלה לירושלים וחזר שלש פעמים, ולא היה יכול להתיישב שם מחמת מזג האויר שלא התאים לבריאותו. שם מחמת מזג האויר שלא

התאים לבריאותו. ולבסוף עלה בפעם האחרונה לירושלים, בשנת תרצ"ד והתיישב שם.

כשהתקרבו חייליו של היטלר ימח שמו למצרים, והישוב היהודי היה בסכנה גדולה-הלך ר' יהודה לכותל המערבי, ועשה סיגופים ותעניות, וכך שבו החיילים של הצורר על עקבותיהם.

ר' יהודה פתייא חתום על הסכמה נגד חילול שבת יחד עם 26 רבנים, וביניהם רבינו יוסף חיים, מיום ו' כסליו התרס"ט. חיבר ט"ו חיבורים, ביניהם: "יין הרקח" – פירוש על אדרא רבה, "בית לחם יהודה" –ב' חלקים, כולל ענינים פתרון חלומות וגירוש רוחות מזיקין, "רוחות מספרות" – בו יבואר כל מה שנעשה עם האדם מעת פטירתו עד שזוכה ליכנס לגן עדן. סיפור הרוחות, חיבוט הקבר ענין גהינום וגלגולים ותיקוני השבטים כן חיבר נוסחי תפילות ותיקונים שונים, ביניהם: "סדר בקשת רחמים לכל עת צרה שלא תבא", שחיבר בשנת הת"ש, להחיש הגאולה על ידי הקפות בשם האבות והאמהות.

בשנת תש"ד נוסדה בירושלים ישיבה על שמו בשם "מנחת יהודה". בבני ברק, ברמלה ובפתח תקוה נקראו רחובות על שמו.

רבי יהושע משה

נולד בבגדאד תר"ן-נפטר בירושלים כ"ט כסליו תשל"ט

למד תורה במדרש תלמוד תורה ובמדרש "בית זלכה" אצל רבי ראובן בלבול ורבי יהודה משה פתייא, הוסמך לרבנות ע"י הרב הראשי ר' אברהם הלל וחברי בית-דינו בשנת תרע"ב (צילום התעודה התפרסם בפתח ספרו "קץ הימין", כתובה בשפה העברית).

במלחמת העולם הראשונה ברח לעיר בצרה, כדי להיפטר מהגיוס, שם נתמנה לדיין יחד עם ר' יחזקאל ששון. בשנת התר"פ חזר לעיר מולדתו והתמנה לשוחט ולסופר בית-דין. בשנת התר"צ נבחר לועד הרבני ונקבע כדיין בבגדאד. בשנת תש"ז מונה לאב בית דין, ובשנת תש"ח חוקקה ממשלת עיראק "חוק דיניים ושופטים", והעניקה לו מעמד של שופט ויו"ר בית-דין היהודי.

ביום י"ב באייר תשי"א עלה לישראל, ומאז לא היה בית-דין בבגדאד. בשנת תשט"ז נתמנה לרבה הספרדי של גבעתיים, ושם ייסד בית-כנסת "בית-אל" ובו החזיר העטרה ליושנה. ליד בית-הכנסת הקים שתי ישיבות: האחת-"אמת ליעקב -ותתפלל חנה" -על שם שר הדתות הרב יעקב משה טולידאנו ורעייתו חנה והשנייה-"פני יהושע" על שמו הוא.

ר' יהושע משה היה גם מוהל מעולה. כידוע, התקיימה מצות ברית-מילה בעיראק בהתנדבות בלבד ר' בנימין חכם משה ממשפחת אלחכם, היה מוהל בעל חזקה. בשנת תרפ"ד הזמין את ר' יהושע לבוא אליו, ולימד אותו את מלאכת המילה. במשך עשר שנים נשאר במחיצתו, ומסר לו את החזקה על המצוה הזאת. ר' יהושע משה מל כתשעים אחוז של הבנים שנולדו, ואף גדולי המוסלמים (שנהגו אף הם לעשות ברית-מילה) הזמינוהו למול את בניהם.

הרב יהושע משה

R. Yehoshoua Moshe

רבי יהושע חיבר ספר חשוב על "חכמי ורבני בבל בדורות האחרונים"בשם "קץ הימין", נדפס בירושלים תשכ"ז. כן חיבר ספר "אזני יהושע"–ליקוטי-דינים וחידושי תורה, נדפס בת"א תשל"ב. בספרו "קץ הימין" כותב הרבה פרטים ביוגרפיים על עצמו, והמשולבים בתולדות חייהם של חכמי בבל.

רבי יהושע בן ששון שעשוע

נולד בבגדאד-נפטר בארץ בכ"ה תשרי תשכ"א

בתחילה היה לומד בישיבה ונהנה מיגיע כפיו בתור צורף. נסע לירושלים ואח"ך חזר לבגדאד, והתמסר כולו ללימוד תורה, וקיים את הכתוב "והגית בו יומם ולילה". היה בדחן ומשמח אנשים עצובים ונדכאים.

עלה שוב ארצה, ושימש כרב בשכונת ג'אמוסין בתל-אביב שלא על מנת לקבל פרס. בשנה שבה הוא נפטר, הסכים לקבל משכורת שסודרה לו ע"י הרב יעקב משה טולידאנו.שהיה אז שר הדתות. הסכמתו לקבלת משכורת,הותנתה בזה שחילק את רובה לתלמידי-חכמים נצרכים.

הוא נפטר בישיבת הרב עזרא בן עבודי אצלאן, באמצע לימודו,וקוים בו הכתוב: "אדם כי ימות באוהל". כן לא הספיק לקבל פרוטה אחת ממשכורתו שאושרה ע"י הרב טולידאנו, שנפטר לפניו בשלשה ימים, במוצאי חג הסוכות.

רבי יוסף אגסי

נפטר בים כ' תמוז תרס"ד

תלמידו של הרב עבדאללה סומך, שימש כאחד מחכמי ורבני השוחטים, היה מכין את הסכינים לשחיטה וטרפות.

ר׳ יוסף חתום על קבלת עדות מיום ג׳ שבט תרס״ד, יחד עם ר׳ עזרא ב״ר צאלח אדם (שכיהן כראב״ד) ור׳ עזרא בן ר׳ יחזקאל הכהן (שו״ת ״רב פעלים״ חלק ג. אבן העזר סי׳ ז).

בעת פטירתו הספיד אותו רבי יוסף חיים ברחבה של בית-הכנסת הגדול. סיפר הרב צדקה חוצין, שר׳ יוסף חיים לא נהג אף פעם לדרוש הלכות אבלות, ורק בהספדו של הרב יוסף אגסי, דרש את כל הלכות אבלות וכל מנהגי בגדאד.

סיפר הרב אפרים זלכה כהן, כי היה מתבונן לראות, אם ר׳ יוסף אגסי הוא מהרבנים הגדולים שר׳ יוסף חיים וקרע את בגדיו עליו. ואכן ראה, שהרב אמר לאדם אחד בשם דוד באבו: ״תן לי את הסכין״, וקרע עליו את בגדיו, מזה נודע כי רבי יוסף אגסי הוא אחד מהרבנים הגדולים.

רבי יוסף בכר עבדאל

בסביבות שנת תק״מ אנו מוצאים בעיר מוצל את רבי יוסף בכר עבדאל, יחד עם הרב שחום מזרחי ושיך מוסא ובנו שעזרו לשד״ר צפת, ר׳ משה סידון. בתקופתם היו במוצל גם רבי דוד בראזאני מצאצאיו של רבי שמואל בן נתנאל ברזאני (ראה עליו בערכו).

רבי יוסף בן עזרא בן אברהם ישועה גבאי

נפטר בי״ח טבת תרנ״ד

נולד בבגדאד בשנת תקס״ט לערך. עמד בראש הקהילה היהודית במשך שנים רבות, ותרם כספים רבים לעניים ולשדרי״ם שבאו מא״י.

היה הסוחר היהודי הגדול ביותר בתקופה ההיא, ומכונה בשם "סיניור גור'גי", כך היתה לו השפעה גדולה על השלטונות. הנוסע אפרים נימארק שביקר בבגדאד בשנת תרמ"ד, כתב עליו שהיה "מנכבדי העדה בחכמה ועושר" ("האסיף" כרך ה תרמ"ט 45).

הוא תמך בכספו במדרש "תלמוד תורה" בצורה של קבע. רוב השדרי"ם שהיו מבקרים בבגדאד מדי שנה בשנה, אירח אותם בביתו. כתבו עליו, כי בזמן שהתארח אצלו שד"ר חושב את אותו יום ליום חג. כן מצויין שגם "שד"ר טבריה ר' יעקב סימון התאכסן בביתו". ומודגש כי "עשירי בגדאד תורמים בסתר לשלוחי א"י ולמוסדות צדקה אחרים, כדי שלא יעלו להם את מסי הצבא, אך הגביר יוסף גורג'י.

אינו חושש, משום שהוא מפורסם" ("פרח שנה 6 גליון ו עמ' 3).

המוסלמים בבגדאד קנאו ביהודי העשיר, בחודש אלול תר"מ בהיותו רכוב על סוסו ברחובות העיר, ושני משרתיו עמו, אחד יהודי ואחד ערבי-התנפלו עליו שלשה אנשים וביקשו להמיתו. שני משרתיו הצילוהו ממיתה, ובעזרת ידידו מושל בגדאד נתפסו המתנקשים וקיבלו את ענשם.

רבי יוסף חיים

נולד בשנת תקצ"ד נפטר בי"ג אלול תרצ"ט

האישיות המופלאה שטבעה את חותמה על כל קהילות בבל – היתה זו של רבינו יוסף חיים.

רבי יוסף נולד לאביו רבי אליהו בן ר' משה חיים. עוד בהיותו צעיר לימים נתגלו בו כשרונות גאוניים מיוחדים. למד תורה אצל דודו אחי-אמו רבי דוד חי בן מאיר ניסים, שהיה חריף ובקי וזיכה את הרבים בפעולותיו החשובות. בשנת תר"ח נכנס ללמוד בבית-מדרש "בית זלכה", והצטיין בשקידתו ובזכרונו הנפלא, בהיותו בור סוד שאינו מאבד טיפה. בתקופה זו למד תורה מפי הגאון רבי עבדאללה סומך, והפך לתלמידו המובהק. כעבור מספר שנים, החליט רבי יוסף הצעיר להתבודד בעליית ביתו שהכילה את ספריתו הגדולה, והגה בתורה יומם ולילה.

בשנת תרי"ג בהיותו בן י"ח שנה, נשא לאשה את רחל בת יהודה סומך. בז' אלול תרי"ט, נפטר עליו אביו רבי אליהו. בתום שבעת ימי האבל מילא רבי יוסף חיים את מקומו כדרשן. בכל שבת דרש בבהכ"נ "צלאת לזגירי" –בהכ"נ קטנה, ובארבע השבתות: שבת תשובה, שבת זכור, שבת הגדול ושבת הכלה,

קשריו המסחריים הרבים של ר' יוסף עם ארצות רבות, עזרו לו להציל את אחיו היהודים מגזירות שונות. וכה כתוב: ".....ולפעמים לא רחוקות יהיו הקוים האלה לקוי אור להאיר את אופל אחינו יושבי חושך וצלמות בארץ עיפתה, כי ישלח דברו אל בעלי ברית מסחרו, לעמוד לימין רצוצין משפט. והמה לא ישנו אחרי דברו,כי עשרם אשר אספו על ידו יזכירם לתת כבוד למטיבם" (האסיף כרך ה, תרמ"ט עמ' 48).

בהיותו בן שמונים וחמש לערך נפטר. בדברי – הספד שנדפסו לזכרו כתוב: "...שהיה אחד מהדורות הראשונים צדיק גמור איש

זאת תמונת

הגאון הגדול החסיד הענוי הצדיק ובקי בנסתר ובנגלה **יח"ד** בדורו מיוסף (חיד"א) עד יוסף לא קם

מיסד **חי"א** נודעה ריש גלותא דבבל בהוריר **יוסף חיים** בכהוריר **אליהו**

בכהוריר **משה חיים** וצוקיל

נולד בבגדאד תקצ"ח ונדחה שמשי ויארץ התורה מכבידו מסדרא שמש יעד מבואו ירע אלול

באמצע: יוסף גורג'י (דודו של דוד ששון), אהרן גבאי (חתנו של דוד ששון), הרב יוסף חיים
למעלה: השוחט של אהרן גבאי, ר' יחזקאל, ר' משה, משרתו ההודי של אהרן גבאי
למטה: קרובי משפחה של הרב יוסף חיים. האחרון — מזכירו של אהרן גבאי

תם וישר... אוהב צדקות, קובע עתים לתורה....משכים ומעריב לבהכ"נ למרות גילו, בכל יום אחר תפילת שחרית ישב בקביעות של הרב יוסף חיים ולמד עין יעקב, ש"ע, ראשית חכמה ועוד. והיה מקיים את הפסוק והגית בו יומם ולילה". רבים השתתפו בהלווייתו. הספידו הרב יוסף חיים" (שבועון "מגיד מישרים" שנה ה, גליון 16. י"ז שבט תרנ"ד).

דרש בבהכ"נ הגדול היא "צלאת לכבירי". בתפקיד זה החזיק במשך חמישים שנה, משנת תרי"ט עד שנת תרס"ט. מחונן היה בכשרון הדיבור, והתפרסם כדרשן מובהק בעל השפעה מיוחדת על שומעיו. דרשותיו משכו אלפי שומעים, ועד היום מזכירים זקני בגדאד בהערצה מיוחדת את דרשותיו שיצאו מן הלב ונכנסו אל הלב. זכות נוספת ירש הרב מאבותיו שהיתה מיוחדת למשפחת "אל חכם", היא עשיית עירובי-חצרות ושותפי-מבואות לכל בני העיר.

הוא תיקן תקנות רבות, וחיבר עשרות תפילות ובקשות, שהנהיגו לאמרן בקביעות בקהילות-בבל ואגפיה. את תקנותיו כינס בספריו: "לשון חכמים", "כתר מלכות", "משמרת החודש", "ממלכת כהנים" ועוד.

על אחת מהתקנות שהיה קשה לציבור לקבל, הוא כותב: "פה עירנו יעזרה אלקים, מנהגם לומר כל הקדישים שבתפילה, וגם קדיש ברכו שאחר "ישתבח"... ותהילות לא-ל, קודם כמה שנים עשיתי מנהג חדש פה עירנו, שבשבת ויו"ט אומר החזן את קדיש זה רק בר"ה וביוה"כ ... ואע"פ שהקהל היה קשה עליהם הדבר הזה בלבבם, כי חושבים באמירתם הקדיש הזה מחיים את המתים, עם כל זה שתקו וקבלו הדבר הזה". מנהג אחר שהנהיג הוא: "והנהגתי פה עירנו יע"א, לומר "מזמור לתודה" בשחרית, כמנהג החסידים בבית א-ל יכון בצדק בעה"ק תובב"א. על המנהגים של ישיבת א-ל ומנהגי ירושלים, שמע הרב מגיסו הרב אליהו מני, ומזכירו רבות בספרו "בן איש חי". במקום אחר הוא

כותב:"אצלינו בביתינו מנהג שלנו, להביא גם בסעודה ראשונה ושנייה של שבת דגים ונאכל מהם מעט עם הפת סמוך לנטילת מים אחרונים, הוא מנהג יפה".

גם בפיוט ושירה היה רב כוחו, הוא חיבר למעלה ממאתיים פיוטים ופזמונים, שמהם ידועים לנו כחמישים פיוטים. הם כוללים פיוטים לחול ולשבת, לחגים, לבר מצוה, לגאולת ישראל ועוד. פיוטו הראשון הוא לחג שבועות ומתחיל במלים: "תהלת א-ל ידבר פי ואוחילה", ונדפס בסוף ספרו "רב ברכות" (בגדאד תרכ"ח), חיבר גם פיוטים בערבית-בבלית, וביניהם פיוט למוצאי שבת, שנדפס בספרי הפזמונים ליהודי בבל.

רבינו יוסף חיים היה ידוע כאוהב ארץ ישראל בלב ונפש. תמך הרבה בידי שדרי"ם שפקדו את העיר, ואסף כספים רבים לטובת העניים. בהשפעתו נדב הגביר הבגדאדי מכלכותה, יוסף אברהם שלום את כל הונו לישיבת "פורת יוסף", שהוקמה בירושלים העתיקה. כתב הסכמה על קופות הצדקה של ירושלים. את רוב ספריו הדפיס בירושלים, ויצאו לאור בהידור רב, הבולט שבהם ספר "בן איש חי", שנהפך ל"שולחן ערוך" של יהודי בבל ושל קהילות ספרדיות רבות.

הרב לא אבה לשמוע קטיגוריא על עם ישראל.מסופר, שפעם הופיע לפניו אדם שחזר מביקור בצרפת, ודיבר לפניו סרה על יהדות זו, כי יש בהם שאוכלים מאכלות אסורות ומחללים שבת, נענה הרב לאיש ואמר לו: "דבריך דומים למעשה הזבובים שאינם חונים על בשר נקי וטהור, אלא רק על מכה וחבורה, כן אתה מספר רק בגנותם של יהודי צרפת..." בהמשך אמר הרב: "כי הנה אפילו אותם אוכלי טריפות ומחללי שבת, מתוך שהתערבו בין הגויים ולמדו ממעשיהם, הרי רובם עדיין נזהרים ביותר לשמור על חותם היהודי ... האחד-שמלים את בניהם לשמונה ימים כדין... והשני שהם נזהרים מלשאת נשים נכריות כדי שלא תגדע שושלת היהדות מזרעם".

בקי גדול היה רבינו גם בחכמת הקבלה. את ראשית לימודו בחכמה זו, רכש מידיד אביו הגאון אליהו מני. במשך השנים הגיע ר' יוסף לדרגה גבוהה ביותר בתורת הנסתר, וכל מעשיו והליכותיו היו בקדושה ובטהרה, הוא ידע לומר לכל אדם את שורש נשמתו, כמה פעמים נתגלגלה נשמה זו בעולם, בגופו של מי שכנה קודם לכן, ומה יש לה לתקן בזה שבאה שוב לעולם. מלבד חיבוריו המיוחדים לתורת הקבלה _ שנקבצו בספרו "דעת ותבונה" (יצא לאור ע"י תלמידו ר' בן ציון חזן והוהדר בירושלים). בקונטריס "סוד ישרים"וכן בפירוש על הזוהר "בניהו"_גם ספריו האחרים, מלאים כולם בהקדמות ומובאות לתורת הרזים.

בשנת תרכ"ט החליט הרב לבקר בא"י. הסכנות והקשיים הרבים, הכרוכים במסע ארוך זה לא הניאוהו מכך. ביום שלישי כ"ה בניסן תרכ"ט יצא מבבל, עם אחיו ר' יחזקאל ושיירת אנשים. ובי"ב אייר הגיעו לדמשק, ומשם עלו ירושלימה, והתאכסנו בבית קרובם ר' שלמה יהודה. כל חכמי ירושלים ונכבדיה ערכו לו קבלת פנים חגיגת ונקשרו אליו בעבותות אהבה. מירושלים נסע לחברון עם רבו_ידידו ר' אליהו מני. על ביקור זה כתוב ב"הלבנון" : "וזה איזה חדשים, ארי עלה מבבל... כמוהר"ר יוסף חיים יצ"ו, להשתטח על קברי אבות העולם, ורצה להכנס בהקלעא הנז', ויסבוהו הישמעאלי סביב סביב... ואלמלא מוראה של מלכות, הרבו פצעיו חנם....וכאשר ידע הרב כמונו, כי יש דבר אחד להישמעאלים אשר בעבורו יטהרו טמאים, והוא הכסף אשר נמאס בעיניהם,קרא לביתו מלומד מגדולי הישמעאלים ויתן על ידו מלוא כף כסף, והוא הביאהו אל תוך המקום.... אז נדר נדר לה', כי בשובו בבלה דרך דמשק, ימתיק סוד ועצה עם המעלת השר והטפסר סי' שמעיה אנג'יל יצ"ו, אשר לפני מלך ושרים יתיצב, לפדות את המקום הקדוש הזה מידי הישמעאלים, וכן קיים נדרו, ובהיותו בדמשק דיבר בנידון הזה עם סי' שמעיה נ"י,

וגם הוא ביראת ה' אשר על פניו ובטוהר לבבו, שמח על המצוה הזאת שבאה לידו והבטיח להשתדל לקיימה". (ה"לבנון" יצא לאור בפאריס, שנת התר"ל).

בארץ נפגש גם עם הצדיק הישיש ר' רפאל ידידיה חי אבולעפיא שנודע בכינויו: "היר"א", שהכריז על רבינו: "ארי עלה מבבל". בשובו לבגדאד דרך מוצל בר"ח אלול תרכ"ט, הביא עמו שקים מלאים מעפר ארץ הקודש. בני קהילתו לקחו את העפר, ופיזרו אות על קרקע בית_הכנסת העתיק שלא היה מרוצף, אשר נבנה מאבני א"י שהביאו עמהם גולי בבל מימי נבוכדנצר. כן הביא אתו שתי אבנים קטנות מירושלים, אחת מרצפת הכותל המערבי_אותה קבעו בקיר הכניסה לבית_המדרש. מאז שנקבעה האבן, נהגו כל הנכנסים והיוצאים לבית_המדרש, לגעת באבן ולנשקה, אחרי שנישקו את המזוזה. אבן שנייה שנחצבה מהר הזיתים בידי אמן,אשר חקק בה ציור הכותל המערבי ומצדדיו שני ברושים, והגישה במתנה לרבינו_אבן זו, ציוה להכניסה לקברו אחרי פטירתו.

על היחס לספריו הקדושים, נלמד מדברי התפעלות של כמה חכמים: רבינו היה שולח את ספריו לרבני התפוצות, שיפקחו על מכירתם, ואת תרומתם לחלק לצדקה או להחזקת תלמידי_חכמים. לר' מתתיה שטרשון (בנו של הרש"ש ממפרשי הש"ס) שלח הרב 200 עותקים של ספרו "אדרת אליהו", וכתב לו: "הנה שמעתי את שמעו הטוב... יהא רעוא כן ירבה וכן יפרוץ ויתברך מפי עליון...והנה לנעמי' מודע, כי כבר כתבתי לעיר ליוורנו יעזרה אלקים להרב ר' אליהו בן אמוזג הי"ו שישלח לידי מעלת כבוד תורתו מחיבורי "אדרת אליהו", דרושים על התורה מאתיים ספרים...והמעות אשר יקבל בעדם יהיו שמורים אצל מעכ"ת להוציאם על מצוה רבה, או לקנות בהם תפילין ולחלקם לעניים ויתומים, או לקנות בהם ספרים של תנ"ך וש"ס לצורך

ת"ת לעניי ישראל או לעשות מהם איזה מצוה אחרת... והנה קהל עדתנו אשר ברוסיא כולם שלמים בתורה ויראה... ואחלה פני קדשו כי אחרי אשרי ימכור את הספרים, יודיענו במכתב ...כדי שישמח לבי גם אני".

ר' יעקב דוד רידב"ז רבה של סלוצק ואחר כך התיישב בצפת, שנחשב בשעתו בין גדולי הדור, כתב: "ריח של קדושה וטהרה נודף מספריו של ריש גלותא דבבל, וכל ההוגה בהם מבחין בכך". בין החיילים היהודים בליטא, שנלקחו בעל כרחם לצבא הגרמני בימי מלחמת העולם הראשונה_היו גם תלמידיו של ר' חיים הלוי סולוביצי'ק מבריסק, הללו שאלו את רבם, איזה ספר מועיל יקחו עמהם בילקוטם, בדרכים לא דרכים שהולכים בהם, שיכלול גם הלכה וגם אגדה. רבם יעץ להם לקחת עמהם את "ספרו הקדוש של רבינו: "בן איש חי", הכולל הלכה ואגדה, ומסודר על סדר הפרשיות מדי שבת ושבתו".

אחד מספריו החשובים שחיבר הרב, אשר שמו מעיד עליו כי נכתב לשם שמיים בלבד הוא הספר "תורה לשמה", ספר זה_ שהיה כנראה החיבור הראשון שלו בהלכה_העלים בו את זהות כותבו מטעמים הכמוסים עמו, והוא ייחס את הספר לחכם קדמון שחי בשנת תמ"ב ונקרא "יחזקאל כחלי".לשם הסוואה השתדל ר' יוסף חיים, לכתוב את הספר בסגנונם של החכמים הקדמונים, אך לבנו ר' יעקב, גילה בסוד את האמת, כי בחר בשם הזה משום שחשבון הגימטריא שלו זהה לחשבון הגימטריא של שמו "יוסף חיים", אלא שעד מהרה נודע הסוד בין גדולי התורה שקראו בספר. בשנת תרס"ג כשהוציא הרב את חלקו השני של ספרו "רב פעלים"_הובא טופס אחד ממנו לירושלים. כשעיין רבי אברהם עדס בספר, הבחין מיד כי באחד מפרקי הספר (סוד ישרים סימן ה), מזכיר המחבר דברים מתוך הספר "תורה לשמה" שחיבר ר' יחזקאל כחלי, מיד קרא לפניו את ר' בן ציון חזן היסס בדבר, ור'

אברהם עדס_שרצה לחזק את השערתו_ערך מכתב לרבינו, ובו הציג לו מספר שאלות בהלכה, והאחרונה בהן היתה: מיהו בעל "התורה לשמה"? הרב ענה לו על כל שאלותיו אחת לאחת, אך על השאלה האחרונה לא הגיב כלל. או אז התחזקה ההערכה, כי אכן רבי יוסף חיים הוא אשר חיבר גם ספר נפלא זה. כאשר נכדו של הרב, ר' דוד חיים ז"ל עלה ארצה, הביא עמו בין ספרי זקנו הגדול גם את כתב_היד המקורי של הספר "תורה לשמה", שנמצא כתוב בכתב ידו הבהיר, והוציאו לאור במהדורה מפוארת בירושלים תשל"ג.

באחת השבתות, בי"ח סיון תרנ"ו, התחיל הרב בדרשתו כדרכו בקודש ופתאום גילו, כי רצפת היכל בית_המדרש שהיה מלא מפה לפה (בית הכנסת הכיל כששת אלפים איש) שקעה, כשני טפחים ממקום עמדו של הרב נפערה באר_מים עמוקה, והמוני העם נמלטו לחוץ בבהלה. אך הרב לא זז ממקומו. באותם ימים פרצה בבגדד מחלת החולירע, ובאותו זמן נפוצה שמועה בעיר,כי מים מהבאר שנפתחה בבית הכנסת מסוגלים לרפא את החולים וגם לפקוד עקרות. רופאים ומומחים למים מינראלים שבדקו את המים_מצאו בהם כמות גדולה של כספית הידועה כמועילה ברפואה. במשך שנים רבות עד לשנת תרצ"ט, שאבו ממנה יהודי בגדאד מים רבים לרפואה, אך כאשר נוכחו ראשי הקהל כי השלטונות לוטשים עין על מקום_המרפא, ומתוך חשש כי הם עלולים להחרים את כל שטח בית_הכנסת הוחלט על דעת הרבנים לסתום בסתר את מקור הבאר, והשמועה נפוצה כי מעיין המרפא התייבש.

דאגתו של רבי יוסף חיים היתה לכלל ולפרט. נודע לו פעם_בדרך אגב_על אשה צעירה בשם רחל ב. ששבעה ילדים נפטרו לה כעבור חדשים אחדים ללידתם, קרא הרב לאשה, עודד את רוחה, וציוה עליה שתביא לו פיסה מלבנית של כסף

טהור. חרט בידו עליה כמה מלים. ואמר לה לענוד אותה עליה כל ימי חייה. מאז ענידתה. נולדו לאשה זו שבעה ילדים בריאים ושלמים. כעבור שנים רבות, חלה אחד מהנינים של האשה מחלה אנושה. מיהרה הישישה להוריד את פיסת הכסף מעל צווארה, וקשרה אותה לצוואר הילד, לתמהונם של הרופאים, התאושש הילד מיד עד שהבריא לחלוטין. אך הסבתא חלתה, ורק כאשר ענדה אותה שוב_קמה על רגליה.

כל חייו התנהג הרב בקדושה. על הנשים שבביתו ציוה שלא תנעלנה נעליים המשמיעות קול בהילוכן, כי אלה מפריעים לו להתבודד עם קונו. כל ימות הקיץ לא אכל פירות טריים, ורק בראש השנה, כשכבר עמדה להסתיים עונת האבטיחים_היה טועם מהם כדי לברך ברכת "שהחיינו". בחודש אב, בחום הלוהט ביותר בבגדאד_נהג להתענות ארבעה צומות: בערב ראש חודש, ביום ה' באב_יום פטירת האר"י, בז' לחודש_יום פטירת אמו, וביום תשעה באב.

רבי יוסף חיים לא נתן הסכמה לשום ספר, וכן לא ביקש שיכתבו הסכמה לספריו.הוא נימק את החלטתו בכך, כי סבו רבי משה חיים נפטר באותה שנה בה נתן הסכמה לספר "פאת השלחן", וכן אביו רבי אליהו נפטר בשנה שנתן הסכמה לספר "קול_ששון". ושניהם לא זכו לראות את הספרים האלה יוצאים לאור. רק על ספרו של בנו ר' יעקב "ציצים ופרחים" כתב הסכמה, באמרו שהאב והבן נחשבים לאדם אחד. כל ספר שלו שיצא לאור, חילק אותו הרב לתלמידי-חכמים, והיה נוהג להניח את ספריו על שולחנו, ומאיץ בחכמים שבאו לביתו, לקחת את הספרים, וילמדו בהם לפחות פעם אחת בשבוע, ספריו נדפסו בהידור רב, הדפוס המשובחים של ירושלים, בגדאד וליוורנו,ועד היום נדפסים ספריו הרבים במהדורות חדשות.

גאוניותו היתה מיוחדת במינה, מספר רבי עזרא כהן, שהיה מבני ביתו: פעם אחת כאשר נכנס לבית רבו כדי לשואלו דבר_מה פנה אליו הרב בבקשה: "אנא, לפני שתשאל שאלתך, אמרו לי פסוק מסויים, כדי שאוכל לפרשו לעילוי נשמתו של אבא מארי, שהלילה ז' באלול, הוא יום השנה לפטירתו. בפי ר' עזרא נפל הפסוק: "פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון". בן רגע החל הרב לדרוש בפסוק זה מאה ועשרים פירושים (!) שאז לא שמעתם. התלמיד השומע נאלץ להמתין אז עם שאלתו כארבע שעות תמימות בהן הרצה רבו את דברו.

ארבעת אחיו של רבי יוסף חיים היו סוחרים גדולים ובעלי נכסים רבים. כיון שר' יוסף היה הבכור והמכובד שבהם, קראו את בית_מסחרם על שמו. נשאו ונתנו בשמו, אם כי הוא לא התערב כלל בעניני המסחר, אלא הקדיש את עתותיו לתורה, בחודש כסליו תרמ"ב, הפסיד בית_מסחר האחים סכומים גדולים, וביקשו מבעלי_החוב המוסלמים, שימתינו הם עד שימכרו נכסים, ויפרעו להם את חובם, אך אלה התנגדו. וגם מכירת הנכסים לא עזרה לסתום את הגרעון. השלטונות התערבו בענין, וארבעת האחים נאסרו בבית_הכלא מיום ט' שבט תרמ"ב עד ליום כ"ח באדר ב' תרמ"ג_אז יצאו זכאין בדין. רבי יוסף נעלב קשות כתוצאה ממקרה זה, וגזר מאסר בית על עצמו במשך שבע שנים רצופות: מחודש טבת תרמ"ב עד חודש אלול תרמ"ט. אף אמם נפטרה כתוצאה מהמקרה, ביום ז' אב תרמ"ב.

ידוע היא, כי בכל מוצאי שבת, היה נוהג הרב להסתגר בעליית ביתו למשך כמה שעות, כדי לרשום את חידושיו ופירושיו שהתחדשו לו במשך יום השבת, בשעות אלה לא הורשה אף אדם להיכנס אליו, ושמועה התפשטה בקרב חכמי בבל, כי בליל מוצאי שבת מתגלה אליו אליהו הנביא ומגלה לו

סתרי_תורה. פעם אחת פנו החכמים להצדיק ר' יהושע שרהבאני מתלמידי הרב, וביקשו ממנו לעלות לביתו של הרב, כדי לפתור להם שאלה סבוכה שלא ידעו פתרונה. ר' יהושע נענה לחבריו, ובעת שעלה במדרגות, קיוה כי עתה תהיה לו ההזדמנות לראות את אליהו הנביא. והנה עוד לפני שנקש על הדלת, יצא הרב מחדרו ופנה לתלמידו לאמור: "חכם יהושע! בבית_המדרש מתלבטים עתה הלומדים להבין את פרושה של סוגיא פלונית, לך אמור להם שכך וכך היא הכוונה. חכמי הישיבה הבינו אמנם את סוגיית הגמרא, אשר רבם כיוון אליה ברוח הקודש, אך את אליהו הנביא לא ראו.

סיפר הצדיק ר' צדקה חוצין מירושלים, כי הוא זוכר, שבימי ילדותו גאו מי נהר פרת באופן מבהיל ומפחיד. שלח רבינו את אחד מתלמידיו כדי לזרוק לתוך המים פתק קטן אשר רשם בכתב ידו. אך נגע הפתק במים_והם שבו לאחוריהם אל הנהר.

בשנת תרנ"ט, ביקר את רבי יוסף רבי בן ציון אברהם קואיינקה, עורך "המאסף" הירושלמי, שבא לבקש תמיכה כספית מקהילת בגדאד. הרב פרסם חידושי_תורה ב _ 33 גליונות של "המאסף" בשנים תרנ"ז_תרס"ט. שני הגדולים שלפני כן התכתבו בעניני הלכה, שמחו להיפגש פנים אל פנים. ("המאסף" יוצא לאור מחדש עי' הרה"ג ר' עזרא בצרי שליט"א אב ב"ד בירושלים, ומשלב בו "ישן"_ מהפרסום ב"המאסף" הקודם, ו"חדש"_ חידושי_תורה מחכמי דורנו. משנת תשל"ט ועד היום יצאו לאור 8 חוברות).

רבי יוסף חיים כתב ביקורת על אלה, שלא מתייחסים בכבוד לחכמים הראשונים. בעת שכותבים דברי_תורה. בהקדמתו לספרו "רב פעלים" כותב: "יש מי שרואין חריפותם ובקיאותם כי רבה היא, והמה חכמים גדולים בעיניהם, ודברו קשות נגד חכמי

הדור שקדמו להם....ובאמת מנהג זה אשר נוהגים בו הוא טעות ואיננו נכון. ראו מי גדול לנו מרבינו הראב"ד בתורה ויראה, אשר השיג על רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל כמה השגות וזלזל בכבודו ולא היה חשוב בעיניו, וסוף דבר, מה עלתה לו שבאו חכמי הדור אחריו וקיימו דברי הרמב"ם...".

בשנת תרס"ט_חדשים ספורים לפני פטירתו_פנו אליו גדולי הרבנים בירושלים במכתב_בקשה, שיעלה לא"י להתמנות לראשון לציון, הם קיוו כי אישיות נעלה כמוהו תשקיט את אש המחלוקת שפרצה אחרי פטירת הראשל"צ ר' יעקב שאול אלישר שנפטר בשנת תרס"ה, ועד תרס"ט לא נמצא לו ממלא מקום. אך הרב ענה להם באמצעות תלמידו ר' בן ציון חזן, "כי לא אוכל לעשות כדבר הזה".

ביום ראשון ה' באלול תרס"ט, נסע הרב להתפלל על קברו של יחזקאל הנביא, אותו היה מבקר מדי פעם, במשך שבוע שלם ערך תפילות ו"תיקונים". במוצאי שבת אחר ההבדלה הרגיש ברע, ובליל שני י"ג אלול תרס"ט נפטר. תלמידיו שליוו אותו לא האמינו למראה עיניהם. הבשורה המרה התפשטה בכל רחבי בבל, ובליל רביעי ט"ו באלול לפני חצות הלילה_יצאה ההלויה האדירה, בנוכחות קהל של מאה וחמשים אלף איש, בין הרבבות היו גם גויים רבים, זקן חכמי בבל, ר' משה שמאש הספידו במשך ארבע שעות תמימות, ובכל שבעת ימי האבל הוכרז בבבל ביטול מלאכה כליל, הרב בא בחלום למקובל ר' שמעון אגסי, וביקש שיספידנו. ר' שמעון היה לפני כן צנוע ונחבא אל הכלים, ואכן הספדו של ר' שמעון היה נורא ומאויים. הוא אמר לקהל שומעיו כי בא אליו הרב בחלום, והסביר לו את פשר פטירתו מחוץ לביתו. מכיון ששורש נשמתו היה מנשמת יוסף הצדיק אשר נפטר במצרים והועלו עצמותיו לא"י, והוכיח בהמשך דבריו, על דברים רבים שקרו לר' יוסף חיים כדברים שאירעו ליוסף הצדיק,

ובמיוחד, הזכיר את המקרה שקרה לו בקטנותו שמעד ונפל לבאר עמוקה, כמו שהשליכו את יוסף הצדיק לבור. ובסוף גילה כי כל מי שהשתתף בהלויית הרב, מזומן הוא לחיי העולם הבא.

השמועה הגיעה גם לא"י. וחכמיה הספידוהו רבות. ר' בן ציון קואינקה כתב עליו בירחון "המאסף": "... כאשר הייתי בבגדאד זכיתי לחזות בנועם פניו הבהירים והשמחים...ראיתי והתבוננתי כי ממש יוסף הוא השליט על הארץ, והוא המשביר תורה, חכמה, יראה, ענוה וחסידות, פלפול, חריפות ובקיאות, פסקי הלכות לכל עם הארץ". (שנה יד, תרס"ט כרך ב' חוברת ו).

רבי יוסף ב"ר משה בן דוד בן בנימין

היה נשיא האחרון בבגדאד עד שנת תר"ט. בשנה זו פסקה הנשיאות בבגדאד, ואת מקומה ירשה משרת ה"חכם באש"י שייצג את היהודים בפני השלטונות.

ר' יוסף היה "איש חכם ועשיר ונדיב לב" ("מסעי ישראל לבנימין השני. ליק תרי"ט עמ' 45). ור' שלמה בכור חוצין כותב עליו: "הגביר האדיר נשיא ישראל הצדיק המפורסם אשר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל" ("המגיד" שנה יב, תרכ"ט גליון 49). בשנת תר"ח הקדיש א' יוסף מגילת יחזקאל לכבוד קבר יחזקאל הנביא.

הנשיא ר' יוסף מכונה "אבו פרחה", סבל מגזרותיו של הפחה דאוד פאשה, ואף נאסר זמן מה על ידו.כדבר הזה היה עם כמה נשיאים שקדמו לו,שסבלו מהפחה, ויש אף שנרצחו על ידו.

שליחי ארץ ישראל התאכסנו בביתו של ר' יוסף משה,

וביניהם: שד"ר ירושלים וחברון ר' שניאור זלמן בן ר' מנחם מנדל, שהתאכסן בביתו פעמיים בשנת תר"ד ובאלול תרי"א. בנו שאול התפרסם אף הוא בצדקותיו כאביו הנשיא ר' יוסף משה.

רבי יוסף אברהם ענבר

נפטר בשנת תש"ט

חסיד וקדוש, והיה מכונה בשם "הרב יוסף חסיד" בהיותו מתנהג בחסידות וקדושה בכל דרכיו.

בתחילה התפרנס מיגיע כפיו בתור שולחני, ואח"ך עזב עסקיו, ונכנס ללמוד בישיבת ר' שלומה לניאדו ז"ל. כל ימיו לא שח שיחת חולין, והתנהג בענוה יתרה. בשעת תפילת שחרית, היה מוריד את הטלית על עיניו, כדי שלא יסיח לבו לדברים אחרים. ובכל זמן התפילה היה נרתע גופו, מרוב דבקותו בשכינה.

הוא חתום על "הסכמה" בענין סדרי החתונה בבגדאד, מיום י"ב באייר תרפ"א, יחד עם רבי בנימין בן ר' משה, ר' רפאל יצחק חיים, ר' חיים שלום מעלם, ר' אלייא יהושע משה ועוד.

רבי יוסף בן אליהו רביע

נפטר בירושלים בכ"א טבת תשכ"ה

היה גיסו של רבי אפרים כהן, יחד עם רבי יהושע משה, למד תורה אצל הרב שמעון אגסי. היה רב גדול, חסיד ועניו.

שימש כחבר בית_הדין של בגדאד יחד עם רבי סלימאן עבודי. הרביץ תורה לרבים, ושימש גם כבוחן לרבנים, מוהלים וסופרי סת"ם.

הרבנים משה מרידך, יהושע משה, יוסף רביע, עו"ד רחמים אביבי (נעים רביע) יועץ בית המשפט
ad Naim Rabi, Joseph Rabi, Yehoshoua Moshe, Moshe Mordekhai

הוא חתום על ההסכמה לספר "שירי ששון" לרבי ששון בן ר' ישראל, יחד עם רבנים אחרים (נדפס בבגדאד תרפ"ט). בשנת תשי"א עלה לארץ ישראל, ושמש כרב שכונת קטמון. כן התמנה לראש ישיבת "מנחת יהודה" בירושלים. רבי יהודה פתייא אמר לר' יהושע משה, כי רבי יוסף רביע הוא ניצוץ של רב יוסף שבגמרא.

נפטר ביום שבת, והספידוהו הרבה מרבני בבל. ר' יהושע משה אמר עליו: "נשבר עמוד ההוראה".

רבי יוסף צאלח דורי

נפטר בר"ח אלול תשכ"ו

מתלמידו ר' נסים כצ'ורי ור' יהושע משה. היה חכם ונבון, עניו וחסיד.

שימש בבגדאד כאחד מחכמי השוחטים ובודקים בבית_השחיטה. בשנים תש"ב_תש"ו שימש כמנהל מדרש תלמוד תורה. לפני עלותו ארצה, הוזמן ללונדון אצל ר' סלימאן דוד ששון. ושם תירגם כמה ספרים של רבי אברהם בנו של הרמב"ם, מערבית לעברית.

לרבו ר' יהושע משה יש חידושי_תורה שלו בכתב_יד. עלה לארץ, ונפטר בקיצור שנים.

רבי יחזקאל אל-ואכיל

נולד בשנת תרט"ז __ נפטר בשנת תרצ"א

היה מנהל "מדרש תלמוד תורה" בבגדאד. בנין התלמוד_תורה שנבנה בשנת תרכ"ד, שופץ ונבנה מחדש על ידו בשנת תרס"ו, בתרומותיהם של עשירי בגדאד, הודו, בורמה סינגפור וסין.

ר' יחזקאל כונה בתואר "אל-ואכיל", שמשמעותו "ממונה", כי הופקדו בידיו תרומותיהם של נדיבי העם. היה אחראי גם על ההקדשים של העשירים, שכספיהם החזיקו לא רק את ישיבתו אלא גם ישיבות אחרות. החשובה שבהן היתה "ישיבת עזרא הסופר".

בשנה השניה של מלחמת העולם הראשונה, פקד את בגדאד שטפון גדול, וישיבתו הפכה למקום-מקלט, אליה באו מאות עניים ונזקקים חסרי קורת-גג.

בהיותו ממונה על ההקדשות של ישיבת עזרא הסופר, נהג לעלות עם העולים ל"זיארה", להשתטח על קברו מדי שנה בשנה בחג השבועות. להלן נתאר בקצרה את מקום הקבר וצורתו.

מראה קבר עזרא דומה ככיפת בית גדולה, ומכוסה בלבנים מצופות אמייל בצבע תכלת. באולם החיצוני המוביל לבית-הכנסת והקבר-בנין גדול ועליו כיפה. לפני שנכנסים לבנין הקבר, יש לחלוץ את הנעליים (כך נהוג, גם בכניסה לבית-הכנסת המקודש "אלגריבה" שבג'רבא אשר בתוניסיה), מעל לקבר נמצאת תיבה גדולה עשוייה עץ, ועליה חקוקה שורה באותיות שולטות, זמנה הוא שנת התצ"ט ובה כתוב: "זה הארון הקדוש והטהור שהוקדש לכבוד גדולת מעלת אדוננו ואור עינינו קדוש

הרב יחזקאל אל וכיל מעודד פתיחת בתי ספר. חנוכת בי"ס כרם הילדים בשנת התרפ"ה 1925.
השורה ראשונה: הרב יחזקאל אל וכיל אברהם שלום, אליה שחמון, יהודה זלוף, רחל עזרא (דוד ששון), מנחם דניאל, סיר דוד עזרא, הרב ששון כדורי, ששון מראד.
שורה שניה: סלים צאלח שלמה, עזרא סחייק, ברוך כזמה, שלמה צאלח גבאי (מנהל ביה"ס), ששון שחמון, מנשה אל עיני, יהושע בחר, ציון חכם אברהם דנגור, אברהם ח' נסים, צאלח כבאזה, יוסף מראד.
שורה שלישית: אליהו יהושע, אהרון מועלם, גרגי שמואלי, סלמן יחזקאל, כדורי ששון, יוסף גבאי.
שורה רביעית: שומר ראש החכם באשי, גרגי סלח גבאי, סלים אפרים הלאלי, נעים עזרא.

ה' עזרא הסופר ע"ה ויב"ק (ויעננו ביום קראנו). בהמשך מוזכרים שמות הנדיבים: ר' משה מרדכי (שהיה אחד הנשיאים בבבל בשנת תק"י ויוסף בכה"ר (בן כבוד הרב) נסים מנחם גבאי הספר). ובסוף הכתובת מוזכר יחוסו של עזרא הסופר.

כל מבקר יהודי קונה שמן ומדליק נר ואומר: "הריני מדליק נר זה לכבוד אדוננו עזרא הסופר, "אח"ך הוא מקיף את הקבר ומנשקו. רבים מתנדבים כדי שיאמרו בעדם "מי שברך".העקרות מתפללות שתלדנה בזכות עזרא. הקבר נכבד גם בעיני המוסלמים מבצרה, מאבו-שהר, מעיראק וממקומות אחרים. בשני ימי חג השבועות המקום מלא מפה לפה. המבקרים לנים בשני מלוני-אורחים תמורת סכום קטן.

וזה סדר התפילה: בערב שבועות מתכנסים העולים בבית-התפילה למכירת המצוות בפומבי. בהכרזה הראשונה נקראת: "צמאנת תלביס א_קבר", כלומר: קניית הזכות לשים את הפרוכת על הקבר. אח"ך באות הכרזת הרמונים, דהיינו: לקבוע כל רמון ורמון על ארבע קרנות הקבר, והכרזת הגדלים. את המכירות הללו משנים ומשלשים פעמים אחדות. לאחר מכן אומרים "מי שברך" לכל מי שמתנדב לצדקה. בימים קדומים היו רגילים לקרוא ליד הקבר את הספר עזרא מתוך מגילת קלף, אך המנהג הזה בוטל, אחרי שרבינו יוסף חיים תיקן סדר תפילת מיוחד בשם "ממלכת כהנים" (נדפס בבגדאד תרל"ג). שמו נובע מזה שמשתמשים בו בקברי שלשת הכהנים: יחזקאל הנביא, יהושע כהן גדול ועזרא הסופר (לפני "מסע בבל" לר' דוד ששון בערבית מ. בניהו ירושלים תשט"ו).

בחנוכה תשכ"ח נקרא אחד מרחובותיה של העיר רמלה על שם ר' יחזקאל אל-ואכיל ז"ל.

רבי יחזקאל אלייא יחזקאל

ישב על כסא הרבנות בבגדאד בשנים תקמ"ה-תקנ"ה, ונקרא גם "חכם חנגאלי". התפרסם כ"דיין מצויין", והתמנה לתפקיד אחרי פטירתו של רבי צאלח מצליח.

הוא חתום על שטר אחד בשנה תקל"ז, יחד עם ר' יצחק עובדיה גבאי. ששימש אתו בדיינות מספר שנים, והיה מופלג בתורה וחיבר כמה חיבורים בהלכה ובאגדה. כן היה עשיר גדול. בחודש כסליו תקל"ז חתם גם כעד על "שטר אדרכתא", יחד עם השד"ר ר' אברהם לב אריה.

חברי בית דינו היו: ר' אלייא יחזקאל סופר ור' שלמה בן ר' שלמה בן ר' אברהם שוחט, שלשתם חתומים על קבלת עדות בבגדאד משנת תקמ"ה (נדפס ב"דגל מחנה אפרים" לר' אפרים לניאדו, אבן העזר סימן ב. נדפס בירושלים תרס"ב. נדפס מחדש בהוצאת מכון הכתב ירושלים תשד"ם).

רבי יחזקאל הלוי הדיין

נולד בשנת תקצ"ו-נפטר בשנת תרע"ד

כיהן כדיין ואב בית-דין כל ימי חייו, תלמידו של רבי אלישע דנגור ז"ל. שפט בצדק וביושר, ולא חת מפני איש, במשך כל ימי חייו לא ביקר אצל אף אדם, ואף אחד לא ביקר בביתו. צדיק וחסיד גדול היה, ולא הסתכל מעולם חוץ לארבע אמותיו.

בעת שהשמיע דברי-מוסר בערב בבהכ"נ הגדול, היה בוכה בקול רם, וכל הקהל היו בוכים עמו. לא הפסיק מגירסתו יומם

ולילה, ועד הרגע שנפטר, היה בידו שולחן ערוך "אבן העזר" הרב משה מצפי היה שכנו, ושמע מדי פעם את קול בכייתו בלילה, בעת אמירת "תיקון חצות".

אחד מנכבדי הקהילה, שהיתה לו השפעה גדולה בחוגי השלטון-ביקש ממנו לעוות את הדין בענין מסויים. הרב דחה אותו מיד בשתי ידיים. האיש איים עליו, כי מוטב לו שישמע לקולו, אחרת יפטר אותו. לא נבהל הרב מן האיום, ואכן האיש פיטר אותו ממשרתו. נשאר ר' יחזקאל בביתו במשך חצי שנה ללא פרנסה. חבריו הדיינים לא הסכימו לשבת במקומו, ובית-הדין כמעט היה משותק, האיש הרשע דיבר על ה"ואלי", להזמין אצלו את ר' יחזקאל, כדי ללחוץ עליו לעשות את מבוקשו. הרב הסביר למושל את עמדתו בטוב טעם ודעת, והלה התפעל מדבריו, ואמר בהשתאות גדולה: "אכן יש דין צדק בעדת ישראל". הוא גינה את מעשי – הרשע, ונתן הוראה להשיב את הרב על כנו. כשחזר הרב לתפקידו הראשון, אמר לחבריו הרבנים: "חייתי במשך התקופה הזאת על לחם לבדו, ולא סטיתי כמלוא נימא מההלכה, ולא העדפתי עשיר על עני".

לפעמים היה מכניס עצמו בסכנה, מרוב חרדתו לקיים המצוות. פעם אחת קנה בקבוק לשים בו מים לפסח, והיה הבקבוק נקוב וסתום בדבר שיש בו חשש חימוץ. כשנודע לר' יחזקאל על כך, שלח אחרי המוכר הערבי, וללא פחד, הוריד לו את המטפחת מצואר, ונתן לו סטירות לחי. כן הכריז עליו בבתי – הכנסת שלא לקנות ממנו שום דבר, עד שבא אליו המוכר הערבי, נפל לרגליו והבטיח שלא יעשה עוד כדבר הזה.

בשעת פטירתו, הספיד אותו רבי משה חיים ז"ל, ואמר לקהל המשתתפים, כי יום אחד מצא אצלו קופסה של טבק, והא ידע

"ויעבד בנו את אלהי נכר ויעשו לפני יהוה הרע כאשר עשו אבותיו" (מלכים ב' כא, כא). בתמונה הזאת רואים אנו את מנשה בן חזקיהו מלך יהודה

שר' יחזקאל לא היה שואף טבק. אז שאל אותו: מה יש בקופסא ? והוא לא ענה. אחרי הפצרות רבות גילה ר' יחזקאל שהיה מניח בה אפר מקלה, להניח במקום התפילין בשעת אמירת התיקון חצות.

זקנו של ר' יחזקל הלוי נשאר שחור עד יום פטירתו, כי היה לו בטחון גדול ולא דאג כלל לפרנסתו, כפי שראינו מתולדות ימי חייו

רבי יחזקאל יהושע הלוי

נפטר בירושלים ג' טבת תש"ב

מתלמידיו של ר' יצחק בן ר' מרדכי, רב חסיד וקדוש, והיה דרשן גדול מאין כמוהו ובשעה שדרש בבהכ"נ "שכר" בכל שבת אחה"צ – היה המקום מתמלא מפה לפה, כי היה לו מענה לשון מובהק, וידע למשוך את קהל שומעיו בנועם אמרותיו.

כן היו לו כמה ישיבות לבעלי – בתים, ללמוד אצלם בלילה וביום שבת בבוקר, סיפר ר' יהודה פתייא זצ"ל, כי פעם אחת כשהיו מפרשים דברי רש"י באחת הסוגיות בגמרא, בלמדם אצל רבי יחזקאל חטף רבם תנומה קלה. וראה כאילו השכינה נצבת נגדו ומבקשת ממנו, האם יסכים למות כפרה על הדור, כדי לבטל את הגזירה, והיה מצדד להיפטר מהעולם או להמשיך לחיות. בשעה שצידד למיתה – ראה כי הנשמה שלו יוצאת, ובעת שצידד לחיים-חזרה אליו נשמתו. בסוף רצה להישאר בחיים, כי חשש לפרנסת בני ביתו, שעדיין היו קטנים, ואח"ך התעורר וסיימו ללמוד דברי רש"י.

יחד עם ר' יעקב בן חיים סופר ור' בן ציון חזן, בתרומותיהם

של מנשה מאיר מסינגאפור ויוסף סמוחה ממצרים. בשנת תרפ"ב נסע בשליחות הבבלים לבגדאד ואסף כספים לשם תמיכה בעולים שבאים מבבל לארץ. בשנת תרצ"ד נבחר נשיא כבוד של ועד העדה הבבלית בארץ.

חיבר ספרים רבים, ביניהם: "ערוגות הבושם" על האגדה נדפס בירושלים תרס"ג, "פתחי תשובה" – ירושלים תרפ"ו, "שמחת יום טוב" – פירוש על הגדת פסח, ירושלים תרצ"ד ועוד, כן הצטיין בשירה ופיוט, ופרסם תשעה עשר פיוטים הפזורים בספריו שהדפיס. בשנת תרע"ז הוא ייסד קופות לגביית צדקות במזמור "ויברך דוד" בעיר בגדאד, ועל כך נכתבו "שטר פשרה" משנת תרע"ז בחתימת הרבנים: ר' נסים עזרא כצ'ורי, ר' יוסף אליהו רביע, ר' משה חיים שלמה דוד, ר' יחזקאל עזרא אלייא ור' עזקא אדם. בשנת תרפ"ב כתב השד"ר של כוללות הספרדים בירושלים ר' יוסף חיים שרים, "שטר הסכם" בענין זה.

ר' יחזקאל נפטר ביום י"ד תמוז תרי"א. אף אשתו בידה בת ר' יהודה ממשפחת מעתוק, התפרסמה בצדקותיה המרובות, ועל שמה התייחסו אחריה כל צאצאיה בשם "בית זבידה" עד היום הזה. גם שני בניהם מנשה וששון המשיכו בדרכי-אבותיהם, שניהם נדבו סכום כסף גדול לכולל חב"ד שבחברון, בנו להם בית-כנסת גדול, ישיבת "מגן אבות", עזרת נשים, בית הכנסת-אורחים, בית-טבילה, ובית לשמש בו כפי שקבוע באבן זכרון החקוקה שם.

ר' יואל משה סלומון מירושלים, חיבר שיר לכבודו האחים הגבורים מנשה וששון, בשנת תרכ"ח. מנשה בנה בשנת תרי"ד בית-המדרש לרבנים "בית זלכה", הידוע כבית היוצר של חכמי בבל במשך שנים רבות. ותמך בת"ח הלומדים שם. על ידו בנה את בהכ"נ "צלאת אבו מנש"י במקום "מדרש אבו מנשי". בשנת תרט"ו בנה מחדש את בהכ"נ "צלאת לכבירי" – בית כנסת

הגדול. בשנת תרכ"ד קנה את שלשת הבנים של ר' ששון מרדכי, ובנה במקום בהשתתפות נדיבים אחרים–"מדרש תלמוד תורה". בתחילה למדו בתלמוד תורה זה בני העניים בלבד, אח"ך למדו בו גם בני העשירים, ומספר התלמידים הגיע ל–3000 ילד, והיו בו כ–60 מלמדים.

מנשה נחשב לראשון במעלה ביחס ליתר נדיבי בבל בזמנו. הוא תמך בהרבה שלוחים שבאו מא"י לבגדאד. נפטר ביום י"ח ניסן תרכ"ח, והשאיר אחריו שני בנים נדיבים כמותו: יחזקאל וראובן.

רבי יחזקאל בן ראובן מנשה.

נפטר ביום י"ד תמוז תרי"א

מגדולי הגבירים והנכבדים, שקמו ליהודי בבל במאות השנים האחרונות. כבן עשרים שנה נסע מבגדאד להודו-זה היה לפני שנת תקפ"ו, עסק שם במסחר ועשה הון רב.

בט"ו אייר תקפ"ו חתם על קבלת עדות בכלכותה בענין אשה עגונה (ראה "דבר משה" המצורף לספר "רב ברכות" לרבי יוסף חיים, סימן ב דף קעט, ב). בשנת תקצ"ה חזר לבגדאד, ופיזר כספים רבים למטרות צדקה וחסד. ר' אפרים ב"ר יהודה לבית לוינזון, נכד מחבר הספר "תבואות שור", כתב עליו שהוא "נודע בשערים על ידי צדקותיו ומשפטיו אשר עשה עם ישראל. הוא יחזקאל אשר השגיח בעין חמלתו לתמוך עניים ולעזור דלים... הוא יחזקאל אשר הזיל מכיסו ובנה בתי-מדרשים לתלמודי תורה, ועד היום נקראים על שמו לזכר עולם יהיה צדיק, ועוד אי אפשר לפורטם כי רבים הם" ("המגיד" שנה יב, תרכט גליון 49).

ר' שלמה בכור חוצין כתב, שאי אפשר "לפרט מדותיו היקרות והנעלות וצדקותיו הרבות והעצומות, אשר פעל ועשה בקרב ישראל" (ה"לבנון" שנה ו, תרכ"ט גליון 13). רבי ישראל משקלוב תלמידו של הגר"ז שלח את ספרו "פאת השולחן" בשנת תקצ"ו לר' יחזקאל, וביקש את עזרתו. בשנת ת"ר בנה בית-מדרש לרבנים הנקרא על שמו "מדרש אבו-מנשי", כל ההוצאות היו על חשבונו-לימוד התלמידים ומאכלם, וכן תמך בהם תמיכה חדשית. כשגדלו השיא להם נשים ופירנס אותם ואת בני-ביתם במשך כל ימיהם.

בשנת תר"ז בנה את "בית-הכנסת החדש" בבגדאד, ובשנת תר"ט בנה את "בית הכנסת הקטן". לפני כן בשנת תקצ"ח, נדב סכום כסף גדול לבניית בית-כנסת בצפת שנקרא על שמו "כנסת יחזקאל", הוא ביהכ"נ הנקרא היום על שם ר' משה אלשיך. על אבן החקוקה בבהכ"נ כתוב: " זכה ובנה ביהכ"נ מכיסו וממממונו הגביר ה"ה העניו כה"ר מו"ה יחזקאל, בהשתדלות כמוה"ר יעקב ענתבי ממתא בבל, ויבא שכמ"ה (שכרו כפול מן השמים), ויזכה הוא ובניו הנ"ל לראות בבנין ביהמ"ק, וזה שמה "כנסת יחזקאל". הצעיר יעקב פזולייינו".

בסוף ימיו, נדב סכום של 3400 אדומים זהב מאג'ר לבניית בהכ"נ "בית יעקב" הידוע בשם "חורבת ר' יהודה החסיד" לק"ק אשכנזים פרושים בעיר העתיקה יותר מחצי הבנין נבנה ע"י תרומתו זו. בשנת תרי"א קנה קרקע מכוללות טבריה בסך 1000 גאזי, וקבע שם ישיבה לתלמידי-חכמים, ואף התחייב לתת להם בכל שנה תמיכה כספית בסך 60 גאזי.

רבי יחזקאל עזרא בן עבודי אצלאן

נולד בבגדאד והיה תלמידיהם של ר׳ יהודה פתייא ור׳ שמעון אגסי, חיבר פיוטים, ביניהם פיוט אחד המתחיל: ״ידיד שוב למעוני כמי קדם קדמותי״, נדפס בכמה ספרי פזמונים.

הוא התפרסם כצדיק וחסיד, ונהנה מיגיע כפיו בהתעסקו במסחר, ובקבעו עתים לתורה.

ר׳ יחזקאל עלה לארץ, והקים בית-כנסת וישיבה לעדת הבבלים ברחוב נחלת בנימין בתל-אביב.

רבי יחזקאל עזרא אליה

נפטר ט׳ טבת תרפ״ד

מתלמידיו של ר׳ יצחק ב״ר מרדכי בן ר׳ ששון שנדוק, היה מלא וגדוש דברי-תורה וחכמה, וכיהן כראש בית-דין מקודש.

הוריו היו מחוסרי פרנסה, ואביו היה עובד וממציא לו את פרנסתו, ועליו אמרו: ״הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה״. היה חבירו הטוב של רבי שמעון אגסי. שנים רבות שימש בדיינות עם ר׳ משה שמאש ור׳ עזרא צאלח אדם. שלשתם חתומים של שתי הסכמות משנת תרע״ז. בענין קופת ״ויברך דוד״ של ירושלים. על ההסכמה השנייה חתומים גם רבני בגדאד: ר׳ רפאל יצחק חיים.

בחודש טבת תרפ״ב, חתם יחד עם ר׳ רפאל יצחק חיים על תשובה לחברה ״עשה חסד״ בכלכותא. ר׳ יחזקאל נזכר לשבח בספר ״רב פעלים״, שו״ת לרבי יוסף חיים, יו״ד סימן י״ח.

חכמי בגדד בשנת 1910. עומדים: הרבנים יחזקאל עזרא, אליה בסא, מאיר יוסף גבריאל, שמעון מרדכי, ששון כדורי, יהודה משה פתיה, חיים מועלים. יושבים: הרבנים שמואל אברהם מוגלד, עזרא כהן, משה שמש, אברהם הלל, ששון אליה משה הלוי, יצחק אברהם מוגלד.

Rabbis in 1910: stand. Hayim Moualim, Yehouda Fetaya, Sasson Kadourie, Shimon Mordekhay, Meer Gabriel, Yeheskel Ezra Bassa. Sit. Isaac Mujalid, Sasson Semouha, Abraham Hillel, Moshe Shamash, Ezra Cohen, Shamouel Moujalid.

ר׳ יהושע משה, שימש כמזכיר בית-דין של ר׳ יחזקאל, ולמד כל המנהגים שנוהגים בעניני גיטין וקידושין, ועוד מנהגים אחרים שנהגו אחריו כרורות.

רבי יחזקאל עזרא בכור

נפטר בשנת הת״ש (1940)

מתלמידיו של ר׳ יצחק בן ר׳ מרדכי, והיה חסיד וקדוש. כשהיו הרבנים גוזרים תענית ועושים התכנסות של כל הקהל בבית-הכנסת, מזמינים אותו להיות שליח ציבור, ובוחרים בו תמיד לעבור לפני התיבה, וכל המידות שמנו חכמים מצויים בו: פרקו נאה, קולו ערב, ביתו ריקם ומקובל על הבריות.

היה לומד בכל יום בישיבת ר׳ שלמה לניאדו ז״ל. וגם היה מלמד בכל שבת בבהכ״נ הגדול, את מאמרי ״חוק לישראל״ אחרי פטירתו של ר׳ משה שלאת.

כל ימיו, היה נזהר להתפלל מדי יום תפילת שחרית בהנץ החמה, יחד עם הרבנים בבית-המדרש לרבנים ״בית זלכה״.

רבי יחזקאל ששון

נפטר בשנת התש״א

רבי יחזקאל ששון היה נין ונכדו לרבי ששון מרדכי שנדוק, המכונה ״חכם ששון עג׳מיי״, שימש תחילה כראש ישיבת אדוננו יחזקאל הנביא. ואח״ך בשנת תרס״ו התמנה לחכם באשי בעיר בצרה. כאן התגלו בו כשרונות של מנהיג, נוסף על כשרונותיו של ראש ישיבה.

אביו של ר' יחזקאל נפטר עליו בהיות צעיר, וסבו אבי-אמו מאיר ציתייאת גידל אותו ואת אחיו בכפר כפל, מקום קברו של יחזקאל הנביא, הוא למד מסכתות שלמות בעל-פה, התמחה בהלכות, ובהיותו בגיל י"ח שנה הוסמך לרבנות בעיר בגדאד.

באותן שנים, נדרשו רבנים צעירים לצאת בשליחות להנהיג את הקהילות: הודו, סינגפור ורנגון, והוצע גם לו לשמש כרב באחת הקהלות האלה, אך מנחם דניאל ראש הקהילה, רצה דוקא למנות אותו כרב בישיבת יחזקאל הנביא, בראותו שמוכשר לתפקיד. אף הוא עצמו לא רצה לעזוב את מקום מגוריו, ושימש בתפקיד זה במשך כשלושים שנה.

לאחר מכן, נקרא לכהן כחכם באשי בבצרה. באותו זמן, העיר בצרה התחילה להתפתח, ומספר האוכלוסיה היהודית גדל בה, כך ידע ר' יחזקאל למצוא שפה משותפת עם הציבור היהודי.

בתחילת מלחמת העולם הראשונה, התדפקו על העיר בצרה אלפי בחורים מיהודי בגדאד, שברחו לשם כדי להיפטר מגזרת הגיוס לצבא, ור' יחזקל דאג לסידורם. בשנים תרע"ט, תרפ"א פרץ בעיר דבר כבד, נוסף על מחלת המאלריה, ור' יחזקאל על אף גילו הגבוה, התרוצץ ממקום למקום להקל על מצוקת הנפגעים.קשריו על הרב עם סייד מהדי ראש כוהני הכת השעית בבצרה-הצילו בנות רבות מהשמד, ראש השיעים היה שולח לו כל בחורה יהודיה שרצתה להתאסלם, ושתשוב אליו כעבור ששה ימים. ר' יחזקאל היה מכניסה לביתו, מדבר על ליבה וחוקר את הסיבות להדרדרותה, בעזרת נדיבי העיר היה מסדר לה נדונייה נכבדה, משיא אותה לבחור יהודי, ומסיע אותה למקום מרוחק.

מושל המחוז אמר למלך פייצל הראשון, כי "הרב יחזקאל

יודע מה לדרוש ובאיזה צורה... דמותו דמות מלאך ודבריו בנחת נשמעים, ודרישותיו הקשות היו נפתרות בקלות, כי עז רצוננו לענות לו על דרישותיו בחיוב ובמהירות". הדבר שהעכיר את רוחו של ר' יחזקאל, היה יסוד כת התיאוזופי בבצרה. כת זו חדרה מהודו לבצרה. ונלכדו ברשתה כמה עשירים ועסקני ציבור. במשך שנה שלימה נהג בהם בכפפות משי, דיבר על ליבם וניסה לשכנעם לסור מדרכם הרעה. כשלא נשמעו אליו, התכתב עם רבני בגדאד.

סיפר הרב צדקה חוצין, כי ביום כיפורים אחד היה ר' יחזקאל קדח חום, וכדי שלא ירגיש את הצום, אחר תפילת מוסף נכנס לחדר הספרים של הרב עבדאללה סומך, שהיו בו אלפי ספרים, ולמד כל היום עד שהגיע זמן תפילת מנחה, ולא הרגיש בחום שקדח בו, מרוב דבקותו בהלכה. סיפר ר' אפרים זלכה כהן, כי כשהיה ר' יחזקאל אצל רבי יוסף חיים, והיו באים לשאול את ר' יוסף חיים שאלות בהלכה, היה מסתובב לראות את ר' יחזקאל, כאילו מבקש את הסכמתו לפסקי-ההלכה שהוא נותן לשואלים אותו דבר. ויש ממנו כמה שאלות בהלכה בספרו "רב פעלים", והיה עושה לו כבוד גדול כמו שיראה הרואה בספר.

ר' יחזקאל חיבר ספר "עצי היער" על שולחן ערוך אורח חיים, ושמו רמוז בקרבו: היע"ר ראשי תיבות הצעיר יחזקאל עזרא רחמים. והדפיסו הרב צדקה חוצין אחרי פטירתו של ר' יחזקאל.

בספר "זבחי צדק" חלק ב, כתב כמה הערות לספר. בספרו "עצי היער" דף ט אות ל"ח כתב: "ופה בגדאד יע"א, יש להם ב' ימים-א' בקיץ וא' בחורף: ביום י"א לחודש מנ"א וביום ט"ז לחודש טבת, מקדמונינו, באומרם שנעשה נסים להם בב' ימים אלו, ונוהגים שאין אומרים בהם תחנונים....". יש לו עוד כמה חיבורים שלא ראו את אור הדפוס.

היה חלוש המזג, וזכה לעלות לא״י .
נפטר בגיל ל״ב שנה בארץ ישראל.

רבי יחיה אברהם

מתלמידם של ר׳ יהושע משה ור׳ יעקב מוצפי ז״ל.
הצטיין בצניעותו וענותנותו, למד בבית-המדרש ״בית זלכה״.

רבו ר׳ יהושע משה, שלח אותו לשמש כדיין בעיר בצרה. וכעבור כמה שנים שב לבגדאד, ונתמנה שם כסופר גיטין בבית-הדין.

עקב מחלה קשה, נפטר בקיצור שנים.

רבי יעקב אהרן

נולד בבגדאד בכ״א אייר תרמ״ב-נפטר בירושלים בכ״ד שבט תשל״ה

נכדו של הגביר שלמה דוד בן יעקב, ובנו של ר׳ משה. עלה עם משפחתו בחודש ניסן תרפ״ה, והיה תלמיד חכם מופלג וחסיד גדול. רוב זמנו הגה בתורה, בתלמוד, בהלכה ובמוסר.

מדי שנה בשנה נהג לסיים את קריאת ספר הזוהר, עד שרכש בקיאות גדולה בו, וכמה רבנים נעזרו בו בעת שעסקו בנושאים הקשורים בספר הזוהר הקדוש.

אחת מבנותיו, ויקטוריה היא אשתו של הראשל"צ רבי יצחק נסים ז"ל. אחד מבניו הוא הסופר אברהם בן יעקב, מחבר ספרים רבים על יהודי בבל.

רבי יעקב בן ר' יונה מזרחי

נפטר לפני שנת תנ"ו

יחוסו לר' יעקב בן הדיין המצויין ר' יונה בן ר' בנימין בן ר' אברהם מזרחי בן ר' שמעון מברזאן.

מחבר ספר על הלוח בשם "קהלת יעקב", אותו כתב בעיר בגדאד בשנת תמ"ז (1687). הוא ביקר בצפת, בארם צובא ובדמשק, וכתב הגהות ללוחות לר' אברהם זכות.

המסורת העממית מספרת, כי בעיר מוצל היתה ישיבה גדולה, ובראשה עמדה הרבנית אסנת (ראה אודותיה בערכה) אשתו של ר' יעקב בן ר' יהודה מזרחי, ובתו של ר' שמואל אדוני (ברזאני).

הרבנים ממשפחת אדוני, ישבו על כסא הרבנות בבגדאד עד שנת תק"ג (1743).

רבי יעקב בן ר' יוסף חיים

נולד בשנת תרי"ד-נפטר בי"ב חשון תרפ"א

את רוב תורתו קיבל מאביו הגדול רבינו יוסף חיים זצ"ל. אף הוא כאביו עסק בתורת הנגלה ובתור הנסתר.

בשנת תרס"ד הדפיס בירושלים את ספרו "ציצים ופרחים"–דרושים על התורה. באותה שנה יצא לאור ספרו "זכות אבות", המצורף לספר "חסדי אבות" של אביו. נוסף לכך השאיר אחריו חיבורים בכ"י, ביניהם: שאלות ותשובות בהלכה וחקירות על אגדות התלמוד. חידושי-תורה רבים שלו מפוזרים בספרי אביו, במקומות רבים בספריו, כתב רבי יוסף חיים: "פירש בני וידידי כה"ר יעקב הי"ו".

הוא כתב הסכמה לספר "לקח טוב" של ר' סלים יצחק נסים ויחזקאל ח' שמואל, נדפס בבגדאד תרע"ב. אחרי פטירת אביו, הוציא לאור כמה מספריו, וכתב הקדמות בראשם.

בשנת תרס"ט אחרי פטירת אביו, מילא את מקומו, ופעל הרבה למען קהילת יהודי בבל בעניני-רוח ובעזרה לנצרכים ולנזקקים.

הוא חתום יחד עם חכמי בגדאד על הסכמה אחת מתאריך י"ד שבט תרע"ד. בשנת תרע"ז כתב הסכמה בענין קופות "ויברך דוד" עבור עניי ירושלים (נדפס בחוברת "כנוגה צדקה" קונטרס א' ירושלים תרצ"ג, עמ' נא-נה).

סיפר לי ר' משה עמבר יצ"ו מירושלים, כי שמע ממנו כמה פעמים את השבע ברכות, שנאמרו על ידו בחתונות, בבית-מדרש שהיה מחובר למדרש תלמוד תורה, ונאמרו על ידו בהתלהבות גדולה, וביחוד כשהזכיר שם ה' היה כולו מרתת ומזדעזע. עוד סיפר: אדם אחד בא אליו להתלונן, שרוצים לקחת

אותו לצבא, והוא מטופל במשפחה גדולה, וביקש ברכה מהרב. הוא נתן לו פתק, ואמר לו, כי בעת שיבואו לחפש אותו לא ימצאהו. וכך היה: כשבאו לומר לו שיתגייס לצבא, היה רואה ואינו נראה, לאחר מכן החזיר האיש לר' יעקב את הפתק. שמע על כך אביו של ר' יעקב, רבינו יוסף חיים, ואמר לבנו, שלא יעשה עוד שום דבר בקבלה מעשית, "כי האויר מורעל".

אחרי פטירתו של ר' יעקב, נקבר ליד קברו של אביו הדגול.

רבי יעקב בן ר' יוסף הרופא

נפטר בו' תשרי תרי"ב (1851)

תלמידם של ר' נסים ב"ר צאלח יוסף מצליח, ר' משה חיים ור' ראובן נאווי. התפרסם כחכם ובקי גדול בספרות הפוסקים. רבי יוסף חיים מזכירו בספר השו"ת שלו "רב פעלים" (חלק א' אבן העזר, סי' י) : "הרב הכולל הדיין המצויין כמהר"ר יעקב יוסף הרופא..... בליקוטיו כ"י פה ק"ק בגדאד".

הנוסע בנימין השני שהיה בבגדאד בשנת תר"ח, כתב עליו "שהיה דיין ראשון, נשוא פנים בגלל תכונותיו היקרות וידיעותיו הרחבות" (מסעי ישראל עמ' 45).

ר' יעקב חיבר ספרים רבים והם: א) "שמן הטוב"–על מסכת ביצה וקצת שקלא וטריא על הלכות יו"ט בדברי הפוסקים, נדפס בקושטנדינה תר"ט. ב) "נאוה תהלה"–דרושים על ספר תהלים, נדפס בירושלים תר"ה. ג) "שיר חדש"–על שיר השירים. נדפס בראש הסידור "משמרת הקודש", כלכותא תר"ג. ד)"חלק

יעקב"–דרושים על התורה. ה) "אהל יעקב"–מערכות. ו) "שאל יעקב"– שו"ת בהלכה. ז) "ספר המנהגים של בגדאד"–ארבעת החיבורים האחרונים עדיין בכתב-יד.

בספריו מוזכרים חידושי-תורה של חכמים אחדים, ביניהם של: ר' צדקה חוצין, ר' צאלח ב"ר יוסף מצליח, בנו ר' נסים ב"ר צאלח, ר' משה חיים ור' ראובן ב"ר דוד נאווי. הוא שימש בדיינות יחד עם הראב"ד ר' דוד באבא, ר' אליהו ב"ר יהושע עובדיה ור' עובדיה אברהם הלוי, יותר מאוחר, התמנה לראב"ד יחד עם ר' אליהו עובדיה ור' עזרא רחמים שוחט.
מכון הכתב הוציא את השו"ת שלו מכתב ידו.
ר' יעקב נפטר בחולי רע ונקבר בחצר קברו של רבי יהושע כהן גדול בבגדאד.

רבי יעקב חיים סופר

נולד בבגדאד בשנת תרכ"ז-נפטר בירושלים ט' סיון תרצ"ט

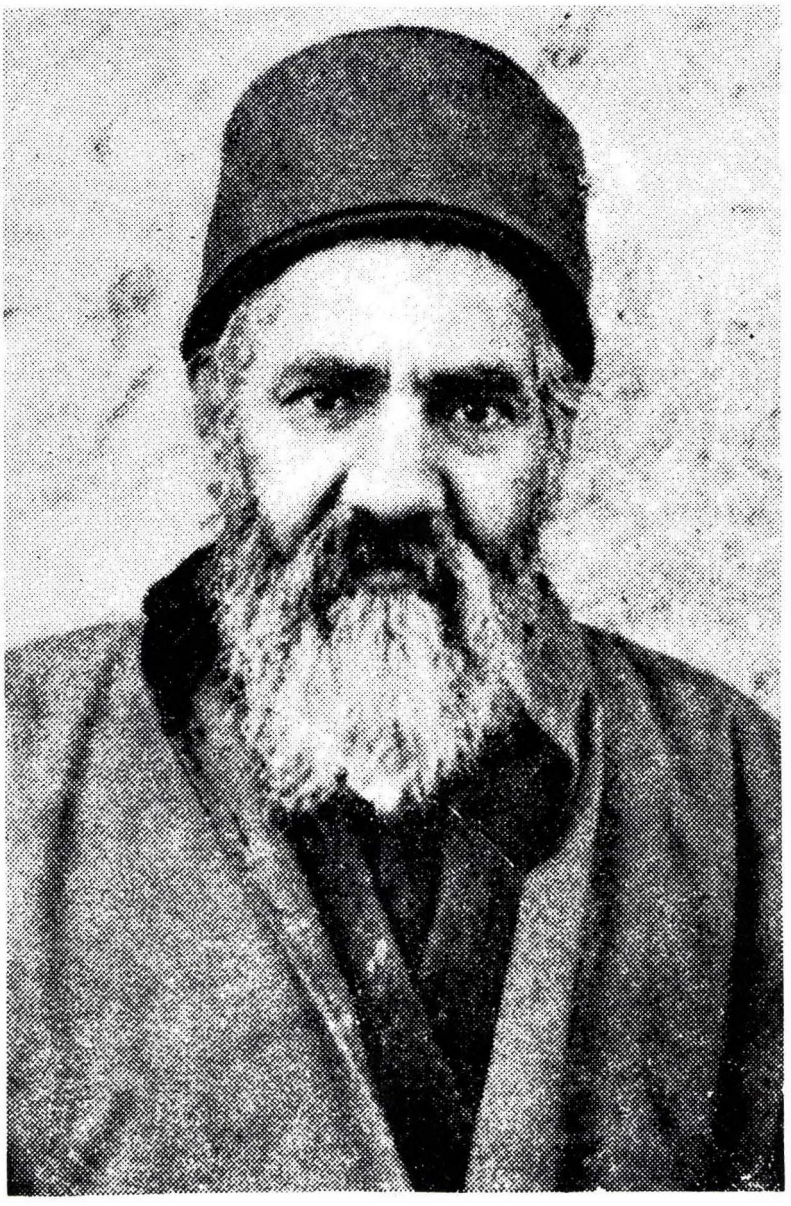
התפרסם בחיבורו הגדול על השולחן ערוך "כף החיים". התחנך בבית-המדרש "בית זלכה", והיה תלמידם של רבי אלישע בן ר' ששון דנגור ור' יחזקאל עזרא בן רחמים. היה מתמיד ושקדן גדול בתורה, והתפרנס מכתיבת סת"ם. עלה לארץ ישראל בר"ח אייר תרס"ד, והגיע לירושלים באסרו חג השבועות, ושם התיישב.

בירושלים התבודד בביתו ליד שולחנו, הגה בתורה: נגלה ובנסתר, וחיבר חיבוריו הרבים. הצטרף לחבר הרבנים המקובלים

בבית המדרש של החסידים "בית-אל" בעיר העתיקה בירושלים. ר' משה עמבר מירושלים סיפר לי, כי היה לר' יעקב חיים סופר קונטרס לכוין את הכוונות של הסופר סת"ם. פעם אחת שאל אותו: מה פירוש דברי חכמים שאמרו: "ללבי גליתי ולאיברי לא גליתי"? ענה לו: כל הנשמות מלובשות בלבושו של הקדוש ברוך הוא, ישנן נשמות-מצד הלב, ויש נשמות-מצד שאר האיברים, והוסיף לומר, כי אלה שנשמתם מצד הלב, יודעים את הקץ.

"כף החיים" – עשרה חלקים: א-ח על חלק אורח חיים של השולחן ערוך. נדפסו בירושלים תר"ע – תשי"ז, שם תשכ"ד – תשכ"ו. א-ב על חלק יורה דעה נדפסו בירושלים תרצ"ו – תשי"ז, שם. תשכ"ז – תשכ"ט. חלק א הופיע גם במהדורה שנייה, ירושלים תרפ"ט. על ספר זה הסכימו הראשל"צ רבי יעקב שאול אלישר, רבי חיים ברלין ורבי יוסף חיים זאננענפעלד ז"ל, כן נדפסה חוברת בשם "שולחן ערוך אורח חיים באלעארב"י (בערבית) עם פירוש "כף החיים", ובה תמצית הלכות ברכת הפירות, ברכת הנסים וברכות מהשולחן ערוך סי' רב – רלא.

חיבורים נוספים שהדפיס: א. "קול יעקב" על הלכות סת"ם, ירושלים תרס"ד. שם תר"ע, שם תשכ"ד. בראש הספר: הסכמות רבני ירושלים: הראשל"צ ר' יעקב שאול אלישר, ר' חיים ברלין, ר' יעקב דוד רידב"ז ור' יוסף חיים זאננענפעלד. ב. "יגל יעקב" – דרושים על התורה, אגדה ומוסר וקצת חידושים לסיום המסכתות, נדפס בירושלים תרס"ו. החידושים לסיום המסכתות נדפסו בשנת תרפ"א גם בספרו "חיים עד העולם". בראש הספר: הסכמת הראשל"צ ר' יעקב שאול אלישר מיום כ"ה בתמוז תרס"ו. ג. "חוקי חיים" – כ"ח דרושים על נישואין ומילה, ירושלים תרע"א, ובכללם דרושים על פטירת רבינו יוסף חיים ועל פטירת רבי יחזקאל עזרא רחמים בשנת תרס"ח. ד. "חיים עד העולם" – קצת דקדוקים ודרושים בדברי אגדה ודרך פרד"ס

הרב יעקב חיים סופר

לסיום מסכתות הש"ס, ירושלים תרפ"א. ה. "באר מים חיים" – על ארבעת חלקי השולחן ערוך – בכתב-יד.

בהקדמה לספרו "קול יעקב" כתב המחבר: "....ועוד הוספתי עליהם מנהגי עירנו יע"א מפני כשחיברתי את הספר הזה הייתי עדיין בעיר ואם בישראל בגדאד יע"א שבארץ בבל, והיה הספר הזה התחלת חיבורי. ואח"כ הגדיל ה' חסדו עמי וזכני לעלות ולהסתופף בהיכלי עיה"ק ירושלים תובב"א שנת התרס"ד ר"ח אייר והגעתי לשם ביום שמחות, שהוא אסרו –חג של חג שבועות, וע"י קדושת הארץ ורחמי א-א המרובים נתסייעתי שם לחבר עוד חיבורים אחרים כמו שאומר הכתוב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים". הוא חתום על "הסכמות" של שמונה ספרים שהופיעו בזמנו, ביניהם ספרי חכמי אשכנזים: "שולחן העזר" לר' יצחק צבי ליבוביץ, "ישב רוחו" לר' ישעיה אשר זליג מרגליות, "נחלת צב"י לר' משולם פייש צבי גרוס, "מטה אהרן" לר' אהרן צבי בן אברהם בק.

היה מתפלל כוונות עם המקובל ר' שאול דוייק והחכמים המכוונים במשך ארבעים שנה רצופות בישיבת "רחובות הנהר". אחרי פטירתו נקבר בהר הזיתים.

רבי יעקב בן צמח בן נסים

נפטר בכ"ח שבט תר"ז (1847)

היה אחד מגדולי העשירים והנדיבים בארצות המזרח בזמנו. נולד בבגדאד לפני שנת תקל"ה, בשנת תקל"ה לערך נסע להודו בחוסר כל, עשה שם הון רב, ושב לארץ מולדתו.

תרם הון תועפות למדרש תלמוד תורה בבגדאד, וחילק צדקות לארצות שונות, בשנת תר"ב בנה את הכותל הדרומי של בית-הכנסת "צלאת לזגירי", חפר בו להכשרתו כמקוה לטבילה (לפני כן, הנשים היהודיות טבלו בנהר, וזה גרם להן צרות רבות, בגלל החסד שעשה עמהן יעקב צמח, נשים רבות קראו לילדיהן בשם "יעקב צמח"), כן תמך בישיבה שע"י קבר יחזקאל הנביא.

בשנת תר"ה בנה והקדיש פונדק גדול, לאכסונם של העולים שבאים להשתטח על קברו של יחזקאל הנביא. כן תמך באופן קבוע ב"עשרה בטלנים" שבבית-הכנסת על שם שיך יצחק גאון הקבור בבגדאד, וסייע לרבנים ולומדי תורה רבים בבבל ומחוצה לה.

נזכיר כמה פרטים על קבר יחזקאל הנביא: הקבר נמצא בעיירה כפל, שפירושה בטיחות או ערבות. הערבים גורסים שיחזקאל הנביא ערב על זכויות היהודים אצל ה'. הקבר המפואר בנוי מאבנים גדולות, ויש אומרים שבניית הקבר היתה בידי המלך יהויכין. אך יש טוענים שהמלך יהויכין מת לפני פטירת יחזקאל, והוא אשר טיפל בקבורתו של יהויכין. מעל פתח הכניסה, מתנוססת כתובת אבן שנקבעה בשנת התק"ע (1810), עליה חרות באותיות בולטות: "זאת המצבה היא מצבת קבורת אדוננו יחזקאל הנביא בן בוזי הכהן זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אמן".

פנים בנין הקבר כולל את התיבה. על הקירות מצויירים פרחים וכתובים שמות של מבקרים ידועי-שם. לפי הכתובת שעל לוח האבן, תיקן את הבנין הגביר דוד ששון הראשון, בשנת תרי"ט. את כתובת המצבה חיבר חכם עבדאללה כצ'ור ששמו נזכר בראשי הבתים. שמו של הגבאי נזכר בשורה השמינית, והיא: ראובן יחזקאל יהודה.

הקבר נמצא במערה עשוי סיד ועליו מצבת אבן. כותלי המערה בנויים מאבנים ועליהם כיפה גדולה, לקבר מצבה שנייה במתכונת המצבה הראשונה ממעל לה.

המצבה העליונה נתונה בתוך ארון עץ גדול עשוי מלאכת מחשבת, מכוסה באריגים יקרים שנתרמו ע"י נדיבי עם, דגלים נמצאים על ארבע פנותיו, ועל ראשם כעין רמונים עשויים כסף צרוף, בנין מפואר נמצא מסביב למצבה, ומארבע רוחותיו קירות גבוהים ותקרה של אבנים בנוייה עליהם, המבקרים נכנסים ברגלים יחפות לשטח החיצוני של הכיפה התחתונה המרוצפת במרצפות תכולות, שהוא קרקעיתו של הבית אשר מעל למערה.

סמוך למצבת הקבר מצד דרום, נמצא חדר מקומר רחב מאד, בו קבורים חמשה גאונים: ארבעה בשורה אחת, והחמישי צמוד לקיר המפריד בין קבר יחזקאל לבין חדר זה. בעבר היו שם שתי אבני-שיש השחוקות מרוב עתיקותם, מונחות ליד קברי הגאונים, חולים היו מניחים את האבן על גופם, מחככים בו את האיברים הפגועים הכואבים. טיפול זה-סוברים ומאמינים מעלה ארוכה ומרפא לסובלים ממחלות, ובמיוחד לסובלים מדלקת פרקים. בשנת תרע"א ביקר בקבר דוד בן סלימאן דוד ששון, אשר נודע כאספן גדול של עתיקות. ולקח את האבנים, ובודאי הרים תרומה חשובה תרומתם לטובת הישיבה.

כשעלה ר' יעקב צמח להשתטח על קבר יחזקאל הנביא, וראה את המון העולים המבקרים מדי שנה בשנה בחג השבועות, העיר ה' את רוחו, והחליט לבנות חצר גדולה עם חדרים גדולים על חשבונו, כפי שמעידה הכתובת הקבועה בקיר-החדר שנבנה בשנת התר"ה (1845), בחדר נמצאת התיבה הקייצית לתפילה, ולידה סוכה גדולה המשמשת את היהודים תושבי העיירה בחג הסוכות. מתחת לתיבה, יש מקוה בו טובלים המבקרים לפני

רבי יצחק אברהם עקרי

נולד בשנת תרכ"א-נפטר בשנת תרצ"א

יליד בגדאד, ושימש כרב העיר עמארה, שנמצאת על שפת נהר החידקל התחתון בצד שמאל, במרחק של כ- 300 ק"מ מבגדאד. היהודים התחילו להתיישב בעיר, החל משנת תר"ל (1870).

ר' יצחק היה משורר ודרשן. חיבר כמה פיוטים. מהם פיוט אחד נדפס בספר "שירה לא-ל" שחיבר רבי מנשה שרהבאני. נדפס בבגדאד תרפ"ח, סי' ל"ב.

בשנת תרס"ו, בא לעיר עמארה הפיטן עזרא אברהם שוחט מהעיר בצרה, ושימש בה כחכם באשי.

ר' יצחק אברהם עקרי נפטר בהיותו כבן שבעים שנה.

ענו לא-ל במהלל ושירים,

בבנין רב אדוננו יחזקאל.

דעו מי זה הוד יופי עשאו,

אשר הושר ומשוח בששר,

לטוב נזכר שמו דוד בנו שר

לבית דוד יברך צור מעונים,

ונשתכלל על ידי גבאי ראובן

ועת נשלם באלף שש ובשנה

אשר זיכה נדיבי עם ישרים

נביא הא-ל לישראל בחירים.

יטח אותו בציור זך ואורים.

והון פיזר בזהב רב ספורים

נשיא ששון ויחס הגבירים. בברכת א-ל זקנים ונערים

והוא פקיד וגזבר שר בשרים

להקים בריתו ליצורים.

כניסתם להשתטח על הקבר. המתפלל מקבל מגילת קלף קטנה, המכילה את הפרק הראשון ופרק ל"ז של ספר יחזקאל, המדבר על תחיית המתים מנבואת יחזקאל הנביא ועל הבקעה מלאת העצמות שהחייה אותם, ועוד בקשות ותחינות. יהודי בבל נהגו לכתוב מגילות כאלו, ולהקדישם לעילוי נשמות הנפטרים.

רבי אברהם ענתבי רבה של ארם צובא, בהקדמתו לספרו "אהל ישרים" (נדפס בליוורנו תקפ"ב) כתב על ר' יעקב צמח: "מחזיק ביד לומדי התורה, שמו נודע בשערים, הגביר המפואר זקן ונשוא פנים, החכם השלם כמה"ר יעקב צמח נר"ו מעוב"י בגדאד יע"א זיוה והדרה, שסייעני בסיוע שיש בו ממש בהדפסת הספר הזה".

מעזבונו של ר' יעקב צמח", בישיבת בית- א-ל בעיר העתיקה, נמצא ספר-תורה משנת תר"ח, "לעילוי נשמת הגביר יעקב צמח נסים".

רבי יעקב בן עזרא מוצפי

נולד בבגדאד בשנת תר"ס-נפטר בירושלים בי"ג סיון תשמ"ג

גדל על ברכיו של סבו ר' משה מוצפי. היה חריף ובקי וחסיד בכל מעשיו. היתה לו ישיבה בבית המדרש "בית זלכה", והיה מלמד התלמידים בכל יום כשש שעות, ואחה"צ מלמד את התלמידים הלכות. היתה לו גם ישיבה של בעלי-בתים שהיה מלמד אותם בלילה. כן שימש כאחד מחכמי השוחטים, והיה דרשן גדול, שריתק את שומעיו בדרשותיו הנאות.

עלה ארצה והתמנה לראש ישיבה בבהכ"נ "שמש צדקה" לר' צדקה חוצין. כן שימש כמורה הוראה בירושלים. היה גיסו של רבי יהושע משה ז"ל.

היה לו תלמידים רבים, ביניהם ר' סלמאן בן עזרא שרהבאני שלמד אצלו בבגדאד. ואחר כך עלה ארצה, והגביר חיילים לאורייתא בעיר רמת גן.

רבי יעקב בן פתחי בן עבייד

נפטר בשנת תקפ"ז (1827)

נקרא גם בשם: ר' יעקב שרים, ישב בבית-דין יחד עם רבי דוד באבא ורבי אליהו בן ר' יהושע עובדיה. שימש כדיין משנת תקפ"א עד יום פטירתו-תקפ"ז.

חתום על "הסכמה מחודש אדר תקע"ב, כן חתום על "מעשה בית-דין" מחודש טבת תקצ'ה, יחד עם ר' אליהו ב"ר שלמה כהן, ר' חיים משה חיים עבדאללא ורבי יעקב יוסף הרופא.

רבי יצחק ברזאני

רב ראשי בבגדאד אחרי שנת תע"ב (1712). ישב על כסא הרבנות אחרי רבי שמעון בן ר' בנימין בן ר' אברהם בן ר' שמעון מברזאן.

רבי רפאל שלמה לניאדו מארם צובא. בספרו "בית דינו של שלמה" (חלק אבן העזר סימן א) מכנה אותו: "כלל גדול בתורה, מלא מחזיק כמה הלכתא גברוותא, נאזר בגבורה, מורה ודאין דינא רבה ודינא זוטא דולה ומשקה ומשם באר"ה, ה"ה החכם השלם הדיין המצויין עצום ורב כמה"ר יצחק ברזאני נר"ו. ר' רפאל כתב לר' יצחק על שאלתו ששאל בענין יבמה והתייעץ עמו בדברי יבמה והתייעץ עמו בדברי תשובתו, וכתב לו: "תשובה נצחת השיב שראוי היא לחלוץ... ויהי כמשיב גדול העיר של בעלי השאלה שזהו דרך אשכנזים והם ספרדים. ותשובתו הרמתה הרי מהריק"ש והמבי"ט שהם פרידים... והם אמרו למשאלה טעמא לפום רבנן תקיפי דארעא פה מתא צובא ע"א...".

אחרי ר' יצחק בראזאני ישב על כסא הרבנות ר' שלמה בן ר' שמעון מזרחי.

רבי יצחק הכהן אל-אואני

מוצאו מעיר אוואנה הרחוקה כעשר פרסאות מבגדאד. כנראה ישב על כסא הגאונות, אחרי ר' דניאל בן אלעזר החסיד (בשנת 1220 למנינם), והורחק מן הישיבה נגד רצונו ע"י אדם אחר.

ר׳ יהודה אלחריזי שביקר בבגדאד בשנה הנ״ל, כתב עליו: ״הוא מאד עשיר... הוא קנה באלף זהובים הישיבה, וזולתו ירכבנה״.

הפייטן ר׳ אלעזר הבבלי כתב עליו: ״כיצחק כהננו, ראש ישיבת גאון בית יעקב ונגיד גידו. ושרה על בני כחמה, והמה ברוב שכלו ומיטב מעבדיו, ישוב וישב עוד עלי-כסאו שוקט ובוטח לעולמים״.

היה משורר מעולה כפי שראינו מ ״שיר האזור״ (מושח) שלו, שאינו נופל בערכו ממיטב השירים מסוג זה.

רבי יצחק בן ר׳ ישראל

מכונה בערבית ״פכר אלדולה אבו אלפתח יצחק בן אבי אלברכאת בן אלשייך היהודי.

עמד בראש ישיבת בגדאד בשנים 1247 – 1221 למנינם. חכם אחד בשם ר׳ מרדכי, העתיק בשבילו בשנת 1221 את הפירוש על ספר קהלת, ובדברי הסיום כתב: ״צעירו מרדכי עבד עבדיו משרת עם ילדיו החניכים שנת תקל״ב ואלף לשטרות (1221), באלול נכתבו טובים ערוכים, ליצחק ראש ישיבת החכמים, גאון יעקב ונכד המלכים...״

הוא היה גדול בתורה וגם בשירה. ר׳ יהודה אלחריזי כתב עליו: ״ומבחר משורריהם ר׳ יצחק ב״ר ישראל ראש הישיבה״. ״וממבחר חכמיהם וחסידיהם החכם ר׳ יצחק בלע נפש יקרה ודרכו דרך ישרה״.

מפיוטיו ותפילותיו ידועים לנו ששה וידויים ותוכחות ליום הכיפורים, לערב יום הכיפורים ולתפילות שחרית, מוסף מנחה ונעילה. שנדפסו בכל מחזור, הספרדים.

באחד המכתבים שכתב ר' אברהם בן הרמב"ם לר' יצחק, הוא אומר: "אין כמותו בכל המוני, יושב בשבת איש תחכמוני, כובד מסילות ומיישר הדורים, סיני ועוקר הרים... יחיד זמננו, עטרת ראשינו... ראש ישיבתנו..."

המשורר ר' אלעזר הבבלי, בן דורו של ר' יצחק, חיבר עליו שיר אשר בו מכנהו: "יחיד תחכמנו, אשר היה כקהלת בחכמות, ובמוסר ועצות כעדינו, אשר היה כמו בועז ויכין, לבית כחמה ולמדע מכונו, גביר היה כלב ימים לבבו, בתורת א-ל וכשאונו לשונו, גביר שלכו עליו ראשי עטרות, והחכמות ענק על צווארונו". ר' אלעזר כתב את, כאשר ר' יצחק חלה ברגליו.

פרטים נוספים עליו אנו מוצאים אצל ההסטוריון הערבי אבן אל פוטי, שאמר עליו כי היה "ראשי קהילת היהודים, נכבד וכחם והיה לו כתב – יד יפה, והיה מחבר שירים טובים. והיה בקי בחכמת התכונה". "הוא היה ראש הישיבה, חכם בקי בחכמת התורה. יודע חכמת הכוכבים והחשבון, בעל דרך ישרה ומידות טובות. למד ספרות וגם מדעים ורכש לו ידיעה הגונה בדקדוק... נפטר בעשירי לחודש רמדאן שנת 645 (1247) והובל לקבורה בהר הזיתים. הוא חי יותר משמונים שנה" (מתוך מג'מע אלאאדב פי ע'ם אלאלקאב" מאת אל-פוטי שנמצא בכ"י במוזיאון העיראקי).

רבי יצחק לניאדו

חבר בית-הדין בעיר בצרה, סביב שנת תקל"ה. היה אחיו של רבי רפאל לניאדו מארם צובא, מחבר הספר "בית דינו של שלמה", "לחם שלמה" ו"כסא שלמה".

רבי צדקה חוצין מזכירו בכתביו בתוארי כבוד. באחת מתשובותיו כתב: "ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה, מאת בן ידידי הח' השלם כה"ר יצחק לניאדו נר"ו בר אוריין ובר אבהן, את קולך שמעתי ושמח לבי ויגל כבודי, שדבריו ברור מללו, טעם עיקר דאורייתא אית ליה ברירא מדאורייתא, דבר דבור על אפניו". בספרו "צדקה ומשפט" כותב עליו ר' צדקה חוצין: "רחמנא דלבאי, חמידא דנפשאי, שורייני דעינא וליבא תלי, החכם השלם הכולל כמהר"ר יצחק לניאדו נר"ו.

ר' יצחק לניאדו חתום יחד עם ר' זכריה בן ר' רחמים ור' יעקב בן חיים אליישב על "שטר הרשאה"בין יעקב בן דניאל מאקסיקה ואברהם בן דוד בן דניאל "העומד קהלתנו פה בצרה יע"א".

רבי יצחק בן ר' אברהם שלמה מג'לד

נולד בשנת תקצ"ה-נפטר בא' אלול תר"פ

ר' יצחק היה אח תאום לר' שמואל, ושניהם נולדו בשנת תקצ"ה. בבחרותו למד ר' יצחק בבית-המדרש "בית זלכה", ועשה חייל בלימודיו. למד תורה אצל הרב עבדאללה סומך.

הוא שימש כחכם באשי משנת תרנ"ג עד שנת תרס"ה. ההחלטה למנותו לחכם באשי, נתקבלה באסיפה של החכמים והגבירים ביום י"ב אלול תרנ"ג, ביום י"ח אלול הלבישו הגביר

עבדאללה אליהו את המצנפת, והיה אהוב על כל הציבור ועל כל חוגי השלטון. היה מכונה בשם "חכם יצחק למג'לד" (הכורך).

חיבוריו הם: א) "ליקוטי דינים" – בהלכות שחיטה וטריפות הריאה, בגדאד תרמ"ב. ב) "ליקוטי דינים" – בגדאד תרנ"ח. נדפס שנית בשם "זרע יהודא" עם הוספות מאת ר' משה אהרן טאבענקין מאקלאנד, סאטמאר (רומניה). שניהם נדפסו עי' ר' צבי אידלברג, חיפה תשכ"ג. ג) "צלח רכב" – דרושים על פרשיות וחמש מגילות. בסופו – "נס פורים" ושיר לפורים על סדר א' ב', בגדאד תרס"ט. בהקדמת הספר כתב המחבר: "גם בא לידי כת"י להרב זקני כמה"ר ח' משה הלוי ז"ל, העתקתי ממנו על כל פרשה ופרשה דרש ורמז... ואם יעזרני השי"ת יש תחת ידי עוד דרושים על שבת הגדול ושבת תשובה ועוד גם גן אעלם על מכבש הדפוס בעזר השי"ת". ד) "אלקים את יצחק" – דרושים לשבת הגדול, לשבת תשובה, לחנוכה ופורים ועוד בגדאד תר"ע. "תהלות ישראל" – על ספר תהלים, בגדאד תרע"ג.

ר' יצחק חתום על קבלת עדות בית – דין מהשנים תרל"א, תרל"ט ותר"מ (נדפסו בספר "זבחי צדק" לרבו ר' עבדאללה סומך. חלק ב. עמוד רנ, שח, שכג ושכד). כן חתום על כתב בית – דין יחד עם ר' נסים חי הלוי ור' אברהם יהושע (בספר "רב פעלים" לרבי יוסף חיים חלק ג סימן יא). כתב הסכמות לספרים: "בר ולחם" לר' אפרים בן ר' עבדאללה יוסף ב"ר פר"ג חיים, ירושלים תרס"א. וכן ל"זבחי צדק", בגדאד תרס"ד. בתמוז תרס"ב כתב "הסכמה בענין קופות ירושלים "מגן דוד". ובשנת תרע"ז חתם על הסכמה בענין קופות "ויברך דוד".

כן פרסם חידושי – תורה בבטאון "המאסף" שנה התר"ס סימן מו. שם שנה ג' תרס"א סימן יז. הוא היה חותם על שטר הסמיכה של כל השוחטים. רבו אמר עליו "שהוא עולה תמימה כמו יצחק אבינו".

רבי יצחק מכמל

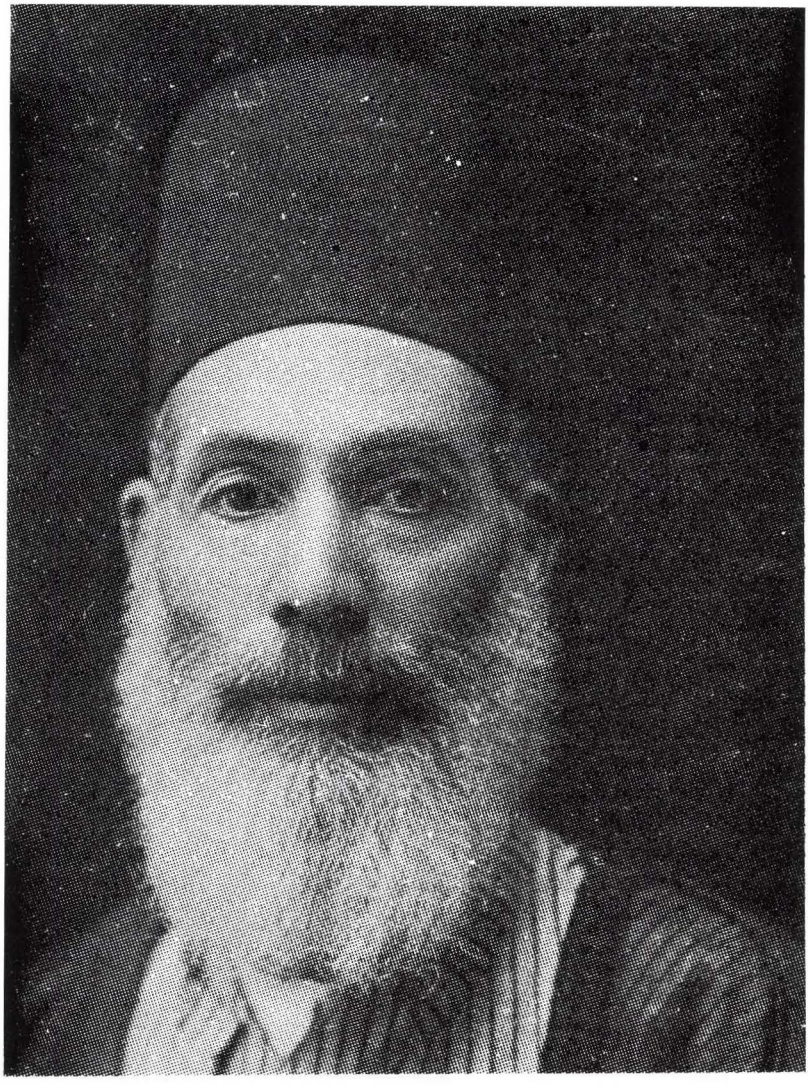
נולד בבגדאד י"ג תשרי תרל"ו – נפטר בירושלים ד' סיון תשי"א

יחוסו היה: ר' יצחק בן ר' צאלח בן ר' יצחק יעקב אברהם מכמל. תלמידם של הרבנים ר' דוד בן מאיר ור' שמעון אגסי. רבו ר' שמעון קרא עליו את הביטוי "מכמל", שמשמעותו בערבית: "מושלם". ואכן היה מושלם בתורתו, חסידותו וענוותנותו ובכל יתר המידות הנעלות.

בשנת תרס"ה נסע עם משפחתו לארץ ישראל באורחת סוסים, והדרך ארכה כחודש ימים. לאחר זמן קצר חזרו לבגדאד. החל משנת תרס"ו הרביץ התורה לתלמידי מדרש תלמוד תורה הגדול וגם ב"בית זלכה" לתלמידי חכמים, במשך כארבעים שנה. כן לימד את "חוק לישראל", ור' משה עמבר מירושלים למד אצלו חוק לישראל. בין תלמידיו היו: ר' משה אברהם מרידך, ר' יוסף רביע ור' יהושע משה ז"ל.

ביום ה' באב תש"י-בהיותו בגיל שבעים וחמש שנה-עלה לישראל בפעם השנייה יחד עם בני ביתו, וישב בירושלים. במסעו זה נשא ספר-תורה בידו.

ר' יצחק היה מסדר לוחות העיבור לכל השנים, ולפיהם קבעו את מועדי השנה. חיבר את הספרים: א) "נתיבות יצחק" – מלאכת העיבור, ירושלים תרפ"ג. ב) "סדר עיבור – ערך והדפיס מדי שנה בשנה, בין השנים תרצ"ב – תש"ז. ג) צ'בט אל-אווקאת" (דיוק הזמנים), בגדאד ת"ש. ד) זמן התפילות לעיר בגדאד. ירושלים תש"ד. ה) "סלוק אל עדל" (הדרך הישרה) – כולל עניני דרך ארץ ומוסר בערבית – בבלית באותיות עבריות, בגדאד

הרב יצחק מוקמל
R. Isaac Mukamal

תר"ע, שם תרפ"ה. כן השאיר אחריו שבעה ספרים בכתב יד, ביניהם: "ספר רפואות" בערבית מלוקט ממקורות שונים, "המשקל השוה" – אוסף אמרות וחלקי פסוקים המסתיימים בחרוזים דומים, לצורך מחברי שירים ופיוטים.

כן חיבר שני פיוטים המתחילים 1) "צור שור ושמע ישועתי וקומה בעזרתי – לשמחת תורה. 2) "בהיות שמעטים הם בני עליה" – שיר הספד על פטירת ר' יחזקל אל-ואכיל. הוא חרת אותו במו ידיו ותלה אותו במדרש תלמוד תורה.

כמה פעמים נתבקש ר' יצחק לשמש במשרות ציבוריות, אך הוא דחה את כל ההצעות והתרכז בהרבצת תורה.

הוא נפטר בערב שבת אחר חצות ונקבר בירושלים.

רבי יצחק בן ר' מרדכי בן ר' ששון ב"ר מרדכי

נולד בשנת תק"ע-נפטר בר"ח טבת תרנ"ז

העמיד תלמידים הרבה, נציין את הגדולים שבהם: ר' שלמה לניאדו, ר' יחזקאל עזרא יהושע הלוי, ר' יחזקאל עזרא בסה, ר' דוד עבדאללה חזן, רבי שמעון אגסי, ר' משה אברהם, ר' אברהם אצלאן ועוד.

חכמי דורו מעידים עליו, שא"ך תורתו אומנותו, ומעודו לא ידע בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, לא מש מאהלה של תורה כי אם שעה אחת קטנה בערבי שבתות להביא אז ביתו את מצרכי השבת. מימיו לא הי מיסב בסעודת אחרים, אף לא

בסעודת מצוה, כי לא נכנס לביתו אדם בלתי אל בתי הכנסיות ובתי המדרשות" ("חבצלת שנה כז, תרנ"ז גליון 22).

ר' יהושע משה כותב: "ושמעתי מפי רבי ומורי הרב שמעון אגסי, כי הרבה מדות טובות היו לרבו, והוא קיבל ממנו מידת הענוה. גם שמעתי כי פעם אחת, העיזו תלמידיו להכין לו כר להישען עליו, וכשבא לישיבה וראה את הכר,חזר הביתה בחזרה, עד שהלכו תלמידיו והחזירו אותו והבטיחו לו שלא יעיזו עוד להכין לו כר' ("קף הימין" עמוד עד). כן כתב, שר' יצחק היה נזהר שלא לשתות אפילו מים בבית-המדרש, בעקבות מקרה שקרה לו כשהיה קטן, שתה קפה ונשפך על הגמרא שלו,ומאז קיבל על עצמו שלא לשתות כלל בבית-המדרש. סיפר נכדו ר' שלמה לניאדו, כי מיד בצאתו מבית-הכנסת בבוקר השכם, היה מבקש מבני ביתו להכין לו ארוחת בוקר כדי שלא יצמא אחרי האכילה,ויצטרך לשתות מים בבית-המדרש.

הוא לא היה פזיז לפסוק את ההלכה,עד שהיה מעיין בספרי הפוסקים. והיה מתפלא על אנשים שהיו שואלים את הרב שאלות בהלכה באמצע הרחוב.

כתב הסכמה לספר "אמרי ששון" של סבו ר' ששון בן מרדכי. בשנת תר"ו העתיק את הספר "שבט יהודה" שחיברו החכם הרופא ר' שלמה אבן וירגה. באותה שנה כתב גם את הספר "מלחמת חובה", העתיק את הספר "חומת אנך" להרב חיד"א, וכתב מפתח דינים לשולחן ערוך או"ח ויו"ד על סדר א"ב.

בשעת פטירתו, הספידו רבי יוסף חיים, הספד גדול עליו התפרסם בשבועון "מגיד מישרים" (גליון 17, כ"ה שבט תרנ"ז).

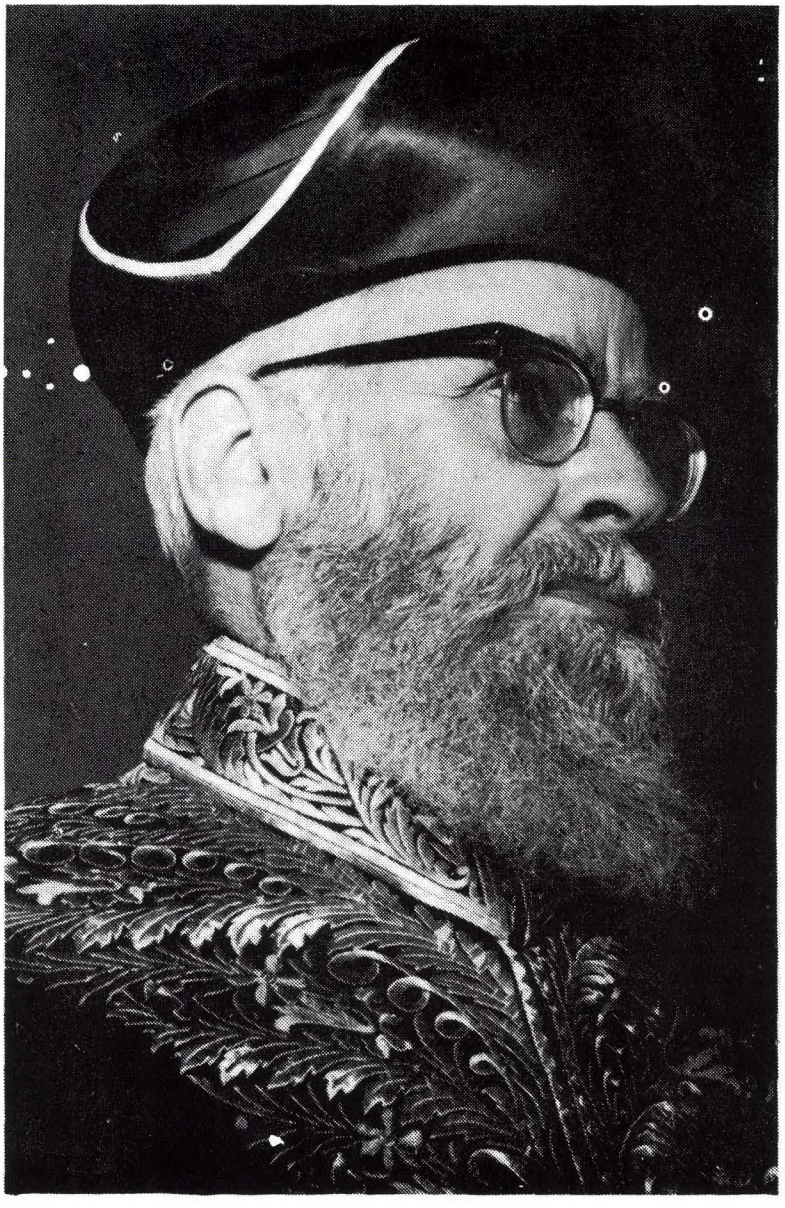
רבי יצחק ניסים

נולד בבגדאד כ"ה בכסליו תרנ"ו-נפטר בירושלים ט' באב תשמ"א

בצעירותו למד בבגדאד ב"בית זלכה" בפיקוחו של הרב שמעון אגסי, שלימד קבוצה מיוחדת של תלמידים שראה בהם שעתידים להיות גדולי ישראל. כן שמע תורה מפי הראב"ד ר' יחזקאל אליהו. אך את רוב ידיעותיו רכש בדרך עצמאית. מילדותו אהב מאד ספרים, ובמשך הזמן רכש לו ספרייה גדולה בת אלפי כרכים, שחלק גדול מהם ספרים נדירים מאוד, ובה כתבי-יד יקרי ערך בעלי חשיבות הלכתית ומדעית.

ר' יצחק ששאף ליהנות כאביו מיגיע כפיו, התחיל לעסוק במסחר בשעות מסויימות של היום, רבו ר' שמעון אגסי שהכיר את גדולתו ביקש ממנו שיתן לו את כל הכסף שיש לו,והוא יעסוק עבורו במסחר, ויתן לו מהרווחים של מסחרו (שהיה יבואן צבעים), כדי שלא יבזבז מזמנו לעסקיו. וכך ישב ועסק בתורה בשקידה רבה. תוך זמן קצר התפרסם שמו לתהילה בין הרבנים,עד שהחליטו לשתפו בכל התייעצות בעניני ההלכה והרבנות בבגדאד, ואף ה"חכם באשי" נמלך בדעתו.

אף גדולי החכמים בארץ ישראל ובאשכנז העריכו אותו, ועמדו עמו בקשרי מכתבים. בשנת תרפ"ד בהיותו בן כ"ח שנה, כותב אליו בעל ה"חפץ חיים", במכתבו מיום א' פ' וישלח תרפ"ד לפ"ק: "אל כבוד הרב המאור הגדול עדיו לגאון ולתפארת ירא אלקים באמת וכו' וכו' כקש"ת מו"ה יצחק נסים רחמים עיינתי וראיתי שרב כוחו באורייתא בחריפות ובקיאות..." ר' חיים יצחק ירוחם אבד"ק אלטשטודט, כותב לו בשנת תרצ"א: "...וראיתיו איל מנגח חריף ומקשה מתון ומסיק..." הגאון רבי בן ציון קואינקה ראב"ד ירושלים ועורך "המאסף" מכנה אותו: "ליש ולביא

הראש"ל ר' יצחק ניסים

במלחמה של תורה...חביב לשמים ולבריות...".

בשנת תרס"ו עלה לראשונה ארצה,וישב עם הוריו בירושלים, אחרי מספר שנים חזר לבגדאד,ופעל הרבה למען הקהילה היהודית, ועל ידו נתקנו תקנות חשובות. בהשפעתו נמנעה הריסת בתי-כנסיות עתיקים בעיר. בשנת תרפ"ו עלה שנית לארץ ישראל והשתקע בירושלים. יציאתו מבבל עשתה רושם רב, וחכמיה ביקשו ממנו להישאר בבגדאד. הראב"ד של בגדאד כותב לו: "מיום שהלך כבודו נזורו אחור כל עניני המדינה... כב' היה המשגיח עליהם בחומריות ומוסריות, הוא ידע איך להתנהג אתם, וגם הם הטו אוזן לדבריו". יש לזכור, שר' יצחק לחם בבגדאד נגד מנהלי בי"ס כי"ח (אליאנס), שבתחילה הקימו בתי-ספר על טהרת הקודש, ובמשך הזמן הפכוהו למקור של פריקת עול וביזוי ערכי הדת והמוסר.

על אף ההפצרות הרבות, לא שב לעיר מולדתו. אף בארץ,ביתו היה בית-ועד לגדולי הרבנים, ועניינים גורליים רבים נקבעו בו. הוא התקרב לגאון הנודע רבי שלמה אליעזר אלפנדרי ז"ל, שרק מעטים זכו להסתופף במחיצתו. בשנת תר"ץ כאשר פרץ סכסוך בין "ועד עדת הספרדים" לבין "ועד עדת הבבלים" בירושלים בנידון חלוקת כספי קופות הצדקה שבבבל למען ענייי ארץ ישראל, הראשל"צ ר' יעקב מאיר פנה אליו וביקש את חוות דעתו על פסק דינם של רבני בגדאד. פסק דינו בנושא פורסם בקונטרס "כנוגה צדקה" (ירושלים תרצ"ג-תרצ"ד), וכל רבני ארץ ישראל וחכמי ארצות אחרות סמכו את ידיהם עליו.

במשך כל הזמן הוא חי מיגיע כפיו ולא הסכים לקבל משרה ציבורית של רבנות. לפני פטירתו של הראשל"צ ר' בצמ"ח עוזיאל ז"ל ביקש ממקורביו למנות במקומו את ר' יצחק נסים. ולאחר פטירתו פנו אליו גדולי החכמים בארץ ובחו"ל, והפצירו

בו לקבל עליו את המשרה הרמה, שלא מוציאים לה מועמד מתאים אחר. מתוך דאגה לרציפות המשרה ולכבודה, הוא ניאות לכך, וביום כ"ט בשבט תשט"ו נבחר לרב ראשי ולראשון לציון. שימש בתפקיד זה במשך 17 שנה עד שנת תשל"ג.

בתקופה זו פעל רבות בשטחים שונים וזכה לאהדה מרובה.סיוריו בקיבוצי השמאל הניבו תוצאות חיוביות וקירבו את הלבבות. עצמאותו ניכרה בכל שטחי פעולותיו, ונלחם את מלחמת הרבנות בתקיפות וללא משוא פנים.הוא נמנע מלקבל את פני האפיפיור שביקר בישראל בשנת תשכ"ט, דבר זה הקנה לו אוהדים רבים בארץ ובחו"ל.

ר' יצחק נסים הוזמן לבקר בארצות רבות, אך נסע רק לחלק מהן והתקבל בהן בכבוד גדול. הוא נסע לאנגליה, לאמריקה, להולנד, לפרס, לרומניה, לאיטליה ולצרפת. במסעיו נפגש עם ראשי הקהילות היהודיות ואישים דגולים. בשנת תש"ל הוזמן למוסקבה כדי להשתתף בחגיגות לרגל מלאת 75 שנה לרבה של מוסקבה הרב יהודה ליב לוין. שהיה אחד מידידיו ומעריציו, אך השלטונות הרוסיים מיאנו לשלוח לו אשרת כניסה.

אחת הפעולות החשובות של רבי יצחק נסים היא: העלאת עצמותיו של הרב חיד"א מליוורנו לקבורה בארץ. מנעוריו חונך ר' יצחק על פי ספריו בהלכה וספרי המוסר של החיד"א, שסגלו לעצמם חכמי בבל,ולכן ראה חובה קדושה להעלותו לירושלים עיר מולדתו. וביום כ' אייר תש"כ נטמן החיד"א בירושלים והוקם אוהל על קברו, והמונים עולים להשתטח עליו.

במשך כל תקופת כהונתו, שקד להרמת קרנם של בתי-הדין הרבניים, ובשבט תש"ך פירסם לראשונה תקנות לדיון בבתי-

הדין, ובהקדמת התקנות מתאר הראשל"צ כיצד יקבע סדרים. כן הצליח במאבקו לביעור החזירים מהקבוצים, ומאוחר יותר נתקבל חוק בכנסת על ביעור החזירים. בעתון "הצופה" כתבו עליו (מיום י"ד ניסן תשכ"ד): "נעים הליכות ומקבל אורחים בסבר פנים יפות, ולוחם בעומדים כמכשול, בחינת פטיש חזק וגם מגשר גשרים בינו לבין אנשי מדע ואנשי ציבור להידברות הדדית, ומסתער ומעוניין להפיג מתיחות, ערוך למלחמה ורודף שלום, לכל זמן ועת לכל חפץ". שלום בין כל שבטי ישראל.

חיבה מיוחדת היתה לו לספרים ולכתבי-יד, הוא סיפר להרה"ג ר' עזרא בצרי שליט"א, על כתב-יד מסויים שנתן להדפיסו ללא תמורה, ואמר לו: "לו היית יודע עד כמה כתב-יד פלוני עלה לי בדמים יקרים מאד, שמכרתי אדמה שהיתה לי בשכונת בית וגן כדי לרכוש את כתב היד". הוא לא יכל לראות ספר לא מכורך, והיה ממשיל עליו את הפסוק "כי תראה ערום וכסיתו". בשנת תר"ע הדפיס בירושלים "אדרא רבה" "ואדרא זוטא" בפורמט קטן. כן הדפיס: א) שו"ת "צדקה ומשפט" חלק א מהרב צדקה חוצין מבגדאד, ירושלים תרפ"ו, לספר צורף מבוא והערות, וכן ויכוח תורני בין ר' יצחק נסים והראי"ה קוק ז"ל. ב) שו"ת מהרש"א, מאת הרב שלמה אליעזר אלפנדרי, ירושלים תרצ"ב. ג) "זכרונות-אליהו" מהרב אליהו מני, ב חלקים, ירושלים תרצ"ו-תרצ"ז. ד) "משפטי צדק" מר' שמואל גארמיזאן, ירושלים תש"ה. ה) שו"ת הרב"ך (רבי בנימין בר אליעזר הכהן) מגדולי רבני איטליה לפני מאות שנים, ירושלים תש"ל ו) "חוקות הדיינים", מאת ר' אברהם ב"ר שלמה ן' טאזארטי, ג חלקים, ירושלים תש"ל, תשל"ב ותשל"ד. כן כתב מבוא והערות לשולחן ערוך, דפוס-צילום של הוצאת קראקא של"ח-ש"מ. ירושלים תשל"ד. חיבוריו שלו "יין הטוב" חלק א, ירושלים תש"ז. חלק א-ב, ירושלים תשל"ט,פירסם מאמרי הלכה במאספים התורניים:

"אהל תורה", שערי ציון", "הדביר", "סיני" ועוד. וכן חיבר קינה על מות אחיו ר' שלמה ציון ועל 16 נכבדים אחרים שהומתו בבגדאד בשנת תרע"ז אחרי עינויים קשים בזמן שלטון התורכים שם. הוא נתן ל"מכון הכתב" בירושלים כתב-יד חלקם נדפסו וחלק נמצאים בדפוס, והכל ללא תמורה.

כשעלה ר' יצחק בצעירותו לירושלים, קנה לו קבר בהר המנוחות בגבעת שאול.שבועיים לפני פטירתו חלה,וביום תשעה באב תשמ"א נפטר.על פי צוואתו לא נישאו הספדים. בכל העולם ציינו העתונים את פטירתו. ובבתי-כנסת רבים בארץ ובחוץ לארץ נערכו אזכרות מיוחדות לעילוי נשמתו. בהלוייתו השתתפו עשרות אלפי אנשים וביניהם ראשי ישיבות, דיינים, חברי הממשלה וראשי הציבור. ספורים רבים סיפרו הרבנים, שלא היו ידועים קודם לכן, מהם מתגלה אישיותו המיוחדת דאגה במשך ימי חייו לכלל ולפרט. (מתוך הביוגרפיה על רבי יצחק נסים ז"ל שנכתבה בידי הרה"ג ר' עזרא בצרי חבר בית דין העליון בירושלים ומנהל "מכון הכתב".

רבי יצחק עובדיה גבאי

מכונה בשם "הרב שיך יצחק עובדיה גבאי", היה גדול בתורה ועשיר מופלג . במשך מספר שנים שימש בדיינות יחד עם הראב"ד רבי יחזקאל אלייא יחזקאל. הוא חתום על שטר אחד בשנת תקל"ז יחד עם ר' יחזקאל זה. חיבר חיבורים רבים בהלכה ואגדה, ביניהם: ספר "ויזרע יצחק" על פרשיות התורה. קטעים ממנו הדפיס ר' שלמה תווינא בספרו "נופת צופים" (נדפס בבגדאד תרל"ט) בעמודים: ח, כד, לא,לב, לט,מא,מד, נא –נג, נה –נז,סב, סה, סו. וכן בספר "כסף צרוף" לר' יוסף בר' יוסף בדפים: ח, י, יא, יג,יד, טז, יז, כב, כה, כז, כח, לח, נו, נז, סד, פא, קטז, קעב.

רבי יצחק בן ר׳ שלמה בנימין

נולד בבצרה בשנת תקע״ח (1818)–נפטר בכלכותה בכ״ד סיון תרמ״ו (1886)

רבי יצחק, אביו וסבו היו ״נשיאים״ בעיר בצרה,במשך מאות בשנים, ואבותיהם היו נשיאים לפני כן בעיר בגדאד. משפחתם היתה מבין המשפחות המיוחסות בבצרה, שלשלת יחוסם הגיעה עד לפני מאתיים וחמשים שנה.

ר׳ יצחק נולד בבצרה. מפחד המושל האכזרי שהתנכל לו, ברח לעיר כלכותה בכ״ח אייר תקצ״ו, יחד עם אשתו חנה בת יחזקאל כצ״ורי.

הוא נפטר בכלכותה בכ״ד סיון תרמ״ו (לפי ״פרח״ 2 יולי 1886).

רבי ירוחם בן ר׳ נסים אלישר

נולד בירושלים תרמ״ו-נפטר בירושלים כ״ז באב תרפ״א

נכדו של הראשל״צ רבי יעקב שאול אלישר הידוע בכינויו: ״היש״א ברכה״. עד מהרה נודע כאחד מטובי האברכים הלמדנים בירושלים, שרב כוחם בתורה. כן שלט בחמש שפות.

אחרי התפטרותו של רבי אברהם הלל, ממשרתו כחכם באשי בבגדאד, הוזמן ביום ח׳ חשון תרע״ה לבגדאד לשבת שם על כסא הרבנות והוא בן כ״ז שנה. שימש במשרה זו כחמש שנים, ואח״ך שב לירושלים עיר מולדתו. נפטר באופן פתאומי לרגל אסון אשר קרהו, ביום כ״ז באב תרפ״א.

רבי מאיר יוסף גבריאל

נפטר ביום כ׳ סיון תרפ״ט

בתחילה שימש כסופר בית-הדין בימיו של הרב אלישע דנגור ז״ל, ואח״ך נתמנה לחבר בית-דין.

היה ממונה להשביע את החתן על הכתובה, וכן היה מסדר הגיטין וסדרי החליצה. היתה לו בקיאות גדולה בכל המנהגים.

קרובו של רבי יהושע משה ז״ל. התפרסם בצדקותו וחסידותו בכל דרכיו עליו היו אומרים : ״רבי מאיר חכם וסופר״.

רבי מאיר בן שבתאי אלפייה

נולד בשנת תרל״ח (או תר״מ) בכורדיסתאן-נפטר בבגדאד בכ״א חשון תש״א

שימש כשוחט ודרשן בעיר זאכו שבכורדיסתאן העיראקית. כן עסק בקבלה, וכתב קמיעות וגורלות.

בשנת תרפ״ו עלה לירושלים עם משפחתו, לאחר שבניו נפטרו צעירים.ונשאר רק בנו שבתאי. אגדות רבות מסופרות עליו. ביניהן,מספר בנו: ״דירתנו קרובה היתה לנהר חבור מכיוון צפון ומערב לפרקים עובר היה הנהר על גדותיו ומציף בתים רבים הבנויים לבנים מחימר וממוטטם. פעם התעוררנו באמצע הלילה לקול המיית המים וגליהם. לאחר שנמלטנו לחצר, וראינו כיצד חודרים המים לדירה ומציפים אותה, פרצנו בקול זעקה, אבי הרגיענו. העמיד עצמו על סף החדרים, ושפתיו רחשו קול תפילה זכה. ואכן נוכחנו לראות למחרת, כי נהר חבור נסוג לאחוריו כ–15 מטר מדירתנו״.

ועוד הוא כותב: "לא אחת, היה יוצא מביתו בשעות היום והלילה והיה מתבונן ארוכות בשמיים. לאחר מכן היה עורך רשימות, ולפיהן היה יודע כל יום שבשנה מה יהיה מצבו: קר או חם, גשום או מעונן וכו'. במקרים רבים היה מונע מסוחרי העדה ורוכליה, מלעסוק במשא-ומתן בימים מסויימים,כי אין מזלם יפה, ואילו בימים אחרים היה מעודדם לסחור, כי הם מסוגלים להצלחה" (מתוך תולדות חייו של ר' מאיר אלפייה שבפתח הספר "מש"א גיא חזיון").

בשנת תש"א, אחרי חג הפסח, בעת שהיה מרד הנפל של ראשיד עלי, נסע ר' מאיר לבקר בערי כורדיסתאן. הוא נתפס בחשד שהוא מרגל. ופסקו את דינו למות בתלייה. לאחר שנכנסו האנגלים לעיר הוא שוחרר.

חיבורו: "מש"א גיא חזיון" נדפס בירושלים תשכ"ה אחרי פטירתו ע"י בנו שבתאי אלפייה, בתוספת מבוא על יהודי כורדיסתאן. ר' מאיר אלפייה חלה, והועבר לבית-החולים היהודי בבגדאד "מאיר אליהו", ושם נפטר.

רבי מנשה בן סלימאן שהרבאני

נולד בבגדאד ד' סיון תרמ"א-נפטר בארץ בר"ח אב תש"ך

מוצא משפחתו מעיר שהרבאן. מרכז נפה במחוז דיאלה שבעיראק. שימש ברבנות, והצטיין בשירה ופיוט. פירסם שני ספרי פיוטים בשם "שירות ותשבחות", (נדפסו בבגדאד ללא ציון שנת דפוס), שבהם כתובים למעלה משמונים פיוטים לימות השנה, לחגים ולמועדים, שירי מוסר, ושירים הנאמרים על קברי הצדיקים (יחזקאל הנביא ועזרא הסופר), כן כלולים שירים

לכבוד חברת "מדרש תלמוד-תורה הגדול" ו"חברת מלבישי ערומים" בבגדאד, שיר לכבוד "ידי"ן הג' סי' יחזקאל עזרא רביע וכדומה.

בשנים תרפ"ד-תרפ"ה נסע בשליחות מדרש תלמוד בבגדאד לערי הודו, סין וסינגאפור.על נסיעתו זו חיבר שני שירים. בכלכותה ובסינגפור חיבר שירים לכבוד אישים שונים. חלק משיריו חוברו בלחן של שירים עבריים וערביים הנפוצים בבבל. בסך הכל חיבר 880 שירים ופיוטים, חלק נדפסו וחלק עדיין בכתב-יד.

לפני שנת תש"ח הוזמן לפרס, כדי לשמש רב ליהודי קהילת המאדאן. בשנת תש"י עלה לישראל והתגורר ברמת-גן. ר' מנשה שהרבאני היה סופר פורה, חיבר 23 ספרים כתובים בכתב ידו הנאה, ומהם מעוטרים בעיטורים נאים.

רבי מעתוק

ראש וראשון למשפחת מעתוק, מוצאה מהעיר עאנה (היא נהרדעא העתיקה). ממשפחה זו קמו רבנים, נגידים ו"נשיאים" במשך דורות רבים. לפי המסורת שבידם, מתייחסים הם לשבט בנימין.

ברבע האחרון של המאה הי"ז למנינם, עברה המשפחה מעאנה לבגדאד, ומעשה שהיה כך היה: רוב בני המשפחה בעאנה היו עשירים גדולים ובעלי קרקעות ורכוש רב. כפרים רבים בסביבות עאנה היו שייכים להם. "הנשיא" האחרון משלשלת "הנשיאים" שעמדו בראש העדה-היה ר' מעתוק. הוא היה פיקח גדול ובעל נכסים רבים.

בתקופה ההיא, מושלי עאנה היו אנשי חמס והציקו מאוד ליהודים. ר׳ מעתוק הצליח להגין על בני קהילתו בתקיפות,ולהצילם מגזירות רבות. יום אחד בא לעאנה מושל עריץ,ראה את רכושו הרב, וחשב איך להציק לו ולגזול את רכושו. ר׳ מעתוק רצה לברוח מעאנה, אך המושל שם עין פקוחה עליו,ולא נתן לו לצאת מן העיר. יום אחד אסף ר׳ מעתוק את כל כספו, את האבנים טובות ומרגליות, והצליח לברוח בשקט מן העיר הוא ובני ביתו, מבלי לקחת מאומה מבגדיו ורהיטיו שהיה שוויים רב ובא לבגדאד. למחרת, בראות יהודי עאנה כי הנשיא לא נראה ברחוב, נגשו לפתח ביתו, שברוהו ונכנסו לתוכו, וראו כי כל רהיטי הבית במקומותיהם, ובחצר הסמוכה עמדו שני סלים גדולים מכוסים במכסה. הם הסירו את המכסה של הסל הראשון ומצאו בו יונים אשר עפו מהר, אח״ך הסירו את המכסה של הסל השני ומצאו בו יונים קצוצי כנפיים.

הם הבינו מיד את הרמז של נשיאם, לאמור: את אשר ביכולתו לצאת את העיר-יעוף מהמקום ויציל את עצמו.ואת אשר אין ביכולתו לצאת-בהיותו ״קצוץ כנפיים״–יישאר ויסבול. כך עברה משפחה זו מעאנה לבגדאד, (את האגדה הזו סיפרו למר אברהם בן יעקב,האחים ר׳ יצחק יהודה ואחיו אברהם שלום יהודה, המתייחסים למשפחה זאת).

נכדו של הנשיא מעתוק היה הגביר סלימאן אברהם מעתוק.ואולי הוא ״סולימאן מעתוק״ שחתום על קבלת עדות בעאנה ביום כ״ו באלול שע״ד,יחד עם מנחם בכר יעקב הלוי, מנחם בן משה הכהן ויוסף בן מרדכי (ראה מ׳ בניהו, ״תשובות לקהל עאנה ״להמאיט״ץ, במבוא בסי׳ ד׳ ע״מ כו-כז).

רבי מרדכי בן ר׳ אברהם מעתוק

בשנת תקל״ז כתב ספר ״תקון ט״ו בשבט״ כמנהג בגדאד (כ״י ששון מס׳ 846). בשנת תקע״ב חתם על ״הסכמה״ יחד עם רבני ונכבדי בגדאד (״אהל דוד חלק א׳ ע״מ 387).

אחד מצאצאיו: ר׳ אהרן בן פתחי בן־אברהם מרדכי מעתוק, כתב בשנת תרי״ז הקדמה חרוזית לספר ״דבר בעתו״ חלק א׳ של רבי ששון ב״ר מרדכי, ונפטר ביום י״ז אייר תרמ״ד. (הספר נדפס לראשונה בליוורנו תרכ״ב, ונדפס שנית מחדש ע״י ״מכון הכתב״ ירושלים תשמ״ה).

רבי משה אברהם מרידך

נפטר בחול המועד פסח תש״י

למד תורה אצל הרב שמעון אגסי ז״ל. בתחילה היה מחכמי השוחטים ובודקים, ודרשן מעולה. כן היה מוהל מובהק. נהג לדרוש בכל יום לפני תפילת מנחה בבית־כנסת ״עזרא דהוד״, וכן בשבת אחרי הצהריים. היו באים קהל רב לשמוע את דרשותיו המרתקות, וקולו נשמע למרחוק.

כן היתה לו ישיבה בבית־המדרש, ולימד כמה אברכים שנעשו תלמידי־חכמים ורבנים גדולים. אח״ך נקרא לשמש כרב בעיר עמארה.

ר׳ משה אברהם מרידך נפטר בקיצור שנים מהתקף לב. בעת שהיה עוסק במצות ברית־מילה, בחול המועד פסח תש״י, חש ברע ונפטר פתאום בבית־הכנסת מנדאני.

רבי משה בן ר׳ אברהם בן נסים
נפטר בשנת תר״ע

מכונה ״אבו שלאת״, תלמידו של רבי יצחק ב״ר מרדכי ב״ר ששון. היה דרשן מובהק, ונהג לומר שיעור קבוע בכל שבת ב״חוק לישראל״ בבית-הכנסת. היה מבאר לקהל את המאמרים המוזכרים ב״חוק לישראל ביאור נרחב עם פירוש רש״י, את דברי המוסר וההלכות של כל השבוע עד שהגיע זמן מנחה גדולה. אחריו המשיך במנהג זה הרב יחזקאל עזרא בכור.

בהיותו נאמן ומכובד בעיני הבריות, נתמנה ר׳ משה לגבאי קופת ר׳ מאיר בעל הנס, ואסף כספים רבים למענה. אחרי פטירתו, נמסרה הגבאות של קופת רבי מאיר בעל הנס לאשתו הרבנית שמחה, שמילאה תפקיד זה בהצלחה רבה.

רבי משה בן ר׳ בנימין

חי סביב שנות תצ״א-תצ״ו (1731, 1736). חיבר חמשה ספרים:

1) ״מעשה רב״–כולל פירוש על מאמרי רבה בר בר חנה בפרק הספינה (במסכת בבא בתרא) בדרך פרד״ס. נדפס בקושטנדינה תצ״ו.

2) ״הואיל משה״–תשובות ודרושים על התורה, בכתב-יד.

3) ״מטה משה״–פירוש על ההפטרות,בכתב-יד.

4) ״תפלה למשה״–על הקבלה, בכתב-יד.

5) ״שערי ירושלים״–על הקבלה, כתב-יד.

בהקדמה לספר "שערי ירושלים הוא כותב: "ובהיות שבעוונות הרבים גברה עלי יד ה' ומתו כל נפשות ביתי במגפה ואותר אני לבדי, עלה בדעתי לילך ולשכן כבוד בירושלים תוב"ב ולא אסתייעא מלתא כי קמי שמיא גלייא כי זה ימים מקדם עיני ולבי שם כל הימים לתת נפשי רוחי וכל רעיוני לבבי זמן מה לעיין בנסתרות ולחבר מעט ספר כדי שיהיה לי לזכרון הן מחמת זכרון ירושלים תוב"ב והן מחמת הבנים ולכן קראתי שמו "שערי ירושלים" להורות שבכלל זכירת ירושלים לטובה יהא שמי נזכר שמה". כתב יד זה נשלם ביום ג' באדר ב' שנת התצ"א (כ"י ששון מס' 771).

כתבי-יד של שני הספרים האחרונים שלח להדפסה לקושטא. בדרך זו, התנפלו לסטים על השיירה ושדדום. וכך כתב ר' משה בהקדמתו לספרו "מעשה רב": "וחיברתי ב' ספרים בדרך נסתר בנויים על פי ההקדמות הקדושות דזוהר ותיקונים והקדמות דברי האר"י ז"ל ושאר דברי מקובלים ז"ל. הא'–קראתיו "שערי ירושלים", וס' השני קראתי שמו "תפלה למשה" ורובם ככולם על דרך הסוד. ולהיות ששלחתים להעלותן על מזבח הדפוס ונאנסו בדרך בעו"ה ע"י הלסטים... לכן פירשתי כל מאמרי רבה בר בר חנה והנלוים אליהם... כדי להשיב נפשי ותשוב רוחי אלי...".

רבי משה דנגור

נפטר בחול המועד סוכות תרע"ד

מתלמידיו של רבי אלישע דנגור ז"ל. היה בעל שכל חריף, ולמד בישיבה כל היום.

סיפר ר' אפרים זלכה כהן ז"ל, כי בזמן שישב ללמוד עמו, היה ר' משה מתנמנם בגלל חולשתו, ומתעורר לקול הפלפול של

החכמים, שעמדו על כוונת דיבור של תוספות או מהרש"א. באותו רגע היה ממהר לבאר את הדברים, בהדגישו כי "כל זה פשוט מאד", ר' משה מוצפי היה מתפלא מאוד על מהירות תפיסתו ובקיאותו הגדולה.

נפטר בחול-המועד סוכות תרע"ד, והספיד אותו רבי יעקב בן רבינו יוסף חיים ז"ל.

רבי משה בן ר' אליהו חיים

נולד בשנת תקצ"ח-נפטר ביום כ"ב תמוז תרס"ב

רב גדול וחסיד, אחיו השני של רבינו יוסף חיים ז"ל.

הוא היה המוהל היחידי בכל בגדאד, רץ ומתרוצץ למול רוב ילדי ישראל ממקום למקום ממש. והכל היה עושה חינם אין כסף. ובזכותו, המוהלים האחרים לא קיבלו כסף בעד הברית-מילה. היה לו מנהג קדוש: אם הרגיש שאבי הבן אין לו כסף, כדי להוציא הוצאות לסעודה, היה נותן לו בסתר בעין יפה.

באחד מספרי השאלות ותשובות כ"י של רבי אליהו מני, נמצא שו"ת מר' משה ב"ר אליהו בן הרמ"ח, מתאריך חודש מנחם (אב) תרי"ט.

בנו ר' בנימין המשיך בדרכו, למול את ילדי ישראל חינם כאביו בשעתו. (ראה עליו בערכו).

רבי משה חיים

נפטר ביום ח' סיון תקצ"ז (1839)

ייחוסו הוא: ר' משה בן ר' חיים ב"ר משה ב"ר עבדאללה. היה מחונן בכשרונות גדולים ובעל בקיאות עצומה בתלמוד ובספרות הפוסקים. מסופר, כי בתחילה ר' משה היה נחבא אל הכלים, ולא התפרסם כחכם גדול. פעם אחת נחלק בענין הלכתי עם הראב"ד ר' יחזקאל אלייא יחזקאל, והלה הלך להתלונן עליו לפני "הנשיא". כשראה ר' משה כי "הנשיא" לא התחשב בדעותיו, נעלב מכך, יצא מבגדאד והלך לבצרה וכיהן שם ברבנות שנים מספר.

באותה תקופה באה שאלה חמורה לפני דייני בגדאד אודות אשה עגונה. ר' משה כתב פסק ארוך על ענין זה ושלח אותו מבצרה לארץ ישראל. כדי שיחוו אף הם את דעתם עליו חכמי א"י התפעלו מחכמתו הגדולה של ר' משה, ובמכתבם שיבחוהו וכתבו עליו "לא קם כמשה". כשנודע לרבני בגדאד כוחו של ר' משה בתורה, הביאוהו בכבוד גדול מבצרה לבגדאד בשנת תקמ"ז, והוא שימש שם ברבנות, כחמשים שנה עד יום פטירתו.

בשבתו על כסא הרבנות, לא הסכים לשבת ולדון,עד שלמד את המסכתות השייכות לדיינות: גיטין, קידושין,כתובות ועוד. בתחילה היה דן יחיד, כי לא היו עוד רבנים לצרפם עמו, עד אשר העמיד תלמידים הרבה. ובראשם הרב ראובן נאווי. כתרים רבים קשרו לראשו של ר' משה. ר' יהודה בורלא כתב עליו בשנת תק"ס: "משה אמת ותורתו אמת...לא הניח מקום להתגדר בו... כמשה מפי הגבורה... האיש משה עניו מאד... ולא למודעי הוא צריך" (בקונטרס "דברי משה" המצורף לספר "רב ברכות" לנכדו רבי יוסף חיים, בגדאד תרכ"ח). רבי אברהם ענתבי ז"ל

מרבני ארם צובא כתב עליו סביב שנת תק"ע, בענין פסק שכתב ר' משה על סכסוכי שותפים, שהאחד גר בבגדאד והשני בהודו, כי הרב משה חיים "רב גדול ומפורסם בדורו ומומחה ופקיע, ואין ראוי להרהר אחרי משה רבם ז"ל". ("מר ואהלות" חושן משפט סי' י"ט, נדפס בליוורנו תר"ג. ונדפס שנית בהוצאת "מכון הכתב", ירושלים תשד"ם).

המשורר הבבלי ר' נסים ב"ר צאלח יוסף מצליח כתב שיר לכבודו "בכתב ששלח לו ליחזקאל הנביא זיע"א ש' תקמ"ט. ומתחיל במלים: "נזמר שיר ושבח בתהלה", בשיר זה מכנהו: "הדיין המצויין הרב המובהק", רב בבל והוא "כתר לגולה", כתב עליו ש"שכלו עמוק מן המצולה... מאושר הוא בפלפול וחריפות, בניב ישר ורב חכמה גדולה".

ר' משה תיקן תקנות רבות, ביניהן יש לציין: א) הבתים של התפלין שנעשו אז בבגדאד, לא היו מרובעות כמו שצריך, לבגדאד הגיע יהודי בשם ר' יהודה אשכנזי מדמשק, שטען לפני ר' משה כי הוא בקי בעשיית תפלין, ויכול ללמד את כל האומנים לעשותם מרובעים. ר' משה הכריז בכל בתי-הכנסיות שבבגדאד, כי כל התפלין של אנשי העיר פסולים, ועליהם להניחם בלא ברכה, עד אשר יחליפום בבתים מרובעים, וכאשר גזר כן היה. ב) תיקן שיהודי בבל ינהגו תמיד לפי הרב חיד"א, באומרו: "בעיראק קבלנו עלינו להורות כמו שפסק הרב חיד"א בספריו". כשנפטר החיד"א, הספיד אותו ר' משה בבהכ"נ הגדול, ואמר בהספדו כי "אף על פי שאין אנו נוהגים להספיד לרב מעיר אחרת, אפילו שיהיה רבה של ירושלים,שאני הרב חיד"א כי אנחנו קבלנו הוראותיו עלינו, ונחשב לנו כרבו מובהק שאנו חייבים בהספדו". ג) בבבל חוגגים את חג הפורים גם בי"ד באדר וגם בט"ו בו. ונהגו לומר "על הנסים" אף ביום ט"ו בתפילה ובברכת המזון. ר' משה ביטל מנהג זה משום חשש הפסק. ד) יש מחלוקת לגבי חישוב

"השעות הזמניות". יש מונים אותם מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, ויש מהנץ החמה עד שקיעתה. הוא הנהיג בבגדאד כסברא הראשונה. ה) בימיו רצו הקהל לבטל את כלי הזמר בשמחת חתן מטעמים שונים ולא הניחם. אך ביטל את המנהג שהיה נהוג ביום שבת, בצאת החתן מבהכ"נ בשחרית ללכת לביתו הלכו גויים לפניו, וגם בבית החתן היו מנגנים כמחצית השעה. ו) הוא אסר לשחוט בסכין שאינה חדה (בערבית "כשני"–עבה), כי לפני כן נהגו לשחוט בה, ומאז שנת תקצ"ה, אסף את השוחטים ואסר עליהם לשחוט בסכין זו. ז) הוא הנהיג לומר במוסף של יום הכיפורים "את מוספי" בלשון רבים,אפילו שחל יום הכיפורים בחול.

ר' משה היה גם דרשן מעולה.מדי יום אחרי תפילת שחרית נתן שיעור ב"שולחן ערוך" וב"עין יעקב", בכל שבת דרש על פרשת השבוע. ובארבע השבתות: תשובה, זכור, כלה ושבת הגדול היה הוא הדרשן היחידי בעיר, כל הדרשנים וכל הקהל התאספו בבהכ"נ הגדול לשמוע את דרשתו. זכות "דרשות" אלה הוריש לצאצאיו אחריו. גם המוסלמים בבגדאד-הידועים בשנאתם ליהודים-חלקו לו כבוד גדול. אגדות רבות מתהלכות בקרב יהודי בבל עליו.

בשנת תק"ע הגיע ר' משה לזקנה.והוא מינה את הגדול שבתלמידיו, ר' ראובן נאווי לדיין במקומו, וכך התפנה להשגיח על עניני הקהל, וישב לדון ביום חמישי בכל שבוע בלבד, ר' ראובן נפטר עליו בחייו, ואמר עליו בהספדו "כי ראו אותו בשמיים שהוא גדול ממנו, ולפיכך לקחו אותו לכפרה על הדור".

מחיבוריו נשארו בידינו רק שלוש תשובות, שתי תשובות נדפסו בקונטרס "דבר משה" המצורף לספר "רב ברכות", השאלה

השלישית נדפסה ב"רב פעלים" חלק א' אבן העזר סי' ג. חידושי-תורה בשמו הובאו בספר "נאוה תהלה" לר' יעקב יוסף הרופא, ובספר "זבחי צדק" לר' עבדאללה סומך. הוא חתום על שטר אחד משנת תקנ"ד יחד עם ר' נסים צאלח מצליח ור' חיים משה גבאי, וכן חתום על הסכמה משנת תקע"ב יחד עם רבני ונכבדי בגדאד, בשנת תקצ"א נתבקש לתת את הסכמתו לספר "פאת השולחן" לר' ישראל משקלוב, תלמיד הגר"א. הסכמה זו מוכתרת במלים: "דברי הרב הגאון הגדול נ"י ע"ה פ"ה (נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק) זקן ויושב בישיבה נשיא שבבבל ענוותן סגי המפורסם בדורו כבוד מו"ה משה חיים נר"ו ראב"ד בגדת היא בבל רבתי יע"א.

שמו של ר' משה חיים גדל עד שכונה בשם "אלחכם" לאמור: החכם. מאז נקראה המשפחה בשם "בית אלחכם" עד היום הזה.

רבי משה חיים משאש

נפטר ביום כ"ט בשבט תרפ"ג

היה יפה תואר ויפה מראה, משכמו ומעלה גבוה מכל העם. מתלמידיו של ר' עבדאללה סומך ז"ל וחתנו של ר' יעקב בן ר' יוסף הרופא.

שנים רבות שימש בדיינות יחד עם הראב"ד ר' יחזקאל ב"ר משה הלוי ור' עזרא ב"ר צאלח אדם. בשנת תרע"ד, כשנפטר ר' יחזקאל הלוי נתמנה במקומו לרבא"ד. בשנת תרע"ח, משעזב רבי ירוחם אלישר את משרת החכם באשי, נתמנה לממלא מקומו ושימש בתפקיד זה עד יום פטירתו. הוא חתום יחד עם ר' עזרא ב"ר צאלח אדם ואחרים על תשובה, מיום י"ד שבט תרע"ד (כ"י ששון מס' 519).

לר׳ משה חיים שמאש היתה בקיאות גדולה בבנין. כשנפלה מחלוקת בין שני יהודים בעניני בנין, היה הוא הפוסק, וכל הקהל סמכו עליו. היה בודק את המקוואות אם יש בהם שיעור טבילה, ותיכנן אותם כפי ההלכה.

קול ערב היה לר׳ משה ושימש כחזן בבהכ״נ החדשה. בשעה שהתחיל לדרוש ביום תשעה באב על חרבן בית-המקדש, היו גועים כל העם בבכיה. וכשהיה אומר פרשת ״אחרי מות״ ביום הכיפורים-נשבר לב הקהל בבכיה גדולה, כי את הפסוק הראשון אמרו בקול בוכים.

תקופת כהונתו כחכם באשי היתה סוערת. באותן השנים התקומם העם העיראקי נגד האנגלים ודרש עצמאות. הוא שמר על ניטראליות וכך כיבדוהו שני העמים. בשעה שהזמינו שר גדול מהממשלה, היה הראשון שנאם לכבודו ובירך אותו. המלך פייצל בבקרו בבית-הכנסת ״מאיר אליהו״ לפני הכתרתו-נשק את זקנו וביקש ממנו את ברכתו.

רבי משה יחזקאל צורף

נפטר בארץ בעשרה בטבת תשכ״ו

למד ביחד עם ר׳ יהושע משה אצל הרבנים: ר׳ שמעון אגסי ור׳ יהודה פתייא ז״ל. היתה לו ישיבה בבית-המדרש בית זלכה, בה לימד תלמידים, וכן לימד בישיבת רבי שלמה לניאדו ז״ל.

בעלותו ארצה, שימש כרב בנחלת יהודה, הצטיין במידת הענוה, והיה נחבא אל הכלים. חיבר חמשה עשר חיבורים בכל מקצועות היהדות, ומשתדלים בהדפסתם.

רבי משה יעקב

שימש בדיינות בעיר בצרה, בסביבות שנת תק"ס (1800), יחד עם הרבנים ר' אברהם בן נתן ור' אברהם בן דוד טוויג.

שלושתם חתומים על קבלת-עדות בית-דין בבצרה בר"ח אב תק"ס. נדפסה בקונטרס "דבר משה" לר' משה חיים, המצורף לספר "רב ברכות" לר' יוסף חיים, בגדאד תרכ"ח, סי' א, דפים קעב-קעג.

רבי משה עזרא יחזקאל סתהון

נפטר ביום ג' ניסן תרמ"א

מוצא משפחתו מארם צובא, תלמידו של הרב עבדאללה סומך ז"ל. היתה לו ישיבה בבית-המדרש, ויצאו מתחת ידו חכמים חשובים. נהג להאריך בתפילתו זמן רב.

סיפר תלמידו רבי אברהם אצלאן ז"ל, כי פעם אחת נפצע במצחו, בשעה שלמד לשחות בים. כשבא אצל רבו, שם לו קצת עפר על הפצע ואמר לו: "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", ונתרפא. ומאז לא היה לו כאב עיניים כלל.

כן סיפר ר' דוד סופר ז"ל, כי ר' משה עזרא נהג ללמוד להשחיז סכין של שחיטה במוצאי שבת, והיה הולך בבגדי שבת מבית-הכנסת ישר ללמוד את ההשחזה. כשהגיעה השעה עשר בלילה, היה פושט בגדי שבת ונשאר רק עם החולצה,באומרו שאסור להישאר בבגדי שבת אחרי השעה עשר במוצ"ש.

כן סיפר ר׳ ששון דנגור ז״ל, שר׳ משה עזרא נהג לקנות ככרות לחם רבים לשבת, כדי שישארו י״ב לחמים לסעודה שלישית אשתו היתה מצטערת מזה, כי היו נשארים ככרות לחם רבים לימות החול.

אמר הרב לאשתו, שהיא תלך לקנות לחם לשבת, קנתה פחות בהרבה ממה שהיה רגיל בעלה. והנה נשארו י״ב לחמים בדיוק לסעודה שלישית.

כן מספרים שפעם אחת נכנס הרב הביתה, אחרי שקיבל את המשכורת החדשית שלו. שאלה אותו אשתו: איפה המשכורת? ענה לה, כי באו אליו אנשים שביקשו צדקה עבור נישואי בת אחת, והוא ריחם עליהם ונתן להם את כל המשכורת. מאותו היום ביקשה ממנה אשתו למסור בידה את משכורתו. עוד מספרים: היה מנהג קבוע לרבנים ללכת בכל יום ראש חודש אצל ״הנשיא״. פעם אחת הלכו אליו, ומצאו שערבים מדברים עמו זמן רב, והצטערו מזה, שלא יכולים לדבר כהרגלם עם הנשיא מעניני דיומא. ר׳ משה עזרא סתהון– שהיה יחד עמהם התחיל ללחוש כמה פסוקים, ופתאום ראו שהערבים חלצו את נעליהם והתחילו לברוח במרוצה. כששאלו מדוע בורחים, ענו, כי בא המושל לגבות מהם מס. אז ניגשו הרבנים ל״נשיא״, לשוחח עמו.

ר׳ שלמה תווינא מזכיר את הרב סתהון בספרו ״נופת צופים״ (בגדאד תרל״ט). מעשי נפלאות מוזכרים בסוף ספר ״שמחת יום טוב״ לר׳ יחזקאל עזרא יהושע הלוי. נדפס בירושלים תרצ״ד. אגדות מעניינות עליו פירסם גם א׳ בן יעקב ״האוצר״,תל-אביב תשכ״ט.

רבי משה עזרא מוצפי

נפטר ביום ד׳ חשון תרפ״ה

חסיד ועניו, והיו אומרים עליו את הפסוק ״והאיש משה עניו מאד״. תלמידו של רבי אלישע דנגור ז״ל, ואחרי פטירת ר׳ אלישע היה הוא לראש ישיבה. לימודו נמשך כל היום בלי הפסקה, בהמשיכו להתעמק בסוגיא עד אין סוף. טרח הרבה ללמד את שני נכדיו ר׳ דוד ור׳ יעקב מוצפי, והדריך אותם בדרכי התורה והיראה.

ר׳ משה עזרא ידע בעל -פה כל עשרים וארבעה פרקי המשניות של מסכת שבת, והיה לומד אותם בשלשת הסעודות של יום שבת, ולא פסק מלאומרם אף אחר שכהו עיניו בעת זקנתו. כל יום היה בא לישיבת רבי שלמה לניאדו ז״ל, אך לא קיבל משכורת מהכולל, אלא אחד מהעשירים החסידים ר׳ עזרא אשר סאלם, היה שולח לו משכורת בסתר,מבלי שידע שום אדם בזה.

ר׳ משה עזרא היה מקבל כל אדם בסבר פנים יפות. ביום פורים היה נוהג לשמוח הרבה ולהתבדח בצורה מיוחדת. סיפר נכדו ר׳ יעקב מוצפי, כי אביו (בנו של ר׳ משה עזרא) היה תקופה מסויימת מנהל חשבונות אצל סוחר ערבי אחד. פעם אחת נאבד לו פתק של החשבון, והסוחר הערבי לחץ עליו לחפש ולמצוא אותו.מרוב צערו, נתנמנם קצת במשרד, ובא אליו אביו בחלום ואמר לו, שהפתק נמצא במקום פלוני. ומצא אותו.ואם לא היה מוצאו היה מפטר אותו.

הגביר עזרא אשר סאלם, שהחזיק בידי רבי משה עזרא מוצפי, נפטר אחרי פטירת הרב שלשה חדשים. בחודש שבט תרפ״ה.

רבי משה עזרא עיני

נפטר באסור חג דשבועות תרנ"ד

התפרסם בחסידותו הגדולה ובפעולותיו הטובות להרבצת תורה בין המוני העם.היה מקבץ קבוצות גדולות של עמי הארץ, ושוכר להם מורים שילמדו אותם תורה על חשבונו, וכך חזרו רבים למוטב, בזכות פעולותיו אלה. אך ירד אח"ך מנכסיו.

הערכה עליו כתב ר' שלמה בכור חוצין ב"המגיד" (שנה יח, תרל"ד גליון 15),הוא הדפיס דברים אלה שנית בשבועון "המבשר" (הופיע בכל שנה בערבית-בבלית באותיות עבריות, בעריכת יחזקאל ח' סלימאן חנין) גליון כ"א אדר תרל"ו.

בעת פטירתו הספידו רבינו יוסף חיים ז"ל. הספד על מותו נתפרסם ב"מגיד מישרים" שנה ה. גליון 40. ט"ו תמוז תרנ"ד.

רבי משה בן ר' ראובן צדקה

נפטר בשנת תרע"ז

אביו של הרב צדקה חוצין השני. התפרנס מכתיבת ספרי-תורה. היה מחזר אחרי המצוות, וכל שנה טרח במיוחד להכין חיטה שמורה משעת קצירה לפסח. פעם אחת עשה מצות פדיון פטר חמור והזמין את כל הרבנים ועשה להם סעודה גדולה.

הוא שימש אחרי ר' יצחק מג'לד כחכם באשי במשך שלשה חדשים. בזמן קצר זה, פעל הרבה לטובת העדה. והנהיג סדרים חדשים בבית-המטבחיים, דאג לביסוס בית-החולים "ביקור חולים" בבגדאד, והשתדל לשפר את מצב הרבנים ולהרים את קרן התורה.

מתוך דאגה לטובת הקהילה היהודית, כתב לרבי משה הלוי-החכם באשי בקושטא-שישלח לבגדאד רב גדול למשרת חכם באשי, שידע גם את השפות תורכית וצרפתית. כתוצאת פנייתו, נשלח לבגדאד רבי דוד פאפו ז"ל ששימש שם כחכם באשי.

רבי משה בן ר' צדקה חוצין
נפטר בשנת תק"ע

מחבר פיוטים רבים, הדיואן של שיריו מכיל 24 שירים ופיוטים, ורק תשעה מהם נדפסו. חיבר את הפזמון הידוע: "מלך גואל ומושיע" לחודש ניסן, שנוהגים לאומרו בחג הפסח בכל מדינת בבל. כמה מפיוטיו נכנסו לסידורי-התפילה ולספרי-הפזמונים כמנהג יהודי בבל, ונהגו להשמיעם בבתי-כנסת ובאירועים שונים.

הפזמון "מלך גואל ומושיע" נדפס ברוב הגדות של פסח כמנהג יהודי בבל, יתר הפיוטים חוברו לאשמורת הבוקר,ליום שבת, ראש חודש, פסח, שבועות, ראש השנה, פורים, חתן וכלה וכדומה. שירים רבים ממנו אבדו.

מכתב ממנו שנכתב מעיר עאנה אל ר' צאלח מצליח, פירסם מאיר בניהו בסוף "תשובות לקהלת עאנה " למהריט"ץ, ירושלים תשי"א, במכתב זה הוא מזכיר את שמות שני בניו שמואל וצדקה, וכן את שני הנשיאים בעאנה: שיך אליה ושיך משה.

ר' משה נפטר בחיי אביו כמוזכר בספר "צדקה ומשפט".

רבי משה רפאל שלום חוצין

נפטר ביום פורים והספידוהו בפניו.

ממשפחתו של הרב צדקה חוצין. היתה לו ישיבה גדולה, ומתלמידיו היו: הרב צדקה חוצין והרב רפאל יוסף חיים ז"ל,והעמיד עוד תלמידי-חכמים גדולים.

תלמידיו סיפרו, כי היה מפרש את דברי הגמרא: "אוי לו למי שבניו נקבות:", הכוונה היא: בניו חלשים כמו נקבות, כי בניו שלו היו חלשים מאד.

רבי משה בן ר' שמואל הלוי

נפטר בשנת תקצ"ח (1838)

סבו של רבי יחזקאל אהרן פקיד מדרש תלמוד תורה. היה רב גדול וקדוש, ונהג לדרוש בבית-הכנסת בכל יום שבת, מחבר הפזמון לשבת שירה שר"ת שלו "משה הלוי חזק" וכן ידועים לנו ממנו שני פיוטים שנהגו לאומרם בבתי-הכנסת ובסעודות,מצוה, המתחילים במלים: "מהרה חיש בנה את סף עיר חנה", וכן: "מדוע א-לי נטשתני ובבור כלא השלכתני". שניהם נדפסו ב"ספר השירים" בגדאד תרס"ו, "שירות ושבחות" בגדאד, חסר שנת דפוס, "ספר הפזמונים", ירושלים תרפ"ט.

השאיר אחריו שלשה בנים רבנים: אהרן (נפטר בכ"א שבט תרכ"א), אליהו ויחזקאל. מספרים הקברנים, כי כמה פעמים היה בא להם בחלום, ומזהיר אותם מפני השודדים הבאים. ובשכר זאת היו משפצים תמיד את קברו.בערב ראש השנה וערב יום הכיפורים, היו נוהגים לבוא ולהשתטח על קברו.

רבי משה בן ר׳ ששון מרדכי

נפטר בשנת תר״ס (1880)

ממשפחת עג׳מיי, כיהן כראש ישיבה. היה ממונה על הקידושין ועל האירוסין, ומבלעדו לא היה רב אחר מורשה לעשות זאת. את החזקה הזאת ירש מאביו, והוריש אותה לבניו ולבני בניו אחריו.

רבי נסים אהרן בן ר׳ אליה כהן

נפטר ביום כ״ז אב תרמ״ט

מתלמידיו של רבי עבדאללה סומך ז״ל. שימש בדיינות יחד עם רבי עובדיה ב״ר אברהם הלוי ור׳ ששון ב״ר אליהו ב״ר משה הלוי ז״ל.הוא נתמנה במקומו של הדיין ר׳ יעקב ב״ר יוסף הרופא, שנפטר ממגיפת הדבר שהיתה בשנת תרי״ב.

על ר׳ נסים אהרן כהן ור׳ ששון הלוי נכתב כי ״שניהם בקיאין בהלכה ויושבין על מדין״. שניהם חתומים-עם רבני בגדאד נוספים – על הסכמה משנת תרט״ו, וכן חתומים על כתב-המלצה לר׳ שלמה בכור חוצין.

ר׳ שלמה בכור חוצין כתב ב״המגיד״ (שנה יב, תרכ״ט, גל׳ 149) כי ״באסיפת היסוד בסניף בגדאד של החברה העולמית ״חברת שומרי מצוה״, השתתפו ״שלשת הרועים״: הרב הכולל המפורסם המופלא שבדיינים כמהר״ר עובדיא אברהם הלוי נ״י ועמו חברי בית דינו: ר׳ ששון שמוחה ור׳ נסים כהן״.

ר׳ נסים אהרן כהן, ר׳ נסים חי הלוי ור׳ אברהם יהושע חתומים על קבלת עדויות בשנים תרל״ט ותר״מ (״זבחי צדק״ ח״ב עמ׳ רצא, שכד). ר׳ נסים אהרן כהן עזב את הדיינות בשנת תר״מ, ונפטר בחולי רע ביום שבת כ״ז אב תרמ״ט.

רבי נסים בן ר׳ אליהו חיים

נולד בשנת ת״ר-נפטר בחודש ניסן תר״ץ

אחיו של ר׳ יוסף חיים ז״ל, והיה החשוב שבין האחים אחרי רבי יוסף חיים.

פיקחותו המיוחדת ושכלו החריף, קירבו אותו לממשלה עד כדי כך שבימי התורכים קראו רחוב אחד על שמו.כך יכל להשפיע על ראשי השלטונות לטובת אחיו היהודים. הוא התפרסם גם בהיותו כאיש עצה בענינים מסובכים.

שד״ר ירושלים ר׳ שניאור זלמן מנחם מנדל כתב עליו ועל אחיו: משה, יחזקאל וששון שהם ״חכמים שלמים יראי ה׳ ובעלי צדקות וביתם פתוח לרווחה לעניים״ (״זכרון ירושלים״, דף כ ע״ב).

ר׳ נסים חיים היה מיודד עם הוואלי מדחת פאשא, וכך הטיב זה ליהודים. ר׳ נסים נפטר בשיבה טובה בגיל תשעים שנה.

רבי נסים בן אלישע בן אליהו זכריה (זכרי) אלישע

נולד בבגדאד תר״ז-נפטר בהודו ט״ז תשרי תר״ע

למד בבית-המדרש בית זלכה והצטיין בלימודיו. בחודש שבט תרמ״ד, הוזמן על ידי יעקב בן אליהו דוד ששון כדי לשמש כרב וחזק לקהילת בית-הכנסת ״כנסת אליהו״ בבומביי, שנקרא על שם אביו ר׳ אליהו דוד ששון. ר׳ נסים שימש בתפקיד זה במשך עשרים שנים רצופות.

בטקס פתיחת בית-כנסת זה, הקריא ר' נסים אלישע שחיבר לכבוד יעקב ששון המתחיל במלים "ינוב פי שירה וזמרה לא-ל חי נאזר בגבורה". סימן האקרוסיכון שלו: יעק"ב אליה"ו. ידועים לנו ממנו שלש שאלות ותשובות בהלכה. תשובה אחת נדפסה בספר "עולת איש" לר' יעקב שאול אלישר, ירושלים תרנ"ט, שנייה-מיום ג' טבת תרנ"ד, נדפסה בספר "ישא איש" להנ"ל, ירושלים תרנ"ו, ושלישית בספר "שאל איש" להנ"ל, ירושלים תרס"ט.

ר' נסים אלישע היה חבר בית-דין של בומביי, יחד עם ר' חיים אדרעי ור' אברהם שרעבי. שלושתם חתומים על קבלת עדות בבית-דין בבומביי ביום י"ד אייר תרנ"ח, בענין קצירת חטים לפסח (פורסמה בשבועון "מגיד מישרים" שנה עשירית גליון 10, ב' טבת תרנ"ט, עמ' 2).

בשנת תרמ"ט פירסם ר' נסים בבומביי סידור "מעשה נסים", עם פירוש המלות ותרגום לערבית המדוברת בבגדאד ואגפיה". "מעשה נסים" ראשי תיבות: "מנחה ערבית שחרית המה נגדך סדורים יחד מתורגמים". חלק א-סדר תפילה לימי החול של כל השנה כמנהג ק"ק ספרדים מע שרח בלערבי.... עם תרגום בערבית המדוברת פה בבגדאד ואגפיהו במדינות הודו, עם "ילקוט שושנים"– אסוף דינים ו"ליקוטי פרחים"–פירוש מלות. חלק ב-סדר תפילה לכל שבתות השנה. בראש חלק א באה הסכמת שד"ר צפת הרב אברהם חיים ב"ר שמואל עבו, והרב יעקב חיים ב"ר יצחק אלפייה-שד"ר מארם צובא.

במצבת קבורתו של ר' נסים אלישע, מצויין כי הוא חי נ"ג שנה.

רבי נסים חזן

היה בחודש תמוז תפ"ח (1728) בעיר מוצל. בתאריך זה כתב ספר "אורים ותומים" לכבוד הנשיא שיך משה ב"ר מרדכי שנדוק מבגדאד, וכה כתב: "הועתק בעיר אשור יעזרה אלקים לחבת הגביר היקרה ונעלה לישרים נאוה כל תהלה השר והטפסר כבוד שיק משה מרדכי נר"ו (כ"י ששון מס' 905).

רבי נסים חי בנימין הלוי

נפטר בט"ו אלול תרנ"ה

מתלמידיו של רבי עבדאללה סומך. היה בקי וחריף מאוד. שימש כראש השוחטים והבודקים, וגם רבו הרב סומך היה מתייעץ עמו בעניני שחיטה וטריפות. כך הזכיר אותו במקומות רבים בספר "זבחי צדק" (ראה ב"זבחי צדק" ח"א בעמודים מ-שצג, ובחלק ב דף לא סימן כז).

הוא חתום על קבלות עדות בית-דין מהשנים תרל"ח, תרל"ט ותר"מ. בשנת תרמ"ו בערך שימש בדיינות יחד עם ר' יצחק אברהם ור' אברהם יהושע אלעזר. ראה על כך בשו"ת "רב פעלים" לרבי יוסף חיים (חלק ג סימן יא), הוא חתם על תשובה אחת בשם "נחל"ה" ראש תיבות: נסים חיים לוי הי"ו (כ"י ששון מס' 588).

רבי נסים בן עזרא עיני

נפטר בירושלים ביום ז׳ אדר א׳ התר״ס

נולד בבגדאד ולמד תורה בבית-המדרש בית ״זלכה״ אצל רבי עבדאללה סומך, יחד עם ר׳ אליהו ב״ר משה חיים ור׳ אליהו מני. אח״ך למד גם אצל ר׳ שלמה ב״ר יחזקאל יהוד התפרסם כתלמיד חכם גדול בנגלה ובנסתר,ובקי בחכמת הדקדוק.

בשנת תרי״ז עלה לארץ יחד עם אשתו, בנו ושתי בנותיו. ר׳ יחזקאל יהודה ייסד בשנת תר״ד ישיבה גדולה ברחוב חב״ד בעיר העתיקה בירושלים בשם ״כנסת ישראל״, בה למדו גדולי חכמי ירושלים,ואף ר׳ נסים למד שם.הוא גם לימד תלמידים רבים, ביניהם את ר׳ בנימין ור׳ פר׳ג חיים בניו של ר׳ שלמה ב״ר יחזקאל יהודה.

בשנת תרמ״ח, כשהיה יוקר גדול בירושלים, סבלו עניי העדה הבבלית יחד עם שאר התושבים. חמשים מנכבדי העדה כתבו כרוז ארוך תחת הכותרת ״עולי בבל״,ובו פנו לאחיהם שבחוץ לארץ וביקשום כי יבואו לעזרת הנצרכים, ע״י שיאספו כספים וישלחום לר׳ בנימין בן שלמה יהודה ור׳ שלום ישועה גבאי. שני ממונים אלה ימסרו אח״ך את הכספים לידי ר׳ נסים עיני, ר׳ שמעון ב״ר שלמה יהודה ור׳ יהודה ב״ר שלום גבאי, שיחלקום לעניים.

ר׳ נסים נחשב לאחד מגדולי המקובלים בירושלים, ערך לדפוס כמה ספרי קבלה, ביניהם ספר ״דברי שלום״ לר׳ רפאל אברהם שלום מזרחי (נדפס בירושלים תר״ג, ושוב בתרמ״ג). בהקדמתו למהדורה שנייה של הספר מכנהו הרב שמ״ח גאגין: ״הרב המתחסד עם קונו כמוהר״ר נסים ענ״י נ״י״. ר׳ נסים גם

העתיק כמה מכתבי-יד בקבלה מספרי רבי חיים ויטאל, הר"י צמח ואחרים. הוא ערך והגיה את הסידור והמחזורים "חוקת עולם" ששה חלקים, ירושלים תרנ"ג-תרנ"ה, שם תש"ל, כן היה בקי בעריכת לוחות השנה.

אחיו של ר' נסים, ר' יצחק עיני אף הוא היה תלמיד-חכם,עלה מבגדאד לירושלים ונמנה בין חכמי העיר ויחידי קהילת חסידים "בית א-ל",הוא נפטר לפני ר' נסים אחיו.

רבי נסים עזרא כצ'ורי חזן

נפטר בירושלים ביום כ"א באלול תשל"ב

מגדולי חכמי בבל, תלמידו של הרב שלמה לניאדו ז"ל. בשנת תרפ"ז ביקר בירושלים וחזר לבגדאד. היה חסיד ועניו ושקדן בלימודו. הוא נמנה על צאצאיו של הפייטן הבבלי המפורסם ר' עבדאללה ב"ר כצ'יר חנין, סבו ר' סלימאן בן עבדאללה חנין שימש כשליח ציבור בבהכ"נ שע"י קבר שיך יצחק גאון בבגדאד.

בשנת תש"ט עלה שנית והתיישב בירושלים. שימש כרב של בית-הכנסת הבבלי "אהל רחל" שבו ישב ולמד תורה. הוא תרם אלף כרכים של ספרי-קודש לישיבת "אהבת שלום", שהצליח להעביר אותם מישיבת בהכ"נ "מאיר אליהו" בבגדאד. רבי יהודה פתייא ז"ל מודה בהקדמתו לספרו "בית לחם יהודה" (שתי חלקים, ביאור על "עץ חיים", חלק א' נדפס בירושלים תרצ"ו, תש"ל. חלק ב נדפס שם, תרצ"ט), לכמה אישים שעזרו לו בהדפסת הספר, וביניהם לר' נסים כצו'רי.

בשנת תשי"ד פירסם ר' נסים קונטרס "חובת הארץ" על דיני תרומות ומעשרות, כלאיים ושביעית. כן כתב לוח עיבור כללי

לכל ימות השנה. אחרי פטירתו, הוציאה לאור "חברת אהבת שלום" את ספרו "מעשה נסים"–פירוש על הספר "זבחי צדק" של ר' עבדאללה סומך, תשובות קצרות על ד' חלקי השלוחן ערוך ומעט הגהות על ספרי קבלה, נדפס בירושלים תשל"ו.

רבי נסים בן ר' צאלח מצליח

נפטר אחרי שנת תקע"ו (1986)

הוא ואביו ר' צאלח מצליח, היו מהפייטנים הגדולים שקמו ליהודי בבל בדורות האחרונים. חידושי-תורתו התפרסמו בספר "נאוה תהלה" לר' יעקב יוסף הרופא (נדפס בירושלים תר"ה), ובספריו של ר' שלמה תווינא: "נופת צופים" (בגדאד תרל"ט) ו"חנוכת הבית לדוד" (כלכותא תרמ"ה). מתשובותיו בהלכה נדפסה רק תשובה אחת, בספר "רועי ישראל" חלק ב' של ר' אפרים ב"ר רפאל שלמה לניאדו סימן ב' (ירושלים תרס"ד). נשתמרו בידינו גם כ"ז מכתבים, אשר נשלחו אליו בין השנים תקל"ה-תקמ"א בהם הוא מוכתר בתוארי כבוד רבים. מתוכם אנו רואים שהיה בעל השפעה רבה. פנו אליו מסוריה, פרס, כורדיסתאן ומקומות אחרים בעניני הלכה וסדרי הקהילה, יש ששלחו תלמידים מארצות שונות ללמוד אצלו. השד"ר ר' משה סידון כתב לו מדמשק "שיעורר את אזנו ולבו הטהור של שיך יוסף {אצלאן מעתוק} אולי יכמרו רחמיו ואל יטריחנו לחזור".(כ"י ששון מס' 229).

ר' נסים חיבר שירים רבים במשקל ספרדי, מהם לכבוד ר' משה חיים, הנשיא שיך ששון ב"ר צאלח דוד, שיך מרדכי בן יצחק דוד ישועה גבאי, שיך עבדאללה יוסף, שיך שלמה בן יחזקאל אברהם, שיך יוסף אליהו (בשנת תקנ"ו), מנחם דניאל גרג'י, ר' אהרן שלום ב"ר יעקב גבאי ודוד בן יעקב טובא. ר'

רחמים עמרם שהיה מתושבי דמשק, פנה בשנת תקנ"ז לר' נסים מצליח, וביקש ממנו כי יכתוב לו "לוחות להוציא לקות השמש והירח ולידע מולד האמתי". הוא מילא את בקשתו, ושלח אליו את תשובתו בלויית שיר לכבודו המתחיל במלים: "לכי שירה ליד ראש החברים", אשר בו מכנהו "אב מליצי ניב ושירים". ואולי יש לזהותו עם ר' חיים עמרם, שסיבב בערי תורכייה בשנת תקי"ז.

ר' נסים מצליח חתם יחד עם ר' משה חיים ור' חיים משה גבאי על שטר אחד משנת תקנ"ד בשנת תקע"ב חתם על "הסכמה" בענין נישואין יחד עם רבני ונכבדי בגדאד (ראה "אהל דוד" חלק א עמ' 387).

רבי נתנאל הלוי

מכונה ב"אבו סבא" (האב הזקן). הוא חי בסוף המאה הט"ו (למנינם) בעיר בראזאן שבכורדיסתאן העיראקית, והיה איש קדוש בעיני כל יהודי כורדיסתאן.

אחרי פטירתו, בנו מסביב לקברו בנין מפואר, ומאות יהודים משתטחים על קברו.

רבי סלימאן בן יוסף אליהו

נולד בבגדאד תרל"ב-נפטר בירושלים ב' דר"ה תש"א

נולד בבגדאד למשפחה עשירה ומכובדת.והתחנך בבית-המדרש "בית זלכה". התפרסם כרב גדול ובקי מופלג בחכמת הקבלה. ידע בעל-פה את כל האדרא רבה וזוטא, וכתבי האר"י ורבי חיים ויטאל היו שגורים על פיו.

היה נזהר בסיגופים, תעניות וטבילות, וזהיר ומדקדק בכל המצוות, ובפרט הקפיד על קיום מצות "מפני שיבה תקום" (שיש למצוה הזאת מעלה מיוחדת כידוע בחכמת הקבלה). ומנהגו היה, לשבת בשער בית-הכנסת הגדול שבבגדאד שמכיל אלפי אנשים-והיה קם מפני כל זקן שעובר לידו. רבינו יוסף חיים היה מחבב אותו מאוד כבבת עינו, והיה מדריכו בתורת הקבלה. הוא יעץ לו לעלות לארץ ישראל, ואמר עליו (וגם חכמים אחרים בני דורו): "ארי עלה מבבל". כששמע זאת ראש המקובלים בירושלים, רבי שאול דוויק ז"ל, אמר לו: "לא תזוז ידך מידי, כאן תשב ואתי תלמד, ואין לי שום נחת רוח רק מהלימוד שלך".

מאז הוא נחשב לראש המקובלים בירושלים. לימד כמה תלמידים גאונים וחסידים, שיהו קמים עמו בחצות הלילה ללמוד תורת הנסתר, ולא עבר עליו חצות לילה בשינה. הוא התעמק בסידור הרש"ש יחד עם הרבנים המקובלים בסוף ימיו כהו עיניו. ובכל זאת התפלל את כל התפילות בעל-פה בנוסח סידור הרש"ש.

ר' סלימאן חיבר כמה חיבורים בקבלה, וביניהם: 1) "כרם שלמה"–פירוש על "עץ חיים", ג' חלקים. נדפסו בירושלים

הגאון ח״ר סלמאן אליהו זצ״ל מגדולי המקובלים בירושלים תרל״ב — תש״א

תשכ"ה, תשל"ג, תשל"ה. עשרה כרכים נוספים נמצאים בכתב-יד. 2) הגהות על שער הכוונות לר' חיים ויטאל-בכ"י. 3) הגהות על סידור ר' שלום שרעבי-בכ"י. 4) חיבור גדול בן 400 עמודים על הקדמת "רחובות הנהר' לר' שלום שרעבי– בכ"י. גדולי המקובלים בירושלים אמרו על חיבוריו, "שלא נתחבר חיבור על הקבלה מהרש"ש ועד לחיבור הזה". ר' סלימאן נפטר ביום ב' דר"ה שנת תש"א, ונקבר בהר הזיתים באותו יום שהיה ערב שבת קודש, ע"י קברו של הרש"ש ז"ל. אחד מבניו הרה"ג ר' מרדכי אליהו, מכהן כיום כראשון לציון הרב הראשי לישראל.

רבי סלימון ברזאני

נפטר בארץ אור לכ"ט בתשרי תשכ"א

אחרי פטירת ר' שכיהן כרב ראשי במוצל התמנה בנו בכורו החכם סלימון. הוא למד תורה מפי סבו ר' ראובן, וכן למד ערבית ותורכית ע"י מורים פרטיים. בהיותו בן י"ח שנה נשלח ע"י אביו לבגדאד, ולמד שם תורה בבית המדרש "בית זלכה". כשנתיים למד שם עם ר' יעקב מוצפי ואחרים. כך הוענקה לו סמיכה לרבנות, החתומה בידי הרב עזרא דנגור ראש רבני בגדאד.הוסמך גם לשחיטה אך לא עסק בזה.

בשנת תרפ"ד נבחר כחכם באשי, והנהיג את עדתו במשך עשרים ושש שנה עד שנת תשי"א, בעלותו ארצה עם אחרוני בני עדתו. כינוי הרב במוצל היה "אל חכם", והוא הנהיג את כל אזור צפון עיראק מבחינה רוחנית. ר' סלימון לא רצה לקבל שכר תמורת כהונתו, והתפרנס כרקח (עטר) בחנות קטנה, שממנה הנהיג בני עדתו. ורק בשלשת השנים האחרונות לפני חיסול הגלות-כשהוחל בביצוע חוק ארגון מערכת השיפוט הדתי בעיראק,שולמה לו משכורת מטעם משרד המשפטים העיראקי.

גם חכמי בגדאד העריכו היטב את ר׳ סלימון, ולפעמים נועצו בו בפסקי-הלכה שונים. פרט לגדולתו בתורה, היה ר׳ סלימון בעל מידות טובות: איש עניו ונעים הליכות, הוא עשה ימים כלילות לעזור לעניים ולחלשים.

בעלותו ארצה התמנה כרב למעברת טירה הדרומית, שם התגוררו רוב יוצאי מוצל, והנהיג את בני קהילתו, בשבתו עמהם בצריף כפי שעשה זאת בגולה. הוא לא רצה לעבור לשיכון, כי רצה להתגורר עם עדתו שנותרו עדיין בצריפים, וזאת על אף גילו המופלג.

ר׳ סלימון נפטר אור לכ״ט בתשרי תשכ״א בטירת הכרמל.

רבי סלימאן חוגי עבודי

נולד בבגדאד בתמוז תרנ״ד – נפטר בירושלים כ״ה באדר א תשל״ג

עד גיל עשר שנים למד ב״מדרש תלמוד תורה״. בשנת תרפ״ג למד תורה ב״בית זלכה״ מפי רבי יהודה פתייא ורבי שמעון אגסי ז״ל.

בשנת תרע״ו, בעת מלחמת העולם הראשונה, הוא ברח לעיר בצרה יחד עם חבירו ר׳ יהושע משה, ז״ל, בפחדם מפני הגיוס לצבא, ונשארו שם עד סוף ימי המלחמה.בשנת תרע״ח הם חזרו לבגדאד. ר׳ סלימאן שימש כראש ישיבת ״תומכי תורה״, שתלמידיה התמנו למשרות הדתיות הגבוהות בעיר. בשנים תרפ״ד-תרפ״ח שימש כאחד מראשי השוחטים והבודקים בבגדאד.

הרב סלימאן חוגי
R. Sleiman Hoogi

החל משנת תרפ"ח ועד שנת תש"ז שימש אב בי"ד לכל מדינת עיראק.בשנת תש"ז נתמנה ל"ראש הרבנים" בבגדאד, ובתפקיד זה נשאר עד שנת תשי"א. החל משנת תש"ב שימש גם כנשיא ויו"ר ועד בתי ה"תלמוד תורה" בבגדאד שהכילו כאלפיים תלמידים. עמיתו בתורה ר' יהושע משה, כתב אודותיו: "רוב זמנו היה בבית המדרש לילות וימים, ולא היה ישן בביתו רק בליל שבת. וייסד מנהגים ותקנות בסדר הב"ד והבעלי דינים למופת" (קץ הימין עמ' קז).

בשנת תשי"א עלה לישראל. בתחילה נתמנה לדיין בפתח תקוה. אח"ך השתקע בירושלים ושימש בתפקיד ראש אב ב"ד. החל משנת תשכ"ה נבחר לחבר מועצת הרבנות הראשית בישראל ומילא תפקידים חשובים בשטח זה, כן מילא כמה תפקידים ציבוריים: יו"ר ועד עדת הבבלים, חבר בית זקנים וזקנות, יו"ר ישיבת "מנחת יהודה", יו"ר אגודת "יסודי התורה" ועוד. ביום ט"ו בשבט תשל"ג קיבל מעיריית ירושלים עיטור כבוד "יקיר ירושלים".

רבי סלמן מוצפי

נולד בבגדאד כ"ז שבט תר"ס-נפטר בירושלים י"ז טבת תשל"ה

למד בבית-המדרש "בית זלכה" אצל ר' יחזקאל ח' עבדאללה מוצפי, חברו של הרב יהודה פתייא. התפרסם בצדקותו ובכשרונותיו הברוכים, מגיל צעיר קיבל על עצמו שלא ליהנות מכספי זרים ואף לא מכתרה של תורה, והחליט לעסוק מספר שעות ביום במלאכה קלה לפרנסתו, כאשר נודע לו כי הגביר מנחם דניאל מחפש עוזר, הלך לראיון ומיד התקבל לעבודה אצלו כמזכיר בכיר. עד מהרה הפך ליד ימינו של המיליונר

היהודי, וכל עסקיו הופקדו בידו. חמש שפות הוא ידע: עברית,ערבית, אנגלית, צרפתית ותורכית.

עם כל גדולתו, היה ר׳ סלמאן נחבא אל הכלים, והתנהג בחסידות וסיגופים רבים. בשנת תרפ״ה נכנס לישיבת המקובלים אשר ר׳ יהודה פתייא פתח בביתו. כמה פעמים עלה לא״י כדי ללמוד קבלה מפי הרב שאול דוויק ראש המקובלים בירושלים. במשך שמונה עשרה שימש ר׳ סלמן כעוזרו הבכיר של מנחם דניאל, היה יוצא ובא בין שרי הממשלה, השייכים ונכבדי המדינה. כאשר נפגש עם ראש הממשלה וראה את הכבוד הרב שחולקים לו– נפל עליו פחד והחליט להתפטר ממשרתו ולעלות סופית ארצה. בשנת תרצ״ד עלה ירושלימה, יחד עם הרב יהודה פתייא והקדיש את זמנו ללימוד חכמת הקבלה.

בארץ ישראל לא אבה לחיות ממתנות,והתפרנס כשמש בית-הכנסת. בשנת ת״ש ייסד ישיבה ללימוד הזוהר בקבר רחל אמנו בשם ״בני ציון״. בשנת תש״ח היא עברה לביתו עד יומו האחרון. בכל שנה נהג לאסוף כארבעים איש, ובמשך כשבוע ימים השתטחו על קברי הצדיקים בגליל. באותו זמן התענה, לבש שק וביקש רחמים על כללות עם ישראל. ר׳ סלמן היה רבם של גדולי חכמי הספרדים, בקיאותו בתורת הנגלה והנסתר היתה מדהימה, אך סירב שיכנוהו רב או חכם.

חיבוריו בכתב יד הם: א) סידור תפילה של הרש״ש, בתוספת חידושים וביאורים-ט׳ חלקים, נמצא בדפוס). ב) תפילות לאומרם על קברי הצדיקים. ג) לקט מוסר ודרשות על ספר קהלת ומסכת אבות. ד) חידושים בנושאים שונים בפשט ובקבלה. בנו ר׳ בן ציון מוצפי הדפיס בשנת תשל״ו ספר על אביו, בשם ״עולמו של צדיק״ עם פרטים רבים ותמונות רבות.

רבי סלימאן דוד ששון

נולד בלונדון בד׳ אלול תרע״ה-נפטר בירושלים בז׳ סיון תשמ״ה

מקטנותו הצטיין בידיעת התורה. אביו ר׳ דוד ששון דאג להביא לו מורים מבחוץ, ללמדו תורה ודעת. בגיל חמש שנים למד אצל חכם יוסף שוחט (בנו של ר׳ אלישע שוחט, שהיה בעל בית-דפוס בבגדאד) את הערבית-יהודית השגורה בפיהם של יהודי בגדאד, כדי שידע את שורשי מסורת המשפחה, מארץ ישראל הזמין את ר׳ בכור יהודה ועקנין מטבריה, כדי ללמדו תנ״ך ותלמוד ואת השפה הערבית. יותר מאוחר למד תורה אצל ר׳ אליהו אליעזר דסלר (בעל ״מכתב מאליהו״).

ר׳ סלימאן נמשך והתמסר לחינוך ילדים, בצעירותו לימד ילדים בתלמודי-תורה במזרח העיר של לונדון. כן הירבה לעסוק במעשי-צדקה וחסד. מעשים טובים רבים של ״מתן בסתר״ שלו אינם ידועים עד היום. בגיל עשרים קיבל שלוש סמיכות לרבנות: מהרב דסלר, מהרב שם טוב גאגין (אב בית דין של הקהילה היהודית בפורטוגזית באנגליה) ומהרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג (ששימש כרב ראשי לישראל). הוצע לו לשמש כרב של הקהילה הספרדית בלונדון. אך הוא סירב. כן לא הסכים לשמש כרב ראשי לישראל לשני הזרמים (לאשכנזים ולספרדים). אחרי פטירת הראשון לציון הרב עוזיאל ז״ל, הוזמן לשמש כראשון לציון במקומו. אך לא קיבל את ההצעה. הסיבה לסירוביו אלה היתה: רצונו העז להגדיל תורה ולהאדירה בקרב כל חוגי הציבור, ולכן התרחק מהכבוד ומהשררה.

ואכן כל ימי חייו הקדיש להפצת תורה ברבים. הוא שימש כנשיא ישיבת ״פורת יוסף״, ונסע לקהילות יהודיות לצורך גיוס

ח' **סלימאן דוד ששון זצ"ל**

כספים.בין הארצות שנסע אליהם: אמריקה, קנדה, מקסיקו, ארגנטינה,הונג קונג, סינגאפור, והודו. בשנת תרט"ו פעל ר' סילמאן לקליטת מאות יהודים, שהגיעו לאנגליה מהודו, סינגאפור, הונג קונג וסביבתן, והקים עבורם בתי-כנסת ומרכזיים קהילתיים-רוחניים.

באחד ממסעותיו נפגש בניו יורק עם יצחק שלום ז"ל שייסד את ארגון "אוצר התורה" (מטרתו היתה: להקים תלמודי תורה בערי מרוקו, אלג'יריה ופרס). אחרי פטירתו של יצחק שלום בתשכ"ח, נתמנה חכם ששון לנשיאו של ארגון זה. בתקופה ההיא הגיעו יהודים רבים מצפון אפריקה לצרפת, והוא נרתם להקמת מוסדות חינוך תורניים עבור ילדיהם של יהודים אלה.

בשנת תשל"א עזב ר' סלימאן את אנגליה ועלה ארצה. הוא השתקע בירושלים, והקים יחד עם אליהו גבאי, את תנועת חיב"ה (חוג יהדות בבל המתחדשת), לגלות ולהפיץ את רוחה של יהדות בבל בקרב הציבור הרחב.

רבי סלימאן מנחם בן ר' אליהו מני

נולד בבגדאד תר"י-נפטר בחברון בי"ט אלול תרפ"ד

בנו בכורו של רבי אליהו מני, נולד בבגדאד ועלה עם הוריו לארץ ישראל. הצטיין מילדותו בלימוד תורה, ובלימוד אצל ר' שלמה אליעזרוב.על אף שהוסמך לרבנות,לא נהנה מהרבנות לפי בקשת אביו תחילה עסק במסחר, ומשל לא הצליח בזה, חזר לבית- המדרש.

הרב סלימאן־מנחם ב״ר אליהו מני

הוא ידע היטב את השפות הערבית והעברית על בוריין. חיבר תשעים ואחד שירים בעלי רמה גבוהה. ר׳ סלימאן כאביו היה עניו וצנוע ואהוב על הכל כאביו,ואף הערבים הוקירוהו ונשבעו בשמו. החל משנת תרכ״ט שימש ראב״ד בחברון והיה יד ימינו של ר׳ חיים חזקיהו מדיני.

בשנת תר״מ העלילו עליו מוסלמים,שכאילו נתן שוחד לשרים שיצילהו מצרה.בערבות זאת הוגלה לדמשק ונאסר שם במשך שלש שנים. אביו נסע בשנת תרמ״א לפאריס ולדמשק, כדי לנסות לשחררו, אך שוחרר רק בשנת תרמ״ג ושב לחברון. אביו ר׳ אליהו נאלץ לקחת הלואה של אלף לירות ברבית קצוצה והיה במצב כספי קשה, הוא סבל מאוד ממקרה זה ונפל למשכב. לבסוף נאלץ לשלוח את בנו ר׳ סלימאן לחוץ לארץ כדי לגייס כספים לפרעון החובות הרבים.

ר׳ סלימאן נסע בשליחויות שונות לכמה ארצות, בשנים תרמ״ח ותר״ע נסע פעמיים כשליח חברון לערי הודו, ובפעם השנייה גייס כספים רבים לבית-החולים ״חסד לאברהם״ ומוסדות צדקה אחרים בחברון.

בחודש חשון תרנ״ב ביקר במצרים, והמשיך במסע ארוך לערי תוניסיה ואלג׳יריה בי״ח בתמוז היה בתוניס, וביקר בערים: נאבל וצפאקס. בקיץ תרנ״ג ובחורף תרנ״ד ביקר בערי אלג׳יריה: ווהראן, תלמסאן ואַלג׳יר. באדר תרנ״ד חזר וביקר בתוניס.בהיותו במדינת תוניסיה הירבה לנסוע ממקום למקום ונתבקש לחוות דעתו בעניני הכלל והפרט, וכן הירבה לכתוב שירים והספדים.הוא החליף שירי ידידות וויכוח עם רבי יצחק בוכבזה רבה של העיר גאבס, כן החליף שירים גם עם אברהם קארילה מנאבל ומכתבים עם רבי ישראל זיתון, שיותר מאוחר התמנה לרבה הראשי של תוניסיה. גם בשובו לחברון, המשיך ר׳

סלימאן לשמור על קשרים עם קהילות תוניסיה, וביחוד עם חכמי העיר נאבל, בשנת תרע"א ביקרו בארץ ר' משה חדאד ואשתו אסתר מעיר נאבל, והם ביקרוהו בחברון. במות אסתר זו, בשנת תרפ"ג שלח ר' סלימאן אגרת תנחומים לבעלה.

ר' סלימאן היה ראשי ישיבת " מעשה נסים" בחברון, ועשה פעולות רבות למען קהילתו.בשנת תר"ן דאג לעניים, עקב היוקר הגדול ששרר בחברון בעקבות הבצורת. בכ"ד כסליו תרס"ה נפטר ר' חיים חזקיהו מדיני, ור' סלימאן מני הוכתר במקומו כחכם באשי. ביום ז' שבט תרס"ה כיהן בתפקיד זה כעשרים שנה עד יום פטירתו.

שיריו שחיבר כוללים שירי-ציון, קינות וחידות מחורזות. בעת מאסרו חיבר כמה שירים, וביניהם שירי-געגועים לציון בשפה הערבית, אותם שרו נשים רבות בחברון ובירושלים. בתוניס כתב את שירו: "לו תפוץ ארץ תרשיש זהבה ויהלמה". הוא פירסם כמה תשובות בהלכה בבטאון "המאסף" בשנים תרנ"ו, תרנ"ח תרנ"ט, וכן בספרים: "מצור דבש" של ר' דוד בן שמעון (נדפס בירושלים תרע"ב), "פני דוד" של ר' דוד פאפו (ירושלים תרפ"ד). בכתב-יד נותרו חידושים על התנ"ך, דרושים, סיפורים ומשלים, ושמונים וארבעה שירים.

רבי עבדאללה בן ר' כצ'יד ב"ר סלימאן חנין

נפטר ביום י"ד באב תרי"ט (1859)

תלמידו של רבי אליהו יהושע עובדיה ז"ל, והיה אבי סבו של נסים כצו'רי. חיבר למעלה ממאה שירים ופיוטים, ושלשה עשר מהם נדפסו בספרי הפזמונים שיצאו לאור בבגדאד ובהודו. נוהגים לזמרם עד היום בבתי-כנסת ובסעודות מצוה. יש מהם לכבוד שבת, שבת שקלים, פורים, פסח לחתן וכלה ולברית מילה. כן כתב שירים לאישים שונים: ר' רפאל קצין, הגביר דוד ששון והגביר יעקב צמח.

הוא היה חזן בית-הכנסת שיך יצחק גאון,הקבור שם בתוך ביהכ"נ מהצד, וחיבר את השיר החקוק על הקבר, אשר ההעתק שלו נמצא ב"מראות יחזקאל" שבסוף ספר "עוד יוסף חי" לרבי יוסף חיים ז"ל, ושמו רמוז בראשי-תיבות של הבתים. כן חיבר את שלושת השירים החקוקים על כותלי החדרים שע"י קבר יחזקאל הנביא, לכבוד האנשים המקדישים,חיבר גם ספר בשם "עובד אלקים", וקטעים ממנו נדפסו בספר "כסף צרוף" לר' יוסף ב"ר יוסף, (נדפס בירושלים תרפ"ו).

מסופר, כי קנו ממנו את ביתו שהיה סמוך לביהכ"נ "מנשה", כדי להרחיבו. כשהתחילו להרוס את הבית ולצרפו לביהכ"נ- בכה ר' עבדאללה וישב לארץ, והשמיע בקול את האגדה המתחילה במלים "אוי לי להחרבתי את ביתי". בראות בעל בהכ"נ מנשה זבידה את המחזה הזה, הוסיף לו עוד כסף כדי להרגיע אותו.

רבי עבדאללה בן ר' משה חיים

נפטר ביום כ"ט חשון תרכ"ו (1865)

מהאישים החשובים ביותר שעלו מבגדאד לארץ ישראל, היו הרב עבדאללה ב"ר משה חיים ובנו ר' יוסף שלום.היה תלמיד חכם גדול ומתנהג בחסידות,אך לא נהנה הנאה חמרית מתורתו ועסק במסחר של אבנים טובות. בגלל יושרו וצדקותו העריצוהו כל אלה שבאו עמו בקשרי מסחר-יהודים ולא יהודים.

בערב פסח אחד, קרא לו הפחה של בגדאד ופקד עליו שישלם אלף לירה תורכית ואם לאו-יאסרהו. ר' עבדאללה פנה לנשיא. והלה דיבר עם הפחה להמתין עד אחרי החג. עקב סכסוך ולכך נאלץ להסתתר מפניו. ובמוצאי החג ברח הרב עם בני ביתו לדמשק, ושם המשיך להסתחרבאבנים טובות וזכה לאימונם של כולם, גם של הגויים.

ר' עבדאללה עשה מעשה שקידש שם שמיים ברבים. פחה אחד מהמשפחות הנכבדות בדמשק רצה ללכת לחא'ג למכה. הוא אסף את כל הונו העצום בתוך ארגז ברזל.ומסרו לפקדון בידי הרב. תנאי התנה עמו, שאם לא יזכה לשוב-ימסור את הכסף ליורשיו, אך כל הזמן שהוא בחיים-אין הוא מעוניין שיורשיו ידעו מהענין. בשוב ההולכים למכה ממסעם-נודע שהאיש המפקיד מת. אסף הרב את כל היורשים וגילה להם את סוד המטמון. היורשים שלא ידעו דבר על זה, התפעלו מיושרו ונאמנותו של הרב פרסמו את הדבר והיה בעיניהם לאיש קדוש.

בזמן עלילת דמשק בשנת הת"ר, כשרבו העלילות בעיר, ויהודים רבים נאסרו-לא העיזו לפגוע בר' עבדאללה לרעה, הוא ניצל את השפעתו והציל יהודים רבים מצרותיהם. בשנת תר"א

עלה ירושלימה, וכאן הירבה במעשי צדקה וחסד בכספו ובכספים שהגיעו לידיו מבגדאד ומהודו. הגביר יחזקאל יהודה מכלכותה שלח על ידו את כל תרומותיו לארץ ישראל. בשנת תר"ד ייסד את ישיבת "כנסת יחזקאל" ועמד בראשה. אישים רבים וחכמים גדולים שביקרו בירושלים, כיבדוהו בביקוריהם וביניהם משה מונטפיורי.

ר' עבדאללה היה ממייסדי הישוב האשכנזי של הפרושים בא"י. הוא נמנה בין גדולי הרבנים והמנהיגים בירושלים בזמנו. הסופר יצחק ב"ר בימין יהודה כתב בספרו "הכותל המערבי" (ירושלים תשכ"ח עמ' 70): "הרב מר זקני החסיד המקובל מוה"ר עבדאללה ז"ל רצה לקנות את הכותל המערבי, וכבר גמר במחיר חמשה אלפים גרש (37 לי"ש בערך). אך הפקיד לעדת הספרדים שהיה בעת ההיא ר' ישראל שירזל. הניא אותו, באמרו אל ליחיד לקנות אותו וכי "הכולל" יקנהו. הסוף שהיה שלא הוא קנה אותו ולא הניח את הרב מור זקני לקנותו".

הרב א"ל פרומקין כתב עליו שהיה "צדיק גדול וחסיד מאוד ואי אפשר לספר כל מעשה הצדקות והחסדים שהרבה האיש הזה לפזר לאין שעור לעניים וללומדי תורה שהחזיק על שלחנו... צוה שלא להספידו לאחר מותו ויקברוהו בשפל הקברות, אבל רבני וחכמי קהל חסידים מהספרדים והאשכנזים, עשו לו כבוד גדול, וילווהו לבית עולמו, והספידוהו על פתח קברו בשביל יקרא דחיי" ("תולדות חכמי ירושלים" לפרומקין –ריבלין חלק ג עמ' 289, ראה גם שם מלואים עמ' 37).

רבי עבדאללה סומך

נולד בשנת תקע"ג-נפטר בי"ח אלול תרמ"ט

משפחת "סומך"היתה אחת המשפחות המיוחסות בבבל, לפי המסורת שבידם, הם צאצאי רבי נסים גאון ראש ישיבת נהרדעא ומחבר "הוידוי הגדול" ליום הכיפורים (הפותח במלים: "רבונו של עולם, קודם כל דברי אין לי פה להשיב....") בניו של ר' נסים גאון היו יהושע, יוסף ויחזקאל. בניו של יהושע: אברהם ועבדאללה, שמות אלה חוזרים במשפחה עד היום הזה.

ר' עבדאללה נולד לאביו ר' אברהם, ולמד תורה אצל ר' יעקב ב"ר יוסף הרופא, בהתמדה ושקדנות מרובה. בפירושו ל"הגדה של פסח" (כ"י ששון מס' 193) חתם: "עבד ה' דידיע עבדל' בן לא"א (=לאבי אדוני) אברהם יוסף יחזקאל הסומך נין ונכד לר' נסים שהיה ראש ישיבה פה קהלתינו מדינת בבל". יחזקאל הוא הראשון מבני המשפחה הנקרא בשם "סומך". יתכן שנקרא כך משום שהיה "סומך" (עוזר לחזן) בתפילת הימים נוראים.

ר' עבדאללה התפרנס משולחנו של אביו, ויותר מאוחר עסק במסחר כאביו. אך משראה כי לימוד התורה מתרופף והולך,החליט לקחת עשרה אברכים, ולימדם תורה חינם אין כסף.

לר' עבדאללה סומך היה גביר שסייע לו בלימוד התורה, הוא יחזקאל בן ראובן מנשה. בשנת ת"ר קנה הגביר חצר והקים בו בית-מדרש שנקרא על שמו "מדרש אבו מנשי". הרב העביר את התלמידים המצטיינים לבית-מדרש החדש, וכל מחסורם היה על הגביר יחזקאל.בשנת תר"ח נמצאו בבית-מדרש "ששים

תלמידים מחונכים להיות מורי הוראה בישראל" (בנימין השני, "מסעי ישראל" עמ' 46). הגביר תמך בתלמידים כל ימי חייהם, השיא להם נשים, ותמך בבני ביתם בקביעות, וכך אלה נסמכו לרבנות והעמידו תלמידים רבים. אחרי פטירת יחזקאל, המשיכו בניו מנשה וששון לתמוך באברכים, ואף להוסיף לקבל אברכים נוספים. הם הקימו בית-מדרש נוסף שנקרא "מדרש בית זלכה" על שם הגביר עזרא זלכה, שאף רכש לצורך בית המדרש יותר מאלף ספרים.

רבי עבדאללה סומך נקרא בפי כל "אסתא" כלומר: "רבי סתם, משום שכולם היו תלמידיו ותלמידי תלמידיו. ר' שלמה בכור חוצין כותב עליו: "ואם באתי להגיד מקצת שבחו תקצר היריעה מהכיל ועוד לא לרצון יהיו לפניו, כי הוא עניו מאד ואינו חפץ להתפרסם שמו בעולם". מבית המדרש בבגדאד יצאו רבנים לרחבי המדינה, לפרס ולארץ ישראל. בשנת תרכ"ט נמצאו בבית-המדרש עשר "ישיבות" של תלמידי חכמים שלימדו בו בקביעות מהבוקר ועד הערב.

את ר' עבדאללה כיבדו גם המוסלמים. "וכשהיו הולכים ביחד הוא והרב יוסף חיים תלמידו, היו קמים מלפניהם מהחנויות-אפילו הערבים,והיו נבהלים מפניהם כי היו אנשי צורה" ("קץ הימין עמ' קי"ב) כן דאג לפרט, וביחודו לתלמידי חכמים.לפני החגים היה שולח לכל רב מענק מיוחד בנוסף למשכורתו, ובפרט לפני חג הפסח.בזכות ישרו וחסידותו נעשו על ידו מעשי-מופת, וזקני בגדאד סיפרו עליו אגדות רבות.

תקנות ומנהגים רבים תיקן, ובפרט בהלכות שחיטה, בדיקת הריאה וסדר סמיכת השוחט. כל תקנותיו נדפסו בספרו "זבחי צדק", וממש לא נטו מדבריו כאילו היו דבריו הלכה למשה מסיני. כשהתפרסם בימיו תלמידו ר' יוסף חיים, והתחיל לדרוש

בשבתות היה משתדל עבדאללה רבו לבוא לפני בוא ר' יוסף לבהכ"נ, וכשהיה נכנס רבי יוסף חיים לבהכ"נ היה קם מלפניו מלא קומתו, וכל הקהל היו נבהלים לראות כי רבו קם לכבודו, אז ידעו את גודל מעלת התלמיד.

פעם אחת שלחו לו שליח ע"י השוטרים לבוא אצל הוואלי המושל, לדבר עמו בענין העברת דיין מתפקידו. וכשבאו אליו השוטרים, נבהלו בראותם אותו יושב ומלמד רבנים גדולים עטורי-זקן, והוא יושב ומלמדם כמלאך ה'. חזרו השוטרים לוואלי ואמרו לו: "את מי שלחת אותנו לקרוא לו, לנביא מוסא "? אז נשלחו לו שרים נכבדים. והצטוו להתנהג עם הרב בכבוד. חילה הוואלי את פני הרב, אולי ישנה את דעתו בענין העברת הדיין, ענה לו, כי ההחלטה היתה על פי תורת משה ואי אפשר לשנות אותה. קיבל הוואלי את הדברים, והחזירו בכבוד גדול לביתו.

חיבורים רבים חיבר הרב ע' סומך: "זבחי צדק"– ב' חלקים כולל פסקי דינים על שו"ע יו"ד ובסופו שו"ת על ארבעת חלקי השו"ע, נדפס בבגדאד תרס"ד. שני חלקים נוספים נמצאים עדיין בכתב יד. חיבורים נוספים השאיר בכתב-יד: א) "עץ השדה"–שיטה על מסכת ביצה (חיבר אותו בהיותו בגיל 17 שנה. ב) חידושים על רוב מסכתות התלמוד. ג) פירוש על הגדה של פסח (נשלמה כתיבתו בניסן תקפ"ח). ד) "חזון למועד"–על חכמת העיבור, חיברו בשנת תקצ"ט. ה) ספר "שאלות ותשובות" שהיו בו מאות תשובות בשני כרכים. היה מונח בחדרו בישיבה עד לפני מלחמת העולם הראשונה, ומאז לא נודע מקומו.

ר' עבדאללה סומך נפטר בליל שבת י"ח באלול תרמ"ט, סביב מקום קבורתו התרחשו מאורעות שהרעישו בזמנם את יהדות בבל, קושטא ולונדון. בתחילת אלול פקד הוואלי על יהודי הכפרים לבל ייכנסו לבגדאד בגלל הדבר הכבד. הרב היה ע"י

כפר גראדה, בחלותו במחלת החולי רע. ניסו להביאו לבגדאד לריפוי, אך הוא נפטר. נעשה ניסיון לקוברו בחצר קברו של יהושע בן יהוצדק כהן גדול, שנמצא בחלק המערבי של בגדאד הנקרא אל-כרך, ליד קבר רבו ר' יעקב הרופא. בשעה שניסו היהודים לחפור את הקבר, בא ראש עיריית אל-כרך ואסר עליהם להמשיך בחפירה. היהודים גייסו לעזרתם את ראש עיריית בגדאד שהיה אוהד היהודים, כך נוצרו סכסוכים ואף תגרות ידים בין שני המחנות. הוואלי האשים את היהודים בהכאת מוסלמים, ובהיותו שונא ישראל אסר כמה רבנים בבית-הסוהר. היהודים נסעו לעיר מוצל ומשם שלחו מבקרים לקושטא, ל"ועד שליחי הקהילות", למשפחת ששון בלונדון ולחברת כל ישראל חברים בפאריז. המאמצים נשאו פרי, והוואלי הודח מתפקידו. כדי לפייס את המוסלמים, הוצאה גויית הרב מקברו. ירדו הרבנים לקבר ובקשו ממנו מחילה, ומה הופתעו לראות את גוייתו של הרב שהיתה שלימה כבעת הורדתה לקבר ויש אומרים כי גויים רבים התייהדו אז למראה הפלא הגדול הזה. הוואלי החדש בראותו זאת ירד מעל סוסו ופקד על כל אנשיו לעשות כמוהו, באומרו שבהלויית איש מופת כזה לא נאה לרכוב ויש ללוותו ברגל. הרב הובא לקבורה סמוך לעיר בכבוד גדול.

רבי עבודי בן אליהו אברהם יתים

נפטר ביום ד׳ דחול המועד פסח תרנ״ח

היה צדיק ועניו, מחובשי בית-המדרש בקביעות.סבל יסורים רבים, כי רוב בניו מתו בחייו.

הערכה עליו התפרסמה ב״מגיד מישרים״, שנה ט׳ גליון 30, ד׳ סיון תרנ״ח.

בשנת פטירתו הספידו רבינו יוסף חיים ז״ל, וקרא עליו את הכתוב: ״ועובדיה היה ירא את ה׳ מאוד״.

רבי עבודי יחיא משה

נולד בבגדאד בשנת תר״ד-נפטר בירושלים ביום ב׳ שבט תרע״ה

קיבל את חינוכו בבית-המדרש ״בית זלכה״. בשנת תרל״ה הוזמן לבומביי, ושימש כשוחט ומלמד תורה בביתו של הגביר יחזקאל בן יהושע גבאי. משם נסע לשנגהאי, ואח״ך עלה לירושלים. עסק בתורה עם דרך ארץ, ביום עסק במסחר, ובשעות הפנאי למד ולימד תורה.נמנה בין גדולי חכמי ירושלים בזמנו. בשנים תרס״ז ותרס״ט נסע כשד״ר כוללות הספרדים לערי הודו, וזכה להצלחה רבה.

ר' עבודי חיבר חיבורים רבים: א) "מגן בעדי"–ב' חלקים. מתרץ מה שהקשו ה"מגן דוד" וה"מגן אברהם" על השולחן ערוך, נדפס בירושלים תרס"ד. ב) "דורש בעדי"–דרושים על התורה והחגים, ירושלים תרע"ג. ג) "יגמור בעדי"–חידושים על הש"ס, ירושלים תרס"ד. ד) "שומר בעדי" על התורה ועל מסכת אבות-בכתב יד. ה) "משרא קטרין"– על התוספות-בכתב יד. ו) "הדר זקנים"–חידושים על הש"ס-בכתב יד. מורה דרכים"–פתגמי חז"ל לפי סדר הא"ב. עד האות כ– בכתב יד. כן פירסם חידושי תורה ב"המאסף", "תורה מציון" ו"אור תורה". היה גם משורר ופירסם שבעה שירים על ראש השנה, יום הכיפורים, לסיום מסכת ועוד.

רבי עובדיה אברהם הלוי

נפטר ביום כ"ג חשון תרל"ו

בתשרי תרי"ב ירש את מקומו של הרב רפאל קצין.בתחילה שימש כאב ב"ד בלבד, כי חסר היה לו ה"פירמאן" מהסולטאן. משום כך הוכרח ר' אליהו בן ר' יהושע עובדיה-שהיה אב בית דין בימי כהונתו של ר' רפאל קצין-לעזוב אף הוא את משרתו ולפנות מקומו לר' עובדיה.

בשנת תרי"ב היה דבר כבד בבגדאד שהפיל חללים רבים. ביניהם גם את ר' יעקב ב"ר יוסף הרופא. במקומו נתמנה לדיין ר' נסים ב"ר אהרן ב"ר אליה כהן, אשר ישב יחד עם הדיין ר' ששון ב"ר אליהו ב"ר משה הלוי שנקרא בשם "ר' ששון שמוחה". שני האחרונים היו תלמידי הרב עבדאללה סומך, "שניהם כאחד בקיאין בהלכה ויושבין על מדין". ר' עובדיה, ר' ששון ור' נסים

חתומים, עם עוד כמה מרבני בגדאד על הסכמה משנת תרט"ו. שלשתם חתומים על "שטר הודאה" מיום ט"ו באייר תרכ"ב ועל מסמכים אחרים. ר' עובדיה אברהם הלוי, ר' ששון ב"ר אליהו ב"ר משה הלוי ור' דוד ב"ר יהודה שמאש כהן-חתומים בבגדאד על "שטר מכירה" של בית מיום ז' טבת תרי"ב.

ביום כ"ח באלול תרכ"ב קיבל ר' עובדיה כתב-מלכות (פירמאן), אות כבוד (כתבה) ולבוש-מלכות (אלבשה) מקושטא ונתמנה רשמית לחכם באשי. פעולות רבות עשה למען אחיו היהודים, גם אלה שחיו מחוץ לבבל.כך הציל את יהודי פרס מגזירה נוראה. באותם ימים נהגו הערבים שונאי עמר אבן כטאב, בעיר גולפיגון שבפרס, לחטוף יהודי אחד מהשוק בראש השנה שלהם, להלבישו במלבוש שהיה לובש עמר, להרכיבו על חמור, להסתובב איתו בכל הרחובות, וכל רואיו היו חייבים להכותו ולבזותו. בערב היו שוחטים את היהודי המסכן, מנתחים את בשרו לנתחים קטנים ומחלקים אותם לבני אומנתם. בהגיע שמועה זו לבגדאד התערבו בדבר ר' עובדי הלוי ור' ששון שמוחה. הם פנו בנידון למופתי הגדול של פרס אשר ישב בכפר אל כאצ'ם שליד בגדאד, והצליחו לבטל את המנהג השפל הזה.

ר' עובדיה אברהם הלוי נפטר אף הוא בדבר, ביום כ"ג חשון תרל"ו

רבי עזרא בן אברהם שוחט

נפטר בעיר עמארה בשנת הת"ש

ר' עזרא אברהם שוחט היה גדול בתורה וגם פייטן. עד שנת תרס"ו עמד בראשות הקהילה של העיר בצרה, יחד עם ר' יהודה עבדאללה.

ר' עזרא נולד בבגדאד והתחנך שם. בשנת תרמ"ח נסע מבגדאד לבצרה. בבואו לעיר ניסה להרים את קרן החינוך היהודי. הוא פתח שם "תלמוד תורה", וביום ר"ח חשון תר"ן היו לו שבעים תלמיד. לאחר מכן רכשה הקהילה בנין גדול עבור בית-הספר שנפתח ביום י"ד טבת תר"ן,והעמידה בראשו את ר' עזרא.

בשנת תרס"ו הוזמן ר' עזרא לשמש כחכם באשי בעיר עמארה, ושם עשה לפיתוח החיים הרוחניים. בעיר היו שני בתי-כנסת סמוכים, בנויים על מקום בית-כנסת קדום שחרב. הראשון נבנה בשנת תרמ"א, והשני-בשנת תרנ"ו. מספר שנים אחרי שנת תרצ"ד, היגרו יהודים מהעיר עמארה לבגדאד ולבצרה בגלל חוסר מקורות פרנסה. בשנת תש"ה נמצאו בעיר כ– 1800 יהודים.

ר' עזרא אברהם שוחט שימש כרב בעיר עמארה עד יום פטירתו.

רבי עזרא בן ציון ב"ר דוד חי

בשנת תרנ"ד שימש כרב הקהילה הבבלית בהונג קונג. בשנה זו, הספיד את הגביר סלימאן בן דוד ששון שנפטר אז בבומביי.

הוא נזכר בשבועון "מגיד מישרים", שהופיע בכלכותה (שנה ה' גליון 29, כ"ז ניסן תרנ"ד).

רבי עזרא יחזקאל אליהו כהן

נפטר בי' שבט תרפ"ג

מתלמידיו של הרב עבדאללה סומך. מחכמי השוחטים והבודקים הגדולים. היה אחד מהחותמים על שטר הסמיכה לשוחטים. וכל יום היה נוסע לבית-השחיטה, כדי לבדוק הריאה והסכינים.

כן הוא היה פקיד לישיבת אדוננו יחזקאל הנביא, ואח"ך חבר בית-הדין בבגדאד, כל ימיו הקדיש את עצמו לטובת הכלל. הוא חתום על קבלות-עדות בית-דין מהשנים תרל"א, תרל"ח– תר"מ יחד עם רבנים אחרים.

ר' עזרא היה חתנו של רבי אליהו מני ז"ל. האריך ימים, ונפטר קרוב למאה שנה.

רבי עזרא ב"ר יחזקאל הבבלי

שימש ברבנות במחצית הראשונה של המאה הי"ח (למנינם). הוא חותם: "ר' עזרא בן החסיד כמה"ר יחזקאל זלה"ה, מכאן שגם אביו היה חכם וחסיד.

ר' עזרא היה גדול בתורה ובחכמת השירה והפיוט. חיבר שני ספרי מוסר: א."תוכחות מוסר". נדפס בקושטאנדינה תצ"ה. כולו כתוב בחרוזים ובמליצות. ב. "נתיבות שלום"– פירושים ודרושים בסדר התורה ודברי תוכחות. בשער הספר נכתב: "הישיש החכם השלם והכולל זה סיני כמהר"ר עזרא הבבלי נר"ו אשר כבר נודע שמו בשערים ויצא טבעו בעולם בספר תוכחות מוסר הנדפס". קושטא תק"ב. בהקדמתו הוא מודה לשני הגבירים אשר סייעו לו: ל"ראש מעלת תהלת עטרת הגבירים היקרים הגביר היקר והנעלה לשם טוב ולתהלה כה"ר משה מרדכי (שנדוק) יצ"ו (שהיה נשיא קהילת יהודי בגדאד בזמנו). "והגביר היקר והנעלה לשם טוב ולתהלה כה"ר יוסף נסים (מנחם גבאי) יצ"ו.

מתוך דברים הכתובים בספריו, נראה שהיה דחוק ונרדף על ידי קבוצת אנשים. כן אפשר ללמוד מהם על מצבם המוסרי של בני דורו. נזכיר חלקים מהקדמתו לספר "תוכחות מוסר".

בראותי בחורותי חלפו עם אניות אבא / נדדתי שינה מתוך עפעפי וננערתי כארבה:

ישבתי על אם הדרך ואהיה רובה / ואוכיח לכל פתי אשר חטאים ירבה ובהמשך הוא כותב:

ישבתי משתומם ואני בתוך הגולה / כי דורי ממני נסע ונגלה:

והזמן הסגירני ביד זרים לאכלה / ולצרותי אין להם קץ ותכלה:

ואנשי קעילה השקוני כוס תרעלה / ונגדעו ארזי ועצי ברושי תרעלה:

וכיונה אהמה ואין עלי לחומלה / מדוכא לארץ מבלי לחם ושמלה:

רבי עזרא בן יוסף נסים מנחם גבאי

שימש כ"נשיא" בבגדאד בין השנים תקע"ז-תקפ"ד. הוא התמנה לתפקיד בעזרת אחיו יחזקאל גבאי-ה"צראף באשי" של הסולטאן בקושטא.

ר' עזרא נהג נשיאותו ברמה והפיל את מוראו על יהודי בגדאד, ובכל זאת היה אהוב עליהם.

האח יחזקאל היה בנקאי ונדיב-לב גדול, עד שנאמר עליו כי מספר מבקשי העזרה שבאו לבנק שלו, היה גדול יותר ממספר אלה שביקרו בבנק לרגל עסקיהם. ביתו של יחזקאל גבאי היה בכפר אורטא קיואי, ובו ייסד ישיבה גדולה שהחזיק בה תלמיד-חכמים גדולים.

בשנת תקפ"ד הוגלה יחזקאל כאסיר לעיר אדליא, אחרי מותו של ידידו חאלת אפנדי, שהיה אחד עשירי המלך. אחרי זמן קצר הומתו-הוא ואחיו עזרא "הנשיא"–ביום אחד.

רבי עזרא ב"ר צאלח אדם

נפטר בשנת תרפ"ג

שימש כאב בית-דין בבגדאד, איש חסיד ועניו. בתחילה היה חבר ב"ד בראשותו של רבי יחזקאל הלוי ז"ל, ואח"ך נתעלה וישב כראש בית-דין.

הוא היה דרשן מעולה, ומדי שבת בשבתו השמיע דרשתו בבית-הכנסת "דינה", והקהל נהנה מאוד לשמוע את דרשותיו.

הוא חתום על קבלת עדות מיום ג' שבט תרס"ד, יחד עם ר' יוסף אגאסי ור' עזרא ב"ר יחזקאל ב"ר אליהו כהן (שו"ת "רב פעלים" ח"ג אבן העזר סימן ז).

רבי עזרא מרדכי ח' דוד

נפטר בשנת תרצ"ב

רב מובהק, חכם סופר וחזן. היה לו מנהג קבוע לדרוש כל יום לפנות ערב דברי-מוסר בבית-הכנסת יחזקאל. כתב כמה מאות ספרי-תורה בכתב ישר ונאה, והיה אומר על עצמו "שהוא למד את הכתיבה מעזרא הסופר". כן כתב גיטין מטעם בית-דין צדק.

ר' עזרא היה נכדו של הרב דוד באבא ז"ל.

למד בישיבת ר' שלמה לניאדו ז"ל, ושימש כחבר הועד הרוחני.

רבי עזרא ששון בן ראובן דנגור

נולד בכ"ו באב תר"ח-נפטר בי"ג טבת תר"ץ

למד בבית-המדרש "בית זלכה", והיה הצעיר שבתלמידי הרב עבדאללה סומך. התפרנס מן המסחר,חצי יום למד תורה וחצי יום עבד. היה גם שוחט ומוהל. לפני שנוסד משרד ה"טאבו" בבגדאד היה משא ומתן של נכסי דלא ניידי רק על פי שטרות בית-הדין. בשנת תר"מ התמנה ר' עזרא כאחראי לכתיבת השטרות,וכיהן במשרה זו שש שנים. היו לו כמה שותפים בעסקי המסחר, שרימו אותו עד שנאלץ לעזוב את המסחר.

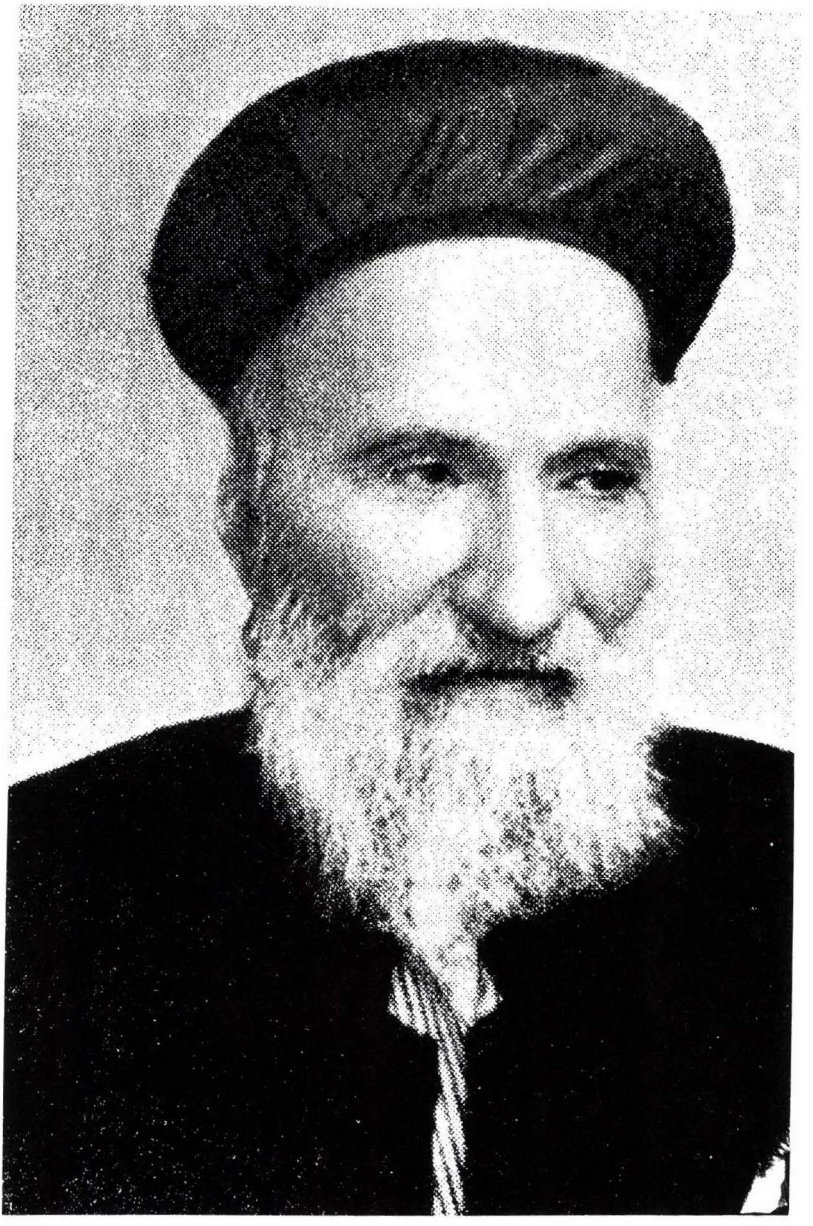
בשנת תרנ"ב יצא ר' עזרא ב"קול קורא" מעל דפי השבועון "מגיד מישרים"–שיצא לאור בכלכותה-וביקש משרת רבנות בחוץ לארץ. בין יתר דבריו כתב: "כל ימי גדלתי בין החכמים... קיימתי יפה ת"ת עם דרך ארץ... אך שותפי אכלוני הממוני... יודע אני שחיטה... דורש ברבים... יודע בטיב גיטין וקידושין וחליצות ומיאונין... ונכון להשיב לשואלי דבר... ומחשב תקופות וגימטריאות המאורות ולעבר השנים לקבוע חודשים וחגים... וכותב כתיבה אשורית וכתב רש"י ומשקית הנהוג בין אחינו בית ישראל גם לרבות כתב ערבי של גויים..." בסופו באו המלצות מחכמי בגדאד ועורך העתון ר' שלמה תווינא. ("מגיד מישרים" שנה ג. גליון 30 י"ד בניסן תרנ"ב).

בחודש שבט תרנ"ד הוזמן לעמוד בראש הקהילה היהודית בעיר ראנגון שבבורמה, אך הוא כיהן שם שנה אחת בלבד, ולרגל מצב בריאותו הוכרח לשוב לבגדאד. בשנת תרנ"ז שימש כחזן וגבאי בבהכ"נ הגדול בבגדאד. בתפקיד זה שימש שלא על מנת לקבל פרס, במשך ל"ג שנים עד יומו האחרון. בתקופה ששימש כגבאי, הירבה את הכנסות בית-הכנסת וחיזק את בדקיו.

בשנת תרס"ד ייסד ר' עזרא בית-דפוס גדול בבגדאד. הוא קיבל רשיון מהסולטאן עבד אל- חמיד, לייסוד בית-הדפוס. והביא מכונות ואותיות דפוס מערי אירופה. כר' שלמה בכור חוצין-המדפיס שקדם לו-ערך ר' עזרא את רוב הספרים שנדפסו בבית-דפוסו, והוסיף להם נופך משלו. בבית-הדפוס נדפסו למעלה מ-140 ספר. אחרי פטירתו עמדו בראש בית-הדפוס בניו: ציון, אליהו ומשה רבי יהושע משה ז"ל כתב, כי כשהדפיס ר' עזרא את המחזור ליום הכיפורים, דילג את הסליחה "אשמנו מכל עם" בתפילת המנחה כדי לקצר. ראה זאת רבינו יוסף חיים ז"ל, והוכיחו על זה, כי יש בסליחה זו כוונות עמוקות כמבואר בסידור הרש"ש. ר' עזרא הבטיח כי כשיחזור וידפיס פעם שנית את המחזור-יחזיר עטרה ליושנה, וכן עשה. ("קץ הימין" עמ' קכ)

בשנת תרפ"ג, נתפנתה משרת החכם באשי בבגדאד, ור' עזרא התבקש לקבל עליו תפקיד זה, ושימש בו במשך חמש שנים עד שנת תרפ"ח. הוא היה מקובל על הכל, ובימיו היו שקט ושלוה בקהילה. הירבה לתת צדקות מכיסו, ועזר לעניים ולאביונים ככל שיוכל. בשנת תרפ"ח התפטר ממשרתו לרגל סכסוכים שהיו בקרב הקהילה.

ר' עזרא חיבר וערך את "סדר העיבור"-לוחות לשנים תרס"ה-תרצ"א. הלוחות לשנים תרס"ה תרפ"ג נדפסו בבית-דפוסו. כן ערך ספרים רבים שהדפיס, ביניהם: מחזורים לחגים כמנהג בגדאד, "ברכות שמים" שנדפס ג' פעמים בבית דפוסו (בשנים תרס"ה, תר"ע, תרצ"א), העתיק הגיה וכתב "הסכמה" לספר "זבחי צדק" לר' עבדאללה סומך ז"ל שהוציא לאור בשנת תרס"ד. כמה מחידושיו נדפסו שם (חלק יורה דעה, דפים:נז, פז, פח) בראש הספר הדפיס שיר לשבת-פרה קודם שעולה המפטיר לס"ת, וכלולים בו כל דיני פרה אדומה, המתחיל במלים "אחבר שירה ברורה למפטיר שבת פרה". סימן: א עזרא ששון ומ"י חזק

הרב עזרא דנגור על קברו של יהושע כהן גדול זיע״א

חרבנית, חרב עזרא דנגור, פרחה בת הרב אשתו של שאול בצרי, בנה צאלח שאול בצרי,
מזלי שאול בצרי אשת אליהו גווילה אמו של בנימין גור אריה היועץ לראש הממשלה לענייני ערבים

Rught to left: the Rabanit, R. Ezra Dangoor, Farha doughter of the Rabby wife of shaul Bazri, her son Saleh Shaul Bazri, Muzly Shaul Bazri wife of Eliahou Gwella and mother of Benyamin Goor Arie the prim mibister's Aduisers to Arab Interests

חי.כן ידועים לנו תשעה מפיוטיו. בשנת תרס"ו ערך את "ספר השירים" שהופיע בבגדאד בבית דפוסו והפך לספר פופולארי. כן השאיר אחריו חיבורים בכתב-יד, והם: א) "אמרי קהלת"–ביאור על דרך הפשט עם תרגום ערבי (כ"י ששון מס' 575). ב) "מנחה בלולה"–דינים מנהגים ושירים (כ"י ששון מס' 913. ג)"ספר שאלות ותשובות" (כ"י ששון מס' 581). ד) מכתב על דברי הימים של בגדאד משנת התקנ"ג עד שנת התרפ"ח (כ"י ששון מס' 876). ה) ביאור קצר על התורה בדרך הפשט עם תרגום ערבי. ו) "מסייר אל זמאן" בלשון ערבי, חידושים על דרך ארץ והלצות וכו'. ז) דרוש (כ"י ששון מס' 567).

רבי עלואן בן שלמה אבידני

נולד בעמאדיה התרנ"ב-נפטר בירושלים בט' חשון התשכ"ח

סבו בא מפרס, והיה רבה של עמאדיה. גם אביו כיהן שם כרב.

בגיל שלושים שנה התגייס ר' עלואן לצבא התורכי, יחד עם תשעים ושלשה יהודים. אחד המתגייסים בשם נחום היה קצין בכיר, והוא מינה את ר' עלואן כשוחט וממונה על הכשרות בצבא, שימש בתפקיד זה ארבעה חדשים ואח"כ נסע למוצל.

ר' עלואן סבל מרעב וחלה, ולכן החליט לערוק מהצבא. במשך שלש שנים נסע מעיר לעיר, ועסק במילה ושחיטה. בכל שבועיים החליף את מקום הימצאו, כדי שלא ייתפס ע"י הצבא,אחד ממושלי הערים הבטיח לר' עלואן שלא יסגיר אותו לצבא ונשאר אצלו. אחרי זמן-מה עסק בריפוי חולי שיניים של סגן הרמטכ"ל ושוחרר מהצבא.

אחרי פטירת אביו, התמנה ר' עלואן במקומו לרבה של עמאדיה. בשנת תרצ"א עלה לירושלים, פתח תלמוד תורה ובו לימד את הנוער בשנת תשי"א התמנה לרב של הנחלאות. זכה לצאצאים רבים: חמישים ותשעה נכדים ו-חמש נינים. בשנת תשל"ב קיבל תואר "יקיר ירושלים".

ר' עלואן חיבר ספר "מעשה גדולים" על הפרשיות-ג' חלקים על בראשית ושמות, ובו 3000 משל וסיפור, בהקדמה כותב המחבר על יחוסו: "עלואן ב"ר שמעון ב"ר בנימין ב"ר חסא מגזע אבידני עד אבידן בן גדעוני". נדפס בירושלים תשל"ב-תשל"ד.

רבי עלי בן זכריה הארבלי

התמנה לראש ישיבת בגדאד בשנת ה' אלפים ז' (1250). ההסטוריון אבן אל-פוטי כתב כי בשנת 648 להגירה (1250) "עאלי בן זכריה היהודי מארבל ביקש כי יתמנה לראש הקהילה היהודית. חפצו ניתן לו. הוא נתקבל לפני הוזיר שמינה אותו לשופט הראשי. הלה הושיבו לפניו, ואחרי שהודה לה' ונביאו אמר לו: "אני ממנה אותך מנהיג על בני דתך-דת מבוטלת על ידי דת האיסלם, אשר אלקים יאריך ימיה כל עוד השמים והארץ קיימים. ותשפוט בין אלה שיביאו את דברי ריבותיהם לפניך, תצוה עליהם לפי חוקי דתם ותאסור עליהם מה שאסור לפי דתם". אחרי כן קם מלפניו, לבש הגלימה באולם בית הקאד'י, ויצאו אתו קבוצה של יהודים מאנשי באב אל נובי (שם שכונה בבגדאד) ואתו כתב המינוי אשר נתן לו בדיוואן".

ר' עלי מכונה בדיוואן ר' אלעזר הבבלי: "גאון בית יעקב כפיר דת אשר מקבצאל הוא רב פעלות", "מקור חכמה ומדע ואשר באמת לו נתכנו בבין עלילות ומעלתו ירושה מאבותיו". שני בניו

נקראו בשם: זכריה ויהושע. זכריה היה "סגן הישיבה", ונפטר צעיר לימים בטרם קיבל עליו את משרת "ראש הישיבה", יהושע-מכונה השר "אשר מהדרו מלאה ארץ תהלות".

רבי פראג' חיים יהודה

נולד בשנת תר"ח-נפטר בחול המועד סוכות תרנ"ו

בנו השלישי של הגביר ר' שלמה יחזקאל יהודה. היה חכם גדול ובקי במדעים. הוא הקדיש זמן רב להכנת תבנית המשכן וכל כליו בהתאם לתיאורו בתורה ובמסורה. אחיו ר' שמעון יחזקאל אסף למטרה זו את כל החומר הנמצא במקורותינו, ואחרי שהשתמש בו הביאו לדפוס וקרא לספר "אהל מועד". אך תוך כדי נדודיו אבד ממנו בעודו בכתב-יד.

ר' פראג' חי שנים רבות בקרב בני משפחתו בירושלים. בתחילת תרמ"ב נסע בשליחות הכולל להודו,כי הממונים על הכוללות קנו בתקופה ההיא את שדה שמעון הצדיק, ושאפו להקים עליו בית-כנסת, ושמו את עיניו בר' פראג' לשלוח אותו כשד"ר, כי היה קרוב למשפחת ששון העשירה, אך שליחותו זו לא הביאה לתוצאות מוצלחות ביותר.

לפני פטירתו יצא לאור ספרו "ותתפלל חנה" בשני חלקים, שחוברו לזכר אחותו חנה כאתון שנקטפה באיבה בת י"ט שנה, בהיותה בבומביי. כן השתתף בחיבור ספר "יערת הדבש" לר' יחזקאל יעקב רחמים, שהוא אוצר השרשים למקרא, למשנה ולזוהר. עליו באה הסכמת הראשל"צ ר' רפאל מאיר פאניז'יל, הרה"ג אליהו סלימאן מני ואחדים מרבני טבריה. כן חיבר ספר "משמיע תפילה ורנה "ועניני יראת שמיים גם מעט דינים, נדפס בירושלים תר"ן.

בשובו לירושלים בשנת תרמ"ה השתתף עם אחיו ר' בנימין ליסוד ועד לבני בבל. בסוף תרנ"ג נסע בשליחות עצמו לבומביי. בדרכו לארץ ישראל חלה בבגדאד ונפטר שם בגיל 47 שנה. רבינו יוסף חיים הספיד אותו.

ר' שלמה תווינא כתב על תבנית המשכן של ר' פארג': "נתכבדתי לראות מפעל יקר ונשגב מעשה ידי אמן... זרע קודש כמוהר"ר חיים נר"ו הן הראני את מעשה תקפו וגבורתו, ופרשת מעשה ידיו להתפאר תבנית המשכן על כל כליו, דבר דבור, וקרשיו וקרסיו, בריחיו עמודיו ואדניו,עם כל כלי הקודש אשר ישרתו בהם, ארון ולוחות ושברי לוחות וספר משנה תורת משה איש האלקים מונחים בו, כרובים וכפורת ופרוכת, מזבח לעולה ולקטורת, והמנורה ושלחן הפנים וקשותיו ומנקיותיו, וחצר המשכן ומיתריו ויתדותיו, עם דמות וצורות ישראל במעמדם והכהנים בעבודתם ולויים בשירם ובזמרם, ויצירת משה ואהרן" (בשבועון "פרח" תרמ"ג).

תבנית המשכן של ר' פראג' חיים נמכרה בירושלים בראשית שנת תרס"א, ועד היום לא ידוע היכן נמצאת. יש אומרים כי המוזיאון הבריטי בלונדון רכש בזמנו את תבנית המשכן, אך כיום לא ידוע מה עלה בגורלה.

רבי צאלח בן ר' יוסף מצליח

נפטר בשנת תקמ"ה

ישב על כסאו של רבי צדקה חוצין ז"ל בשנים תקל"ג-תקמ"ה. ר' צאלח ובנו ר' נסים היו מהפייטנים הגדולים של יהדות בבל. חלק מהפיוטים נדפסו בסידורים ובמחזורים. וחלק עודנו בכתב יד.

ר' צאלח הצטיין בחיבור פיוטים וגם בהשמעתם בקולו הערב. מתוך ארבעים פיוטיו נדפסו עשרים ושניים מהם.חיבר גם פיוטים לכבוד אישים שונים,ביניהם לשדרי"ם מארץ ישראל: ר' יעקב סורנאגה, שד"ר חברון: ר' יעקב ב"ר חיים יוסף אלישר, ושד"ר צפת: ר' משה שפירא..

חלק מחידושיו נתפרסמו בספרו של ר' יעקב הרופא "נאוה תהלה", וכן בספריו של ר' שלמה תווינא: "נופת צופים", "כתבנו לחיים" ו"חנוכת הבית לדוד". מתוך 27 מכתבים שנשתלחו אליו בשנים תקל"ה-תקמ"א,נראה שהיה תקיף ובעל השפעה גדולה. המכתבים היו בעניני הלכה וקהילה, ונשלחו מסוריה, פרס וכורדיסתאן. יש כאלה ששלחו תלמידים מארצות שונות ללמוד אצלו.הוא חתום על קבלת עדות בית-דין, יחד עם ר' צדקה חוצין ור' מנחם ב"ר שלמה, וכן על שטר משנת תקמ"ג, יחד עם ר' יצחק מרדכי שמאש. הרב "זבחי צדק" מזכיר סיפור שהיה בימי הדבר מפי בתו רחמה (בסימן קט"ז).

רבי צאלח בן ר' דוד חי

נפטר בליל רביעי ה' אלול תרנ"ד

מגדולי המלמדים במדרש תלמוד תורה ובעל מידות תרומיות. בביתו התאכסנו כמה משליחי ארץ ישראל שביקרו בבגדאד. ביום י"ט טבת תרל"ח, בעת שלימד ר' צאלח במדרש תלמוד תורה, נפל קיר של אחד החדרים שהיה רעוע, ומתו שבעה ילדים, בין המתים היו שני בניהם של ר' ששון ור' נסים, בניו של ר' אליהו בן ר' משה חיים. הראשון היה בן 11 שנה, והשני בן 14.

ר׳ צאלח חיבר כמה פיוטים. מהם נדפס פיוט אחד הפותח במלים: ״צור רם על כל רמים א-ל חי העולמים״. הפיוט נדפס ב״שירות ושבחות״ בבגדאד חסר שנת דפוס ״ספר השירים״, בגדאד תרס״ד. ״ספר הפזמונים״ ירושלים תרפ״ט.

הערכה על ר׳ צאלח נתפרסמה ב״מגיד מישרים״ (שנה ה גליון 52, י״א תשרי תרנ״ה).

רבי צאלח בן מנחם דניאל גרג׳י

נפטר ביום כ״ב תמוז תר״נ

בנו השלישי של מנחם דניאל גרג׳י. אביו היה אחד הגבירים המפורסמים בבגדאד בזמנו של הנשיא מרדכי שאשה. עיירות רבות בסביבות בגדאד היו שייכות למשפחה, ורוב אדמות העיר חילה היו שלהם.

ר׳ צאלח הקדיש רכושו שבחילה שליש לישיבה שעל-יד קבר יחזקאל הנביא (הקבור בכפר כפיל), שליש לבית החולים ״ביקור חולים״ בבגדאד, ושליש לתלמודי-תורה בשביל ילדי העניים. ר׳ אברהם חמוי כינה אותו: ״שר בשרים, נגיד הנגידים, נטע איתנים מוסדי ארץ הגביר המפואר סיניור צאלח דניאל יצ״ו... ״(״פרח״ שנה תרמ״ד, גליון 49).

בימיו נעשה נסיון לגזול את קבר יחזקאל מידי היהודים. הוא עמד בפרץ ויחד עם אחרים ביטל את הגזירה, ר׳ צאלח הקדיש את פירותיו של שוק בכפר כפיל להחזקת הישיבה. בסוף ימיו התגורר בכפר כפיל שם רצה למות. אחרי פטירתו נקבר בחצר קבר יחזקאל הנביא בן שני צדיקים. על מצבתו הוצבה כתובת שחוברה בידי רבינו יוסף חיים ז״ל:

"כאן קבור איש יקר ונכבד בעמו

הוא האיש צאלח מנחם דניאל שמו

זה מקומו שבחר בחייו לעצמו

שכב בו אחר פטירתו לבית עולמו

להגן עליו זכות הצדיקים אשר עמו

כאן יעמוד עם כל מתי עמו

ויקבל טל התחייה מאת אלקיו

יום 22 תמוז 5650"

(לפי "מסע בבל" לר' דוד ששון עמ' קס-קסא).

רבי צדקה ב"ר משה חוצין

נולד בבגדאד ח' בשבט תרל"ו-נפטר בירושלים א' באדר תשכ"א

מצאצאיו של הרב צדקה חוצין הראשון. התחנך בילדותו ב"מדרש תלמוד תורה" אצל ר' עבדאללה עיני ור' משה רפאל שלום ז"ל אח"ך למד תורה בבית-המדרש "בית זלכה" אצל ר' אלישע דנגור.

היה בקי וחריף, עוסק בתורה יומם ולילה. כל הנהגותיו והליכותיו היו לפי מידת החסידות. היו לו כמה ישיבות בבגדאד, שלימד בהן ביום ובלילה. היה שוחט ומוהל, שמל מאות תינוקות שלא על מנת לקבל פרס, ובשבתות הלך ברגל אף למקומות מרוחקים כדי לקיים מצות מילה.

בשנת תרס"ד עלה לארץ ישראל יחד עם ר' יחזקאל עזרא רחמים ור' יעקב סופר. הם נסעו בשיירה בעגלות רעועות, שילמו סכומים גדולים כדי שינוחו בימי השבתות וכעבור 39 ימים הגיעו עד יפו בערב חג השבועות. באסרו חג שבועות עלו לירושלים. ר' צדקה ביקר בערי הארץ, השתטח על קברי הצדיקים בירושלים, חברון, טבריה וצפת. ואחרי חודש ימים חזר לבגדאד.

את קדושתו נראה מהמקרה דלהלן: פעם אחת רצו להכניס לימודי-חול ב"מדרש תלמוד תורה". הוא עשה הפגנות גדולות נגד זה, וסיכן את עצמו כי רצו למסרו לממשלה, ומרוב חסידותו וקדושתו לא נגעו בו לרעה.

בשנת תרפ"ד עלה שנית לארץ יחד עם משפחתו והשתקעו בירושלים. בשנת תרפ"ט בנה בית-כנסת וישיבה בשם "שמש צדקה" בשכונת גאולה בירושלים. בבית-הכנסת שלו השתדל שתפילת שחרית תהיה בהנץ החמה אפילו בראש השנה וביום הכיפורים. כן התנהלו שם שיעורי-תורה קבועים ביום ובלילה.

בשנים תש"ג, תש"ד ותשי"א הדפיס בירושלים שלוש חוברת בשם "מקיץ נרדמים"–מוסר לראש השנה. החוברת של שנת תש"ג הופיעה בשתי מהדורות. בסוף חוברת זו פירסם פיוט על סדר א"ב, תשר"ק המתחיל במלים: "תזכו לשנים רבות", הופיע בירושלים גם על שני דפים בודדים.

רבי צדקה ב"ר סעדיה חוצין

נולד בחלב בשנת תנ"ט-נפטר בבגדאד בשנת תקל"ג

לפני שנת תק"ג היתה מגיפה בבגדאד. בשנת תק"ג נפסקה, והקהילה היהודית התחילה להתארגן מבחינה רוחנית. הנשיא משה ב"ר מרדכי פנה לר' רפאל שלמה לניאדו ראש רבני ארם צובא, וביקשו שישלח להם מגדולי תלמידיו שיכהן אצלם כרב, ובחר ברבי צדקה חוצין.

מספרים כי לאביו של ר' צדקה, הרב סעדיה חוצין לא היו לו בנים של קיימא. בהיוולד לו בנו צדקה, השליכה אותו אמו ליד הכניסה לבית-הכנסת. ראה נשיא הקהילה תינוק בוכה, מונח על מפתן בית-הכנסת שאל על הוריו, ואמרו לו כי זהו בנו של ר' סעדיה אשר אין בניו מתקיימים. ריחם הנשיא על הילד, לקחהו לביתו גידלהו ולימדו תורה. בהיותו בגיל ט"ו שנים כבר דרש ברבים, כמה רבנים פנו אליו בשאלותיהם בעיניין הלכה. ביניהם: ר' שמעון דוויק הכהן, ר' עמנואל חי ריקי, הרב מצליח יחיאל עובדיה בן משה דוד בעל "חזון עובדיה" ואחרים. בשנת תצ"ה חתם על פסק-דין בענין עלי הגפנים יחד עם רבני ארם צובא.

ר' צדקה גרם למהפכה במצב הרוחני בבגדאד. התרבו לומדי תורה בעיר, ובזכותו התחילה תקופת שגשוג רוחני. הוא תיקן תקנות ומנהגים. מפורסמים שני מנהגים שנקבעו עד היום אצל יהודי בבל:

א) בכל ראש השנה, אחרי סעודת הבוקר, מתאספים חבורות של אנשים לקרוא תהלים ואדרות- בבתי כנסת או בבתים פרטיים (ביום א' דראש השנה-"אדרא רבה", וביום ב'-אדרא

זוטא.

ב) מעוברות ומניקות לא־יתענו בתשעה באב, שלא תבאנה לידי סכנה מן החום.

מחיבוריו הרבים. נדפס ספרו "צדקה ומשפט" ח"א-שו"ת על השו"ע ע"י הראשל"צ הרב יצחק נסים ז"ל בירושלים תרפ"ו. שאר החלקים עדיין בכתב-יד. ספרים נוספים שעדיין בכתב-יד הם: א. הגהות וביאורים על הרמב"ם, טור ובית-יוסף. ב. "עבודת הצדקה"–דרושים על התורה. ג. ספר דרושים. ד. "מעשה הצדקה"–שו"ת. ה. "מעיל צדקה"–על ד' טורים ורובו של "אבן העזר". ו-ז. שני ספרי שו"ת (בלי שם). ח-ט. חמשה כרכים-שו"ת ודרושים, שלח עם שיירא מבגדאד לארם צובא כדי להדפיסם בויניציה. באחד ממכתביו לרבו ר' רפאל שלמה לניאדו כתב: "עתה באתי להודיע למוכת"ר {למורי כבוד תורתו} שהנה שלחתי ספרי אשר טפחתי ורביתי חמשה ספרים עם השיירא הבאה לקראתם ואני רוצה לעשות אותם שני ספרים: ספר אחד של דרושים על סדר הפרשיות וספר אחד שו"ת. רוב שלום תדרוש משמי להיקר נבון וחכם סי' {סיניור} דוד אלטראס שיעשה עמי חסד של אמת לשולחם לויניציה להדפיסם ולעשותם כל דף ב' עמודים כמו ספר "בירך יצחק" והדף יהיה יותר רחב ויהיה נייר נאה והמעות מוכנים הם ועושה אני אותם פולצא למחניכם קודש. אחלי יכונו שישתדל סי' הנז' בעסק זה ולית ליה פסידא {ואין לו הפסד} כי כספנו באמתחותינו ומגלגלין זכות ע"י זכאי ושכמ"ה {ושכרו כפול מן השמיים}. וד"ש לאהובי ורעי הרבנים ח"ר יאודה קצין וח"ר ישעיה וח"ר יצחק ואת אחיך תפקוד לשלום". בדרך התנפלו שודדים על השיירה ושדדו את כתב היד של הספרים, וכך קרה גם לכ"י של ספרי ר' משה בנימין בדרכם לקושטא. (ראה עליו בערכו).

דברי-תורה שלו הוזכרו בספרי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, ביניהם: בספר "נאוה תהלה" לר' יעקב יוסף הרופא (ירושלים תר"ה, מזמור קכד, דף קמ"ח ע"ב), "זבחי צדק" לר' עבדאללה סומך (חלק ב, בגדאד תרפ"ד, דף צז), "נופת צופים" לר' שלמה תווינא (בגדאד תרל"ט, דף ג ע"א), "רב פעלים" לרבי יוסף חיים (חלק ב', ירושלים תרס"ג, אבן העזר סימן לג. חלק ג. ירושלים תרס"ה, אבן העזר סימן יא). ר' צדקה נזכר גם בספר "מעשה נחושים" ("מסע בבל" עמ' רלא).

מאז בואו לבגדאד, היה ר' צדקה דן יחיד במשך עשר שנים. אחרי שנת תקי"ג ערערו על עובדה זו,אז החליט הנשיא יצחק ב"ר דוד ישועה גבאי לצרף אליו שני רבנים אחרים לדון עמו. ר' צדקה ראה בזה פגיעה בכבודו ולא הסכים להצטרף עם הדיינים האחרים. כעבור זמן קצר התפשרו ביניהם, ור' צדקה הסכים שלא לדון יחידי. הוא חתום על קבלת עדות ב"ד יחד עם ר' מנחם ח' שלמה (בן שמעון מזרחי) ור' צאלח מצליח, במקום אחר הוא חתום על קבלת עדות יחד עם ר' אליהו יצחק ור' שלמה בנימין, ויתכן שאלה היו חברי בית-דינו.

בשלהי שנת תקל"ב ובתחילת תקל"ג פרץ דבר כבד בבגדאד שהפיל חללים רבים וביניהם גם את "הנשיא" וכמה רבנים גדולים, במגיפה זו נפלו גם שלושת בניו של ר' צדקה חוצין: סעדיה בכור, נסים ויעקב. בכל שבת נהג ר' צדקה לדרוש בפני הקהל, ב"שבת שובה" של שנת תקל"ג נהפכה הדרשא להספד על הנופלים במגיפת הדבר. מחמשת בניו נשארו רק שניים: אברהם ומשה. האחרון היה פייטן ידוע וחיבר פיוטים רבים (ראה עליו בערכו).

רבי ראובן בן יוסף בלבול

נפטר בשנת תרס"ז

היה תלמידו של ר' אלישע דנגור ז"ל.הצטיין בחריפותו ובקיאותו, כיהן כראש הישיבה ויצאו מתחת ידו כמה רבנים גדולים: הרב יהודה פתייא, הרב שמעון מרדכי, הרב ששון דנגור ועוד. היתה לו דרך מיוחדת בלימוד התלמידים, ידע "איך להכניס בלבו יראת שמים עם תלמוד תורה, ולא היה נותן לשום תלמיד מנוחה אלא שואל אותו שאלות כדי לדעת אם הם ממשיכים בסוגיא. והיינו לומדים אצלו ארבעה ימים גמרא, וביום חמישי-פירוש רש"י על הפרשה, ובימי החגים היינו לומדים אצלו הלכות דבר בעתו" (קץ הימין עמ' קכו).

ר' ראובן סבל יסורים והיה מתפרנס בדוחק ובצער. השאיר אחריו חיבור של דרושים מלוקטים על חמשה חומשי תורה שהעתיק אותם תלמידו ר' יהודה פתייא ז"ל, ואח"ך עברו לתלמידו ר' יהושע משה ז"ל. בדרוש על מסכת אבות נמצאת חתימתו וחתימת ר' יהודה פתייא.

רבי ראובן ב"ר דוד נאווי

נפטר בשנת תקפ"א

תלמיד מובהק של רבי משה חיים ז"ל. זקני בגדאד מספרים עליו אגדה זו: בתחילה לא היה ר' ראובן בעל תפיסה מהירה, אם כי היה מופלג בחסידותו, פעם אחת בשבתו בבית-המדרש לפני רבו ר' משה חיים-התקשה בהבנת סוגיא אחת בגמרא. רבו גער בו, ר' ראובן נעלב, נכנס לבית-הגניזה שנמצא בבהכ"נ של הישיבה, בכה על גורלו המר ונרדם. השמש לא הרגיש בו, ובתום התפילה נעל את דלתות בהכ"נ ויצא.בחצות הלילה פקח ר' ראובן את עיניו, וירא והנה זקן בא לקראתו ובידו כוס מים קרים. בהיותו צמא בגלל השרב הגדול ששרר באותו קיץ-הושיט יד ימינו, לקח את הכוס מיד הזקן, בירך "שהכל" שתה אותו בגמיעה אחת, וישן שנית. מאותו היום נהפך ר' ראובן מן הקצה אל הקצה,והיה חריף ובקי וניצח את רבו בהלכה, עד שר' משה חיים אהבו כנפשו. ועוד בחייו-בשנת תק"ע-מינהו רבו במקומו לראש הב"ד יחד עם הדיינים ר' יעקב פתחי ור' דוד באבא.

סיפר הרב יהודה פתייא ז"ל: ר' ראובן נאווי נהג ללבוש בגדים פשוטים בלכתו ללמוד בישיבה. יום אחד בא רב מירושלים לבגדאד, כדי לשאול את ר' ראובן נאווי על פירוש סוגיא אחת בגמרא, שרבני ירושלים לא ידעו לפרשה, והפנו את הרב הזה לר' ראובן. נכנס החכם הירושלמי לישיבה ושאל את הרב נאווי: "האם ר' ראובן נאווי נמצא כאן"? עדיין לא בא-ענה הנשאל- ובנתיים עד שיבוא תאמר לי מה אתה רוצה.הסביר לו את הקושיא על הסוגיא, והרב פירש לו את כל הענין. אמר הירושלמי לר' ראובן: הגד לי באמת, האם לא אתה בעצמך ר' ראובן נאווי? כששמע דבר זה ר' משה חיים, הוסיף לו עוד עשרים גרוש על משכורתו החדשית.

כן סיפר עוד: פעם אחת במוצאי שבת היה להם קרוב משפחה שהתחתן, ונהגו לעשות סעודה גדולה במוצאי שבת, הלכו כל הקרובים לסעודה, ועזבו את ר' ראובן לבדו בבית, ועמו עוזרת אחת שתעזור לו בצרכי הבית.ישב הרב ללמוד, וכתב בגליון מה שהוקשה לו. לאחר מכן כיבה את הנר והלך לישון. כעבור חצי שעה התעורר מהשינה, עורר את העוזרת להדליק לו את הנר, וחזר לכתוב על הדף שלידו, ושוב ישן,אחרי זמן מה שוב התעורר, עורר את העוזרת, הדליקה את הנר ושוב כתב את מה שחידש. בפעם השלישית שוב התעורר, עורר את העוזרת להדליק לו את הנר.וישב לכתוב מה שהתחדש לו.אמרה לו העוזרת: למה אתה מעורר אותי כל פעם? הבטיח לה הרב שלא יעוררנה עוד. אח"ך התברר, שהיתה קושיא לר' ראובן ותירץ אותה, בא אליו הרי"ף בחלום ואמר לו: "התירוץ הזה לא יכון לפי דברי",והוכרח לתרץ תירוץ אחר. אח"ך בא אליו הרמב"ם בחלום, ואמר לו שהתירוץ שתירץ לא יתיישב לפי דבריו, ותירץ תירוץ שני. ובפעם השלישית בא אליו הרא"ש בחלום, ואמר לו שהתירוץ לא יתאים לפי דבריו, ואז תירץ תירוץ שלישי שיתאים לפי שלושתם.

כן סיפר עוד: פעם אחת בא חכם אחד לבקש הסכמה מר' ראובן על ספרו שכתב.חשב החכם הזה כי ר' ראובן הינו תלמיד, אמר לו:תן לי את הספר לראותו עד שיבאו הרב נאווי. עיין בו, ותוך חמשה רגעים אמר הרב למחבר:כל מה שכתבת אינו נכון, והסביר לו את הדברים. התפלא המחבר שתוך חמש דקות עבר על כל הספר, וידע שהוא הרב נאווי, וביקשו לתקן את הטעון תיקון. עיין ר' ראובן בספר ותוך חצי שעה, תיקן את הדברים, ומסר לו את הספר להדפסה. (שלושת הסיפורים מתוך "קץ הימין" עמ' קכ"ח-קכ"ט).

חידושי-תורה מר׳ ראובן הובאו בספרי תלמידיו: ר׳ יעקב יוסף הרופא, ור׳ עבדאללה סומך, ר׳ שלמה תווינא, ור׳ יוסף חיים ז״ל.

זקני בגדאד מספרים על פטירתו: בשנת תקפ״א באו לדון לפניו עשיר ועני. ר׳ ראובן חייב את העשיר וזיכה את העני. כעס העשיר מאוד ודיבר סרה על הרב.באותו רגע פתח ר׳ ראובן את דלתות היכל הקודש בפני כל הציבור, וביקש שיסתלקו מהעולם שניהם, הוא והעשיר בזמן אחד, כדי שיוכלו לעמוד לדין בפני בית-דין של מעלה, אכן באותו חודש נפטרו שניהם. באו העשיר בחלום לקרוביו, והודיע ״שהדין היה כמו שפסק הרב ראובן נאווי״.רבו ר׳ משה חיים הספידו, ומרוב צערו אמר עליו: ״אולי ראו אותו בשמיים שהוא גדול ממני ומפני זה לקחו אותו״. את ר׳ ראובן נאווי הכתירו בתואר-כבוד שונים: ״הרב המופלא והדיין המצויין״, ״אביר התורה״, ״הרב המובהק, החריף והשנון״... הוא חתום על ״הסכמה״ משנת תקע״ב (נדפסה ב״אהל דוד״ חלק א, עמ׳ 378).

רבי רחמים בן שלמה דוד בן יעקב

נולד בבגדאד תקצ"ו-נפטר בירושלים ב' טבת תרע"ו

היה חכם ובקי גדול בתורה. בשנת תרס"ח עלה לירושלים יחד עם בני משפחתו.

היו לו שבעה בנים ושלוש בנות, אשר שניים מהם התפרסמו כחכמים גדולים: ר' יחזקאל עזרא והראשל"צ ר' יצחק נסים ז"ל (ראה עליהם בערכם). בן נוסף : ר' אברהם חיים היה תלמיד חכם מופלג וחסיד, והרביץ תורה ברבים. נפטר בירושלים ביום ב' דר"ח תמוז תשי"ד.

תשובה אחת מר' רחמים, פירסם בנו ר' יצחק נסים בספרו "יין הטוב", אורח חיים סימן נ"א (נדפס בירושלים תש"ז).

רבי רפאל יצחק חיים

נפטר סביב לשנת תש"ז

מתלמידיו של הרב משה רפאל שלום ז"ל. היה אחד מחכמי השוחטים הגדולים, ואחרי זה התמנה כחבר בית-הדין. בשנים תש"ה-תש"ז כיהן בתפקיד "ראש הרבנים". כן היה סופר סת"ם וכתב כמה ספרי-תורה בכתב-יד נאה.

היה יפה תואר ויפה מראה, משכמו ומעלה גבוה מכל העם, והיה הדור בלבושו ונראה כמו מלאך ה', עד שקראו לו בחיבה: "המלאך רפאל". הוא היה מסדר רוב החופות, כן חנן אותו ה' בקול ערב.

ר' משה מריד"ך ז"ל אמר עליו, כי היה שלם בכל: בקול, במראה והופעה מהודרת.ר' יהושע משה ז"ל היה במחיצתו כשלשים שנה.הוא חתום על "הסכמה" משנת תרע"ז בענין קופת "ויברך דוד" יחד עם רבני בגדאד. כן הוא חתום על מכתב לקהילת בומביי משנת תרע"ד יחד עם ר' עזרא ראובן דנגור, ר' ששון כצור'י ור' יעקב ב"ר יוסף חיים. בטבת תרפ"ב חתם יחד עם ר' עזרא צאלח אדם, על תשובה לחברת "עשה חסד" בכלכותה.

ר' רפאל יצחק חיים נפטר ביום שבת מתוך דברי-תורה. בן שבעים היה במותו.

רבי רפאל בן ר' אליהו קצין

נולד בארם צובא תקע"ח-נפטר בשנת תרל"א

החכם באשי הראשון היה ר' רפאל קצין, שהתחיל בכהונתו בד' בשבט תר"ט.היה בן יחיד לאביו ר' אליהו קצין (תקי"ח-תק"ץ), אב ב"ד בחלב. בפטירת אביו נדד מעיר לעיר, ובשנת תקצ"ז הגיע לפרס. בהקדמתו לספרו "דרך החיים" כתב: "כי גדול כאבי, על הלקח ארון הקדש ראש ב"ד מקודש קדשה רבה... הרב אדוני אבי... ואני בתוך הגולה, גולה ומטולטל בטלטולא דגברא...גר אנכי מאר"ץ (מארם צובא) ועיר מולדתי... כי אל ארץ הנגב גליתי, לא סופרים ולא ספרים דרך לנגדי. אנכי בדרך נחני ה' באתי לערי פרס ומבט עיני בצור'י (על משקל "ותבט עיני בשורי") והנה אחינו בית ישראל היושבים שם הלכו בצ'ערות (בדומה "הלכו בסערות") מחמס'ת המינים (על משקל "מחמשת המינים") צרי'ם וצרו'ת (בדומה ל"שרים ושרות") כאשר אותה מראש הודעתי ומקדם אותה גליתי באגרת מגיד מיצרי'ם (על

משקל "מגיד מישרים") כאשר עיניך תחזינה מישרים... "אחרי שהלך למקומות שונים הגיע לבגדאד ביום ר"ח אייר תר"ו, והתאכסן בביתם של בני הגביר עזרא זלכה, שנפטר באותה שנה במחלת הדבר שפרץ שם.

עם בואו פרצה מחלוקת גדולה בבגדאד. רוב הגבירים והעשירים רצו להוריד את הרב עובדיה ב"ר אברהם הלוי ממשרת אב ב"ד ולמנות במקומו את ר' רפאל קצין. רוב החכמים נטו אחרי ר' עובדיה והתנגדו למינויו של ר' רפאל קצין. שתי הקבוצות אף כונו בשמות: הנוטים אחרי ר' עובדיה נקראו "כת עבידי" והנוטים אחרי ר' רפאל קצין–"כת קציני". לבסוף ניצחה כת עבידי ור' רפאל קצין גורש מבגדאד באדר תר"ז.

ר' רפאל נסע לקושטא ובידו כתב המלצה לר' מיכאל יעקב ישראל בחתימת נכבדים מבני כיתתו, בו מבקשים את ראש רבני קושטא למנות את ר' רפאל לחכם באשי-משרה שלא היתה נהוגה עד אז.הסולטאן מינה את ר' רפאל קצין לחכם באשי על בגדאד ואגפיה ונתן לו כתב מינוי("פירמאן"), אות כבוד ("רתב"ה) ולבוש –מלכות ("אלבשה"). ביום ד' בשבט תר"ט בא ר' רפאל לבגדאד לשמחת תומכיו, והתחיל בתפקידו כחכם באשי.

הנוסע בנימין השני שהיה בבגדאד בשנת תר"ח כתב, שר' רפאל קצין היה "בן שלושים שנה בעל תואר פנים וזקנו יורד על פי מדותיו והיה נכבד מאוד בעיני פאת הפלך אשר העמיד ארבעה אנשי-חיל למשמר על פתח ביתו תמיד. ומלבד אלה נתונים לו ששה יהודים הסרים למשמעתו לכל אשר ישלחם להוציא פקודיו לאור. בעת יצא מדלתי ביתו החוצה אז אנשי חיל משמרתו רוכבים על סוסים לפניו כלפני נסיך הארץ. לאות יקר וגדולה נושא על לבו את אות הכבוד הגדול מהממשלה

(נישאן ארדעאן) אשר רק מעטים מבני ישראל ישיגו אות זה מן הממשלה הרוממה" ("מסעי ישראל" עמ' 45). כשישב על כסא הרבנות, הנהיג סדר בעניני הקהילה, הוא הסיר את ר' עובדיה הלוי ממשרת אב ב"ד והחזיר למקומו את ר' אליהו ב"ר יהושע עובדיה.

אך אחרי שלוש שנים התחזקה "כת עובידי", והורידה אותו מכהונתו בחודש תשרי תרי"ב. ר' רפאל נסע שנית לקושטא וגם לאזמיר, והצליח לקבל פסק דין לטובתו מראש רבני תוגרמה ר' מיכאל יעקב ישראל, ר' אברהם ענתבי מארם צובא, ר' חיים פלאג'י ור' יהושע אברהם קריספין מאיזמיר.למרות פסקי-דין אלו לא הצליח ר' רפאל לשוב למשרתו. הריב בין שתי הכיתות "כת קציני" "וכת עבידי" נמשך זמן רב גם לאחר מות שני המועמדים הנזכרים. ר' סלימאן חיבר שיר לכבוד ר' רפאל קצין, "שמחי נפשי ורנני בשמחת הרב קאציני", ר' עבדאללה חצ'יר חיבר לכבודו שיר המתחיל במלים: "עטרת פז תשיר לראש קאציני".

ר' רפאל קצין חיבר שבעה ספרים: א)"אגרת מגיד מיצרים" (קושטנדינה תקצ"ז) כעין "קול קורא" ליהדות אירופה לבוא לעזרת אחיהם שבפרס. ב) "דרך חיים"–ויכוח נגד הנצרות, נגד ספר "נתיבות עולם" שחיבר נוצרי בשנת ת"ר,קושטאנדינה תר"ח. ג) "דרך האמת". כנ"ל. נזכר בהקדמתו לספרו "דרך החיים". ד) "לקוטי אמרים" כנ"ל. נדפס פעמיים. בפעם השנית נדפס באיזמיר בשנת תרט"ו עם תרגום בלאדינו. ה) "מערכת השולחן"–על שו"ע חו"מ, בכ"י (מזכירו בהקדמתו ל"דרך חיים". ו) "לחם המערכת" על הספר "תקפו כהן" בכ"י (שם). ז) "יין הרקח" (ר"ת: ר'פאל ק'צין ח'זק)–דרושים, בכ"י, (שם) ספר זה התחבב על רבים ועשה לו שם גדול. חידודי תורה ממנו הובאו בספריהם של ר' שלמה תווינא "אילה שלוחה",ור' חיים פלאג'י בספרו "רוח חיים". בשנת תר"ט כתב ר' רפאל הקדמה לספר

"שמן הטוב" לר' יעקב ב"ר יוסף הרופא. הקדמתו זאת מוכתרת: "הקדמת מעלת הרב חותם המלוכה הרב המופלא וכבוד ה' מלא בנן של קדושין כמהר"ר רפאל קצין נשיא גולה דעוב"י {דעיר ואם בישראל} בגדאד ואגפיה יע"א {יעזרה אלקים}.

רבי רפאל עמנואל בליליוס

מוצא משפחת בליליוס מוניציה שבאיטליה, ר' יעקב ב"ר עמנואל בליליוס היה חבר הישיבה הכללית בוויניציה בשנת תק"ד.

ר' רפאל עמנואל היה תושב בגדאד שהיגר להודו ושם התעשר. ביקר בירושלים בשנת תרמ"ז כנזכר בספר הבקורים של ביה"ס "דורש ציון", אחרי שבע שנים עלה אליה שנית.בהזמנות זו הירבה במעשי-צדקה וחסד. ובין השאר קנה חצר אחת בשכונת "מחנה יהודה" אשר הקדיש אותה לטובת ביה"ח "משגב לדך" בירושלים. בלוח האבן אשר נקבע שם לזכרו נאמר: "הבית הזה קודש הוא, נדבת השר... לעי"נ {לעילוי נפש} אחותו מישרה שנלב"ע ג' מנ"א תרנ"ד".

ר' רפאל עמנואל הוא בנה של הנדיבה שמחה-סימה בליליוס, אשר הורישה סכום כסף עצום (סכום הכסף שנערך ביום היוודע צוואתה, נערך לכדי 800.000 דולאר שנגהאי) לטובת ביהכ"נ הראשי "רבן יוחנן זכאי" בירושלים, שמפירות ההקדש נהנים עניי עיר הקודש בלי הבדל עדה. ר' רפאל עמנואל עסק גם בצרכי ציבור בעיר מגוריו. ושנים אחדות היה חבר המועצה המחוקקת בהונג קונג אשר בהודו.

ר' שניאור זלמן מענדילאוויץ בספרו "עבודת ה'" (ירושלים

תרמ"ד) –הכולל באורים על התורה ודרושים-מזכיר את ר' רפאל עמנואל בהקדמתו, בין השרים והטפסרים באנקרן חינה. תוך כדי מסירת דו"ח קצר משליחותו בערים שונות .

בנו של ר' רפאל עמנואל בליליוס יצחק נשא את בתו של הגביר הבגדאדי הנודע יוסף בן אברהם שלום יוסף, שהקים את ישיבת "פורת יוסף" בירושלים, והקדיש להאת כל נכסיו שנמצאו בבגדאד, בכלכותה בבומביי ובערים אחרות בהודו ובסין.

אשה אחת בשם רבקה בליליוס, אולי ממשפחתו של ר' רפאל עמנואל-פנתה לרבי יוסף חיים ז"ל, שידפיס את חשבונה את ספרו "קאנון אל נסא-חזורייתא ותפסוריהום".

רבי שאול יוסף לניאדו

נפטר בשנת תר"ו

עלה על כסא "הנשיאות" אחרי פטירת הנשיא יצחק גארח ושימש במשרה זו זמן קצר. המיסיונר האנגלי יוסף וולף שהגיע לבגדאד ב–9 באפריל 1824 פגש אותו ואת ר' משה חיים וסיפר בשבחו.

בכ"י של ר' שמואל צדקה נאמר,כי הוואלי עלי פאשה התחשב מאד בבקשותיהם של הנשיאים: יוסף משה, אברהם תורכי,מרדכי שאשא, שאול לניאדו, הגביר דוד סודאי ושותפו נסים זלכה.

בשנת תקצ"א תקף את תושבי בגדאד דבר כבד מאד ושטפון העיר. בדבר זה נפל בנו של ר' שאול לניאדו.

נכדו של ר' שאול, ר' שלמה ב"ר משה לניאדו כתב כי סבו עזב את הנשיאות מפחד מלשינות. בנו של ר' שלמה, יוסף לניאדו קנה בחודש שבט קצ"ו ספר בכ"י שכתב "אליהו אברהם משה תוויא יצ"ו". ספר זה מכיל סיפורים שונים בערבית-בבלית באותיות רש"י, כתיבת חצי קולמוס.

רבי שאול משה סלימאן דוד חי מועלם

נולד בבגדאד-בתר"ע-נפטר בירושלים ביום ו בכסליו תשל"ט

התחנך בבית-המדרש "בית זלכה" ושימש כחזן, שוחט ומוהל. לפרנסתו עסק במלאכת החייטות, ולמד קבלה מפי ר' יהודה פתייא ז"ל ועסק בה ביחידות.

עלה לארץ בשנת תש"י, נדד ממקום למקום ולבסוף השתקע בירושלים. כעבור מספר שנים עזב את מאלכת החייטות ועסק בהתמדה בלימוד הקבלה בישיבות "הר ציון" ו"פורת יוסף", בשנת תשכ"ג ייסד את ישיבת "בן איש חי" בבהכ"נ של הגורג'ים ברחוב חפץ. הוא הצליח להשיג כמה כתבי-יד חשובים של רבנים מקובלים, העתיקם, כתב להם הקדמת ופרסמם לראשונה בירושלים. ביניהם: שלושה ספרים של רבי יוסף חיים ("תורה לשמה"–תשל"ג, "מלאך הברית" ו"בן איש חיל" חלק ג –תשל"ו), שלושה ספרים של ר'אליהו מני מחברון (מזכיר שלום"–תשכ"ב, "ברכת אליהו" ו"מעיל אליהו"–תשכ"ו). חיבר פירוש על "ספרא דצניעותא".

בשנתו האחרונה הקים קרן גמ"ח, הלוואות לנזקקים בלי רבית. עד יומו האחרון למד ולימד בישיבת "בין איש חי" את תורת הקבלה.

רבי שלום דנגור

נולד בשנת תקצ"ג-נפטר בשנת תרע"ו

למד בבית-המדרש "בית זלכה" אצל הרב עבדאללה סומך ז"ל. היה מורה במדרש תלמוד תורה ואח"ך שימש כדיין.

בשנת תרנ"ז נתמנה ר' שלום כרב במצרים. לאחר שבע שנים חזר לבגדאד בשנת תרס"ד. בתרס"ז נתמנה לחכם באשי בעיר סוויס. בין השנים תרנ"ט-תרע"ד ביקר ר' שלום בארץ חמש פעמים, וקנה אדמות בנגב המערבי (בסביבת "ניר יצחק") שנקראו על שמו "אדמות דנגור".

לפני פטירתו ציווה לקוברו שם, אולם בניו לא יכלו לקיים את צוואתו בגלל מלחמת העולם הראשונה והקרבות שהשתוללו שם, ונקבר בעיר סוויס.

רבי שלום נוריאל

מגדולי תלמידיו של רבי משה חיים ז"ל, ור' שלמה בכור חוצין מכנהו "הרב החריף" ("הלבנון" שנה ו, תרכט, גליון יב) חידושי תורה ממנו הובאו בספר "נופת צופים" לר' שלמה תווינא (נדפס בבגדאד תרל"ט, דף לז, א).

בנו יצחק אף הוא היה תלמיד חכם. ר' עבודי יחיא משה בספרו "דורש בעדי" דף מ"ח כתב: "ושמעתי בשם המרוחם ח"ר יצחק ח"ר שלום נוריאל זצ"ל פי' הפ'...".

רבי שלמה אברהם שוחט

נפטר לפני שנת תר"א

היה חבר בית-דינו של רבי יחזקאל אלייא יחזקאל ור' אלייא יחזקאל סופר. שלושתם חתומים על קבלת-עדות בבגדאד משנת תקמ"ה (נדפסה ב"דגל מחנה אפרים" לר' אפרים לניאדו, ירושלים תרס"ב אבן העזר סימן ב).

בנו האחד של ר' שלמה אברהם: ר' רחמים חתום על הסכמה משנת תקע"ב, בנו השני ר' יוסף חתום על כתובה מתאריך י"ז באדר א' תקע"ה.ר' שמעון נכדו (בן ר' רחמים) העתיק בבגדאד בשנת תקס"א את הספר "שולחן טהור" לר' דוד פארדו, שנדפס באמשטרדם בשנת תקמ"ו, והוא חותם על "שטר חילוק מתנות וצדקות" מתאריך אייר תקפ"ט (כ"י ששון מס' 576)

בני משפחת שוחט היו אף פייטנים.יוסף ב"ר אברהם שוחט (אולי אחיו של ר' שלמה הנ"ל) היה משורר, שיר אחד ממנו נמצא בכ"י ספר "שירים ותשבחות" (שנמצא ברשותו של א' בן יעקב). ונכתב בבומביי בשנת תר"ד. השיר מתחיל במלים: "יהיה הצורר חולה ובעל המס יכלה". ר' אברהם ב"ר יוסף שוחט (תקצ"א-תרל"ג) שהיה מלמד תינוקות בבגדאד, ור' יצחק בן יוסף שוחט (תקצ"ג-תרצ"ד) שהיה רב. חזן ומורה בנאצריה-אף הם היו פייטנים.

רבי שלמה אלבצראוי

נפטר בתל-אביו בי"ג אדר תר"צ

יש אומרים כי שמה של משפחה זאת לפנים היה "בכר", ורק אח"ך נקראו בצראוי על שם עיר מוצאה. בנו של ר' אברהם ב"ר משה חיים אלבצראוי ואחיו של ר' נסים אברהם.נודע כפייטן ומחבר ספרים. היה תלמיד-חכם צנוע. חתנו של רבי שלום משה חי גאגין (בנו יחידו של הרב חיים אברהם גאגין הנודע בשמו המקוצר אג"ן).

ר' שלמה חיבר פירוש על התורה בשם "דבר שלמה", הוציאה אותו לאור אשתו אסתר בת הרב גאגין וכתבה הקדמה בראשו. בהסכמות לספר מכנהו הראשל"צ הרב בצמ"ח עוזיאל: "החכם הנכבד דעסיק באורייתא תדירא חסיד ועניו כש"ת... "הרב חזקיה שבתאי מתאר אותו: "כאיש רצוי לכל, מוקיר רבנן ותלמידיהון, שקדן בתורה ונהנה מיגיעו". הספר כולל אוסף של חידושי תורה מדברי חז"ל, ביניהם: רש"י, רמב"ם, הראב"ע, אברבנאל ועוד, נדפס בת"א תרצ"ב אחדים משיריו כונסו בסוף ספרו, ומהם מוקדשים לכבוד הרבנים: הראשל"צ ר' יעקב מאיר, ר' חיים נחום, ר' חזקיה שבתי ועוד. יתרם עודם בכתב-יד.

רבי שלמה בכור חוצין

נולד בשנת תר"ג-נפטר בח' תשרי תרנ"ג

מייסד אחד מבתי-הדפוס בבגדאד.התחנך בבית-המדרש "בית זלכה", והיה אחד מגדולי תלמידיו של רבי עבדאללה סומך ז"ל. הנוסע אפרים נימארק שהיה בבגדאד בשנת תרמ"ד, סיפר בשבחו של ר' שלמה, ומנה אותו בין גדולי תלמידי הרב סומך.

נוסף להשכלתו התורנית, היה גם פייטן (ידועים לנו חמשה מפיוטיו) ועסקן ציבורי מובהק. הוא אחז בעט-סופר, והיה משתתף קבוע בכתבי-עת רבים שיצאו לאור בכמה ארצות: בעתון "הלבנון" פורסם תשעה מאמרים, בעתון "המגיד" פירסם כחמישים מאמרים ורשימות, ב"הצפירה" כתב כארבעים מאמרים, מדי פעם בפעם פנה אליו עורך העתון בשאלות שונות מעל דפי העתון, וכעבור זמן קצר קיבל תשובות לשאלותיו, בעתון "פרח" פירסם כעשרים רשימות, וכן כתב בעתונים: "חבצלת", "המליץ", "מבשר", וה"דובר". רשימותיו עסקו בנושאים שונים: ספרות ישראל והסטוריה של עם ישראל. כן כתב מאמרים רבים בתולדות יהודי בבל בזמנו, וכן אלה שעוסקים בתיאור מצבם של יהודי פרס וכורדיסתאן,שבהם ניסה לעורר את הנדיבים לבוא לעזרתם. מאמריו היו מיוחדים בסגנונם הבהיר והמקורי, ומהם ניכר אהבתו לתורה ולקדשי האומה. רשימותיו שימשו מקור ראשון לידיעת המתרחש באזור יהדות בבל וסביבתה. בבבל פרצו מדי פעם בפעם מגיפות קשות, ור' שלמה דיווח אודותיהן. החל משנת תקצ"ב עד שנת תרי"ב פרצה מגיפת הדבר חמש פעמים. בדבר שפרץ בתרי"ב נפטר הראב"ד ר' יעקב יוסף הרופא. בשנים תרכ"ו-תרל"ז שוב הפילה מגיפה זו חללים רבים ופרצה חמש פעמים נוספות.

הרב חוצין תיאר את המגיפה שפרצה בתרל"ז וכתב במכתבו "מן המדבר דעל נהר דייאלא אשר במדינת בבל": "גם בשנה זאת קצף ה' על בת בבל... ויהי כאשר החל הנגף בעם, רוב אחינו בית ישראל ...ברחו מן העיר מהם נמלטו אל ההרים והכפרים, ומהם שמו אל המדבר פניהם לגור באהלים, והנה הם פזורים על פני השדה כצאן אשר אין לו רועה... וגם אני אחוזת מרעי יצאנו בגולה ביום ערב ר"ח אייר דנא... וסבלנו תלאות רבות על כל מדרך כף רגלינו... חיים חיי צער". ("הצפירה" שנה ד,גליון 20, י"ח בסיון תרל"ז). בעת פרוץ המגיפה ברחו כ–20.000 יהודים מן העיר אל ההרים והכפרים, וסבלו רבות מהערבים. אלה שנשארו בעיר-רובם היו עניים מרודים והיתה צפוייה להם סכנת כלייה. ר' שלמה פנה מעל דפי "הצפירה" שהופיע בורשה, וביקש לערוך מגביות בחו"ל למען הנפגעים. הכספים נשלחו לגביר יעקב שאול יוסף משה, באמצעות השר משה מונטפיורי. בחודש סיון פסקה המגיפה וכל הבורחים שבו למקומותיהם. מגיפה זו עוררה גם בעייה הלכתית: רבי יוסף חיים ז"ל נשאל: "בשנת תרל"ז ברחו כמה בעלי בתים מעירנו בגדאד מחמת החולי שקרה באותה שנה בקיץ, לתקפ"ץ (לא תקום פעמיים צרה), הלכו למקומות הערביים יושבי אוהלים. והיה לבעה"ב אחד שני אוהלים זה בצד זה, והא' יושבים ביום ובלילה, והא' אין צריכין לו ביום כלל, אלא רק בלילה ישנים בו..." (שו"ת "רב פעלים" חלק א, אורח חיים סימן כח).

בין השנים תרל"ט-תרמ"ט פרצה שוב המגיפה במשך שלוש פעמים, ובמגיפת תרמ"ט נפטר ראש רבני בבל רבי עבדאללה סומך ז"ל. על כך כתב ר' שלמה באמאמו מאלול תרמ"ט: "זה כחודש ימים נראו בתוך גבול ארץ בבל ובצרא עקבות.. מחלת הקלירא... רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, אנשים גבורים, חסידים ואנשי מעשה... וילכו באשר הלכו... לשכון

באהלי קדר, וחייהם תלואים להם מנגד מתגרת ידי הערבים הפראים אשר זה דרכם כסל לשלול שלל ולבוז בז, גם אני ואחוזת מרעי יצאנו בגולה ביום כג לחדש מנחם אב שעבר וסבלנו יסורים קשים ומקים" ("הצפירה" כרך טז, גליון 216. כ' תשרי תר"ן, עמ' 884).

בשנת תרכ"ז נוסדה חברת "מקיצי נרדמים" ע"י בעל "המגיד". והרב חוצין נתמנה לבא כוחה. הוא שיתף בה עשירים ואחד חברים מגדולי הרבנים והנכבדים בבגדאד, ביניהם: רבי יוסף חיים, ר' ששון אליהו הלוי, ר' דוד מאיר יוסף נסים, הגביר יעקב מעשה ועוד. בשנת תרכ"ז עמד בראש הסניף של החברה העולמית "חברת שומרי תורה". בשנת תרכ"ח יסד "חברת שומרי מצוה" בבגדאד, ונתמנה לסגן נשיא החברה. בתקנות החברה נאמר: "יש לתת לב ולשים עין על מצב חנוך הבנים, וביחוד על חנוך יתומים ובני עניים... לעורר את לבב נדיבי עמינו לחומלה על העניים והאביונים , וביחוד על הצנועים המושכים יחדיהם מקחת צדקה בפרהסיא... להשתדל בנשואי יתומים ויתומות ובני עניים. להשגיח על עוברים ושבים וביחוד על חכמי ועניי ארץ ישראל תוב"ב..."

בשנת תרל"א נתמנה ר' שלמה למנהל "מדרש תלמוד תורה". הוא הצטיין בכוח זכרון מיוחד, וידע כמה מסכתות מהתלמוד בעל פה ממש. יעקב אוברמאיר (שהיה בבגדאד בשנים תרכ"ט. תר"מ) כתב שר' שלמה "ידע כמה מסכתות ממש בע"פ ואם איש ישאלהו על איזה מאמר חז"ל, תיכף יודיעהו איה מקומו באיזה מסכת ובאיזה דף, ודרך למודו נאה וישר והוא בקי בארבע (חלקי) שו"ע. (ה"מגיד" שנה כ, תרל"ו גליון 6). ר' יהושע משה ז"ל כותב בדומה לזה: "היה חריף ובעל שכל מהיר, והיה לו ישיבה בבוקר בבית-הכנסת "אבו מנשה", והיה חלון פתוח מחדרו של הרב בעל

"זבחי צדק" מוהר"ר עבדאללה סומך זצ"ל, וכשהיה רוצה לדעת איזה פסוק בתנ"ך, אז היה שואל מהחלון להרב שלמה בכור על מקום הפסוק בתנ"ך..." ("קץ הימין" עמ' קלא)

ר' שלמה רצה ליהנות רק מיגיע כפיו, ולא הסכים בכל ימי חייו לקבל תמיכה מכספי הציבור. בשנת תרכ"ז פתח בית-מסחר לספרים חדשים גם ישנים, וכתבי-יד וסחר עם כל ארצות המזרח, לבית מסחרו קרא "וזאת התורה", וברשימת הספרים משנת תרל"ב כתב: "בשבטי ישראל אודיע נאמנה שאנוכי הח"מ הקימותי לי פה בבגדאד במדינת בבל יע"א בית מסחר לספרי עברית שונים למיניהם, הן ספרי תנ"ך... הן ס' תלמוד ומפרשיו ופסקי דינים... ואחלה את פני סוחרי ומוכרי ספרים אשר בארצו' הודו ופרס ערבסתאן וכורדיסתאן כי יואילו נא לפנות בטובם אלי... גם את סופרי ומדפיסי ספרים אשר בארצות אירופה... יוכלו לשלוח על ידי באמצעות ידידנו ח"ר משה ח"ר אהרן ידיד הלוי נר"ו בעת בעי"ת בירות יע"א... "בא כוחו בהודו היה ר' אליהו ב"ר יעקב ברכאל תושב כלכותה (ראה אודותיו בערכו). ר' שלמה סיפק ספרים עתיקים וכתבי-יד לבתי-עקד לספרים באירופה, וביחוד לאוצר –ספרים של המוזיאון הבריטי בלונדון.

רבי יוסף חיים מזכיר שאלת ר' שלמה: "שאל ממני ת"ח אחד פה עירנו יע"א, שהוא יושב ולומד כל היום בבית-הכנסת אשר היתה בתחילה מדרש, וקורין אותה בשם בית-הכנסת של אבו מנשה, והוא אינו נהנה מאחרים, ומתפרנס ממקח וממכר של ספרי הקודש הנדפסים בליוורנו וערי אשכנז... ("רב פעלים" ח"ב, ירושלים תרס"ג סימן כד).

בשנת תרמ"ח ייסד ר' שלמה בית-דפוס בבגדאד. זמן רב לפני כן, בשנת תרכ"ג הוא פנה לסיר משה מונטיפיורי מעל גבי עתון

"המגיד" וביקשו "שאולי יכשר בעיניו לקבוע בכאן בתי-הדפוס, שלא יש בכל בבל וסביבותיה שום בתי-דפוס הזמין ר' שלמה מליוורנו. בכל הספרים שהדפיס בבית-דפוסו בשלוש השנים הראשונות-העלים את שמו ושם העיר בגדאד, כי לא היה בידו רשיון מהשלטונות. על הספרים שכתב "מעשה נסים" ו"מעשים טובים" שהדפיס בשנת תר"ן, רמז: תר"ן לשון אלם שיר שב"ח {שלמה בכור חוצין}, בשנת תרנ"א קיבל רשיון מהשלטונות, והדפיס את שמו ושם העיר בשערי הספרים. בפתח הספר "קול ששון" לר' ששון ב"ר מרדכי שהוציא לאור בשנת תרנ"א-כתב: "נתעוררתי להוציא לאור על הוצאותי בבתי-דפוסי אשר הקימותי לי מחדש פה בגדאד ברשיון ממשלתנו הרוממה..."

אחרי פטירתו של ר' שלמה בכור חוצין בשנת תרנ"ג-המשיך בניהול בית-הדפוס בנו יהושע, וגם אז נקרא בית-הדפוס על שם ר' שלמה האב. החל משנת תרס"ב נקרא שם הבן על שערי הספרים. בית-הדפוס התקיים עד שנת תרע"ג. נדפסו בו למעלה משבעים ספר הכוללים ספרי-הלכה, דרושים, פיוטים, סיפורים וסידורי-תפילות. יש מהם שנדפסו בפעם הראשונה בבית-דפוסו, ומהם שנדפסו תחילה בהודו, קושטא, אמשטרדם, ברלין,וילנה, ליוורנו וערים אחרות, והוא הדפיסם שנית לתועלת הכלל.ר' שלמה השתדל להוציא לאור "מכתב עת"י בבגדאד, הגיש בקשה לממשלה, הבקשה הועברה לקונסטנטינופול-אך הרשיון לא ניתן. אברהם חיים סומך מבגדאד כתב: אין מכתב-עתי אחד לישראל בעירנו, לא בשפת עבר ולא בשאר לשונות... ומהראוי כי אחינו שם הקרובים אל השרים (בתורכיה) ישתדלו בדבר הזה, כי רב ברכה בו, כי מכתב-עתי אשר יעמוד תחת הנהגת אדם גדול בחכמה ובירא כהרב חוצין יצ"ו, בלי ספק יביא תועלת רבה לאחינו פה" ("הצפירה" שנה טז, גליון 109, כ"ח אייר תרמ"ט, עמ' 446).

ר׳ שלמה הדפיס בבית-דפוסו כמה ספרים בערבית-יהודית: את ההגדה של פסח שתירגם לערבית וחלק מסידור התפילה, סיפור מגילת אסתר–״קצת אסתר״ ״בשפת ערבית בלשון מליצה״ ועוד.

רבי שלמה ב״ר יחזקאל יהודה

נולד בבגדאד תקע״ט-נפטר בירושלים כ״ב תשרי תרל״ב

מיוחס למשפחה רמה שהקימה מתוכה נגידים ואנשי-שם, שתהילתם מלאה ארץ, ואשר שם-משפחה זה נודע בכל ערי המזרח הרחוק. (מוצא המשפחה משולשת מעתוק, וראה עוד בערך ר׳ מעתוק).

ר׳ שלמה היה הראשון ממשפחת יהודה, שבא להשתקע בארץ ישראל. בהיותו בן חמש שנים-בשנת תקפ״ד-מתה עליו אמו רחל בת רבי משה חיים ז״ל, בקיצור שנים. סבו ר׳ משה חיים לקח אותו לביתו,גידלו ולימדו תורה ודעת, עד שהתפרסם בחכמת התורה וביראת שמיים.

בהיותו בן חמש עשרה שנה נשא לאשה את רימה בת הגביר פרג׳–חיים בן עבדאללה יוסף, אחות פרחה אשת הגביר ר׳ דוד ששון מבומביי. רימה היתה פקחית ולמדנית. עוד בנערותה למדה תלמוד, שולחן ערוך וזוהר עם אביה שהתפרסם כבעל-תורה ובעל ספרייה גדולה בבבל. כן הצטיינה בידיעת השפות הערבית והעברית.

בשנת תרי״ד החליט ר׳ שלמה לעזוב את בגדאד ולעלות ארצה, למרות תנאי הארץ הקשים בימים ההם. בצאתם מבגדאד

ליוו אותם רבים מנכבדי העדה. הם יצאו מבגדאד בחודש סיון תרי"ד. הנסיעה מבגדאד לארם צובא ארכה ארבעים יום. והיתה מלווה בסכנות גדולות. נסיעתם היתה בשיירה דרך המדבר הגדול ברכבם בכרכרה על דבשות גמלים. שודדים וחיות-טרף ארבו באותם ימים לנוסעים, וכל נסיעתם היתה בחזקת סכנה. ר' שלמה התנה עם אנשי השיירה, כי הם ינוחו מנסיעתם מליל שבת עד מוצאי שבת, ותמורת קיום תנאי זה שילם להם סכום כסף גדול. ביום כ"ו באייר תרט"ו הם הגיעו לירושלים והתאכסנו בבית הרב עבדאללה ב"ר משה חיים שהיה דוד אחי אמו.

חתנו ר' יהושע ילין כתב עליו ש "היה מעודו יושב אוהל ועוסק בתורה ועבודה. אביו אשר היה סוחר בהודו בעיר כלכותה, הורישו על חלקי נחלאות בתים של ערך חמשה ועשרים אלף לירה שטרלינג, שמהכנסת שכירותם היה חי חיי עושר וכבוד ברמה, ומפריש חלק הגון מהכנסתו לדברים של צדקה ומעשים טובים. בבואו לירושלים הקציע מיד חדר אחד בביתו לישיבת עשרה תלמידי חכמים שישבו כל הימים ללמוד תורה, וגם הוא בעצמו היה יושב תמיד ולומד אתם יחד, ויקבע להם פרס תמידי שיספיק להם די פרנסתם. ובירושלים היה לו מכיר ומודע מארץ מולדתו מבצרה, איש עשיר וסוחר בצבע "נול" ושמו אברהם בצרווי.החכם הזה דר בחצרו... וכפעם בפעם היו מבקרים זה את זה בביתם".

(ר' יהושע ילין ב"זכרונות לבן ירושלים" עמ' 25–24). כן מוזכר ש"את הונו הגדול עזב ר' שלמה בידי אחיו ששון בבלכותה, ומפירותיו שהיה מקבל הירבה לתת צדקות ותמך בידי תלמידי חכמים ובמוסדותצדקה וחסד בלי הבדל בין ספרדים לאשכנזים" (ש' רואזניס. "קורות היהודים בתורכיה" חלק ה'. עמ' 445).

בבואו לירושלים לקח ר' שלמה תחת ניהולו את ישיבת "כנסת יחזקאל" שנוסדה ע"י אביו ר' יחזקאל בשנת תר"ד. הוא קנה בית בעיר העתיקה ברחוב חב"ד ובנה עליו עלייה, אשר הקדיש אותה לבית-כנסת וישיבה למכוונים וקראה בשם ישיבת "חסד א-ל". בישיבה זו למדו תורת-הנגלה והנסתר גדולי החכמים בירושלים.החכמים נשארו בישיבה במשך כל ימות השבוע, ולא הלכו לבתיהם כי אם ביום הששי אחה"צ עד מוצאי שבת. ר' שלמה פירנס אותם מכספו ומכספי יתר קרוביו בבגדאד ובהודו. לישיבה זו קנה אוצר ספרים גדול בעל ערך רב. (הספריה נפלה בידי הערבים במלחמת השחרור בשנת תש"ח)

על אחד מכותלי הישיבה היתה קבועה אבן-שיש וכתוב עליה:

"האבן הזאת היתה לעדה לפני הבא בחצרות א-ל

אשר הרים והקים יסודה הגביר המצביר בכח א-ל

משכן בנה לתורה ולתעודה מקום מקדש נחלת א-ל

פזר נתן מלא חמדה צדיק נעלה שלמה יחזקאל

מהולל בקולרנה ותודה, נפשו תחסה בצל א-ל

ונחזה בשוב גולת יהודה אל מקדש י-ה והראל

והבית בהבנותו כת"ר לפ"ק, ושמו נקרא חסד א-ל

בסוף שנת תרנ"ח ובתחילת שנת תרנ"ט פרסמו חכמי הישיבה "קול קורא" בשבועון "מגיד מישרים" שיצא לאור בכלכותה, לבוא לעזרת הישיבה.

ר' שלמה חיתן כמה מבניו ובנותיו עם אשכנזים, ונתחבב על כל העדות בארץ. בהשתדלותו נבנה בית-הכנסת "תפארת ישראל" לעדת כוללות ואהלין בעיר העתיקה בירושלים. בסוף ימיו הגיעה אליו שמועה כי ששון אחיו שהתגורר בהודו, איבד בעסקיו את כל כספו ואת כסף ר' שלמה, עד כי ר' שלמה התרושש ולא נשארה לו פרוטה. גם במצב הקשה הזה חסך מהוצאות ביתו ונתן לעניים צנועים מתנות בסתר.ב"אבל כבד" שפירסם ר' ישראל דוב פרומקין עורך "החבצלת" (שנה ב' גליון 2, כ"ז תשרי תרל"ב, עמ' 14) על פטירת ר' שלמה נכתב: "ביום השמיני חג העצרת, נשמע קול נהי בת ציון תתפ"ח.. על מות הרב המפורסם לשם ולתהלה, נכבדו שוע איש רם ונשא, ממשפחה נשאה, כמוהר"ר שלמה יחזקאל ששון (צ"ל:יהודה) בדמי ימיו... מי ימלל רובי חסדיו וגודל נפשו היקרה וענות רוחו הנקיה "הה! נפשינו עלינו תשוחח. על אוכל כי נכרת מפי עניים רבים ות"ח נכבדים אשר תמך בידם בהצנע לכת..."

רבי שלמה בן משה בן שיך שאול לניאדו

נולד בשנת תרכ"ח-נפטר בי' מנחם –אב תרצ"ח

נכדו של הנשיא שאול לניאדו, ומצד האם– היה נכדו של רבי יצחק ב"ר מרדכי בן רבי ששון מרדכי ז"ל. פרט ליחוסו, היה בעל שכל ישר ומתון בדין, ה' חנן אותו בכוח זכרון נפלא, עניו כגול ונחבא אל הכלים, והיה מכובד בעיני הכל.

אחרי פטירת סבו-רבו רבי יצחק מרדכי-בשנת תרע"ד נתמנה במקומו ראש ישיבת "בית המדרש מאיר אליהו". כן התמנה לחבר ב"ד לערעורים וחבר הועד הרוחני. בתוקף תפקידו זה, התיר כמה נשים עגונות יחד עם חבריו הדיינים.

לר' שלמה לניאדו היתה שלשלת יחוסין מר' שמואל לניאדו ז"ל, שכיהן בקודש כראש הרבנים בארם צובא, היא חלב. ר' שמואל ידוע בכינויו: "בעל הכלים", מחבר הספרים:"כלי חמדה" – פירוש על חמשה חומשי תורה, "כלי יקר"–על נביאים ראשונים, "כלי פז"–על ספר ישעיה ועוד. ר' שמואל לניאדו היה חי בתקופת מרן רבי יוסף קארו ז"ל, ובספריו הוא מזכיר שמועות ששמע מרבו של מרן, מהר"י בי רב, ממרן עצמו, מהאר"י ז"ל, ממהר"ם קודיברו, מרבי משה נג'ארה, והר' שלמה אלקבץ (מחבר הפיוט "לכה דודי"), ממהר"ם אלשיך, ומעוד גדולי רבני צפת שחיו באותה תקופה. נכדו ר' לוי לניאדו כתב בהקדמתו לספר "כלי פז": "לא אוכל לספר אחת מני אלף משבחיו וקילוסיו". (ספרי "כלי חמדה" על חמשה חומשי תורה, נדפסו מחדש ע"י "מכון הכתב", בשנים תש"מ-תשד"ם. הספרים "כלי יקר" על יהושע ושופטים יצאו לאור בשנים תשמ"ה-תשמ"ו). מסורת רווחת בידי משפחת לניאדו, כי מרן ר' יוסף קארו נתבקש ע"י קהילת חלב לכהן שם כמנהיג רוחני, מרן לא יכל ללכת לשם, אך

ישיבת בית הכנסת "מאיר אליהו" הרבנים יצחק מכמל, ששון דניאל, עזרא סופר, ששון סחייק, נסים כדורי, שלמה לניאדו, מיכאל ירמיה, אליה חבה, דוד מוצפי, יחזקאל עבודי, יעקב משה שמש.

Yeshivot Meer Eliahu Synagogue, the Rabis Jacob Shamash, Yeheskel Aboudi, David Mussaffi, Elia Habba, Michael Yermeya, Shlomo Liniadou, Nissim Kadouri, Sasson Sehayik, Ezra Soffer, Sasson Daniel, Isaac Mukamal.

שלח להם במקומו את רבי שמואל לניאדו, וכתב להם: "שלחתי לכם איש אשר כמוני". (ראה עוד בהרחבה תולדותחייו של ר' שמואל לניאדו במבוא לספר "כלי חמדה" על בראשית, כתובים בידי הרה"ג ר' עזרא בצרי שליט"א אב ב"ד ומנהל "מכון הכתב").

ברשותו של ר' שלמה לניאדו היו כתבי-יד רבים שלא נדפסו. הוא היה נוהג לספר סיפורים רבים על זקנו ר' ששון מרדכי. רבי יהושע משה ז"ל מציין בספרו "קץ הימין" (עמ' קל"ה) שר' שלמה היה נוהג לרשום כל דבר שקרה בימיו, עד כדי כך שאפילו אם עדו "סליחות" בשביל עצירת גשמים-היה כותב את זה. כן כתב שראה "אצלו כמה יומנים של זקנו הרב ששון מרדכי זצ"ל".

ר' שלמה חתום על "הסכמה" נגד חילול שבת משנת תרס"ט, יחד עם רבי יוסף חיים ורבנים אחרים.

רבי שלמה בן עאבד תווינא

נולד בבגדאד בשנת תרט"ז-נפטר בכלכותה בכ"ד אלול תרע"ג

משפחת "תווינא" נקראת כך על שם הכפר "תויני" שליד ארם צובא, משם בא האיש הראשון ממשפחה זו לבגדאד, יחזקאל עזרא, יחד עם רבי צדקה חוצין בשנת תק"ג.

ר' שלמה תווינא התחנך בבית-המדרש "בית זלכה", ולמד תורה אצל רבי עבדאללה סומך ז"ל.הוא היה תלמיד חכם גדול בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ, שוחט ובודק ודרשן מעולה. בשנת תר"מ בערך, הוזמן לבומביי ע"י הגביר יחזקאל בן יהושע גבאי, כדי לשמש רב לקהילה היהודית שם וללמד את בניו לימודי היהדות. שנת תרמ"ה עבר לכלכותה, שימש בה כרב

והיתה לו השפעה על צעירים ומבוגרים כאחד. בתחילה התפלל בבהכ"נ "מגן דוד", אך עקב חילוקי דעות בינו לבין הגבאים-פתח בית-כנסת פרטי בביתו.רבים העדיפו להתפלל בביכ"נ זה שהיה פתוח ללא שלטון הגבאים.

ר' שלמה לא חי מקופת הציבור, אלא התפרנס מהוראת לימודי-קודש ועברית בבית-הספר שהקים אליהו בן דוד יוסף עזרא, וכן מעבודת השחיטה. בשנת תרמ"ח הקים בית-דפוס, אשר בו הדפיס בעיקר את ספריו הרבים. כן ייסד שבועון בשם "מגיד מישרים", שערך אותו במשך 12 שנים תרמ"ט-תרס"א בשבועונו פרסמו סופרים שונים ידיעות מארצות המזרח הקרוב והרחוק. ונכתבו בו מאמרים על עניני דת, ספרות , כלכלה, הסטוריה ועוד.כן פורסמו בו תשובות בהלכה ודרושי-הספד שונים.

יכולו הספרות: ר' שלמה חיבר, ערך ופירסם שלשים ושניים ספרים בכל תחומי היהדות, תירגם שבעה עשר ספרים מערבית לערבית בגדאדית, ובכללם: כל ספרי התנ"ך, התפלות, פרקי-אבות ועוד. השאיר אחריו חמשים וחמשה ספרים בכתב-יד, על התורה, על החגים, הלכות, דרושים ועוד. כמה מספריו התפרסמו בחלקם בשבועונו "מגיד מישרים". הוא הדפיס שבעים ואחד ספרים בבית-דפוסו, והיה נוהג להדפיס כמה ספרים בבת אחת.

ר' שלמה זכה להערכה רבה, גם מצד אורחים ומבקרים למיניהם: ר' מרדכי ליב בן ר' דובער שביקר בבומביי בשנת תרמ"ד כתב עליו: "ידעתי אותו ואת שיחו ואוכל לומר עליו מי כמוהו מורה" ("פרח" שנה ז תרמ"ד,גליון 43). בהסכמתו לספר "מדרש אליהו" של ר' שלמה תווינא (נדפס בכלכותה תרמ"ח),

כתב עליו הרב אליהו בן יהושע עובדיה מבגדאד: "רב חיליה לאורייתא, בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. מעת היותו ספק בין שבעה עשר לשמונה עשר וילך הלוך וגדול בתורה ובחכמה... רבים השיב מעוון בחכמתו ובמתק מעשיו... חכו ממתקים וכולו מחמדים בלול במקרא במשנה ובגמרא... וה' נתן חכמה לשלמה עשות ספרים הרבה... מה נעמו אמרותיו אמרות טהורות איש אחד מהרמתיים שיראת חטאו קודמת לחכמתו מה טוב חלקו ומה נעים גורלו אשרי העם שככה לו, פה מפיק מרגליות...

באותה שנה, כתב עליו רבי אליהו מני (רבה של חברון) בהסכמה לספרו "שמע שלמה"–פירוש על קהלת עם שרח הערבי... ועם פי'... בשם שמע שלמה. מאת... חכם שלמה תווינא. ירושלים תרמ"ח): "איש יקר רוח רב תנובות... מזכה את הרבים, בדרשותיו הערבים בקהל עם אמוני, עי"ת עי"ת כלכתא עדת ה'... רב חביבאי הרב המובהק ונוגה לו ברק, כמוהר"ר שלמה עאבד משה תווינא... חכמת ישרים חובר חבורים, ספורים נחמדים שכולם מחמדים...". בשנת תרמ"ט כתב עליו השד"ר ר' נסים בן ישראל ששון בהסכמה לפירושו של ר' שלמה "מעשה תקפו" על מגילת אסתר עם שרח הערבי: "בשבטי ישראל הודעתי נאמנה. כי בעוברי פה (כלכתא) בשליחותייהו דרבנן קדושים, עיני ראו את מפעלות גבר בגוברין חכם חרשים וכליל לאשים... דורש טוב לעמו כמוהר"ר שלמה עבאד תווינא נר"ו אשר תרגם את כל התנ"ך עם המחזורים של כל השנה בלשון ערבי...".

בחודש תמוז תרס"ז חתם ר' שלמה תווינא על "קבלת עדות" בכלכותה יחד עם שליח טבריה ר' יחיה אדהאן ושליח ירושלים ר' יעקב בכור שלום. שלושתם כתבו פסק דין ושלחוהו לאישורו של רבי יוסף חיים בבגדאד, נדפס בספרו "רב פעלים" חלק ד.

אבן העזר סימן א'.

שני סיפורים מספרים על ר' שלמה תווינא... סיפור ראשון: האחים של ר' שלמה נפטרו מיד לאחר לידתם. בהתקרב זמן לידתו של שלמה, הופיע אליהו הנביא בדמות זמן ובישר לאמו כי יולד לה בן תלמיד חכם חשוב מאד. כאשר נולד, נשאר שבע שנים אילם ולא דיבר. אח"ך פתח את פיו.נשלח לתלמוד תורה, גילה כשרונות גדולים ועלה בחכמתו על כל יתר התלמידים.

סיפור שני: כאשר נפל ר' שלמה למשכב בגיל חמשים שנה, נמצא בכלכותה חכם אחד בשם אליהו, שהכריז כי הוא תורם מחייו שבע שנים בשביל ר' שלמה תווינא. ואמנם כעבור שבע שנים נפטר ר' שלמה תווינא בן חמשים ושבע שנים.

רבי שלמה ב"ר שמעון מזרחי

נפטר בערך בשנת תק"ב

ישב על כסא הבנות בבגדאד אחרי רבי יצחק ברזאני (המכונה: "חכם השלם הדיין המצויין. עצום ורב"). הוא כתב "ספר המדידות ופירוש אצטראלב" (כ"י ששון מס' 52)

בסוף שנת תק"ב היה דבר כבד בבגדאד שהפיל חללים רבים. המון רב ברח לסביבה הקרובה וביחוד לארם צובא. מגיפה זו נזכרה בספר "כסא שלמה" לרבי רפאל שלמה לניאדו ז"ל (סימן א' דף ז, ב) שכתב: "וכבר חכם בני הי"ו הלא בתשובה סימן ג' שהשיב על שאלה שבאה מבבל אחר המגפה החזיקו אנשים בעסק קידושין וכתובות...". (הספר נדפס בירושלים תרס"א, ונדפס מחדש ע"י "מכון הכתב" בשדמ"ת).

כמעט כל חכמי בגדאד נספו בדבר זה, ואיתם יחד נפטר גם ר' שלמה מזרחי. השאיר אחריו שני בנים: האחד-ר' מנחם שהיה סופר וכותב קמיעות. חתום על קבלת עדות ב"ד יחד עם ר' צדקה חוצין ור' צאלח יוסף מצליח, נפטר בשנת תקל"ג. השני ר' יחזקאל שנפטר ביום כ"א בסיון התכ"ו.

ר' שלמה מזרחי היה השריד האחרון לבית אדוני ("ברזאני" או "מזרחי"), אשר שימשו בכתב הרבנות בבגדאד זמן רב, קרוב למאתיים שנה.

רבי שמואל אדוני (ברזאני)

לפני כחמש מאות שנה,עמדו בראש קהילת מוצל רבנים ממשפחת אדוני (ברזאני). אבי משפחה זו הוא: הרב נתנאל הלוי המכונה "באבו סבא" (=האב הזקן). הוא חי בסוף המאה הט"ו למנינם, בעיר בארזאן שבכורדיסתאן העיראקית, והיה איש קדוש בעיני כל יהודי כורדיסתאן. במותו בנו מסביב לקברו בנין מפואר ומאות יהודים משתטחים על קברו.

בנו רבי שמואל, אף הוא היה איש קדוש ונערץ כאביו. מסיבות לא ידועות הוכרח לעזוב את עירו ברזאן. לפי מסורת משפחתית אחת, ישב ר' שמואל על כסא הרבנות במוצל בראשית המאה הט"ז למנינם, וייסד שם ישיבה גדולה שאליה נהרו תלמידים מכל הסביבה. ר' שמואל מוזכר גם ב"ספר החזיונות" לרבי חיים ויטאל.

מסורת יהודית מספרת, שר' שמואל לא ידע לקרוא אותיות הא' ב' עד גיל 5 שנים. הוא נכנס לחדר, סגר את הדלת ובכה והתפלל לה' שיחון אותו חכמה ודעת. כשפתח אביו את דלת החדר, הופתע לראות כי בנו חיבר פיוט שאליהו הנביא לימד אותו.

ר׳ שמואל היה פייטן. את שירי הקודש שחיבר, זימרו בכל רחבי כורדיסתאן.הוא התפרסם בקדוש ועושה נפלאות, וכל היהודים בכורדיסתאן והסביבותיה העריצוהו מאוד. מפני קדושתו כינוהו בשם ״ר׳ שמואל אדוני״.

מר׳ שמואל נשארו שני חיבורים בכתב יד: א) ספר דרושים וליקוטי אגדות. ב) ״אבני זכרון לבני ישראל״–על הלכות שחיטה. בזמן עצירת גשמים נוהגים יהודי מוצל להשתטח על קברו של ר׳ שמואל אדוני, ולהתפלל תפילת הגשם.

רבי שמואל ב״ר אברהם שלמה מג׳לד

נולד בשנת תקצ״ה-נפטר ביום שבת כ״ב באדר תרפ״ג

אחיו התאום של ר׳ יצחק ששימש כחכם באשי (ראה בערכו) למד תורה בבית-מדרש ״בית זלכה״, ותלמידים רבים יצאו תחת ידו. ר׳ שמואל היה בקי גדול בכל ההלכות, הלכה למעשה.

אמרו עליו, כשהיה משתתף בסעודת-מצוה, אז ״נכנס יין יצא סוד״, ושורה עליו רוח הקודש. מספר ר׳ יהושע משה (״קץ הימין״ עמוד קלז), כי פעם אחת הוזמן לחתונת עזרא ציון בנו של רבי שמעון אגסי ז״ל, ר׳ שמעון אבי החתן, חשש לחיי בנו, כי הכלה היתה יבמתו, אשת אחיו של החתן, ר׳ אהרן שנפטר בדמי ימיו. אחרי ששתה ר׳ שמואל מעט יין ונתבשם, תפס את ידיו של ר׳ שמעון, ואמר לו בפירוש שיהיה בטוח כי לא יקרה לבנו שום דבר רע כל ימי חייו, ושמח הרב אגסי שמחה גדולה. וכן היה: ברכתו של ר׳ שמואל עשתה פירות. אחרי פטירת ר׳ שמעון אגסי, נלקח בנו עזרא ציון לצבא, שהה במקומות מרוחקים ונעשו לו נסים ונפלאות. הוא חזר לביתו בריא ושלם והוליד בנים ובני בנים, ואף זכה לעלות לארץ הקודש.

חידש תורה מר' שמואל נמצאים בספר "דורש בעדי" לר' עבודי יחיא משה, שכתב: "וראיתי בכ"י להחכם השלם הר' שמואל מג'לד...". (דף ג. נדפס בירושלים תרע"ג). וכן בספר "אילה שלוחה" לר' שלמה תווינא (בגדאד תרל"ו דף נ"א ע"א).

בסוף ימיו נחלש ר' שמואל, ולא יכל ללכת לבהכ"נ ביום ראש השנה. ר' יהושע משה הלך לביתו והשמיע לו את התקיעות, והוא קם ובירך אותו.

רבי שמואל בן דניאל בן שמואל בן אבו אל-רביע הכהן

ישב על כסא הגאונות בבבל, אך לא התמנה תיכף אחרי מות אביו,כי היה צעיר לימים. ר' אלעזר הבבלי כתב עליו שהיה "נגיד על א-ל, ומשרתו ירשה מאבותיו, תהלתו בפי שרים ומתארו מלאו פני ארץ תהלה". (דיוואן ר' אלעזר הבבלי סי' קעג).

הוא נשא לאשה את בת ראש הישיבה יצחק הלוי בן עלי.

ר' שמואל שימש בכהונתו בין השנים: ה' אלפים י"ח לבין ה' אלפים מ"ח (1258– 1288) לערך הוא היה הגאון האחרון הידוע לנו מראשי ישיבת בגדאד. ר' שמואל סייע לר' שוש הנגיד בזמן המחלוקת, להגן על דעותיו של הרמב"ם זקנו.

בתשרי ה' אלפים מ"ט(1288), החרים ר' שמואל הכהנאת ר' שמואל פטיט שבא מצרפת לא"י והשתקע בעכו. (כתב החרם פירסם ר' שלמה זלמן האלברשטאם ב"ישרון" לקאבאק.שנה ז'. תרל"א עמ' 69–80).

יצויין, שהרופא הלל בן שמואל (1230–1295 לערך) שישב בעיר פורלי שבאיטליה, כתב ליצחק בן מרדכי (מאישטרו גאיו), שהיה רופאו של האפיפיור, בענין החרם נגד ספרי הרמב"ם,והציע שחכמי ארצות הקדם יקימו ועד בעיר אלכסנדריה ויתבעו ע"י שלוחים, את קהילות אשכנז וצרפת למשפט בוונציה או במרסייל

או בגינואה. ואם יתברר שטענותיהם נגד הרמב"ם צודקות _ יש לגנוז את ספריו. ולא עליהם לקבל את הדין שיגזרו חכמי מצרים ובבל. את ההכרעה יש למסור לידי חכמי בבל, כי כל ישראל כפופים להם.

שני בניו של ר' שמואל, חנניה ואהרן, היו תלמידי הישיבה. ר' שמואל במכתבו לחכמי עכו ולרבינו דוד בן אברהם בן הרמב"ם כתב: "... אנחנו ושני בנינו חננאל ואהרן הכהנים משרתיו והתלמידים ובני הישיבה עבדיו שואלים בשלומו..." (ישורון" שם, עמ' 76).

רבי שמואל ב"ר אברהם חוצין

נולד בתשרי תק"ץ_נפטר ו' תשרי תר"ע

מתייחס לרבי צדקה חוצין הראשון ז"ל. למד בבית המדרש "בית זלכה" אצל הרבנים: ר' ששון שמוחה, ר' דוד בן מאיר ור' אלישע דנגור ז"ל.

החל משנת תרכ"ה היה מלמד תלמידים, בחודש אייר תרל"ו, התמנה לגבאי בית_החולים "ביקור חולים" בבגדאד. בר"ח אייר תרמ"ח עזב את הגבאות, וישב ללמוד תורה ב"בית זלכה".

ר' שמואל נהג לרשום ביומן מיוחד כל מאורע אשר קרה בזמנו. יומנו זה הנמצא בכתב יד מכיל פרטים רבים על תולדות יהודי בגדאד בזמנו. מר א'בן יעקב חוקר יהודות בבל. כותב: "הצלחתי לראות רק חלק קטן מיומנו ונעזרתי בו בחיבור ספרי זה" ("יהודי בבל" עמ' רז).

ר' יהושע משה ז"ל כותב אודותיו: "וכשאני זוכר, כבר היה סגי נהור והיה לומד בעל פה. והיה חלון מפסיק בין ישיבתו לישיבת מורי ורבי הרב ראובן בלבול זצ"ל, ולכן לפעמים היה משתתף עמנו בהסבר הסוגיא עם הרב ראובן בלבול..." ("קץ הימין" עמ' קלח).

חידושי תורה של ר' שמואל חוצין נזכרו בספר "דורש בעדי" לר' עבודי יחיא משה (ירושלים תרע"ג, דף מ'). כשנפטר הספידו רבי יעקב בנו של רבינו יוסף חיים ז"ל.

רבי שמעון אגסי

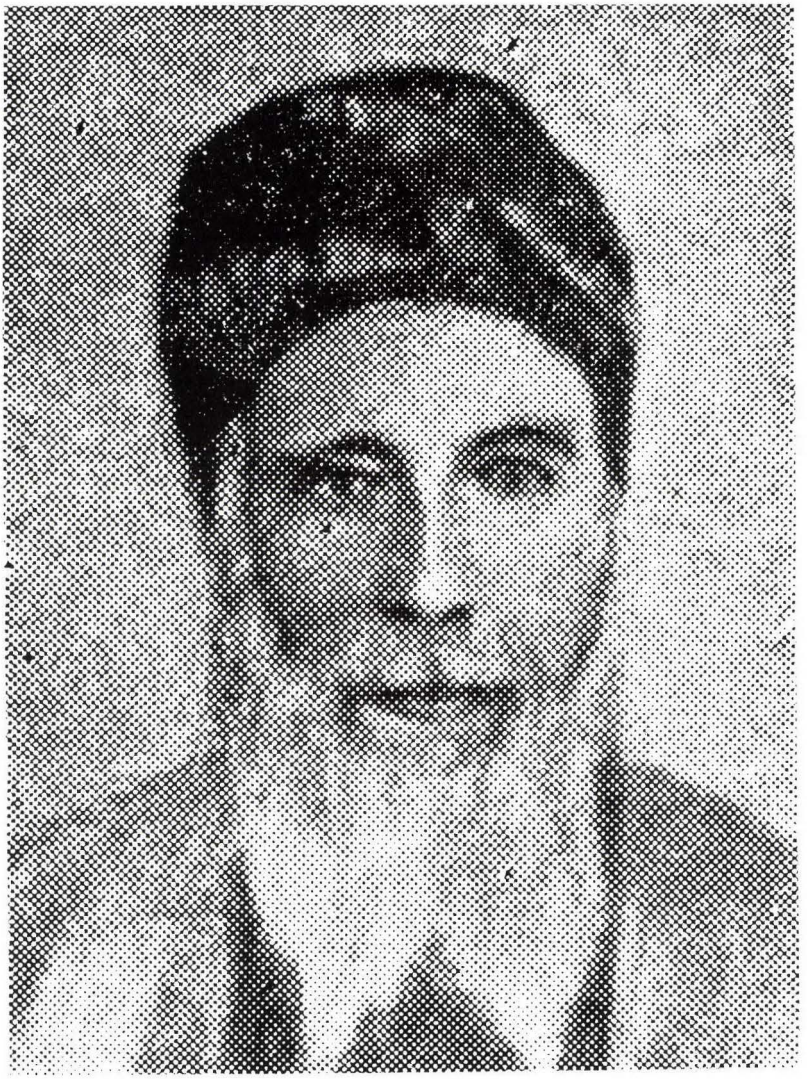
נולד בשנת תרי"ב__ח' מנחם__אב תרע"ד

מוצא משפחה זו מפרס ייחוסו: ר' שמעון ב"ר אהרן בן ר' אבא בן ר' אבא אגסי. סבו "אבא" הראשון נסע מפרס לבגדאד וחזר לשם כמה פעמים לרגל מסחרו. אבי סבו "אבא" השני נקרא על שם אביו שנפטר לפני שנולד.

ר' שמעון למד תורה אצל ר' יצחק ב"ר מרדכי ששון. היה עשיר גדול והרביץ תורה שלא על מנת לקבל פרס. גדולתו היתה בתורת הנגלה ובתורת הנסתר. רבינו יוסף חיים זצ"ל מזכירו כמה פעמים בספריו ומכנהו: "הרב הכולל סוב"ר הרזי"ם".

בשנת תרס"ח הדפיס בבגדאד את ספרו "בני אהרן" על "שער הגלגולים" לרבי חיים ויטאל וקראו על שם בנו אהרן,שנפטר בליל פורים תרנ"ח, בהיותו בגיל ט"ז שנים סמוך לחופתו. לפני כן נפטרו גם שני בניו שהיו צעירים מאהרן: מנשה ומאיר ששון חי. הוא נשאר אבל על בנו אהרן כל הימים, עד אשר גדל בנו הקטן עזרא ציון, ולחץ עליו לשאת את יבמתו על אף שהיתה גדולה ממנו בשנים.

הוא היה לומד כל השבוע בשעות הלילה, חכמת הקבלה יחד עם ר' אפרים זלכה הכהן. חיבר ספרי שו"ת ודרושים. ויש לו כמה שאלות על דרך הסוד מהרב יוסף חיים, והוא מכנהו: מהרש"א (מורנו הרב שמעון אגסי), ראה על כך בספרו "רב פעלים" ח"א קונטרס "סוד ישרים" (סי' י"ב, י"ד, ט"ו,ט"ז) וכן בח"ב (סי' ח). כן היה פייטן, ידועים לנו י"א פיוטים ממנו, מהם שיר תוכחת מוסר בן י"ח שורות המתחיל במלים: "שמע נא אחי לקול

הרב שמעון אגסי
Rabbi Shimon Agassi

תוכחתי". שיר זה נדפס לאחר מותו על דף מיוחד, והופץ ברבים בתי_כנסת ובבתי_מדרש, אח"ך נדפס בספר הפזמונים "שירים", ירושלים תשי"ג סימן סג).

בשנת תרס"ו ייסד בבגדאד בי"ס מקצועי לנגרות, ונערים רבים הרויחו את לחמם ממוסד זה. לפנה"צ למדו הילדים מלאכה ואחה"צ_תורה. מקצוע הנגרות לא היה הנפוץ עד אז, ומעתה הפך לקצוע שכולו היה נחלת יהודים. אחרי מלחמת העולם הראשונה הכניסו לבי"ס גם מקצוע הדפוס. ר' שמעון הקדיש הרבה מזמנו לעסקי ציבור, והיה נדיב_לב. ייסד "אגודת תומכי תורה", והיה מורה הוראה בישיבה שהוקמה על ידה. הוא תמך בתלמידי הישיבה מגיל שתים עשרה עד שהגיעו להסמכה לרבנות. רבים מתלמידיו שימשו ברבנות ומהם עלו לא"י.

בר' שמעון אגסי התקיימה האימרה: "תורה וגדולה במקום אחד. כל הגבירים והעשירים היו נשמעים לו בהיותו עשיר ולא נצרך להם. פניו היו מבריקות מרוב קדושתו. הוא אמר פעם לתלמידיו כי למד מידת הענוה מרבו ר' יצחק מרדכי שהיו לו הרבה מידות טובות, ולכן לא רצה שתלמידיו יסדרו לו כר וכסת במקום מושבו, אלא ישב כמו שאר התלמידים.

כאמור, בהיותו עניו ונחבא אל הכלים, לא נודעה לציבור גדולתו וקדושתו, ורק אחרי פטירת רבי יוסף חיים, בעת שהוכרח להספידו ברבים, מאז נודע גודל חכמתו וקדושתו. כשהיה עובר בשוק היו כל הציבור קמים לכבודו מלא קומתם.

ר' שמעון אגסי נפטר בעקבות מגפה שהשתוללה בבגדאד בקיץ של שנת תרע"ד, והוא נפטר ביום ח' מנ"א תרע"ד, ביום עשרה באב_יומיים אחרי פטירתו_כבר הוכרז על המלחמה העולמית הראשונה ונתקיים בו הכתוב "מפני הרעה נאסף הצדיק".

רבי שמעון ב"ר יחזקאל יהודה

נולד בבגדאד בי"ג כסליו תרי"ד__נפטר בירושלים בשנת תרצ"ט

בנו החמישי של הגביר ר' שלמה יחזקאל. בהיותו תינוק בן ששה חדשים הובא ע"י אביו ארצה מורים אשכנזים. מורו האחרון היה ר' אלעזר בן טובו הלוי המערבי. הוא למד בישיבות "חסד א-ל" וכן ב"כנסת יחזקאל".

בשנת תרנ"ד יצא לבקר את קרוביו בהודו, ושהה שם חדשים אחדים. מגיל צעיר התחיל ר' שמעון לעסוק בכתיבת חידושי_תורה, ואף חיבר כמה חיבורים שלא נתפרסמו בדפוס. בקיאותו במשניות בעל_פה היתה גדולה, יחד עם זה היה צנוע ועניו.

החל משנת תרע"ב, עם פטירת אחיו ר' בנימין, עמד בראש ישיבת "חסד א_ל" בירושלים, ועל אף כל הסכנות שהיו כרוכות במקום עקב מאורעות תרצ"ו_לא עזב את חצר אבותיו בעיר העתיקה.

חיבוריו_ תשעה במספר גנוזים כולם בכתב_יד, רשימת חיבוריו כתובים בספר "יהודי המזרח בא"י ח"ב למ"ד גאון, (עמ' 286). פרט לספר "חידושים ותשובות" שלא מוזכר שם, והוזכר בב"י ששון מס'887. ר' שמעון נפטר בירושלים בשנת תרצ"ט.

רבי שמעון בן ר' יונה מזרחי

חיבר בבגדאד בשנת תנ"ו (1696) ספר "כנפי יונה" על לוח העיבור, וקראו בשם זה על שם "שני בני יונה" הוא ואחיו ר' יעקב. בספר זה כתב גם על הלוח הנוצרי.

יהודי בגדאד נהגו לקבוע את הלוח על פי הספר הנ"ל. ר' עבדאללה סומך_שנפטר בשנת תרמ'ט_כתב: "ובעירנו בגדאד יע"א הולכים ע"פ לוחות כנפי יונה ז"ל.

כתב גם הקדמה לספר "דרכי נועם" ו"אם המלך" שחיבר ר' פינחס בן יצחק חרירי_פירוש על מגילת רות על דרך הקבלה.

רבי ששון ב"ר אליהו ב"ר משה הלוי

נפטר בערב שבת כ"ב בסליו תרע"א

מכונה ר' ששון שמוחה. תלמידו של רבי עבדאללה סומך זצ"ל. שימש בדיינות יחד עם רבי דוד יהודה כהן ורבי אברהם יהושע אליעזר בשנת תר"א.

ר' ששון שימש בדיינות עד שנת תרל"ו, ובעת שנפטר רבי עובדיה ב"ר אברהם הלוי, התמנה לראב"ד במקומו. היה לו מענה לשון, וידע איך לשכנע את הממשלה לעשות בקשתו.

בשנת תרל"ט יצאו נגדו עוררים, כי בעריכת המסים והארנונה, נעשתה הקביעה לא על פי היושר. הרבנים נתנו את ידם עם המערערים, ובחודש אלול תרל"ט פוטר ר' ששון ממשרתו יחד עם חברי בית_דינו. קהילת בגדאד החליטה שלא לתת להרב המפוטר מאומה מכספי הכוללות, ושלא לקבלו עוד לשום משרה ציבורית.

אנשי ועד הקהילה כתבו "הסכמה" נגדו, חתמו עליה חכמי ועשירי העדה, כ_500 איש במספר, וביום ט"ז בסיון התר"מ שלחוה לרבי משה הלוי_החכם באשי בקושטא.

בדברי תשובתו מיום ו' מנ"א תרמ"א, התרעם ר"מ הלוי על מה שכתבו לו אנשי הועד, וכתב להם, כי מה שהודיעוהו "שלא לתת למעלת הרב המסולק מאומה מכוח מעשיו אשר לא טובים... ומטעם זה גזרו אומר לבל יקובל עוד בשום זמן שבעולם להה"ג {להרב הנזכר} לשום מינוי כוללות העיר אפילו פרוטה קטנה". בהמשך מוכיח אותם הרב הלוי, שלא טוב עשו, "כי ר' ששון שפט את ישראל במשך ל"ה שנים. ואם הוא חטא_בני ביתו מה חטאו להמיתם ברעב ובצמא"... לא מן ה' הוא זה להיות נצרך לבריות שמינוהו וקיבלוהו עליהם לראש ולקצין...".

בעקבות מכתבו זה של החכם באשי, הסכים הועד לתת לר' ששון 375 קרוש מדי חודש בחדשו, שהיא חצי משכורתו.

ר' ששון כתב שני פיוטים והסכמה לספר "בר לחם" לר' אפרים פר'ג חיים, וכן חתום בספר "זבחי צדק" חלק אה"ע שאלה א'. הוא נפטר בגיל תשעים שנה, לא כהתה עינו ולא נס ליחו .

הרב ששון ישראל
R. Sasson Israel

הרב שלום מני

R. Shalom Many

הרב רפאל יצחק חיים

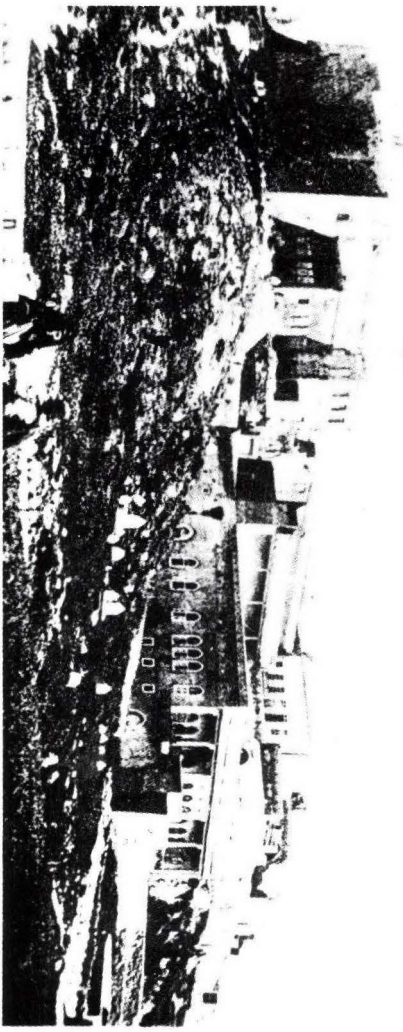
R. Rephael Isaac Hayim

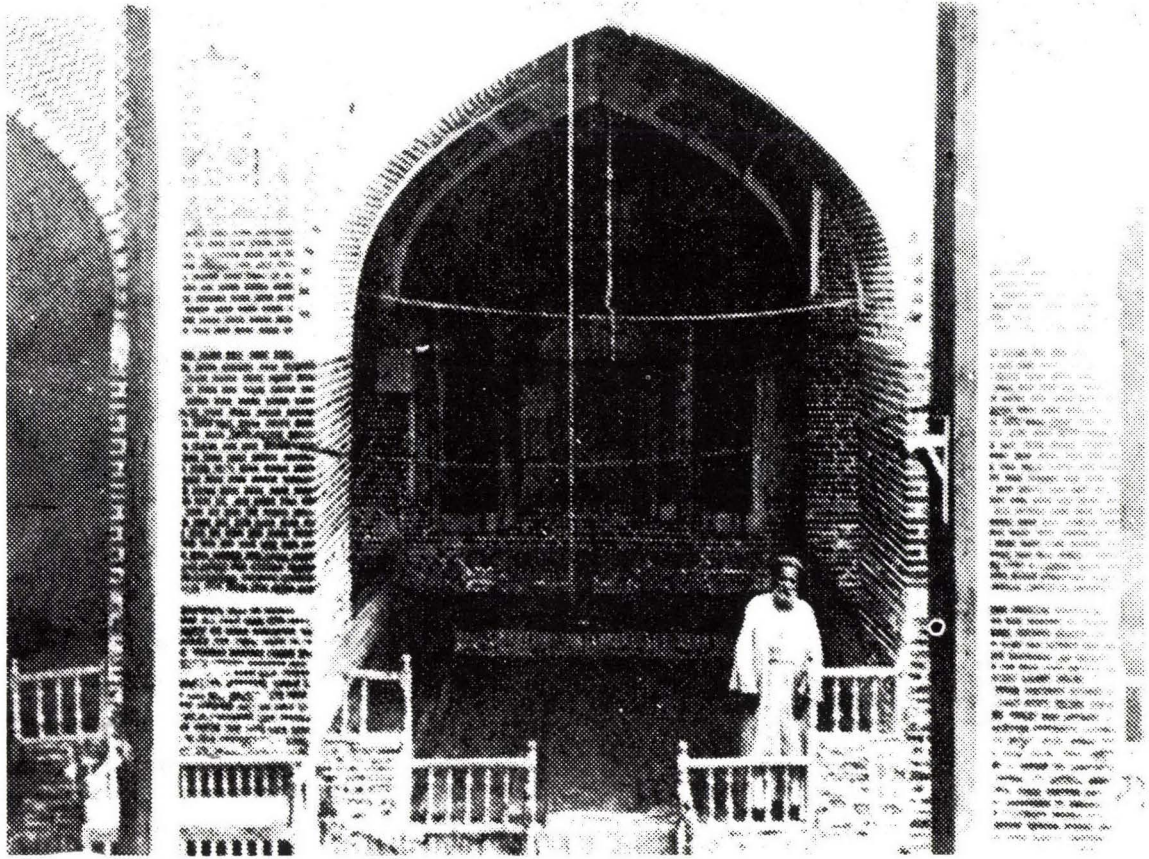
הרב עזרא דנגור נפגש עם המלך פיצל הראשון
עם מנחם דניאל ורוסתום חידר
Menahem Sabh Daniel, Rostom Haider,
King Faisal 1st, Rabbi Ezra Dangoor

הרב ששון עם המלך פאיצ'
Rabi Sasson and King Ghazi

קבר יונה הנביא בנינוה
Yona Hanavi Grave in Ninve

הרב עזרא דנגור בבית הכנסת הגדול בבגדד

R. Ezra Daṇgour in The Big Synagogue in Baghdad

רבני מוסול וראשיה
לפני מלחמת העולם הראשונה
Mosul's Rabbays and heads
before first world war

קבר הנביא יחזקאל
The grave of Hanavi Yeheskel

הצריח של הבית החיצוני
The tower of the external house